Hortorum Secreta, CVLTVS, ET AVXILIA, amœnæ voluptatis, & inenarrabilis vtilitatis abunde plena: rerúmque variarum acceſſione nunc primùm aucta & illuſtrata.

Autore ANTONIO MIZALDO *Monlucienſi*, *Medico*.

LVTETIÆ.
Apud Federicum Morellum, Regium Typographum.
M. D. LXXV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA ſanctione cautum eſt, ne alius quiſpiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce Librum, cui titulus eſt, *Hortorum Secreta, cultus, & auxilia, Autore* ANT. MIZALDO *Monlucienſi, Medico,* intra quinquennium, abſque manifeſto eiuſdem Mizaldi conſenſu, ſub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui ſecus fecerit, libris, & pœna in ſanctione æſtimata mulctabitur. Conceſſum fuit Priuilegium Lutetiæ Pariſiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Conſilio,

DENYS.

NOBILI ET ERVDITO VIRO EMONDO DE LAIGE, REGIS IN ſupremo Senatu Pariſienſi Conſiliario, & Cœnobiorum B. Mariæ de Fontenayo, necnon S. Memmij, & de Miſerayo Abbati, ANTON. MIZALDVS Monlucienſis, S.P.D.

PLVTARCHVS ſcriptor grauis, atque omni iudicio πολυΐστωρ elegans, tradit, Clariſſime Senator, idémque Abbas erudite, negociatorẽ quendã Chium vinum multum, primæq́; bonitatis vendidiſſe: ſibíque acidum & in vappam deprauatum ſelegiſſe, ac in vſum quotidianum reſeruaſſe. Cuius ſeruus, qui ab eo fortè receſſerat, interrogatus, qua impulſus cauſa dominum reliquiſſet: Quia (reſpondit) cùm in manibus bona quamplurima & præſtantiſſima habe-

ret, mala tamen & deteriora quæque bonis præferebat. Serui huius apophthegmate planè philoſophico excitatus, ceu quodam claſſico, circumſpectè prouidendum mihi duxi, ne ſimili nota inurerer, ſimilíue infamia notarer qua ſordidus iſte negociator οἰνοπώλης. *Quod ne hîc mihi contingeret, mala, ſcilicet, & malos, bonis: indoctos doctis, & ignobiles nobilibus præferẽdo: precium operæ facturum me putaui, ſi poſthabita ignobilium & popularium fece (ceu vino quodam in vappam deprauato, &, vt loquitur Plautus, edentulo & infuſcato) te vnum de multis, Vir ornatiſſ. ſeligerem in propugnatorem, patronum & ſuſceptorem Hortenſis huius hiſtoriæ noſtræ. Quæ ſicuti in tuo nomine foras prodit, & variè aucta ac locupletata, incredibilem, mira cum iucunditate & delectatione, fructum quibuſuis pollicetur, ita anxiè à te petit & poſtulat, vt tibi nuncupatam iſtam voluntatem, aut, ſi mauis, voluntariam & propenſam nuncupationem hanc boni conſulas. Quam vt audẽtiùs, ne dicam ardentiùs, aggrederer, tibíque aſcriberem, ad id incendij frigidam, vt aiunt, non mediocriter ſuffudit, rarus ille animi tui candor, & non vulgaris modeſtia, qua literarij nominis profeſſores omnes libenter excipis, libẽtiùs audis, & libentiſſimè iuuas. Accedit ad hæc, natale*

tale ſolum, & patria: quæ, vt vtrique noſtrûm communis eſt, ita mutuum amorem conciliet oportet. Nec temerè; mea quidem ſententia, habetur enim hæc velut parens & mater altera: ob ídque indigenas omnes, & αὐτόχθονας, ceu fratres, neſcio qua inuicem dulcedine vincit, & immemores non ſinit eſſe ſui. Quod latentis neſcio quid energiæ illa habeat, à Luciano vtcunque adumbratum his verbis, τῆς πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος ὀφθήσεται τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. *id eſt, Patriæ fumus luculentior videtur aliorum igni. Hinc ſanè frequens fuit multis admiratio, & iuſta aduerſum me obiurgatio, quòd te tantum Senatorem, támque illuſtrem virum, & celebre Borboniorum noſtrorum ornamentum, lucubrationũ mearum inautoratione & fructu non dignarer, ac parum conſultè tacitum relinquerem, meritóque honore priuarem. In quo, re vera, culpam meam libeter agnoſco & accuſo: tantum abeſt vt auertere aut prætexere, vel in rem quampiam illam conuertere ſatagam: niſi quòd verebar laudes tuas, vt cum Horatio loquar, culpa deterere ingenij. Vt vt fuerit, quidquid anteà imprudenter omiſſum & commiſſum fuit, in poſterum, ſi diuina fauerint numina, multo cum fœnore reſarcietur. Plura dicere conſtitueram, niſi voluntatem eam & propoſitum*

mihi inuidiſſet Heliodorus, tradens, longæ orationi comitem plerunque eſſe vanitatem & faſtidium. Fœliciter itaque valebis, Senator inculpatiſsime, idémque Abbas vigilantiſsime: Quem & mihi, & patriæ, doctiſque omnibus, incolumem ſeruare dignetur ille ſine quo eſt omnis medicina venenum. Lutetiæ, Idibus Auguſti,

1574.

LECTORI PHILOKEPO, HOC EST, HORTORVM ET *Hortenſium ſtudioſo.*

NVNC demũ expertus, veriſſimum eſſe fateor, Lector amice, quod Euripides ſcripſit in Tragœdia cui titulus Hippolytus coronatus, βροτοῖς ἀι δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι: mortalibus poſteriores cogitationes prudentiores, melioréſque eſſe ſolent. Quod hîc dictum & teſtatum volui, vt intelligas ſecundam iſtam editionem Hortenſium Secr[e]torum noſtrorum & auxiliorum, emendatiorem & auctiorem, rerúmque plurimarum iucunda varietate cond[...]m locupletiorem tibi prodire, quàm quæ ante annos [...]ot ex nobis nata foras abiit, & communi omnium vti[...] expoſita fuit. Noſti Horatianum illud,

Multa ferunt anni venientes commoda ſecum.

Et Quintiliani aliud: Multa limat ætas, deterit vſus plurima, & longè plura concoquunt anni. Cùm itaque Federicus Morellus, inter Pariſienſes Typographos accurata ſua diligentia, impigra aſſiduitate, vigili induſtria, eximia eruditione, & perpolita emendatáque & correcta impreſſione, vbique commendatus, & ob id merito ſuo Regius Typographus inſtitutus, mihi opportunè ſignificauiſſet, diſtracta vbique locorũ eſſe Exemplaria omnia prioris editionis horum Librorum, proindéque ad ſecundam editionem ſe, operáſque ſuas typographicas accingere, petere, & rogare nunquid haberem quod in illis vel emendandum, vel illuſtrandum, aut locupletandum, ad-

dendúmue cuperem, maturè id peragerem. Hac ſignificatione, ceu pulſato claſſico inuitatus, illico ad chartaceas machinulas meas conuolaui, ſchedulas & literarios codicillos omnes (in quibus legendo, audiendo, & lucubrando, egregium aliquid quotidie adnotare conſueui) nulla mora excuſſi, omniúmque maximè Commentariolos noſtros Centonum ruſticarum rerum diligenter volui ac reuolui. In quibus multa cùm iucunda, tum vtilia, & iuuandæ humanæ vitæ ſanequàm idonea reperi, quæ in tuum vſum his libris pluribus locis remiſcui & interſeui. Id quod facilè tu ipſe agnoſces, ſi vtramque editionem inter legendum conferre voles. Agedum itaque, chariſſime Lector, οἷόν φασιν οἱ παίζοντες, ἀμεινόνων ἐξ ἀρχῆς δευτέρων ἐπαναπολήσωμεν, vt eſt apud Platonem. id eſt, quemadmodum ludentes dicere conſueuerunt, ſecundis denuo melioribus repetamus, & ſingula expendamus. Fruere ſalubriter & iucundè hiſce laboribus noſtris, tuíſque apud Deum precibus conatus noſtros, dum meliora tibi meditamur, iuuare pergé.

Heſperidum ingentes quorſum miraberis Hortos,
Cùm tot opes vnus Hortulus *iſte ferat?*

SVMMA-

SVMMARIVM EORVM QVÆ IN SINGVLIS CAPITIBVS HORVM librorum explicantur. Prior numerus folium: poſterior caput deſignabit.

LIBRO I. HÆC INSVNT.

HORTORVM *inſtitutio, & eorundem priſcus vſus.* *fol. 1. cap. 1.*

Quæ vtilitas expectanda ab hortis: ad hæc quis finis ac ſcopus eſſe debeat culturæ illorum. *f. 2. c. 2.*

Modus & ſecretum ædificandæ viuæ ſepis ac validæ: quæ futura ſit horti tutiſſimum & perenne munimentum. *f. 3. c. 3.*

De hortorum ſitu, terra & aqua. 4. 4.

De hortenſium ſtercore, & ſtercoratione. 5. 5.

De hortenſium ſatione, & ſeminibus. 6. 6.

Auxilia & ſecreta pro hortenſibus ſeminibus, & aliis: tam ante ſationem, quàm poſt: ne ab aliqua cùm interna, tum externa afficiantur iniuria. 8. 7.

De hortenſium ſarritione, runcatione & rigatione: cum prognoſtico fertilitatis, vel ſterilitatis cuiuſque ſementis. 10. 8.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes vermes, pulices, erucas, blattas, & limaces: tam olera, quàm arbores & fructus vitiantes. 11. 9.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes talpas, formicas, culices, & muſcas, tam olera quàm fructus euertentes, lædentes, ac fœdißimè deuaſtantes, & cōtra moleſtas ranarum coaxationes. 14.10.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſerpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia 16.11.

Remedium præſentißimum, & ſecretum, à quamplurimis ſumma autoritate viris ſæpenumero expertum cōtra virulentos ſerpentium morſus, etiam ſi percuſſus abfuerit. 18.12.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſcorpiones, bufones, hortenſes mures, muſtelas, & grandiores aliquot beſtias, tam olera, quàm fructus, corrumpentes & vaſtantes. 18.13.

Auxilia & ſecreta aduerſus grandinem, fulmina ac tempeſtates, arborum, plantarúmque flores & fructus, vti etiam ſegetem & vineas, miſerè perdentia. 20.14.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cœleſtibus iniuriis, quæ arborum, frugum & vitium flores ac fructus perditè abolent. 21.15.

LIBRO II. HÆC SVMMATIM EXPLICANTVR.

Hortenſia Olera.

LActucæ cultus, auxilia, vſus, & ſecreta quamplurima. 23.1.

Braßicæ cultus, auxilia, &c. 25.2.

Apij cultus, auxilia, &c. 27.3.
Betæ, portulacæ ac bliti, auxilia, cultus, ſecreta, & vſus. 28.4.
Aſparagorum hortenſium, cultus, &c. 29.5.
Rutæ hortenſis cura, auxilia, &c. 31.6.
Oxalidis ac ſpinaceorum, cultus, auxilia, vſus, & ſecreta. 32.7.

Radices eſculentæ.

Porri auxilia, cultus & ſecreta. 33.8.
Allij cultus, auxilia, &c. 34.9.
Ceparum cultus, auxilia &c. 36.10.
Radicis, ſeu raphani cultus, &c. 38.11.

Herbacei fructus eſculenti.

Cucurbitarum cultus, auxilia, &c. 40.12.
Cucumerum cultus, auxilia, &c. 43.13.
Peponum, melonum & melopeponum cultus, auxilia, vſus & ſecreta. 45.14.
Cinaræ, ſeu hortenſis cardui, cultus, cura, vſus & ſecreta. 46.15.

Flores & plantæ hortorum odoratæ, & contrà.

Roſarum cultus, auxilia, &c. 47.16.
Lilij cura, auxilia, &c. 50.17.
Violarum cultus, auxilia, &c. 51.18.
Ocimi & amaranti cultus, &c. 52.19.

Saluiæ, roriſmarini, ſatureiæ, hyſſopi & fœniculi, cultus, &c. 54. 20.
Lauandulæ, menthæ, thymi, & ſolſequij, cultus, auxilia, &c. 56. 21.
Vettonicæ coronariæ, & ſampſuchi ſeu maioranæ, cultus, auxilia, &c. 58. 22.
Bellij, ſeu bellidis, & phlogij, hoc eſt violæ flammeæ & inodoræ, adhæc iridis, cultus, auxilia, &c. 59. 23.
Abſinthij & abrotoni cura, auxilia, &c. 61. 24.
Fragariæ, Frambœſij, & groſſularij cultus, cura, auxilia, &c. 61. 25.

LIBRO III. HÆC TRACTANTVR ET EXPLICANTVR.

Hortenſium arborum præcepta quædam & auxilia in genere. 63. 1.
Arborum, ac ſtirpium hortenſium, morbi, labores, & impedimenta aliquot. 66. 2.
Hortenſium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam & ſecreta vniuerſalia. 68. 3.
Arboris Mali, eiúſque pomi, cultus, &c. 69. 4.
Arboris Pyri, eiúſque pomi, cultus, &c. 74. 5.
Arboris Cotonei, ſeu cydonij, & eius pomi, cultus, auxilia & ſecreta. 75. 6.
Arboris Pruni, eiúſque pomi, cura, &c. 77. 7.
Arboris Ceraſi, eiúſque pomi, cultus, &c. 78. 8.
Arboris Mori, ac eius pomi, cura, &c. 79. 9.
Arboris Perſicæ, ac eius pomi, cultus, &c. 80. 10.
Arboris Meſpili, & ſorbi, pomique earundem, cultus, auxilia, & ſecreta. 82. 11.

Arboris Nucis, ſeu Iuglandis, eiúſque fructus, cura, auxilia, &c. 84. 12.
Arboris Amygdali, eiúſque nucis, cultus, auxilia & ſecreta. 85. 13.
Arboris Punicæ, ac eius pomi, cultus, &c. 89. 14.
Arborum Citrij, Aurantij & Limonij, earũdémque pomi, cultus, &c. 93. 15.
Arboris fici, ac eius pomi, cultus, &c. 96. 16.
Oleæ ſatiuæ, ac eius baccarum, cultus, &c. 100. 17.

PLANTARVM ET ARBORVM QVÆ IN HOC OPERE CONTINENTVR, Catalogus ſerie alphabetica.

ABrotonum.	fol. 61.	Fœniculum	54.
Abſinthium.	61.	Fragaria.	61.
Allium.	34.	Frambœſia.	eodem.
Alticocalus.	93.	Groſſularius.	61.
Amarantus.	52.	Hyſſopus.	54.
Amygdala.	85.	Iris.	59.
Apium.	27.	Lactuca.	23.
Aſparagi.	29.	Lauandula.	56.
Aurantia.	93.	Lilium.	50.
Bellis.	59.	Limonia.	93.
Beta.	28.	Maiorana.	58.
Blitum.	eodem.	Mala.	69.
Braſſica.	25.	Melones.	45.
Cepa.	36.	Mentha.	56.
Ceraſa.	78.	Meſpila.	82.
Cinara.	46.	Mora.	79.
Citria.	93.	Nux & nuces.	84.
Cotonea.	76.	Ocimum.	52.
Cucumis.	43.	Olea.	100.
Cucurbita.	40.	Oxalis.	32.
Ficus.	96.	Pepo.	45.

Perſica.	80.	Roſmarinus.	54.
Petroſelinum.	27.	Ruta.	31.
Phlogium.	59.	Saluia.	54.
Poma.	69.	Satureia.	eodem.
Portulaca.	28.	Sollequium.	56.
Porrum.	33.	Sorba.	82.
Pruna.	77.	Spinacea.	32.
Punica.	89.	Thymus.	56.
Pyra.	74.	Veronica, ſeu œilletus.	58.
Raphanus.	38.	Violæ.	51.
Roſa.	47.		

Qui plureis plantas & arbores requiret, conſulat Alexikepum, ſeu medicum Hortum noſtrum.

OPVSCVLVM DE HORTENSIVM
Arborum Inſitione hæc habet.

De Inſitione quæ fit ſub cortice & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis. fol. 109.1.

De Inſitione quæ fit per inoculationem, ex græcis Didymi Geoponicis 110.2.

Particularia de Inſitione, ex Diophane Græco rerum agri ſcriptore. 111.3.

De arborũ generatione & inſitione, ex ſecundo Georgicorum Virgilij 112.4.

De Inſitione, ex Iunio Columella. 113.5.

De Inſitione ex Plinio. 115.6.

De Inſitione, ex Palladio maximè earum arborum quas lib. 3. Horti noſtri deſcripſimus. 118.7.

De Inſitione, ex Petro Creſcentio. 120.8.

De Inſitione, ex Iouiano Pontano. 125.9.

Inſitionis ope & artificio multa ad ſtuporem vſque miranda fieri. 127.10.

3-8

OPVSCVLVM DENDRANATOMES, SEV SECTIONIS ARBORUM IN ſua membra, ſummatim hæc proponit.

Radices, arboribus pro fundamento & pedibus eſſe. *fol.* 129.
Truncum, arborum corpus eſſe, *ibidem.*
Ramos loco brachiorum haberi. *ibidem.*
Caules & ſurculos, manus ac digitos præ ſe ferre. *ibid.*
Cortices loco cutis eſſe. *ibidem.*
Humores ſub cortice & partibus aliis, pro ſanguine haberi. *ibidem.*
Carnem cortici, ceu cuti ſubeſſe. *ibidem.*
Venas per caules & ſurculos reptare. *ibidem.*
Alburnum pro adipe in quibuſdam eſſe. *ibidem.*
Pulpam & neruos arboribus adeſſe. *ibidem.*
Arborum carnes glandia quandoque habere. 130.
Arbores medullam gerere in ipſo meditullio. *ibidem.*
Calorẽ proprium & congenitum habere arbores. *ibid.*
Vnde, & quomodo procedat in arboribus educatio, & alimonia. *ibidem.*
Vnde tam multa germina in capitibus ramorũ. *ibidem.*
Vnde tot ſtolones in cruribus radicum arborũ. *ibidem.*
Dei ſummam ſapientiam in arborum formatione elucere. *ibidem.*
De prodigioſa & mirabili quarundam arborum amplitudine, & fructuoſo prouentu. *ibidem.*
Pulchra & philoſophica de Nuce & quercu. 131.
Deum Opt. Max. *omnia ſuſtinere.* *ibidem.*

COM-

COMMENTARIOLVS DE Hominis ſymmetria hæc habet.

Hominis corpus harmonicum eſſe organum, omnibus ſuis menſuris abſolutiß. *fol.* 131.
Faciem hominis tribus conſtare dimenſionibus. *ibidem.*
Staturæ hominis partes eſſe nouem. *ibidem.*
Commenſurationem ſingularum partium corporis, in longitudinem. 132.
Menſuram ſingulorum membrorum corporis in latitudinem *ibidem.*
Dimenſionem ſingularum partium corporis in altitudinem. *ibidem.*

FINIS.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, De Hortorum cultu, cura, auxiliis & ſecretis,

LIBER PRIMVS.

Hortorum inſtitutio, & priſcus vſus. CAPVT I.

EPICVRVS ille ocij, vt tradit Plinius, magiſter, primus hortos inſtituiſſe fertur Athenis: nam antea moris non fuerat, in oppidis rura habitare. Sanè apud priſcos Romuli nepotes, hortus nihil aliud fuit, quàm pauperis agellus, & ruſtici qualiſcunque prouentus, victum innocentiſſimum & frugaliſſimum porrigens, & menſam ſine arte facilem, ac ne longiùs eundum eſſet, ilico inſtructam, leuíque apparatu lautiſſimam exhibẽs. Qui tum maximè placebat, quod igni non egeret, ſumptibúſque macelli parceret, ac merces cùm herbaceas, tum arboreas, oppidatim venales quouis tempore præberet: re ſemper expedita

Epicurus primus hortorũ inſtitutor.

Priſca hortorum commoditas, & vſus.

& ad extemporaneum alimẽtum præſentiſſima. Quod Virgilius in Moreto, doctè & eleganter (vt omnia) expreſſiſſe mihi videtur, de Simulo exigui horti cultore ruſtico, & laboris patientiſſimo, hunc in modum ſcribens:

Priſcorum hortorum deſcriptio pulcherrima.

Non illi ſuſpenſa focum carnaria iuxta,
Durati ſale terga ſuis, tituncique, vacabant:
Hortus erat iunctus caſulæ. quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui, muniebat arundo:
Exiguus ſpatio, varius ſed fertilis herbis:
Non illi deërat, quod pauperis exigit vſus:
Interdum locuples à paupere multa petebat.
Nec ſumptus erat illud opus, ſed regula curæ,
Si quando vacuum caſulâ, pluuiæ ve tenebant,
Feſtá ve lux: ſi fortè labor ceſſabat aratri,
Horti opus illud erat, &c.

Deinde ſubdit,

Horti priſcorum prouentus erãt populi.

Verùm hic non domini (quis enim contractior illo?)
Sed populi prouentus erat: notíſque diebus
Venaleis olerum faſceis portabat in vrbem:
Inde domum ceruice leuis, grauis ære redibat,
Vix vnquam vrbani comitatus merce macelli.
Cæpa rubens, ſectíque famem domat area porri:
Quæque trahunt acri vultus naſturtia morſu.

Quomodo ex agris in oppida venerint horti.

Hactenus Maro de priſco & ruſtico vſu hortorum: qui in oppidis antè habitare non nouerant, quàm gulæ delitiæ, & ventris prodigia, Epicuro duce, ex agris eò, vt diximus, cõmigrare illos impuliſſent. Nã vſqueadeò paulatim illecebroſa inualuit voluptas, vt abſque vlla Orphei lyra, vlla Amphionis teſtudine, arbores, fructus, olera, flores, & ruſtica alia ſolatia, (vt Prolegomena

mena in Medicum Hortum noſtrum abundè teſtantur) intra muros, etiã à remotiſſimis agris, montibus & ſyluis deduxerit, fecerítque vt nequam in domo cenſeretur materfamilias, cui indiligens, & neglectus eſſet hortus. Verũenimuerò reciſa longæ narrationis præfatione, tempeſtiuum eſt vt inſtituti noſtri fores aperiamus, & hortorum ſtructuram, cultum, auxilia ac ſecreta fœliciter aggrediamur, & cuíque dilucidè ac breuiter explicemus. *Paraſceue ad ſeriam hortorum narrationẽ.*

Quæ vtilitas expectanda ab hortis. Adhæc quis vſus, finis ac ſcopus eſſe debeat culturæ illorum.

CAPVT II.

ILLE vtiliſſimum, ac iucundiſſimum hortum eſt habiturus, qui & colere ſciet, & poterit, ac volet. Neque enim ſcire, aut velle cuiquam ſatis fuerit, ſine ſumptibus quos exigunt opera: nec rurſus faciendi, aut impendendi voluntas profuerit, abſque arte & ſcientia. Quia caput eſt in omni negocio, nouiſſe quid agendum ſit: quemadmodum ex Varroniano Tremellio appoſitè tradit Columella. Qui hæc tria ad manũ habuerit, & hortum ſeriò ſibi conſtruere voluerit, duo illi rurſus ſpectanda erunt: vtilitas nimirum; & voluptas: vtilitas fructum habet comitem: voluptas verò delectationem, &, vt ſcribit Varro, iucunditatem. Erit itaque hortus conſtruendus & colendus imprimis ad vſum vitæ neceſſarium, deinde ad ſanitatem, ac vireis, cùm corporis, tum animi, à morbis reficiendas, vt adnotauit *Qualẽ exigat dominũ & colonũ hortus non vulgaris.* *Vtilitas & voluptas hortos bene cultos comitantur.*

Quis finis ac ſcopus culturæ hortenſium.

Palladius,& ſæculis aliquot ante eum Florentinus, ſcholæ Græcorum geoponicorum doctor eximius: poſtremò ad delectationem ex aſpectu, & iucunditatem ex odoris fragrantia: omniúmque maximè,vt & domino & colono dapibus menſas exornet inemptis. Quæ omnia,& multò plura,Virgilius longè poſt Varronem, & ſæculis aliquot ante Columellam & Palladium, in ſuo hortulo elegantiſſimè hoc Iambico ſignificauit:

Hortus ſalubres præbet corpori cibos:
Varióſque cultus ſæpè cultori refert,
Olus ſuaue,multiplex herbæ genus:
Vuas nitenteis,atque fœtus arborum.
Non deſit hortis & voluptas maxima,
Multiſque commixta modis iucunditas.
Flores niteſcunt diſcolore gramine,
Pingúntque terras gemmeis honoribus:
Opaca præbent arbores vmbracula,
Prohibéntque denſis feruidum ſolem comis:
Aues canoros garrulæ fundunt ſonos,
Et ſemper aures cantibus mulcent ſuis.
Oblectat hortus,auocat,paſcit,tenet:
Animóque mœſto demit languores graueis.
Membris vigorem reddit,viſus capit:
Refert labori pleniorem gratiam:
Tribuit colenti multiforme gaudium.

Horti cultiſſimi laudes, fructus & vſus.

Mira et inexplicabilis horti commoditas.

Hæc ſunt quæ docta & melliflua Maronis muſa de fructu, vſu & laudibus horti cecinit. Qui vnus, ſi fieri poteſt, in propinquo eſſe debet, vt dictorum commodorũ particeps fiat dominus, & frequenter ad illum veniat, ſéque frequentiùs venturum denunciet: non enim temerè dici ſolet,

Cur horti propinqui eſſe debeãt.

frontem

frontem domini plus prodeſſe, quàm occipitiũ. Nam ſub hoc metu & olitorẽ & operas omneis in officio continebit. Vt interim non omittam, quòd eius veſtigium hortum, vt poſtea dicemus, ſummè impinguabit, ac multò lætiorem fœcundiorémque reddet.

Modus & ſecretum ædificandæ viuæ ſepis ac validæ, quæ futura ſit horti tutiſſimum & perenne munimentum. CAP. III.

QVONIAM extremæ demẽtiæ cenſetur eſſe, hortum habere ad vnguem excultum, probè conſitum, & curioſè inſtitutum, ſed qui dies ac noctes pateat tam incurſibus quàm iniuriis deprædantium hominum, & deuaſtantium quadrupedum atque alitum: idcirco de illius munitione & ſepimento omnium primùm hîc ſcribã. Quibus copia ſuppetit, hortos parietibus cingunt ac veſtiunt. Alij macerias luto & lapide circa illos erigunt. Plerique tenuis fortunæ homines paleato vtuntur fimo & limo: aut ſaxa in ordinem congeſta illis coagmentant. Sunt qui foſſis & aggeribus circumdent: quod ſummè vitandum eſt, nam horti humores ita ſubducuntur, niſi fortè locus paluſtris fuerit. Ruſtica turba & plebeia, in ſyluis reciſa ſpineta, vimineta & arundineta pro munimento illis adaptat. Quod Virgiliũ adnotauiſſe paulò antè docebamus his verbis:

Hortũ debere diligẽter claudi & muniri.

Variæ hortorum munitiones & ſepimenta.

Hortus erat iunctus caſulæ, quem vimina pauca,
Et calamo redimita leui munibat arundo.

Virgilius in Moreto.

Verumenimuerò ſepes ad hunc modum inſtitu-

ta,fatigabili labore quotannis ferè eſt reparanda: appoſitíſque adminiculis ſubinde religanda, & inſtauranda. Quæ ſi firmis,viuíſque radicibus niteretur,colonum magno tædio, impenſa, & ſudore leuaret. Nam præterquàm quòd labi aut euerti neſciret, niſi radicitus effodiatur, etiam ne fulmine quidem, nec aquis, nec ferro, nec ventis aut procellis(vti iam dicta munimenta)imò verò ne igni,qui cuncta ſolet edomare,aboleri quiret.

Viuæ ſepis ac validæ facultas & cõmoditas.

Huius rationem & ſtructuram Democritus in ſuis Georgicis græcis,longè ante Columellam & Palladium,facilè & ingenioſè oſtendit. Opportuno tempore (inquit) colligito rubi vaſtiſſimi, quem caninum vocāt, necnō paliuri ſemina maturiſſima:ad hæc oxyacāthæ fructus, & cum erui farina vel alterius leguminis ex aqua, ad mellis craſſamentum omnia macerato:iiſque miſcellaneis puteales vel nauticos funes,aut alios vetuſtate detritos, ac iam ferè putreſcentes oblinito, & ita inducito, vt intra illorum fibras & capillamenta, recepta ſemina ſeruari poſſint vſque ad verni temporis initia. Quo aduentante & blandiente,vbi ſepes futura erit,duos ſulcos à ſe duobus, tribúſve pedibus ſeparatos, ſeſquipedali altitudine inſtitue: & prædictos funes cū impreſſis ſeminibus leui terra ibi adobrue, &, ſi opus fuerit,identidem irriga. Ita fiet vt intra menſem,plus minus,tenella ſepes ſurgat ac procedat. Quæ adminiculis adiuuanda erit: quibus inter ſe per vacua ſulcorum ſpatia, enata coniungentur ſpineta,futura horti vel agri validiſſimum munimentum, & aduerſus externas iniurias tutiſſimum propu-

Erigēda viuæ ſepis ratio ex Democrito.

Pro paliuro quo caremꝰ albiſpini ſemina poterꝰ ſupponere.

Ingenioſum muniendi horti ſecretum.

propugnaculum. Columella virgeam & ligneam ſepem ſpatio, quod ſulcis interiacet, erigendam præcipit: quam ſuperſcēdant vtriuſque ſulci ſentes, & habeant, priuſquam roborentur, in quos ſeſe recipiant, & conquieſcant. Alij, vt Diophanes inter Græcos geoponicos celebris, & cum illo plerique alij, viuam ſepem hunc in modum erigunt. Virgas rubi craſſiores in ſegmēta & particulas proſcindunt, eáſque ſcrobibus palmari altitudine apertis ſedulò obruunt, ac quotidie donec germen erumpat, & frondere conſpiciantur, foſſione ac rigatione, ſi tempus inuitet, nutriunt ac refocillant: & ita ſepem validam, tutam ac perennem conſtruunt & ædificant. *Viuæ ſepis ædificandæ alia ratio.*

De hortorum ſitu, aqua, & terra. Cap. IIII.

HORTI ab area, ſtabulis & fœnario, longè ſiti eſſe debēt, ſi quidem id fieri poteſt. Nam palearum puluerem, ceu inimicū, ægrè patiuntur ac ſuſtinent: imò verò ne paleas ipſas, quòd olera lædant: quemadmodum ſcripſit Florentinus Græcus, in ſuis georgicæ doctrinæ præceptis & inſtitutionibus. Nam hærendo folia perforant, quæ perforata ſtatim aduruntur. Proſunt tamen radicibus, perinde atque ſtercus, ſed ramulis & foliis nocentiſſimæ iudicantur: adhæc arborū fœtibus qui lignoſi non ſunt, omniúmque maximè viribus, & inter lignoſos amygdalis: vt alibi ſcribemus. Horti poſitio optima & laudabilis erit, ſi leniter inclinata planicies curſum fluentis aquæ per diſcreta ſpatia exceperit. *Paleæ & earum puluis ſunt hortis inimiciſſimæ.* *Horti quænam poſitio optima & laudabilis.*

In quam rem ſi defuerit fons, eius loco aut imprimendus erit puteus, aut, ſi id nequeas, ciſterna, vt vocant, ſuperiori parte conſtruetur: vt illinc aquas conferente pluuia, hortus per æſtiuos ardores excipiat. Quòd ſi his omnibus facultatibus carueris, hortum tribus vel quatuor pedibus altiùs fodies, ad ſimilitudinem paſtini, vt loquitur Palladius: nam ita cultus ſiccitates negliget. In quo id quoque obſeruabis, vt quem humoris natura non adiuuat, per partes diuidas: & hyeme ad Meridiem, æſtate verò ad Septentrionem ſpatia colenda conuertas. Iam quòd ad hortenſem terram attinet, ſalſa, cane peius & angue vitari debet, perinde atque amara, ſi Virgilium audire velis.

Secretum pro hortis ſiticuloſis.

Salſa etenim tellus (inquit) et quæ perhibetur amara,
Frugibus infœlix: ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſeruat:
Multáque degenerant ſuccos oblita priores.

Salſa terra & amara vitanda.

Optima itaque hortis ea cenſetur eſſe terra, quæ neque æſtate valdè reſiccatur, neque argilloſa eſt, neque arenoſa & aſpera, neque hiatibus per æſtus obnoxia, vt ſcripſit Didymus in ſuis agriculturæ Commentariis græcis. Nam quæ æſtate reſiccari ſolet, ſata omnia & implantata perdit, aut eadem tenuia & imbecilla parit: argilloſa nimiùm eſt tenax: arenoſa & aſpera, contrà: idcirco neque nutrire, neque aquã admittere ſolet. Terram itaque hortis accommodam deprehendes, ſi aqua lotam ac diſſolutam limum multum habere videbis. In quo ſi ſuperauerit aquoſitas, ineptam ac infœcundam iudicato. Si manu ac digi-

Quænam terra ſit hortis optima.

Terre hortenſis probatio.

tis contrectando valde glutinoſam aut tenacem repereris, ac ſi eſſet cera, prorſus inutilem cenſeto. Oportebit autem ante omnia elapidatum eſſe horti ſolum, vt Plinio placet, adhæc quamminimè rimoſum: ne Sol penetrans, plantarum radices exurat. Eligetur itaque optimum ac generoſum ſolum cui ſemina committas: vel ob id quòd nutricẽ, quàm matrem, ſæpenumerò conueniat partui indulgentiorem eſſe. Cæterùm, illud nec diſſimulãdum duxi, nec prætereundum, quòd hortenſis terra quæ fluminibus, aut perpetuis aquis circundatur, non ſemper eſt laudabilis: nam ſata & plantata quædam, aqua facilè ſeneſcunt, fructúſque (ſiue herbacei fuerint illi, ſiue arborei) inſipidos ac humidulos plerunque gignunt. Erit itaque terra illa temperatæ vbertatis, & culturæ facilis, quæ nec madida eſt valde, nec ſitiens: ad hæc, quàm recenter effoſſam alites quærunt, & maximè corui, foſſoris veſtigia comitantes. Si improba fuerit, quidam emendari dixerunt, ſi ſuper tenuem, pinguis iniiciatur, aut gracili aridulæ ve, humida ac præpinguis miſceatur. Sed hæc operæ extrema eſt dementia. Quid enim poteſt ſperare qui talem colit terram? Iuuabitur itaque optimo ſtercore: de quo nobis nunc demum dicendum.

Quæ nã terra laudabilis & generoſa dici debeat.

De *hortenſium ſtercore, & ſtercoratione.* Cap. V.

NON defuerunt apud priſcos qui ſtercorationem hortorum ædibus plerunque vicinorum penitus damnauerint, quòd ea non mo-

Stercoratio à nonnullis priſcorum damnata.

dò aërem inficiat,ſed etiam hortenſia quæuis inſuauiora & corruptibilia reddat.Et hac in re maximè laudant Heſiodum, qui in ruſtico opere ſciens omiſerit agrorum ſtercorationem,& hinc ſalubritati locorum potiùs conſuluerit, quàm fertilitati agrorum: ſat ſupérque eſſe arbitratus, ex lupinorum,fabarũ,piſorum,cicerum, & aliorum foliis, caulibus & ſiliquis tempeſtiuè ſubuerſis agrum pingueſcere, non verò putri ac peſtilenti materia imbui:quæ in ſata quibus quotidie veſcimur, plerunque tranſire ſolet noxa irreparabili.Huius opinionem quia nec veteres,nec recentiores agricolæ ſequuntur,aptam ſtercorationem vbique commendantes, idcirco de illius natura & vſu hîc pauca ſcribere conſtitui:omniúmque primùm monere,quòd proba terra multo ſtercore non indiget:arida & tenuis copioſiſſimo:arida tantùm (inquit Maro) ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola.Quæ verò media eſt,mediocri lętatur.Addo,quòd ſicuti ſtercus bonum, terram bonam, meliorem, lætiorémque reddit, (vnde Latinis lætamen dictum) & malam ac vitioſam ſummè iuuat ac emẽdat:ita prauum modo cõtrario deteriorem facit.Præterea,terra non ſtercorata alget: plurimùm verò ſtercorata,aduritur.Vnde ſatiuş eſt id ſæpè facere,vt tradit Columella, quàm ſupra modum. Oportet autem plantantem hortulanum, ſtercus ad radices ſtatim non iniicere, ſed primùm tenuem terram illis immittere, deinde ſtercus, quod rurſus terra tegendum erit. Ita enim neque comburentur plantæ, neque ſtercoraria caliditas ilicò exhalabit,

Antiqua agrorum ſtercoratio.

Stercorandæ terræ modus.

Quomodo iniiciendum ſtercus.

bit. Quod ad præſtantiam fimorũ & ſtercorum attinet, Græcorum geoponici, quibus ſubſcribunt Latinorum plerique, columbinum præſtare aiunt, quòd ſit multa caliditate præditum, ex quo rarius proiiciendum cẽſent, & veluti ſemen ſpargendum, vt terram poſſit fermentare, & non aceruatim ponendum, vt ſolet pecorum ſtercus, quemadmodum ſcribit M. Varro. Eſt etiam volucrum laudatiſſimum ob acrimoniam, præterquàm paluſtrium & natantium propter ſuperfluam & excrementitiam humiditatem. Quanquam & hoc poſtremum aliis remiſtum vtile eſſe poteſt, vt ex Quintiliorum Græcis georgicis teſtatus eſt idem Varro. Secũda laus aſinino debetur, quòd natura fertiliſſimũ ſit, ac minimùm herbarum procreet, omnibúſque plantis ſummoperè proſit, & olera ſuauiſſima ac dulciſſima reddat. Tertio loco habetur caprinũ, acerrimum exiſtẽs: quod ouillum ſequitur, pinguius tamen: poſt hoc verò bubulũ: deinde ſuillum illis multò præſtantius, niſi ob multam caliditatem ſata perureret, illíſque olidum neſcio quid conciliaret. Viliſſimum omnium & deterrimum, ex Græcorum ſententia, eſt equorũ & mulorũ, ſi ſolùm per ſe iniiciatur: acrioribus tamẽ vtiliter remiſcetur. Verumenimuerò illud præ omnibus & olitoribus & colonis ſummè eſt obſeruandum, ne annuo ſtercore, ſi fieri poteſt, vtantur: nam præterquàm quòd nullius eſt vtilitatis, beſtiolas etiã quamplurimas gignit: triennale valde bonum exiſtimatur: longiori enim tempore quicquid habuit fœtidi ac mali vaporauit: & ſi quid du-

Stercorum præſtantia. *Columbinum.* *Volucrum.* *Aſininum.* *Caprinum.* *Ouillum.* *Bubulum.* *Suillum.* *Equinum.* *Recens ſtercus hortis inutile.*

Oleribus ſtercus optimum cinis tenuiſſimus

rum inerat, remolliuit ætas. Vtut fuerit, ſtercus omnium optimum herbis ac oleribus cenſetur eſſe cinis tenuiſſimus, natura calidus. Nam pulices hortenſes, vermes, erucas, limaces, ac animalcula alia ſtirpes depopulantia, occidit, vel abigit. Prædictorum tamen inopia, in vſum venire poterunt reliqua, ligonibus ſæpenumerò tranſmutata & confuſa. Sed hîc te nolim ignorare aquoſum hortum maiorem ſtercoris copiam deſiderare, ſiccum verò minorem.

Quid agendum in ſtercoris penuria.

Quòd ſi nullum ſtercoris genus ſuppeteret, ſabuloſis locis cretam iniicere optimũ erit: cretoſis verò ac nimium denſis, ſabulum. Atque ita hortenſia non ſolùm læta excitabuntur, ſed etiam pulcherrima euadent, quemadmodum adnotauit Columella Romanorum hortorum cultor diligentiſs. & doctiſſimus.

Quænam obſeruanda in ſtercorãdo horto.

Sit hoc Plinij poſtremũ: Quocunque tempore hortum vel agrum ſtercorare libuerit, valdè curandum eſt, vt ab occaſu æquinoctiali ſpiret ventus, ſitque Luna decreſcens ac ſicca. Nam obſeruatione tali mirũ in modum augetur vbertas: ſicuti poſt Græcos, adnotauerunt Latinæ ruſticationis doctores.

De hortenſium ſatione, & ſeminibus. CAP. VI.

Horto multùm conferre iter commodum.

ANtequàm de hortenſiũ ſatione aliquid ſcribã, iuuat præmonere, multùm conferre horto iter olitori ſerenti, vel plantanti, aut quiduis aliud facienti, opportunum, & præſentiæ domini accommodum. Qui libentiùs eò commeabit, & acta aut agenda obſeruabit, ſi non reformidet

vexa-

vexationem,erítque veſtigium illius ſtercoris loco, quemadmodum ſcripſit M. Cato,rerum agri priſcus interpres & ad vnguē factus. His poſitis ad rem venio. Non ſum neſcius quoſdam præcepiſſe,hortum vel agrum non eſſe diſſeminādum, niſi cùm terra pluuiis permaduerit. Quæ ſi tempeſtiuè & opportunè deſcendant,non improbo. Si, quod nonnunquam euenit, tardè labantur, quantumuis ſitienti horto vel agro ſemen committi poterit,ex Columellæ ſentētia. Quæ res in quibuſdam prouinciis, vbi cœli ſtatus talis eſt, vſurpari ſolet. Nam quod ſicco ſolo ingeſtū eſt, perinde ac ſi eſſet domi repoſitum, non corrumpitur. Atque vbi venit imber multorum dierum ſementis vno die ſurgit. Verū enim verò ab auibus & formicis interim periclitatur: niſi ante ſationem ei ſuccurratur illis auxiliis, quæ proximo capite exponemus. Vt vt fuerit, dabitur opera vt hortus vel ager qui vere conſeri debet, ſub finem autumni ante gelicidia paſtinetur. Et qui autumno oleribus aut herbis veſtiēdus erit æſtatis initio conuertatur: vt hybernis frigoribus, vel æſtiuis Solibus (de magnis hortis loquor) gleba ſoluatur: ex Maronis præcepto hunc in modum ſcribentis,

Quando ſeminandus hortus.

Hortenſis philoſophia pulcherrima.

—glebáſque iacenteis
Pulueru!enta coquat maturis Solibus æſtas.

Ad hæc,vt prauarum herbarum radices necentur. Cúmque ſationis appetet tempus,quod vnicuique regioni ſuum eſt ac proprium,runcandus erit ac prorſum exherbādus hortus: dein quo dictum eſt modo,ſtercorandus. His peractis in a-

Quænam agenda ante ſationem hortenſium.

reas digeretur: quæ ita informandæ erunt, autore Columella, vt runcantiũ manus ad dimidiam latitudinis partem facilè peruenire poſſint: ne dum herbas inutiles illæ perſequuntur, ſemina pedibus interim proculcet olitor. Verùm ſummè adnitendum erit, vt ſationi ſerenitas, & temporis clementia ſuccedat. Nam fauente cœlo, tepẽtibus locis & à Sole illuſtratis, citiſſimè prorumpunt ac pullulant ſemina: quibus ætas etiam nõnihil conferre ſolet. Quapropter videndum erit, vt ſcribit M. Varro, ne vetuſta, exucta, miſta, rugoſa, emaciata, languida, aut adulterina, vel abortiua fuerint ſemina: quin potiùs vegeta, plena, recentia ac ſucculenta. Quæ dum proiicientur, vel ſerentur, boreales dies ac valde frigidi vitabuntur. Nam in his, terram veluti horridulam & occluſam, ſemina ægrè recipere ac fouere manifeſtũ eſt: diebus ſerenis ac temperatè calidis, contrà. Quod Virgilium georgicæ diſciplinæ doctorem eximium ſic præcepiſſe audies:

Teporis clementia ſationi opportuna.

Frigidis tẽporibus nec arandũ, nec ſerendum.

Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat autor,
Tellurem Borea rigidam ſpirante mouere:
Rura gelu tum claudit hyems: nec ſemina iacta
Concretam patitur radicem affigere terræ.

Satorum defenſio.

Si verò timor fuerit ne frigoribus, pruinis, ardoribúſue perurantur, offendantúrue, paleis contegi poterunt: quibus tranſuerſæ virgæ imponentur, & virgis arundines aut ſarmenta, ne à ventis rapiãtur, vel ab auibus deprædẽtur, ex Columellæ præcepto. Sunt apud Græcos rerum agri ſcriptores, qui ſementem augeſcente Luna, à quarta ſcilicet vſque ad plenam, facere conſulant, dum

illa

illa ſub terra eſt. Alij ſecuriorem viam excogitantes, ſationem præcocem non probant: quare in duo & tria, & quatuor tempora illam partiuntur: futuri temporis incertitudinem hoc modo vitare ſatagentes: & ruſticanum Columellæ adagium in memoriam reuocantes, Serere ne dubites. adhæc Virgilij illud, *Satio quãdoque partienda.*

Et dubitant homines ſerere, atque impendere curam!

quod vnum ad cerealiũ ſationem potius detorquerem, quàm hortenſium. Oportebit itaque eum qui feriam ſationem & plantationem inſtituit, videre vt proba ſint ſemina, terra apta, ſtercus bonum, & aqua prompta. Nam ſemina, quæ inde generabuntur ſimilia efficient: terra apta, ſibi credita optimè ſeruabit ac fœcundabit: ſtercus ſucculentiorem reddet terram, adhæc laxiorem, vt aquam facilius admittere poſſit, quæ radicibus impertiatur: aqua verò, quaſi ex vbere omnia alet ac fouebit. *Superiorum compẽdium breue.*

Auxilia & ſecreta pro hortenſibus ſeminibus, tam ante ſationem quàm poſt: ne ab aliqua cùm interna, tum externa afficiantur iniuria. CAP. VII.

FRVSTRA ſudabit hortẽſis colonus, & quiuis alius, ſi ſata à beſtiolis lædantur, vel ab alitibus depopulentur, aut alia quauis iniuria afficiantur, ſiue intus illa contingat, ſiue foris fiat. Quod vt vitare poſſit, opportunè ad ſequentia auxilia & ſecreta animum conuertet. Si ſemina terræ mãdanda ſucco ſemperuiui paulò ante ſationem madefacta fuerint, ab auibus, formicis, *Secreta pulcherrima p̄ ſeruãdis in terra ſeminibus abſq; vlla noxa.*

agreſtibus muribus, & aliis hortorum prædonibus,non ſolùm illæſa ſeruabuntur, ſed quæ inde naſcentur, etiam præſtantiora euadent,de Africani experimento,vt in Græcis rerum agri Commentariis adnotatum, & à Latinis agriculturæ autoribus repetitũ obſeruaui. Quod veriſſimum eſſe tametſi docuit experientia, tamen quia herbę huius larga vbique non poteſt eſſe copia,eius loco fuligine quæ ſupra focos inhæret,ſatis omnibus incolumitatem tueri etiam licebit, ſi collecta pridie quàm ſatio fiat, ſeminibus remiſceatur: vel aqua macerationis eius ſemina ipſa conſpergantur,vt tota nocte ſuccum trahant & ebibant, quemadmodum ſcripſit Columella. Eadem à malis omnibus & hortenſibus incommodis tuta ſeruari tradunt Græci geoponici,& poſt illos Plinius & Palladius, ſi equæ, aut aſinæ caluaria, ſed nõ virginis,intra hortum ponatur: vel in eius medio, affixa palo erigatur. Nam quæcunque ſpectabit, ſua præſentia fœcundabit & illæſa cuſtodiet. Addit Plinius eſſe allium in aruis,alum nuncupatum,quod aduerſus improbitatem alitum ſemina eruentium ac depopulantium,coctũ (ne poſſit renaſci) vtiliter obiicitur: Hoc quæ deuorauere aues, ſtupentes manu capiuntur. Africanus ad eam rem modicum frumentum vel hordeum vino incoctum, aut infuſum,veratro admiſcet,ac foris per arearum horti ambitum diſſeminat, ſata quæuis ab auium iniuria hoc modo vindicans. Sed eas mortuas,vel inebriatas, arundini ex pedibus ſuſpendi iubet. Nec omittit cancrorum fluuiatilium decoctum, quo ſi

Vt ſata ſeruentur incolumia.

Auxilium aduerſus mõſtra hortenſia.

Secretum ne ſemina ab alitibus depopulētur.

Res mira de cancrorũ decocto.

quo ſi ſemina conſperſeris, ab alitibus (res mira) nunquam aggredientur: imò verò quæ ex his naſcentur, durabunt ſalua & immunia ab omnibus beſtiolarum iniuriis. Sunt qui planta ſola decocti huius aſpergine, fœlici ſucceſſu, tantùm perfundant. Quæ res mihi & amicis plus millies fuit probata, ſed certa lunari periodo. Nonnulli contuſa cypariſſi folia, ſeminibus remiſcent, & ſubactæ ac ſtercoratæ terræ committunt, & ita ab omni corroſione inde naſcentia liberant. Alij cerui, aut elephantis cornu ſiccum & conciſum, vel deraſum, aut elimatum, ſeminibus intermiſcent: vel aqua madefactionis illorum ſpargẽda ſemina imbuunt. Virgilius nitro aqua diluto eadem irroranda, vel amurca tingenda conſulit.

Vt ſemina ab omni corroſione liberentur.

Seminũ medicamenta ex Virgil.

Semina (inquit) vidi equidẽ multos medicare ſerẽtes,
Et nitro prius, ac nigra perfundere amurca,
Grandior vt fœtus ſiliquis fallacibus eſſet:
Vt quamuis igni exiguo properata maderent.

Græcus Apuleius illa vino conſpergit, atque ita minùs ægrotatura exiſtimat. Quæ etiam iuuabuntur aqua & amurca reſperſa. Sunt Græcæ agriculturæ doctores aliquot, à Columella, Plinio & Palladio probati & laudati, qui cucumeris ſylueſtris radices totã diem & noctem aqua macerãt, eámque ſeminibus, repetita aſpergine, ſuffundunt: & poſtridie, pallio velata ſemina illa, terræ committunt: hinc arbitrantes meliora euaſura, & à malis omnibus certò eripienda. Idem Apuleius lentem modicam dum ſeruntur, illis remiſcendã cenſet: nam aduerſus ventorũ moleſtias natura reſiſtit. Vult prætereà pro ſatorũ in-

Græcorum & Latinorum agricolarũ ſecretũ pro ſeminibus pulcherrimum.

C

columitate, ante paſtinationem & foſſionem ranam Rubetam, Græcis Phrynon dictam, noctu circa hortum vel agrum deferri: poſteà in fictili vaſe incluſam, medio horto, vel aruo adobrui: & appetente ſationis tempore effodi, ac procul abiici: ne ibi naſcentia, amara & inſuauia euadant. Sed pulchrum erit huc proferre elegantiſſimos Columellæ verſus, quibus medicamenta ſeminibus ſanè quàm appoſitè præſcribit.

Rubetæ ranæ ſecretum magnum.

Columellæ medicamenta pro ſeminibus tuendis.

Profuit interdum (ait) medicantem ſemina, pingui
Palladia ſine fruge ſalis, conſpergere amurca:
Innatá ve laris nigra ſatiare fauilla:
Profuit & plantis latices infundere amaros
Marrubij, multóque ſedi contingere ſucco.

Ægyptiorum Græcorúmque agricolarum ſchola tradit, ſemina incorroſa & à beſtiolis illæſa permanere, quæ Luna ſemiplena terræ mandata fuerint. Hîc penè præterieram phyſicum pro ſeminibus & plantis Democriti experimentum, à Neapolitano Palladio diligenter adnotatũ. Paguros (inquit) ſeu marinos cancros, vel fluuiales, non pauciores quàm decẽ, in vas aliquod aqua plenum miſſos, tegito: & ſub dio exponito, vt diebus decem inſolentur: poſteà ſemina quę voles in terra illæſa permanere, aqua illa ad dies octo perfundito: idque octonis diebus peractis, vt vult Palladius, repetito, donec quæ optaueris ſolidè adoleſcant: experimẽtum miraberis. Nam ex ſeminibus illis quæcunque naſcentur, non ſolùm à ſe iumenta & pecora arcebunt, ſed etiam beſtiolas quaſuis. De quibus paulò pòſt ſcribemus,

Democriti phyſicum experimentum ne à iumentis aut pecore lædantur ſata.

mus, & ſparſim de aliis ſeminum auxiliis, vt ſe proferet occaſio, dicemus.

De hortenſium ſarritione, runcatione, & rigatione: cum prognoſtico fertilitatis, vel ſterilitatis cuiuſque ſementis. CAP. VIII.

PERACTA ritè ſemente, ſarritionis ſequens debet eſſe cura, de qua inter autores agriculturę non admodùm conuenit. Nam quidam negant eam quicquam proficere, quòd hortenſium radices ſarculo detegantur, & plerunque ſuccidantur: atque ſi frigora inceſſerint, gelu prorſus enecentur. Ex quo ſatius eſſe putant runcatione & expurgatione tempeſtiuè vti. Pluribus tamen ſarriri placet: ſed neque eodem modo, neque iiſdem temporibus: pro incolarum conſuetudine, ſoli ingenio, & cœli ſtatu. Vtut fuerit, his locis in quibus ſarritio deſiderabitur, ea non antè aggredietur, quàm hortenſia proprias areolas veſtire occœperint, & grandiuſculum incremẽtum, pro cuiuſque natura ac modulo, ritè admiſerint. Sarritionem ſequetur runcatio: in qua diligẽter cauendum erit, ne germina, tenellós ve partus & floſculos iniurioſo tactu aut tranſitu lædamus, vel tractemus. Quare illam ſuſcipiemus aut antè, aut vbi defloruerint plantæ, vel vbi ſolidas radices egerint. Ad rigationem venio, quæ Solibus æſtiuis, & maximè circa exortum Caniculę, ſummoperè ſolet prodeſſe ac probari: hora, inquam, matutina ac veſpera, vt vult Plinius: cui ſubſcribit ratio, nimirum ne à Sole inferueſcat aqua, &

Controuerſia inter agricultura autores de ſarritione, & eius modo ac tempore.

De runcatione, & quid in ea obſeruandum.

Rigationis opportunũ tempus, & qualis debeat eſſe aqua.

radices adurat. Sed ne tum quidem nimiæ debēt eſſe rigationes, quoniã inebriatis radicibus nocent. Pro quibus haurienda non eſt aqua putei altiſſimi, ne nimia frigiditate & cruditate radices percellat. Quòd ſi alterius præſens non adfuerit facultas, horis aliquot antè hauriẽda erit, & ſub dio exponẽda, vt tepeſcat. Verumenimuerò, ſalſæ omnes aquæ ſummoperè hîc ſunt fugiendæ, præterquàm in raphano, beta, ruta, & cunila: quibus ſalſa aqua peculiaris medicina ſolet eſſe, (vt tradit Plinius) in ſalſis aquis: quæ alioqui & ſuauitati & fertilitati conferunt: cęteris dulcium aquarum rigua proſunt. Sed vtiliſſimè ex his, quæ ſuauiſſimę habentur. Minus vtiles eſſe ſolēt è ſtagnis hauſtæ, & quas elices inducūt, quoniam herbarum ſemina inuehunt: præcipuè tamen imbres plantas alunt, nam illis innaſcentes beſtiolæ necantur. Rigationis modum ſtirpium ætas temperabit. Nouellæ enim plantæ minus ſitiunt: & quæ aſſueuere, ſummè rigari deſiderant, idque leniter ex clepſydra, vt æqualiter bibant radices, & non immergantur: nam ita animam terræ exhalatione vaneſcentem retinent. Ergo non vniuerſim ingurgitabuntur plantæ, ſed quomodo ſitient, ita ſtillabitur aqua, velut ex vbere alens & non inundans. Sed in re pueris & virgunculis notiſſima, verſatũ ſatis. Iam quòd attinet ad prognoſticon fertilitatis aut ſterilitatis ſeminis cuiuſque, tam ſati quàm ſeminandi, hac via procedes ex Zoroaſtris & veterum Ægyptiorum experimẽto. Diebus viginti aut triginta ante Caniculæ exortum (qui in hac Gallica cœli

Rigationis modus & formula.

Prognoſticõ fertilitatis, vel ſterilitatis ſeminũ quorũcunque.

cœli inclinatione, ferè contingit circa decimam ſeptimam diem Iulij) in quopiam loco diligenter ſubacto, de vnoquoque ſemine legitimo & recenti, probationis gratia, diuiſis ſpatiis ac ſignatis, paululum ſeres: & ſi aëris vrgebit incendium, opportunè rigabis: vt proiectū in aridam commodiùs pullulet, & ante coſmicum dicti ſyderis exortū, tempeſtiuè ſe prodat. Hoc peracto, ſedulus obſeruabis, exorto Procyone, quodnam è iactis ſeminibus incolume, vegetū ac illæſum emerſerit, & durauerit: atque illud fertile ac fœcundum euaſurum prædices: reliquū verò quod non prodiit, aut vietam, languidámque & flaccidam plantulā emiſit, inutile ac ſterile futurum tibi ſuadebis. Nam certo certius eſt, inſanum & æſtuans Caniculæ ſydus, per illa ſua canina incendia, κυνικάυμα Græcis nuncupata, quædam ex ſatis lædere, alia verò minimè. Ex quo noxæ, vel beneficij indicium per annum futurum vnicuique ſementis generi, ſydus natura aridum ac feruens præſenti exitio vel ſalute nunciabit ac præmittet. Hortenſium morbos, ſterilitatem & peſtes alias tibi proponet cap. 2. lib. 3. ſequentis.

Mira ſyderis Caniculæ vis in iacta.

Canicula ſydus natura aridum ac feruens.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes vermes, pulices, erucas, blattas & limaces, tam olera quàm arbores & fructus vitiantes ac erodentes. CAP. IX.

NEMO eſt qui paſſim non videat (niſi fortaſſe talpa fuerit) hortēſeis diuitias à variis beſtiolis & animalculis, tam ſub terra, quàm ſupra, variè infeſtari, & eam ob rem plerunque ægrota-

Hortenſia variis iniuriis obnoxia eſſe.

re,atque niſi auxiliares manus opportunè adfuerint,paulatim tabeſcendo mori. Nam tāta,tāmque inexpugnabili acie peſtifer ille exitialiū beſtiolarum exercitus nonnunquam graſſatur & irrumpit,vt nullis admotis machinis, nullo igni, nullo ferro, ab hortis & agris, in quibus ſemel caſtrametatus fuerit,abigi poſſit ac diuelli. Rem itaque olitoribus & colonis gratiſſimam facturum me cogitaui, ſi aduerſus iſtam deploratam peſtem,claſſicum(quod dicunt) canerem, & alexipharmaca aliquot, partim mihi, partim amicis meis nota, & à priſcis explorata in medium proferrem. A verbis itaque ad rem venio.Hortēſia à noxiis vermibus, erucis & aliis repurgari ſcribit Africanus inter Græcorum agricolas ſummus, ſi eorū latibula, nidi & conceptacula ſuccenſis bubulis ſtercoribus, ſecundo vento, fumigentur. Plinius amurcam puram ſine ſale illis ſpargit. Et ſi plantatum radicibus, ob fimi malitiam, inhæſerint, diligentiſſimè ſarrit.A pulicibus non lædentur, ſi naturali auxilio, erucam herbam, vel rutam pluribus locis admiſcueris.Quòd braſſicæ imprimis conuenire certum eſt, ſolitæ de omnibus oleribus, à pulicibus ſummè infeſtari, cum raphano,quem oſtendemus ſequenti libro, gentilem ac affinem illi eſſe. Anatolius in ſuis Georgicis præceptionibus Græcis, cenſet nōnihil erui ſementi eam in rem addendum. Quod raphanis & rapis prodeſſe, antiquo experimento conſtat. Iuuat etiam acre acetum, ſucco hyoſcyami contemperatum, & beſtiolis illis reſperſum. Adhæc aquæ aſpergillum, vt tradit Græcus Pamphilus, in qua

Difficilis quandoque hortenſium beſtiolarum expugnatio.

Auxilia aduerſus hortenſes vermes.

Aduerſus hortenſes pulices remedia.

in qua gith,ſeu melãthium permaduerit. Verùm ſi ab aliis etiam animalculis ſemina lædi, aut vitiari noles,ante ſationẽ, ſedi aut ſemperuiui ſucco,vt priùs adnotauimus, illa imbues. Quæ etiã incorroſa ſeruabis,ſi in teſtudinis operculo ſeminaueris, quemadmodum idem ſcripſit Anatolius.Non omittam ex Palladio,quòd infeſta animalcula non generabunt olera, ſi in eiuſdem teſtudinis corio, ſpargenda illorum ſemina ſiccaueris: vel mentam locis pluribus, maximè inter caules,conſeueris Quòd ad erucas & campas attinet (quæ multis magnum & moleſtum negotium faceſſunt, deplorata hortorũ, & vinearum calamitate) nonnulli reſperſo ficulneo cinere illas perſequuntur. Sunt qui in hortis ſcillam, vel, vt cum vulgo loquar, ſquillam areatim ſerãt, aut hinc inde ſuſpendant. Alij fluuiatiles cãcros clauis,pluribus locis affigunt. Si verò obſtinatè reſtiterint,& præſcriptis ingeniis cedere nolint,hãc oppones machinam. Vrinam bubulam & amurcam æqualiter miſta,igni,donec ferueant,admouebis, & vbi refrixerint, iilorum imbre olera ac arbores cõſperges: quod Anatolij eſt experimẽtum. Plinius virgis ſanguineis quæ his ſunt obnoxia tangenda præcipit. Palladius fuſticulos, vel,vt Ruellius legit, faſciculos alliaceos ſine capitibus,per omne horti ſpatiũ comburit. Adhæc veſpertilionum ſtercora, vt nidor è fumo pluribus locis excitetur.Quæ res præſentiſſimum habet miraculum.Eaſdem tradit polyhiſtor ille Plinius,ab oleribus arceri, ſi cicer vnà ſeratur & illis remiſceatur: aut cancri ramis arborum à corni-

Seminum ſecreta à ſuperioribus diuerſa.

Varia aduerſus erucas auxilia & ſecreta.

Auxilium factu & paratu facile contra erucas.

bus locis pluribus ſuſpendantur. Naſci quoque prohibentur, imò verò præſentes collectim perduntur, ex Græcorum obſeruatione, ſi aliquot de vicino horto ſublatas, in aqua cum anetho coxeris, eáque perfrigerata herbas aut arbores reſperſeris, quæ nidulantes erucas, & ad fœtum incubantes, ſuſtinent. Sed valdè cauendum erit, ne aqua illa faciem, vel manus contingat. Porrò, remedium certum ac paratu facile erit, ſi circa arborum crura, & brachia, necnon herbarum ramos & caules, bitumen & ſulphur incendas. Vel fungos ſub nucis arbore naſcenteis, fumum dare ibidem cogas: galbanúmve, aut caprarum vngulas, vel ceruinum cornu, à venti flatu auerſus, cõburas. Sunt qui cinerem vitigineum per triduum in aquam mittant, qua poſteà olera & arbores copioſa aſpergine luſtrant. Multi in ficulneo lixiuio proiicienda ſemina præmacerant. De miraculo menſtruatæ mulieris, & prodigioſa eam in rem hiſtoria à Græcis & Latinis rerũ agri profeſſoribus tantopere celebrata, abundè tractauimus in fine ſecundi libri noſtrorum Naturæ Arcanorum. Cuius deſiderio ne tu interim hîc tabeſceres, ex Columellæ doctiſſimis & elegãtiſſimis verſibus quicquid id eſt, paucis expedire viſum fuit. De perdendis itaque & abigendis erucis ad hunc modum in ſuo ſcribit Hortulo, ex Democriti ſententia:

Mira Græcorum agricolarum ſolertia in exterminandis erucis.

Aſpergillum ſingulare ad abigendas erucas.

Hanc ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardaniæ veniant artes, nudatáque plantas
Fœmina, quæ iuſtis tum demum operata iuuentæ
Legibus, obſcœno manat pudibunda cruore:

Menſtruatæ mulieris miraculum cõtra erucas.

Et reſo-

Et reſoluta ſinus, reſoluto mœſta capillo,
Ter circum areolas, & ſepem ducitur horti.
Quæ cùm luſtrauit gradiens (mirabile viſu)
Non aliter quàm decuſſa pluit arbore nimbus,
Voluitur ad terram diſtorto corpore campe.

Hactenus Columella de expiandis & abigendis erucis. Quod equidem præſtigiũ referre puduiſſet, niſi à multis expertum fuiſſet: ſcripſiſſétque doctiſs. medicus Ioan. Langius illud in Noricorum terris obſeruatum & approbatũ fuiſſe. Plinius tradit non ſolùm hac arte erucas decidere, ſed & vermiculos, ſcarabeóſque, & noxia alia animalia. Quod à Metrodoro Sceptio in Cappadocia ob cantharidũ multitudinem inuentũ eſſe prodit. Sed cauendũ, inquit, ne id oriẽte Sole faciant mulieres, nam ita areſceret ſementis, & florida horti amœnitas peſſum iret, elanguente eius nitore & ſenſim tabeſcente: vſqueadeò viroſa & peſtilens vligo illa, viſu, nedum attactu, pernicioſa eſſe ſolet: præſertim ſi inquinatæ fuerint. Noſtrates hortenſium coloni, arte admodum facili eaſdem ſic hodie paſſim expugnant. Vbi apricis locis illæ poſt pluuias inceſſerunt, matutinis horis frutices olerũ, aut ramos arborum ſuccutere ſolent: ſic enim dum adhuc nocturno torpent frigore, facilè decidunt, nec amplius ad ſuperiora perreptant: præbéntque occidenti viam admodum pronam ac præſentem. Cæterùm, ſi cuiuſcunque generis animalcula oleribus & arboribus nocentia perdere voles (quæ Democritus in ſuis Georgicis praſocurides, Palladius Latino aptóque vocabulo herbicidas, Ruellius,

Summè notãda & excutienda.

Ruſticorum in expugnãdis erucis artificium prõptum ac facile.

verò porricidas nuncupauit) Diophanem Græcũ auſculta. Ventriculum veruecis (inquit) recenter mactati, & ſuis adhuc ſordibus excremẽtitiis pleni, diligenter tibi comparato: eúmque ſpatio illo, quo beſtiolis ſcatet hortus, terra leuiter adobruito. Peracto biduo, ibi blattas & animalcula alia gregatim congeſta reperies: quæ vel aliò deportabis, vel eo loco altiſſimè defodies, ne reſurgant: id cùm bis vel tertiò feceris, genus omne quod nocebat extingues, ac verè perdes. Ruſtici apud nos paleis intortis arborũ truncos armant, & crura coronãt. Qui verò ditiores ſunt, carpto bombace, lana, vel cãnabinis ſtupis idem moliũtur: quibus, ſumma arborum petentes erucæ implicantur, ac veluti obiectis laqueis & compedibus, vel profligantur, vel ſic à cœpta via actutum reuocantur. Quod ad limaces particulatim attinet, ſi vel amurcam recentem, vel ex caminis fuliginem illis reſperſeris, oleribus non minùs commodabis, quàm ſi inter illa cicer conſeueris, ad hortenſium multa portenta, vt ſuperiùs ſcripſimus, vtile. Alia ex præcedentibus auxilia requires. Et ſi viridem ac floridum hortum habere voles, illius ſulcos, areas, & puluinos fœno græco ex aqua trito diligenter rigabis: aut aſini caluariam, non virginis, vt anteà monuimus, in medio illius eriges. Iulius Fronto tradit, olera omnia ſummè iuuari, ſi iuxta illa, eruca herba, ſata plantatáve fuerit. Sed intoleranda fiet hortenſi colono iniuria, ſi anſerum ſtercus muria ſolutum, oleribus reſpergatur, quòd illis ſummè noceat: quẽadmodum Democritus, Fronto & Damageron

Ruſtica erucarũ muſcipula.

Auxilia aduerſus limaces.

Vt hortus fiat florid⁹.

Quomodo olitori fiat iniuria.

in ſelectis Græcæ agriculturæ præceptionibus poſteritatem admonuerunt.

Auxilia & ſecreta aduerſus hortenſes talpas, formicas, culices, muſcas & ranas, tam olera quàm arbores & fructus euertentes, lædentes ac depopulantes. Cap. X.

QVIA talpæ in pleriſque hortorum locis tumulando & fodiendo, proindéque terram ſeminibus onuſtam, vel plantis veſtitam eruendo ac euertẽdo, olitoribus, iuſta cauſa, moleſtæ ſolent eſſe, ac illis negocium quandoque inexpugnabile facere, idcirco auxiliares machinas aduerſus excæcatam illarum aciem, ex ruſticis Græcorum & Latinorum armariis, huc proferre & adferre nõ grauabor. Paxamus, vt hinc auſpicer, nucem, aut vaſculum quodpiam anguſtum & ſolidum perforari iubet: ibíque paleas & cedriam, vel (vt legit Palladius) ceram, quantum opus fuerit, cum ſulphure includi: omnéſque talparum aditus & ſpiramẽta illis diligenter obſtrui, né per ea fumus penetret. Ita tamen, vt vnum tantum os, & foramen relinquatur, quod amplum ſit: in cuius oſtiolo, dicta nux aut vaſculum intus accenſum, ſic collocabitur, vt ab vna parte flatum poſſit accipere, qui cedriæ & ſulphuris nidorem in talpæ tumulum diffundat. Eo artificio impletis fumo cuniculis, talpas omnes vel protinus fugere, vel enecari deprehendes. Sunt qui veratrum albũ aut cynocrambes corticem tuſum, cribratúmque, & cũ polenta & ouis

Talpæ cur olitoribus moleſtæ.

Ingenioſa Græcorum machina ad talpas expugnandas.

Varia abigendarum aut necandarum talparum artificia.

miſtum, ac vino & lacte ſubactũ, in offas & paſtillos cogunt, ac eos talparum cauernis immittũt. Albertus, allio, cepa, vel porro talpina oſtiola claudit: putátque tetri odoris iaculatione talpas intus expirare, vel ſolum vertere. Plerique ad has abigendas feles in hortis educant, ac muſtelas cicurant, vt ſuo venatu peſtem hanc arceant, cuniculorum faucibus ac ſpiraculis admotę. Alij foramina earundem rubrica & ſucco cucumeris ſylueſtris implent ac ſaturant: vel captam vnam cum accenſo ſulphure in ollam proiiciunt, putantes eò conuenire alias omneis. Non deſunt qui illarum oſtiolis laqueos ſetaceos adhibent. Alia aduerſus talpas propugnacula reperies in medica noſtra Quadrupedũ Hiſtoria: quo loco de talpis medicè ſcribimus. Sunt qui Ricinum plantam, quæ vulgò Palma Chriſti nuncupatur, in hortis paſſim implantent, ad arcendam talparum iniuriam, quod facili paruóque labore explorabis. Ruſticis ſatis eſt virgam, aut foliaceum ſambuci ramũ defixiſſe. Plinius ſola amurca necat. Qui de formicis poſteritatis memoriæ hæc etiam mandauit. Sunt arborum peſtes (inquit) formicæ: quas plerique abigunt rubrica & pice liquida perunctis caudicibus: necnõ & piſce iuxta ſuſpenſo, quem Palladius poſt Græcos geoponicos coracinum, Ruellius graculum nominat: quod Plinius omiſit. Nam ita in locũ vnum congregantur, & facilè diſperduntur. Alij lupino cum oleo trito, arborum ac plantarum radices, vel (vt legũt nonnulli) caudices illinunt. Plurimi ſola amurca necãt. Palladius contra illarum agmina

Talparum fuga & venatio.

Aduerſus formicas auxilia varia & propugnacula.

agmina hoc monſtrat propugnaculum. Si formicæ, inquit, habent in horto foramina, cor noctuæ admoueto: ſi foris veniũt, omne horti ſpatium cinere, aut cretę candore vel oleo obſignato. Et paulò pòſt: Formicas abiges ſi origanum & ſulphur trita, ad illarum foramina reſperſeris: aut vacuas cochlearum teſtas cremaueris, & eo cinere myrmecias, formiçariá ve antra affatim ſaturaueris. In quo ſtyracem omiſit à Paxamo Græco, ex quo hæc tranſcripſit, additam. Paxami verba ſic habent: Si captas formicas in medio horti vſſeris, reliquas fugabis. Adhęc, ſi circa formicarias cauernulas cedriã obleueris, non egredientur, expellentúrque de ſuis ſedibus, ſi cochlearum teſtacea operimenta cum ſtyrace incenderis, vel contuſa per formicarum agmen reſperſeris. Quod penitus perdetur, ſi ſuccum cyrenaïcum oleo diſſolutum affuderis. Addit præterea formicam nec plantas cõtingere, nec in arbores reptare, ſi lupinis amaris cum amurca tritis aut coctis, illarum cauliculos vel truncos ſedulò obleueris. Idem præſtabis, ſi albam lanam aut ſtupas, vel bombacem, vt de erucis paulò antè ſcripſimus, iiſdem truncis cauliculíſue circundederis: aut creta, vel rubrica, origanóue, aſſuetas illarum vias circunſcripſeris: nam ſic plantas formicæ non attingunt, ſed ne arborem quidem ita veſtitam aſcendunt. Quin & vas mellarium ita circũſcriptum nequaquam ab illis contingi tradunt, etiam ſi operculo caruerit: licet mellis, dulciúmque eſcarum admodum ſint cupidæ formicæ. Palladius rubrica, butyro & pice liquida mi-

Palladius mirus formicarum expugnator.

Formicarũ fuga.

Vt formica arborem nõ conſcendat.

Formicæ dulciũ eſcarum appetentes.

ſta,arbores ac plantas inungit. Addo quòd ſi radici arboris vel plantæ vaccinum fel illinatur,ibi non accedent formicæ,vt ſcripſit Raſes medicus Arabs. Non deſunt ex Græcis qui arborum & vitium truncis denſam hæderam alligent:eóque machinamento ſtabulantes ſub eius vmbra formicas,veluti obſides retinent & mactant. Plerique taurino felle cum amurca & pice idem moliuntur.Sed Plinium repeto, qui ex Sabino Tyro in libro Cepuricôn ſeu hortenſium, quem Mœcenati dicauit,præſtātiſſimum aduerſus formicas remedium eſſe ait,limum marinum,aut cinerem obturandis illarum foraminibus.At omnium efficaciſſimè heliotropio herba necantur. Quidam aquā diluto latere crudo, eis inimicam putant. Alij alas veſpertilionis, ceu præſentiſſimum amuletum eis opponunt. Verùm de formicis hæc in præſentiarum abundè ſatis.Culices fugantur aceti & origani decocto, ſi reſpergas, queādmodum in ſuis Georgicis adnotauit Democritus.Adhæc rutæ madefactæ aſperſione: & ſulphuris, aut cumini, aut bubuli ſtercoris, aut bdellij ſuffitu,& conizæ decocto.Plinius galbano accenſo abigi tradit: & Palladius amurca recente, vel reſperſā ex caminis fuligine. Muſcas Berytius Græcus hoc flagello procul arcere docuit. Si veratrum (inquit) addito auripigmento cum lacte maceraueris,& illius rore ac imbre locum à muſcis obſeſſum reſperſeris,omnes vel fugabis,vel perimes. Quod etiā præſtabit alumen cum origano & lacte tritum: nam his miſcellaneis quæcunque illita fuerint,à muſcis non contingentur.

Autoris mira diligētia in conquirēdis auxiliis aduerſus formicas.

Quomodo abigantur culices.

Muſcarum fuga & flagellum.

tingentur. Prodeſt etiam laurus cum nigro veratro tuſa,& in lacte, aut aqua mulſa macerata: eius enim aſpergine,ceu quodam toxico necantur,aut nunquam rediturae, aliò confeſtim euolant. Aduerſus ranas quæ æſtiuis noctibus colonis diurno labore fractis,imò verò magnatibus, delicatis & aulicis garrula coaxatione moleſtæ ſolent eſſe,hoc Africani Græci habeto auxilium & ſecretum. Ranæ tacebunt(inquit)ac vociferari deſinent, ſi lucernam accenſam ante illas poſueris,aut de arbore ita ſuſpéderis, vt ab eius lumine,ac ſi Sol eſſet,illuſtrari poſſint. Res mihi & aliis multis plus millies experta. Hieronymus Cardanus tradit fel capræ ſepultum ranas congregare. Quod hic poſtremum erit.

Aſpergillū muſcas abigens, vel perimens.

Auxilium aduerſus ranarum garrulitatem.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſerpentes hortorum, & alia quæuis reptilia, tam homines, quàm olera, arbores & fructus venenantia. Cap. XI.

FLORENTINVS rerum agri interpres apud Græcos ſummus & diligens,ſcribit,ſerpentes in hortis, aut alibi,nequaquam ſtabulaturos, ſi abſynthium, aut artemiſiam, abrotanúmve per ambitum plantaueris, vel in angulis commodè diſpoſueris. Qui ſi alicubi verſari fuerint aſſueti, ſuffitu radicis lilij,aut cornu cerui,vel vngulæ caprinæ actutum abigi tradit. Palladius omni auſteritate eoſdem fugari, nocétéſque ſpiritus,graueolentis fumi innocentia exagitari ſcribit. Democritus mori penitus affirmat,ſi querna folia ſuper iniiciantur:aut ſi quis ieiunus in illorum os

Ne ſerpentes in hortis ſtabuletur.

Serpentes quomodo necentur.

expuerit. Apuleius arundine ſemel duntaxat percuſſos obſtupeſcere contendit: ſæpius verò, roborari. Tarétinus Græcæ agricolationis peritus, eum à ſerpente affici poſſe negat, qui ſucco raphani oblitus fuerit, aut raphanum ipſum guſtauerit, vel ſecũ detulerit. Quod Athenæus & Ga-

Mira raphani natura.

lenus cum pleriſque aliis, malo medico ſeu citrio aſcribunt, & pulcherrima hiſtoria confirmant: quam libro tertio per occaſionem tibi proferemus ac proponemus. Sed ſerpenticîdam Florentinum rurſus audire moleſtum non erit. Serpentes, inquit, nunquam accedent vbi ceruí adeps ia-

Vt locus quivis ſit à ſerpente tutus

cuerit: aut centaureæ radix, aut gagates lapis, aut aquilæ, vel miluij ſtercus: fugabiturque omne reptile ſi nigellam, pyrethrum, galbanũ, cerui cornu, hyſſopum, ſulphur, peucedanũ & caprarum vngulas miſcueris, deinde trиueris & acetum acerrimum fuderis: compoſitíſque horum miſcellaneorum ſphærulis, fumum ac vaporem excitaueris. Nam diffuſo per aërem rerum iſtarum nidore, reptile quoduis, ac ſi flagello ageretur, procul fugere vel expirare animaduertes. Quidam

Rami punicæ vis magna.

prodiderunt punicæ ramum, vt ſuo dicemus loco, venenata omnia, nedum ſerpentes, fugare. Quapropter ſtragulis conſultò imponi ſolet iis ædibus in quibus verſari ſolent ſerpentes, & venenoſa quæuis animalcula. Quorum agmina in

Quomodo cogantur in vnũ ſerpentes.

vnum locum, ceu piſces in ſagenam aut verriculum, idem Florentinus cogebat, dolio à ſalſamẽtis inueterato, & circa hortum, agrũ, aut locum alium ſerpentibus ac venenatis beſtiolis obnoxium, defoſſo. Nam in id reptile omne confeſtim accede-

accedebat,accedénſque vltrò illabebatur.Plinius de ſilere loquens hæc tradit, Serpentes & hunc fruticem refugiunt: baculúmque ruſtici ob id ex eo gerunt & circunferunt.Cæterùm,experimento certiſſimo probatum & cõfirmatum eſt, vſtis & accenſis coriis quæ veteramentorum ſunt,ſerpentes efficaciter fugari: neque eos modò qui in hortis,agris aut domibus oberrãt, ſed qui in hominum corpora ingrediuntur, dum per æſtàtem alto ſomno oppreſſi, aperto ore in campeſtribus obdormiunt. Quod Marcus Gatinaria medicus celebris memorat accidiſſe cuidam homini ſuo tempore. Cui cùm fruſtra adhibita eſſent innumera medicamenta & præſidia alioquin efficaciſſima, de omnibus præſentiſſimum & mirabiliſſimum fuit veteramentorum fumus & nidor ex infundibulo hauſtus,& ore exceptus.Nam cũ primùm immanis fera(erat enim Vipera prægrãdis)fumi nidorem præſenſit, viſa eſt à circũſtantibus egredi per anum, magna omnium admiratione & incredibili ſtupore. Quod hîc ſcriptum & adnotatum volui, ceu ſecretum magnum & paratu facile, multíſque profuturũ. Solet etiam eam in rem lac decoqui, & eius fumus ac nidor ore aperto traiici. Nam vbi ſerpens illum ſenſerit, actutum per os egreditur, vt lacte fruatur, cuius eſt appetentiſſimus Hîc non omittã,quòd ſerpentes ignem valde oderunt: non ſolùm quia oculos illorum hebetat, ſed quòd natura ignis veneno aduerſatur. Oderunt etiam validũ odorem iaculantia, qualia ſunt allia & cepæ. Amant ſabinam, hederam ac fœniculum: ſicuti bufones

Pulcherrima hiſtoria pro fugãdis ſerpẽtibus à corpore.

Quænã ſint ſerpentibus inimica & amica.

ſaluiam (vt in noſtris Memorabilium Centuriis oſtẽdimus) & viperæ erucam. Omniũ peſſimè & infenſiſſimè auerſantur ac oderunt fraxinum: adeò vt ne matutinas quidem occidentaléſve vmbras eius, quàm ſunt longiſſimæ, attingant, ſed procul fugiant. Quin experti prodimus, inquit Plinius, quòd ſi gyro ex fraxinea fronde claudãtur ignis & ſerpens, in ignem potiùs quàm fraxinum ſtatim fugiet ille: mira naturæ benignitate, quæ prius quàm ſerpentes prodeant, ſicuti florere fraxinum permittit, ita ante cõditos, folia nequaquam deponere ſinit. Virgilius omnis eruditionis parens, cedro vel galbano incenſis illos perſequitur & exagitat.

Notãda fraxini & ſerpentis antipathia.

Diſce (inquit) & odoratam ſtabulis incendere cedrũ,
Galbaneóſque agitare graues nidore chelydros.

Ferè hîc prætermiſeram quòd filicis folia ſerpẽtem non recipiunt: vnde ſerpentigenis locis filicem ſcuiſſe, aut ſtrauiſſe multis vtile fuit. In his obliuiſcendum non eſt, quòd ſerpentes ſambuci flores ſummè refugiunt. Qui etiam tineas, blattas & erucas perimere tradũtur. Addo quòd ſi folia filicis comburantur, etiam ſolo nidore ſerpentes fugabunt, ac longè ſedes mutare cogent. Neſcio ſanè an hîc etiam adnotare debeam, quod apud Albertum legi, ariſtolochiam ſcilicet rotundam cum campeſtri rana, & ſcriptorij atramenti parte aliqua diligenter tritam, facere vt ſerpẽtes ceu mortui ilicò ſubſiſtant, ſi ex iis miſcellaneis aliquid ſcribatur, & corã illis proiiciatur. Sed iam tempeſtiuum eſt, vt ad remedia demorſorum à ſerpentibus veniamus, eáque prompta & paratu faci-

De filice & ariſtolochia contra ſerpentes.

Remedia aduerſus ſerpentis morſum.

facilia proponamus. Si itaque à ſerpente quiſ-
piam demorſus fuerit, niſi febricitet, bibat ſuccũ è foliis fraxini, vino albo generoſo exceptũ: ſi febricitet, ſolum ſuccum hauriat, foliíſque ipſis morſum tegat: miraculum à multis fœlici ſucceſſu probatum & expertum demirabitur. Nec temerè, nam certam & abſtruſam contra ſerpentes antipathiam habet fraxinus: ſicuti paulò ante ex Plinio oſtẽſum fuit, & nobis alibi adnotatũ.

Remedium præſentiſſimum & ſecretum, à quamplurimis ſumma autoritate viris ſæpenumerò expertum contra virulentos ſerpentium morſus, etiam ſi percuſſus abſuerit. Cap. XII.

HOc loco mihi monendus eſt lector, me in hoc opuſculo noſtro, vt in reliquis hactenus à nobis publicæ vtilitati propoſitis candidè factum fuit, nihil omiſſurũ aut diſſimulaturum quod reipublicæ & poſteritati profuturum agnoſcã. Hîc itaque ſedulò proponam, quonam modo virulentos ſerpentium morſus, quiuis (etiam percuſſis abſentibus) certo & tuto experimento, eóque factu & paratu ſanè quàm facili, ex tẽpore ſanare poſſit. Quod excellentiſſimum & ſingulare ſecretum præſtantiſſimo medico & philoſopho Andreæ Mathiolo æquè libenter acceptum fero, atque ille ingenuè profitetur ſe illud à quodam in agro Romano heremita accepiſſe. Sic itaque res habet. Cùm quis à ſerpente fuerit morſus, ſi præſens aderit, quæ mox dicentur in eo fiant. Si verò per nuncium id ſignifica-

uerit, percontaberis ex eo, num medicamentum loco percuſſi velit haurire. Quod ſe facturum ſi reſpondet, iube ut dextrum pedem calceo denudatum ſolo ſiſtat. Tum demum cultello lineam circumducito totius pedis veſtigio. Quod vbi feceris, iube pedem auferri, & intra ſignatę lineæ ſpatium, cuſpide cultelli hæc verba inſcribito, CARO CARVZE, SANVM REDVCE, REPVTA SANVM, EMANVEL, PARACLETVS. Mox terram eodem gladio abradito, ita vt omnes literarum characteres aboleantur: Abraſum puluerem fictili paruo aqua pleno excipe, ibíque tantiſper dimitte donec terra ſubſidat. Poſtea nuncij interula aquam percolato, & cruce ſignatam illi bibendam prębeto. Mirandum ſanè quòd eadem hora ictus ſanabitur, qua nuncius potionem ſumpſerit: vt & mihi, qui hęc ſcribo, & viris fide & veritate eximiis, abſque vllo fuco & mendacio compertum, expertúmque fuit, & ob id à me hoc loco publicæ vtilitati candidè impertitum.

Auxilia & ſecreta aduerſus ſcorpiones, bufones, hortenſes mures, muſtelas, & grandiores beſtias, tam olera quàm fructus corrumpentes & vaſtantes.

CAPVT XIII.

Scorpionũ fuga & interitus.

QVOD ad ſcorpiones attinet, ſi locum in quo verſantur ſurculo aut ramulo veri heliotropij circunſcripſeris, negat Plinius illos hinc egredi poſſe. Si verò herba ipſa imponatur, aut reſpergatur, protinus emori tradit. Idẽ fieri aiunt

tactu

tactu radicis herbæ quam ſcorpioïdem dicunt: imò verò à ſcorpione minimè lædi, qui herbam geſtabit. Afri promittunt ad manipulum ocimi cum cancris decem marinis vel fluuialibus tritum, à proximo omnes cõuenire. Tradunt iidem quòd ſi à ſcorpione quiſpiam percuſſus aſino inſideat ſpectans ad eius caudam, pernicioſum ſeſſoris virus in aſinum tranſire. indicium erit, ſi deflauerit & pepederit aſinus. Sed hæc quia vanitatem olent, ad ſcorpionum fugam & exitium calamum conuertamus. Diophanes in ſuis de agricultura græcis Commentariis tradit, cum pleriſque aliis, raphanum ſcorpiis impoſitum, præſentem mortem illis adferre. Adhæc eum qui raphani ſucco manus diligenter obleuerit, citra periculum ſcorpios & venenata quæque poſſe tractare. Addit prætereà ſandaracham cum butyro vel adipe caprino ſuffitã, eoſdem & reptile omne abigere: inſuper ſcorpium vnum concrematum reliquos fugare. Quo loco non omittam ex Tarentino Græco, quòd qui ſideritim, vel ſcorpioïdem herbam tenuerit, ſcorpios innocenter tractare poterit. Plutarchus ex Zoroaſtre nucem auellanam lectulorum pedibus alligat, ne ſcorpius illos conſcendat. De ictorum remediis hæc à me in præſentiarum habebis. Si quis ſcorpium à quo fuit percuſſus, vel alium in oleo coquat, eóque plagam inungat, valdè iuuabitur. Idem continget, ſi pungentem ſuper locum interimat ac proterat: ſed periculoſus erit ictus, ſi quis eo die quo punctus fuit ocimum eſitauerit. Florentinus ſuccum fici recentis in plagam efficaciter

Mirũ ſi verum.

Memorabilia in ſcorpiones alexipharmaca.

Remedia eorũ qui à ſcorpio ſuccrint icti.

Pulchra & notatu digna.

ſtillari tradit. Plinius aſſerit ſcorpij cinerẽ ex vino potum, ſi febris abſit, ſummo eſſe remedio: perinde atque vermium ignitorũ puluiſculum, verminãtibus hominibus, animalibus, ac alitibus & à rabido cane morſis pilos eiuſdẽ vſtos ac propinatos, vt ex eodem boue lora, quod dicunt, ſumantur: & venenata ſint ipſis venenis remedia. Bufones iiſdẽ rebus fugari & necari ſcribũt Græcæ & Latinę agriculturæ profeſſores, quibus ſerpẽtes. Quare pro auxiliis aduerſus illos, recurres ad XI. caput pręcedens. Mures iacta ſemina nullo modo perſequi tradit Apuleius, ſi bubulo felle macerata fuerint antè quàm ſpargantur. Necabuntur ſi foliis rhododaphnes illorũ aditus clauſeris. Non deſunt ex Græcis qui ſylueſtris cucumeris, aut hyoſcyami, vel amygdalarum amararum & veratri nigri pares portiones cõtuſas polentæ immiſceant, ac oleo ſubigãt, agreſtiúmque murium aut domeſticorum cauernis & cuniculis apponant. Plinius abigi ſcribit cinere muſtelæ aut felis aqua diluto, & ſeminibus reſperſo. Verùm, quæ inde naſcentur, virus taliũ animalium redolere valde periclitantur: ob id bubulo felle ſemina imbui & tingi, melius erit. Muſtellas vel occides, vel fugabis, vt adnotauit Africanus, ſi ſalem ammoniacum & frumentum, ſeu (vt alij legunt) fermentum commaceraueris: & ad locum vbi frequenter diſcurrunt, proieceris. Alij, captã vnam, cauda & teſticulis amputatis, viuam dimittunt: putántque eo ſpectaculo & mutilatione reliquas emigraturas: cuius rei facilis experiẽtia, fidem in poſterum firmam tibi faciet. De grãdioribus

Auxilia aduerſus agreſtes mures, necnon domeſticos.

Auxilia aduerſus muſtelias, earundémq; expulſio & interitus.

dioribus beſtiis abigendis hæc paucis accipito. Nunquam ſata illæ contingent, ſi imbre veteris vrinæ in qua ſtercus caninũ maduerit, arcæ hortorum ſpargantur. Idem futurum promittit Democritus, vt antea docuimus, ſi fluuiales cancros quamplurimos, vel marinos nõ pauciores quàm decem, fictili vaſculo cum aqua immiſſos tegas, & ſub dio ſtatuas, vt decem diebus à Sole vaporentur: poſteà quæcunque illæſa volueris eſſe, cùm ab aëre, tum ab animalibus, aqua illa diebus alternis debes perfundere, donec ſolidiùs adoleſcant. Sũt de priſco illo Africanæ primùm, deinde Græcæ agriculturę collegio, qui pæoniam aut perſonatam herbam vrenteis, vel per hortũ aut agrum circunferenteis, beſtias & infeſta quæuis animalia, occulto amuleto perſequuntur. Quæ ſi frondes paſtu malefico depaſcantur, Plinius in naturę hiſtoria primus & vltimus, prudenter cõſulit, folia fimo boum diluto aſpergenda eſſe, quoties imber interuenerit: quoniam ita abluitur virus medicaminis, mira quædam excogitante ſolertia humana. Verùm de his plura alibi ſcribenda nobis reſeruamus.

Ne grãdiores beſtiæ ſata lædãt, vel contingant.

Africani & Græci agricolæ ſolertes.

Ne animalia frondes paſcant.

Auxilia & ſecreta aduerſus grandinem, fulmina ac tempeſtates, arborum, plantarúmque, flores & fructus, vti etiam Cereris & Bacchi dona, miſerè perdentes. Cap. XIIII.

Aduerſus ingruentem grandinem auxilia & ſecreta.

DE grandine, quæ plerunque dilapidat hominúmque, boúmque labores, hæc paucis habeto. Si voles illi ingruenti occurrere, vituli ma-

rini pellem, vel hyenæ, aut crocodili, per horti vel agri ſpatia circunferes, & in eorum ingreſſu ſuſpendes: quemadmodum ſcripſit Phileſtratus in ſuis rerum ruſticarum græcis Commentariis. Alij grandinem inſtare animaduertentes, oblato ingenti ſpeculo imaginem nubis accipiũt: eóque remedio nubem, ſeu ſibi obiecta deſpiciat, vel (vt legit Palladius) diſpliceat, ſeu tanquam geminata alteri cedat, extemplo auertunt & amoliũtur. Plerique alij hac ſuperſtitione imbuũtur, vt plurium domorum clauibus de funiculo pendentibus, omne horti ſpatium in orbem cingant: exiſtimantes grandinem ſine damno hac arte aliò cum ſua nube migraturam. Sunt, eodem Phileſtrato autore, qui dextra manu teſtudinem paluſtrem ſupinam ferentes, hortum vel agrum perambulent: & reuerſi vnde exierant, eadem figura, illam humi ſtatuant, ac glebas curuaturæ dorſi eius obiiciãt, ne inuerti poſſit, ſed ſupina permaneat, nubémque grandine pregnantem recta intueatur. Quod quidam fieri præcipiũt hora diei, vel noctis ſexta. Non defuerunt apud priſcos qui eam in rem omne horti vel agri ſpatium alba vite cingerent: aut noctuam alis patentibus extenſam in agro, hortóve ſuffigerẽt. Quæ duo etiam ad fulmina grandinem plurimùm comitantia, incomparabilis ille rerum agri doctor Iunius Columella tranſtulit, ad hunc modum in ſuo horto loquens:

Mira teſtudinis antipathia cum nube grandinem parturiente.

Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpè ſuas ſedes præcinxit Vitibus albis.
Hinc Amythaonius docuit quæ plurima Chiron,

Auxilia aduerſus fulmen ex Columella.

Noctur-

Nocturnas crucibus volucres ſuſpendit: & altis
Culminibus vetuit feralia carmina flere.

Sed hoc loco auxilium quod noſtrates præſentiſſimum habent aduerſus tonitrua, fulmina, & nubes grandinem horrendam parturientes, ſilẽtio nõ diſſimulabo. quodnam illud, inquies? nolarum & campanarum tinnitus, aut bombardarum aliorúmve pyrobolorum inſtrumentorum longè latéque reboantes crepitus, vt clamor eat cœlo: quemadmodum in noſtris aëriis Ephemeridibus, & populari Aſtrologia ſcripſimus. Verùm his plebeculę dimiſſis, Plinium in explicanda naturæ hiſtoria ad miraculũ vſque ſummum, ſi placet, auſcultemus: & ex illo diſcamus, nõ ſolùm hortos & agros, ſed etiam homines & animalia nequaquam à fulmine tangi, quæ tergore fluuialis equi, quem Hippopotamum nuncupãt, circunſepta fuerint. Quin & noxię non erunt tẽpeſtates, vt Archibius ad Antiochũ Syriæ regem ſcripſit, ſi obſerata fictili nouo rubeta, in medio horti vel agri defodiatur. Per cuius ambitũ plerique etiam laurum multam, eam in rem plantãt. Alij aquilæ pennas, aut vituli marini pellem in medio horti, vel per quatuor eius angulos ſuſpẽdunt. Nam hæc tria, arcana quadam & planè memorabili antipathia fulminibus obſiſtere, & ab his nullo modo attingi, aut afflari, poſteritatis memoriæ mandatum eſt: & multorum experimentis confirmatum. Vnde Tiberium Cæſarem lauro coronari ſolitum fuiſſe, & tentoria ex vitulorum marinorum pellibus operta, tonãte cœlo ſubiiſſe autor eſt Sueto. vt à fulmine, quod ſupra

Populare auxiliũ aduerſus tonitrua, fulmẽ & grandinem.

Vt horto vel agro noxiæ nõ ſint tẽpeſtates.

Laurum, aquilã & vitulum marinum à fulmine non contingi.

modum metuebat, tutus eſſet. Iſte erit capitis huius colophon: Bulbus non ſui corporis exiguitate fulminis impetum euadit, ſed aduerſam & fulminis ictum retorquentem naturam poſſidet: quam Græci antipathen vocãt, vt adnotauit Plinius, & nos alibi docuimus.

De rubigine, pruina, carbunculatione, & aliis cœleſtibus iniuriis, quæ arborum, frugúmque, & vinearum flores ac fructus miſerè perdunt & abolent.

CAPVT XV.

POSTREMVM caput hoc ſummum negotium mihi facit: neque aliam ob rem, quàm quòd cum cœlo & aëre, cominus & eminus hîc mihi agendum eſſe proponat, ſi de rebus in quibus verſatur, ſeriò philoſophari ſatagam. Quidquid itaque illud eſt quod hîc tractandum ſeſe offert, ad Opuſculum transferetur quod paratum habemus, De cauſis ſterilitatis, & præſagiis inopiæ alimẽtorum, ac ſtatus anni cuiuſuis prognoſticis. Eam ob rem, paucis quæ ſequuntur contentus eris. Si inſtanti aut ſuſpectæ, vel quouis modo præuiſæ pruinæ, carbunculationi, aut rubigini maturę obuiam ire voles paleas multas, ſi adſunt, aut horti, vel agri euulſas herbas, frutices, & ſpineta, pluribus locis combures: maximè qua parte ventus ſpirabit: ita enim impendens malum auerti ſcripſit Diophanes in ſuis rerum agri præceptis. Berytius in Græca geoponicôn ſchola celebris, vbi in aëre id iniuriæ congregari animaduertebat, bouis cornu ſiniſtrum, cum bubulo

Auxilia aduerſus inſtantẽ rubiginem & pruinam.

bulo ſtercore ilico incendebat, & fumum multum per horti vel agri ambitum excitabat, ventóque opponebat. Apuleius fumum trium cancrorum vſtorum cum bubulo, vel caprino ſtercore, aut paleis, auxilium præſentiſſimum eſſe ſcripſit. Quòd ſi anticipauerit rubigo, damnum hoc modo reſarcies, vt tradit Berytius. Cucumerum ſylueſtrium, aut colocynthidis radices vel folia contunde, & aqua macera: indéque à rubigine prehenſa ante Solis exortum irrora ac reſperge. Idem aſſequeris ficulneo, aut querno cinere, aqua infuſo, & quo dictũ eſt modo, aſperſo. Proderit, eodem Apuleio teſte, ramos lauri multos per hortum vel agrum defigere vel plantare: nam in illos, ſicuti ille plurifariam obſeruauit, rubiginis noxa omnis tranſit & abit. Quæ frequentiſſima ſolet eſſe in roſcido tractu, conuallibúſque, ac locis perflatum neſcientibus. Sed hîc eximium illum hortorũ magiſtrum Iunium Columellam de amolienda rubigine ſcribentem audire, nec graue nec moleſtum erit.

Auxilia aduerſus rubiginẽ quę anticipauit.

Noxã rubiginis in lauros trãſire.

Hinc mala rubigo (inquit) virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentus catuli placatur & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aſelli
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris.

Columella de rubigine pellenda.

Hactenus de rubigine frugibus inimica. Aduerſus carbunculum qui vitibus & floribus peculiaris eſſe ſolet, Plinius tres cancros viuos cremari iubet, vitibus aut arboribus appenſos. Græci contra pruinam (quod antea omiſeram) in horto vel agro fabas intus & extra per ambitum ſerũt. Hæc à me habebis in præſentiarum pro ritę in-

Auxilia aduerſus carbunculũ & pruinã.

ſtituẽdo horto,& ab iniuriis tam externis quàm internis vindicando ac repurgando, vt læta ibi adoleſcant ſata quæuis & plantata. Quæ niſi à veteribus rerum agri ſcriptoribus, Afris, Græcis, & Latinis, ingẽti ſtudio,& indefeſſo labore quæſita, probata & obſeruata fuiſſe intellexiſſem, manum tabulæ huic, quod dicunt, nunquam admouiſſem: imò verò, niſi partem bonam cum amicis meis, rerum agri apprimè ſtudioſis, experiundo in rem contuliſſem, ne verbulum quidem hîc adnotare ſategiſſem.

Autoris mirus candor, & modeſtia rara.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, De Hortorum cura, cultu, auxiliis & ſecretis,

LIBER SECVNDVS.

EXCVRSO vtcunque inſtituti mei primo curriculo, ſecundum nunc demũ fœliciter ingredior. In quo cultũ, auxilia, & curæ quæ debentur potioribus hortorũ oleribus, & ſelectarum plantarum fructibus, tam extra quàm intra terram educatis, eſculentiſque radicibus, nec non floribus, & odoratis herbis, breuiter

Autoris propoſitum & inſtitutum.

uiter ac dilucidè perſtringere ſatagam,proferámque ex fœcundiſſimis Africanorum, Græcorum & Latinorum rei ruſticæ profeſſorum theſauris, noſtríſque & amicorum quotidianis obſeruationibus,hortenſium ſecreta, vitæ humanæ vtiliſſima,& cuique iucundiſſima. Quod vt dictum ita factũ agnoſcas,ab ea planta,eóque olere fundamenta mihi pono, quo in hortis,tam vrbanis quàm ruſticis,nihil notius, frequentius, ac familiarius eſſe ſolet. A Lactuca, inquam, quæ priſcis vſqueadeò placuit, & tanta, támque ſedula cura exculta fuit,vt ab ea Lactucinos in Valeria familia Romæ appellari, nihil puduerit. Illa, illa eſt, re vera, qua Diuus Auguſtus, adnotante Plinio, in ancipiti ægritudine, prudentia Antonij Muſæ medici præſtantiſſimi, ſeruatus fuit, ex quo ſtatuam collato ære iuxta ſignum Æſculapij, Suetonio teſte,promeruit. Sed omiſſo lactucę encomio, ad rem,ſi placet,accedamus.

Breuitas perſpicuitati iuncta, autori familiaris.

Auguſtus Imp. lactucâ in ægritudine ſeruatus.

HORTENSIA OLERA.

Lactucæ cultus,auxilia,cõmoditas,& ſecreta. Cap. I.

LACTVCA hortenſis(de qua hîc potiſſimùm agimus)dicta eſt,quòd lactis copia exuberet. Amat ſolum ſubactum,pingue,humidum vel irriguum & ſtercoratũ,quarto aut quinto, vt vult Plinius, à ſatione die plurimùm erumpens, modò vetus & exuccum non fuerit eius ſemẽ,& ſolum infœcundum. Anno toto ſeri poteſt, ſi locum nacta fuerit qualem ei præſcripſimus. In la-

Vnde dicta lactuca,& quonã gaudeat ſolo.

Quomodo lata fiat lactuca.

titudinem ſeſe diffundet, ſi vel rarior pangatur, vel cùm caulem faciet, eo leniter inciſo, gleba aut teſta prematur, quò minus in ſcapum erumpat. Nam eo ponduſculo velut coërcita, cùm non poſſit in altum ſurgere, in latú perreptare, effundíque cogitur. Autores ſunt Florentinus Græcus in ſuis Georgicis, & poſt illum Columella: adhæc Plinius & Palladius. Illa eadem candida fiet, ſi fluminis, vel littoris arena frequẽter ſpargatur in medium, & collectis foliis alligetur. Quod Plinius dũtaxat illi aſcribere videtur, quæ ſeminis eſt albi: cuius ea eſt natura, vt hyemem de omnibus maximè perferat. Si vitio loci, temporis aut ſeminis dureſcat, vulſa & denuò poſita teneritudinem conſequetur. Seſſilem facies, quæ nec caulem promat, ſed conuolutis foliis in globum extuberet, vel in orbem circumagatur (pomatam noſtrates nuncupant) ſi tranſlatæ radix, vbi in palmi altitudinem adoleuerit, ablaqueata, bubulo fimo recenti oblinatur, & congeſto aggere irrigetur: dúmque ad incrementum venerit erumpens germen, ferri acie præſcindatur: & ei fictilis teſta, nõ picata, imponatur, ne longitudinis ſed latitudinis augmentum capeſſat: vt tradit idem Florentinus, rerum agri apud Græcos interpres ad vnguem factus. Suauiores habebis lactucas, ſi coërcitis caulibus, reſtibili pullulatu prodire compuleris. Coërcebis autem ac cohibebis, ſi cùm iam aliquod incrementum acceperint lactucæ, teſtulam, vt dictum eſt, aliúdue ponduſculum adhibueris. Odoratas naſci idem pollicetur Florentinus, ſi illarum ſemen citrij ſemini-

Quomodo cãdida fiat lactuca, & tenera.

Quomodo ſeſſilis fiat lactuca, ſeu pomata.

Quomodo ſuauis fiat lactuca.

Quomodo odorata fiat lactuca.

mini imponatur, & ita terræ committatur. Quã rem etiam præſtabit lactucarium ſemen diebus aliquot in aqua odorata pręmaceratum. Sed hoc loco mihi peropportunè in mentem venit, memorabile Ariſtoxeni Cyrenei commentum. Is, vt prodit Plinius, à patria deſciſcens philoſophia, & helluonum voluptati ſubſcribens, natas in hortis lactucas, veſperi vino mulſo rigabat: eóque potu donec ſatis ebibiſſent, ſatiabat: vt poſtridie cùm illuxiſſet, placentas virides à terra miſſas ſe habere vẽditaret. Dignum Epicureo homine inuentum, nedum philoſopho: quo omiſſo inſtitutum ſequamur. Tenerioris folij euadet lactuca, ſi radix, vt diximus, optimo fimo illinatur, & fluuiali aqua opportunè irrigetur: vel biduo antè quàm vellatur, eius coma illigetur. Si & forma & ſapore multiplici varióque illam naſci cupiueris, Didymúmque Gręcum audire volueris, id facilè abſolues, ſi caprini, vel ouilli ſtercoris baccã, ſeu pilulam aut ſphærulam, ſubula ſubtiliter excauaueris, & in eam ſemen lactucæ, naſturtij, ocimi, erucæ, & radicis ſeu raphani, vt habet Palladius, immiſeris: eámque baccam fimo inuolutam, terra optimè culta, breui ſcrobe demerſeris, & ſubſtrato molli lætamine, leniter aqua rigaueris. Raphanus enim in radicem nitetur, cætera verò ſemina in ſummo proſilient, lactuca pariter emergente, & ſeruato ſingulorum ſapore. Sunt qui duobus, tribúſue harum pecudum ſtercoribus contuſis, antè dicta ſemina permiſcent, & trito linteolo deligata obruunt, reliquam, vt ſuprà, adhibentes curam. Plerique La-

Philoſophi helluonis pulchra hiſtoria.

Vt fiat lactuca tenerior.

Quomodo fiat lactuca ſapore & forma multiplici.

Aliud artificium pulcherrimum.

tinorum geoponicorum rem eandem aliter aſſequuntur. Auulſæ lactucæ folia carpunt quæ radicibus iuncta ſunt, & in eiſdem gradibus ſurculo punctis, præter raphanum, vt eſt apud Palladium, vel apium, vt placet Ruellio, ſemina ſupraſcripta deponunt, ac fimo linunt: faciúntque vt ſic obruta iterum lactuca, incluſorum ſeminum caulibus ambiatur & colluſtretur. Inuentæ ſunt lactucæ vſqueadeo in latitudinem luxuriãtes, vt ex his olitoria oſtiola facta fuiſſe prodãt antiqui: adfirmátque Theophraſtus, eas nonnullos vſurpaſſe in hortorum valuas. Si lactucam ad hybernos vſus habere voles, ſic illam condientem Columellam auſcultabis. Caules lactucæ ab imo depurgatos, eatenus qua tenera folia videntur, in alueolo ſalire conuenit: diémque vnum & noctem ſinere, dum muriam remittãt: Deinde muria eluere oportet, & expreſſos in cratibus pandere, dum reſiccеſcant: tum ſubſternere anethum aridum & fœniculum: dein faſciculos lactucarũ vaſis reponere, iúſque ſuperfundere, quod ſit aceti duarum partium, atque vnius muriæ: poſteà arido ſpiſſamẽto fœniculi ſic comprimere, vt ius ſupernatet. Quod vt fiat, is qui huic officio præerit, ſepenumero ius diffundere debebit, nec pati ſitire ſalgama: ſed extrinſecus munda ſpõgia vaſa detergere, & aqua fontana quã recentiſſima perfrigerare. Hactenus Columella. Plinius lactucas ſeruari etiam in alienos menſes, vel (vt legendum puto) hybernos, oxymelite repertum eſſe tradit. Erunt hæc pro lactucis in præſentiarũ ſatis. Quarum medica prẹſidia qui ſcire volet, vt etiam aliarum

Lactucæ prodigioſæ latitudinis.

Lactucæ cõditura ad hybernos vſus.

Columellæ ſolertia & ingenium mirum.

rum hortenſium plantarum, & arborum ac fructuum, legat Alexikepum noſtrum, hoc eſt auxiliarem & medicum Hortum: illic inueniet quod placuiſſe queat.

Braſſicæ cultus, auxilia ac ſecreta. Cap. II.

TAMETSI Marcus Cato oleribus omnibus braſſicam antepoſuerit, & Plinius hortorum principatum eidem aſcripſerit, nihilominus de illa ſecundo loco hîc agemus: quam Latinorum plerique, ab inſigni trunco & brachiatis virgis, caulem dixerunt. Huic ea ineſt natura, vt nullam cœli conditionem reſpuat: vnde toto anno terrę credi poteſt. Quam pinguem & bene ſubactam deſiderat, non argilloſam, glareoſam aut arenoſam: niſi fortaſſe perennis vnda ſuccurrerit. Auſtro obuerſa lætior euadit, Septentrioni, contrà: quanquam & ſapore & robore ibidem vincit: éſtque per gelicidia & pruinas gratior ac tenerior. Cliuis delectatur, & ſtercore gaudet, ſarculatúque proficit, vt adnotat Palladius. Cùm ſex erit foliorum, aut quinque, transferenda eſt: ita tamen vt radix liquido fimo priùs illinatur. Quod fiet die tepido, ſi hyems erit: ſi æſtas, cùm Sol ad veſperam inclinabit. Gręcorum antiquiſſimi braſſicam in tres tantùm ſpecies diuiſerunt, criſpam, quam ſelinoïdea nuncuparunt, à ſimilitudine foliorum apij. Lean, latis foliis è caule exeuntibus, vnde cauloden quidam vocauerunt. Et eam quæ propriè crambe appellatur, foliis tenuioribus & ſimplicibus, denſiſſimíſque. Vaſtior

Braſſica antiquis celebrata.

Quæ terra braſſicis accommoda.

Quando transferenda braſſica.

Tres braſſicæ ſpecies.

Quomodo fiat vaſta braſsica.

euadet, ſi terra continenter operiatur. Marcus Varro Neſtoris ſapientiſſimi carmina quæ in Alexikepo, hoc eſt, auxiliari horto, ſcripta reliquerat, interpretatus, braſſicam ſalſis locis ſeri iubet cùm trium foliorum fuerit, nitro aut ſalſa terra cribro excreta, & illi pruinæ vel niuis cadẽtis modo reſperſa: ita ad coquendum habiliorem tradens, virore ſeruato. Quod in Græcis Paxami Georgicis confirmatum reperio. Sunt qui cinere vtantur nitri loco: ob id quòd erucas, à quibus ſummè infeſtatur braſſica, perimat. Tradit Columella illam in coctura celerius madeſcere, & viridem colorem abſque nitro ſeruare, ſi radix tribus algæ tæniolis inuoluta pangatur. Plinius algam duntaxat pediculo ſubdit, dum transfertur: eámque in rem Apiciana vtitur coctura, oleo & ſale macerata braſſica priuſquàm decoquatur: ſed dum coquitur parum ſalis admittit, ob nitroſam & ſalſam ſubſtantiam. Cæterùm & ſapore & magnitudine præcipuam reddes, ſi omnium primùm in paſtinato ſeras, dein ſi terram fugientes cauliculos ſeces, & à terra proceritate luxurioſa attollentes ſe, exaggerando terram aliam, accumules, ita ne plus quàm cacumen emineat. Sæpius ſarrita & ſtercorata melius conualeſcit, pleniorıſque incrementi cauliculum facit & cymam. Toto anno ſecatur, quia toto, vt diximus, ſeri poteſt: ſemini tamẽ deſtinata, ſecari non debet. Cymoſum eius cacumen acetariis ſummè probatur, ſubferuefactum & oleo ac ſale ſuffuſum. Plinius, incomparabilis ille rerũm naturæ perſcrutator, tradit, vaſa in quibus aquæ feruent, indura-

Quomodo fiat braſsica habilis ad coquendum virore ſeruato.

Quomodo fiat braſsica ſapore & magnitudine inſignis.

induratis cruſtis intus obſeſſa, intantùm vt eas auellere non liceat, braſſica in his decocta ſtatim ac facilè abſcedere. Tradit inſuper Athenæus (vt braſſicæ miracula aliquot paucis perſtringamus) vineas in quibus naſcuntur braſſicæ, languidius vinũ creare: vſqueadeò illis pernicialia ſunt cum vitibus odia. Hinc nimirũ Theophraſtus viuam vitem oleris huius odore fugari rectiſſimè admonuit. Et Plinius, vinum in dolio ſapore huius & odore corrumpi, ſed betę foliis demerſis reſtitui. Quo argumento Androcydes, ſapientia clarus, vt idem ſcribit Plinius, braſſicã contra ebrietatem maximè pollere dixit. Ex quo factum puto, vt Ægyptij qui vini magnoperè ſunt amantes, omnibus eſculentis braſſicam coctam, in cibatu præmittant, ad inhibẽdam vini noxam. Sanè hîc non arbitror diſſimulandum quòd braſſica tantoperè à Catone celebrata, non admodum probatur à pleriſque antiquorum: qui pulmentaria damnabant quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere, inquit Plinius. Nam gari deſiderium etiam in ſumma exprobratione erat. Hoc loco ingens & non vulgare naturæ miraculum mihi tacendũ non eſt, nempe hoc olus quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduerſum, perareſcere, naturali & occulto odio, quo plantæ illæ braſſicam nõ minùs proſequuntur, quàm vitem braſſica, & contrà. Vnde rectè ſcripſiſſe mihi videtur Paxamus, ex Græcis geoponicis vnus, quòd ſi ferueſcenti & ebullienti braſſicæ paululum vini quis guttatim inſtillauerit, nõ amplius coquetur illa, ſed ſuis viribus de-

Cruſtæ quomodo abſcedant à vaſis.

Braſſicæ odia pernicialia cum vite & vino.

Braſſica cõtra ebrietatem ſummè efficax.

Vinũ braſſicæ coctură impedire.

functa, mutato colore corrumpetur. Quibus ex rebus appoſitè colliges, eos qui vinũ multum bibere volunt, & potãdi certamine victores coronari cupiunt, crudam braſſicam cibis antepo-nere debere, ne temulentia tententur. Quod ſe præſente factum fuiſſe à quodam docto & philoſopho homine teſtatur Gulielmus Gratarolus medicus prȩſtantiſſimus, in Opuſculo de tuenda literatorum valetudine. Nam dum is in cõuiuio diſcumberet, probatis & acceptis inuitantium omnium poculis, perſtrenuè potauit, quòd foliolum crudi caulis rubeſcentis præſumpſiſſet, ex quo vinum ſuas vires exerere minùs potuit. Sed philoſophantem ea in re M. Catonem, hominum, vt ſcribit Plinius, ſummum in omni vſu, hîc audire pulchrũ erit. Si voles, inquit, in conuiuio multùm bibere, cœnaréque libenter, crudam braſſicam ante cœnam eſto quantum voles ex aceto: & item vbi cœnaueris, eſto quinque foliola, reddent te quaſi nihil ederis ac biberis: bibéſque quantum voles: mirabili oleris huius cum vino antipathia, vt dictum eſt: & adnotauit Agrius apud M. Varronẽ. Addo ex Paxami græcis georgicis, quòd ſi braſſica viti vicina fuerit, luxuriantes eius palmites potius repandi curuabuntur, quàm recti ad illam propiùs accedant, inteſtinæ diſcordiæ non immemores. Porrò, ſcitu indignum non eſt quod Athenæus commemorat, Athenis olim braſſicam pro cibo parari ſolitam puerpèris mulieribus, amuleti cuiuſdam vice. Penè prætereieram quod apud Suidam legi, nimirum crambem ſeu braſſicam in ſuis conui-

Braßica poculis certãtes coronare facit.

Braßica puerperarum cibus.

uiis

uiis priſcos adhibuiſſe, ſed recoctā, adeò vt nauſeam adferret, abirétque in hoc faſtidij prouerbium, δὶς κράμβη θάνατος. Fit ex cinere braſſicæ aqua diluto, ſal: nam habet nitroſam, vt diximus, ſubſtantiam, cuius beneficio, ſi modicè coquatur, aluum ſumpto iuſculo, vt in Horto noſtro medico ſcribimus, ſoluit. Hoc de multis ſit poſtremum, Semen braſſicę vetus in raphanum degenerat. Ex quo neſcio an factū hîc fuerit, quòd antiqua Græcia braſſicam raphanum appellarit, & hunc cum illa confuderit. Autores ſunt cum Ariſtotele, Theophraſtus, Iulius Pollux, & alij. Hęc de braſſica ſatis erūt, vt aliis ſuū demus locū. *Braſsicam cum raphano confudit vetus Grecia.*

Apij cultus, auxilia & ſecreta. Cap. III.

Apium hortenſe & ſatiuum, Græcis Selinon, vulgo Petroſelinum, & noſtratibus Perſilium dici conſueuit, perpetua virens fronde, & ex veteri ſemine (ſi Theophraſto credis) celeriter emergens. Nam è recenti, hortēſium omnium tardiſſimè prouenit: nimirum quadrageſimo die à ſatu, & quinquageſimo, maiore ex parte, vt ſcribit Plinius. Sæpius parit, ſemélque ſatū, pluribus annis reſtibili fertilitate erumpit. Locis tam frigidis quàm calidis, & terra quali volueris, vt tradit Palladius, gaudet: dum modò iugis adſit humor, cuius rigatu facilè animetur, vnde nullū cœlum & ſolum reſpuit. Semine & planta, Columella autore, optimè ſeritur: & ſecūdum fonteis ac riuulos commodiſſimè ponitur. Si magnū & folij latiſſimi illud habere volueris, & Floren- *Apium quo ſemine celeriter emergat.* *Quenam terra apio idonea.* *Quomodo fiat aptum folij latiſsimi.*

tinum Græcum auſcultaueris, accipies ſeminis apij quantum tribus digitis ſummis prehēdi poteſt, & rariore linteolo includes: deinde fimo & terra, breui foſſa obrues: hoc faciens, magnum & latum tibi parabis. Nam ita omnium ſeminum germen, capitis vnius ſoliditate nectetur, vt ſcripſit Palladius, & ante eum Columella. Sed longè maximum naſcetur, vt tradit Florentinus, ſi radicibus circunfoſſis, paleas adieceris, ac rigaueris. Criſpum fiet ſi ſemen in pila ante ſatiónem paulum pulſaueris, exſpoliatúmque, vt vult Columella, terræ mandaueris. Aut, ſi ſuper naſcentis areas cylindrum, vel pondera aliqua volutaueris: aut iam natum pedibus proculcaueris. Florentino ſubſcribūt Iunius Columella, Plinius & Palladius. Qui apium mare & fœmina diſtingui volunt, vt mas foliis conſtet nigrioribus, & radice breuiori: Fœmina verò criſpioribus atque duris, caule craſſo, ſapore acri & feruido. Sed neutrum Chryſippus medicus, & Dionyſius apud Pliniū cibis admittendum cenſent (licet eiuſdem Plinij temporibus, vt hodie, per iura largis portionibus innataret, peculiarémque gratiam condimētis accerſeret) quoniam epulis feralibus dicatum ſit, & ob id nefaſtū habeatur. Vel, vt Plutarchus ſcribit, quòd apio ſepulchra coronentur. Vnde vetus illud prouerbium, Apio indiget: de eo qui profligata & deſperata ſit valetudine. Caule fœminini vermiculos innaſci tradunt: credúntque eos in ſexu vtroque ſterileſcere, qui ederint: adhæc, in puerperiis comitiales fieri qui ab eo cibo vbera hauſerint. Innocentiorem tamen eſſe marem

Quomodo maximum fiat apium.

Quomodo criſpum fiat apium.

Apium mas & fœmina.

Cur apium olim cibis interdictū & nefaſtū habitum.

Comitiales quomodo faciat apium.

rem affirmant: eáque cauſa eſt, ne inter nefaſtos frutices damnetur. Hæc Plinius, fretus veterum ſententia & teſtimoniis. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, ſi recentiores medici ex Auicennę conſilio epilepticis, apio interdicãt: quòd illorum paroxyſmos & acceſſiones irritet: adhęc, ſi Græci infantulorum nutricibus & grauidis, puerperíſque apium in cibo prohibeãt. Quanquam alia etiam ſubeſſe poteſt cauſa, nimirum quòd fœmininos fonticulos impediat, & lactis prouentũ extinguat, veſcentéſque ad libidinem promoueat. Sed in his verſatum ſatis, & fortaſſe plus quàm oportuit: obliuiſcebar enim hæc ferè ad verbum in noſtro Alexikepo & medico horto tranſlata eſſe. Finem itaque ſum facturus huic de apio hiſtoriæ, vbi ſcripſero, coquos ſuis obſoniis acetũ, & cellarios vino graué odorem apio in ſaccis eximere: quemadmodum adnotauit Plinius vbique magnus. *Apio quinã abſtinere debeant.*

Betæ, Portulacæ, ac Bliti, cura, auxilia & ſecreta.
Cap. IIII.

BETA pauperum menſis familiaris, madidum ſolum & putre expetit. Quæ vbi foliorum quinque fuerit, æſtate differri debet, ſi riguus eſt hortus, vt ſcribit Columella: ſi verò ſiccaneus, autumno, cum pluuiæ inceſſerint. Amat frequẽter effodi, & multo ſtercore ſatiari. Cui latitudo maior accerſetur, vt affirmat Sotion in Græcorũ georgicis, ſi priuſquam in caulem exierit, ponduſculũ apponatur lapidis lati, aut teſtæ, vel rei *Betæ ſolum, & quando transferri debeat.* *Quomodo fiat beta lata & ampla.*

alterius. Nam eo onere coërcita, in foliorum amplitudinem ſe diffundet. Eadem cādidior euadet, ſi fimo bubulo recenti, eius radices oblinantur. Quæ ſi in prunis toſtæ fuerint, mā ducati allij tetrum odorem ac virus extinguent, ſi ſuperedantur, quemadmodum ſcripſit Græcus Menander. Eſt hoc mirum in betæ ſemine, quòd non totum eodem anno gignat: ſed aliquid ſequēte, aliquid tertio: celeriúſq; proueniat vetere quàm recenti, ſicuti rectè adnotauit Plinius. Nec omittendum quòd cùm à braſſica vini ſapor, vt anteà monuimus, in dolio corrūpatur, odore betæ, foliis demerſis reparatur. Addam quòd ſi acetum ſubitò fieri voles, tuſam betæ radicem in vinū coniicito per horas treis, in acetū degenerabit. Quod ſi in priſtinum ſtatum redire voles, braſſicæ radicem indidiſſe ſatis erit.

Quomodo fiat beta cādida.

Portulaca quò diligentius colitur, eò latius vagatur, & carnoſiore folio conſtat. Vna eſt ex hortēſibus quæ omniū ferè iuſculis innatat, & pauperū ac diuitū menſas oxelæo & ſale excepta inchoat, imò verò hyeme primas dapes apud multos, cōdîta illuſtrat. Fieri autē ſolet eius cōditura hunc in modum. Craſſiſſimi quique caulĭculi exemptis radicibus leguntur (nam graciles, faciliùs tabeſcunt madefacti) & aquâ ab arenulis emundantur, decutitúrq; ſordes ſi quæ inhęſit: ac tantiſper in vmbra ſiccantur, donec aliquantulum flacceſcant: alioqui ob humoris copiam marcidi, aut rancidi euadunt. Poſthæc acerbarum vuarum ſucco (omphaciū vocant) imbuti, ſubſtrato viridis fœniculi ſpiſſamento, fictilibus vaſis, aut dolio-

Portulaca pauperum ac diuitum menſis familiaris.

Portulacæ conditura optima, & facili modo expreſſa.

doliolis cōponuntur, & ſufficienti ſale reſperſo, interiectóq; rurſum fœniculo, vas portulaca impletur: & iterū ſpiſſamento fœniculi contegitur, quod miſcellaneam deprimat. His peractis ius quod eſt temperatum duabus partibus aceti, & vna omphacij infunditur: ita vt ad ſummū fideliæ, aut vaſis labrum perueniat. Ea poſtremò cōditura, penore ſicciſſimo, & à Sole auerſo diligēter ſeruatur: ne ſitu loci mucorē contrahat. Quē etiam vitabis ſi portulaca nō enatet, ſed ſuo iuſculo ſemper ſit immerſa. Dum vſus exiget, aqua tepida, aut vino exemptum ſalgama eluetur, & ſuperfuſo oleo apponetur menſæ, ad excitādam conuiuarum appetentiam, & reſtinguendū ventriculi, vel iecoris æſtum, ſi quis aderit.

Conditura loco humido repoſita mucorem contrahunt & vitiantur.

Blitum duorū eſt generum, rubrum ſeu nigrū, & album: rubro caulis & folia rubeſcunt, vt coccineo colore infecta videantur, etſi temporis tractu purpureſcant, ac tandem nigreſcant: ex quo etiam blitum nigrum quibuſdam dicitur. Album betaceis conſtat frondibus & foliis, abſque vlla acrimonia fatuis. Vtrunque ex eorum eſt genere quę in horto celerrimè proueniūt, vt tradit Plinius. Seritur ſolo qualicunque, ſed culto: quod cùm ſemel enatum fuerit, ipſum ſe per multa ſecula ſeminis deiectione reparare ſolet: adeò vt ſi abolere velis, vix poſſis. Vnde ſemel ſatum, pluribus annis reſtibili fertilitate prouenit, nec runcari, nec ſarculari flagitans, quemadmodum ſcripſit Palladius. Sed hîc non arbitror tacendum, quòd priſci betam cum blito confuderunt: ex quo eam Martialis fatuam, ſeu inſipidam hoc

Bliti rubri & nigri deſcriptio.

Blitum ſemel ſatum, vix aboleri poteſt.

diſticho appellauit:

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm ſæpè petet vina, pipérque coquus!

Nam re vera ſapore eſt nitroſo, & non fatuo aut inſipido, vt blitum.

Aſparagorum hortenſium cura, auxilia & ſecreta.
Caput V.

Aſparagi ſolum & ſatio.

ASPARAGVS altilis & ſatiuus, gaudet ſolo pingui, humido & ſubacto. Seritur, vt Didymus tradit in ſuis Græcis georgicis, verno tempore, foſſulis trium digitorum, in quibus bina, ternáve grana, ſemipedis ſpatio diſcreta, ponuntur. Quæ nullo cultu vexari debent anno primo: ſola rũcatione, herbarúmque extirpatione contenta. Sed de aſparagorum ſatione & generatione ſatiùs fuerit audire conſentientes præceptiones M. Catonis, Columellæ, Plinij, ac Palladij.

Vera aſparagorum ſatio antiquis probata.

Semen, inquiunt, quantum tres digiti prehendere poſſunt, pingui & ſtercorata terra, ſingulis ſcrobiculis ad lineã directis, imprimatur & leuiter obruatur. Poſt quadrageſimum diem radiculæ ſic inter ſe implicabuntur, vt in vnitatem coiiſſe videantur: ſpongias priſci olitores nuncuparunt. Si ſicca fuerint loca quibus dicta ſemina cõmittere ſatagis, fimo macerata imis ſulcorum partibus ita erunt diſponenda, ac ſi in alueolis manerent. Contrario fiet modo in vliginoſis: nã in ſummo porcæ dorſo collocanda erunt, ne nimio lædantur humore: qui ſuo tranſitu tantùm rigare debet, & non mora inebriare. Sic conſita ſemina, anno primo aſparagum dabunt: quem infringi oportebit. Si enim ab imo tentes euellere,

De locis quibus cõmittenda ſunt aſparagorũ ſemina.

lere,tenellis adhuc, inualidíſque exiſtentibus radiculis,tota ſpongiola ſequetur. Quæ per biennium in ſuo ſeminario ſtercore & aſſidua runcatione nutrienda eſt. Reliquis annis non erit decerpendus aſparagus, ſed radicitùs vellendus:vt ſuæ germinationis oculos aperiat. Nam niſi ita fiat,ſtirpes præfractæ, ſpongiarum oculos augebunt,& quaſi excœcabunt,nec patientur aſparagum emittere. Illum ſeruabis de quo ſumpturus es ſemina:poſteà ſcopas eius & ſcorpiones incẽdes: deinde circa hyemem ſpongiis cinerem, ac ſtercus adiicies, quod M. Cato ouillum eſſe debere ſcribit. Eſt & alter ſerendi modus per ſpongias, quas poſt biẽnium in apricum & bene ſtercoratum locum transferri conuenit. Fiunt ſulci pedali menſura inter ſe diſtãtes,non ampliùs dodrantalis altitudinis:in quibus ſpongiolæ ita deprimũtur, vt facilè ſuperpoſita terra germinent. Vere autem priuſquam emergere cœperint, bicorni ferramento(quod capreolum vocant) terra commouenda erit, vt ſtylus faciliùs emicet, & relaxata humo radix plenioris fiat craſſitudinis. Idem M. Cato ſarriri ac runcari iubet, ſed ita ne ſarriendo vexentur radices, aut runcando: alioqui infirmæ conculcantur.Cæterùm,per hyemẽ teneris ſtramẽtis aſparagorum ſyluula operienda erit,ne rigore peruratur.Quæ vere nouo aperietur, & ſtercore ſaturabitur, ac exhilarabitur. Didymus in Græcorũ geoponicis tradit,& poſt illum Plinius, aſparagos plurimos naſci tuſis agreſtium arietum cornibus, vel in particulas ſectis,aut deraſis,& ſulcatim defoſſis, necnon cre-

Quomodo ritè tractari debeant aſparagi.

Quomodo ſerendi aſparagi per ſpõgias.

Quomodo runcandi et ſarriendi aſparagi.

Quomodo abſq; ſemine naſcãtur aſparagi.

brò irrigatis. Quod licet Dioſcoridi non placeat, veriſſimum nihilominus eſſe, experiundo fateberis. Non deſunt qui longè mirabilius tradant, nimirum quòd integra arietum cornua, nō contuſa, nec in particulas ſecta, ſi perforētur & pangantur, aſparagos producent. Quos ſi tibi in animo fuerit toto anno edules inuenire, vbi fructū legeris, vt idē ſcribit Didymus, radices quę ſummo ceſpite vagantur, circunfodiens aperies. Sic enim tractata plantula, nihil cunctabitur nouos cauliculos & aſparagos proferre: qui aqua & iure pingui leuiter decocti, ſaléque & oleo, aut butyro conſperſi, addito aceti momento, ſumma cum voluptate manducabuntur. Sed hoc loco diſſimulandum non arbitror, quòd modicam coctionem poſtulant aſparagi: nam diutius percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Druſus, celerem rei ſucceſſum demonſtrare volens, dicere ſolebat, citius fieri quàm aſparagi coquantur. His piſciculos in cōuiuiis circundare moris fuit veteribus, vt teſtatur Iuuenalis in hunc ſcribens modum,

Quæ fertur domino ſquilla, & quibus vndique ſepta
Aſparagis?

Ad condituram venio. Cauliculi ſale conſperſi & in alueis compoſiti, biduo ſub vmbra ſinūtur deſudare: deinde ſuo iure proluuntur, modò ſatis humoris remiſerint: ſi minus, muria lauantur, & impoſito pondere exprimuntur. Poſtea in vaſe, aceti partes duas & vnam muriæ continente, demerguntur: indito fœniculi aridi ſpiſſamento, vt & cauliculi deprimi poſſint, & ius vſque in

Quomodo toto anno edules inueniantur aſparagi.

Aſparagos modicam coctionem poſtulare.

Aſparagorū conditura, & repoſitio in hyemem.

ſummum fideliæ labrum peruenire. Hîc non omittam quòd Græci herbarum & fruticum germina ante florem erumpentia, aſparagos, nomine largè ſumpto, nuncuparunt: quaſi ex incultis virgultis natos: hinc Martialis illud,

Mollis in æquorea quæ creuit ſpina Rauenna,
Non erit incultis gratior aſparagis.

Sed nos de hortenſi aſparago, vt de plantis reliquis, hîc ſcribimus.

Rutæ hortenſis cura, auxilia, & ſecreta. Cap. VI.

Et ſi planta hæc ad eſculenta olera parum attinere videatur, ſcribam nihilominus de illa, vel ob id quòd nulli ſint hodie horti tam vrbani, quàm agreſtes, qui eius fruticem perpetuò virētem, ac grauiter olentem non agnoſcant. Itaque de illius cura & cultu huncin modum præcipit Columella. Rutam autumno ſemine ſatam differre oportet Martio menſe in apricum, & cinerem aggerare, runcaríque donec conualeſcat, ne herbis ſuffocetur. Quod ſuæ Italiæ, non ſeptentrionali noſtræ Galliæ ſcriptũ voluit. Vt vt fuerit, ſata ſemel velata manu runcari debet: quam niſi contexeris, pernicioſa naſcentur vlcuſcula, quemadmodum poſt Dioſcoridem Plinius adnotauit. ſi tamen per ignorantiam nuda manu runcaueris, & prurigo atque tumor inceſſerit, oleo ſubinde perunges. Id quod de florente ſylueſtri & montana ruta multi intelligendũ cenſent. Loca deſiderat altiora, vnde humor elabatur, vt tradit Palladius. Cuius ſemina ſi ponas adhuc

Cura & cultus rutæ hortenſis.

Rutæ pericúloſa rūcatio.

Quomodo ſerenda ruta. clauſa folliculis, manu debebis ſingulatim affigere: ſi iam minuta ſunt & excluſa, ſparſim iactabis, ac raſtro obducta operies. Caules eius qui ex ſeminibus incluſis emergent, fortiores erunt, ſed ſerò naſcentur. *Ruta amiciſsimus cinis: ſed ferro tangi nō vult.* Planta hæc humorem odit ac fimum, ſolo cinere contenta, éſtque hyemis impatiens: quapropter apricis locis & ſiccaneis ſeri debet, cupítq; per frigora cinere contegi, vt naturali eius calore gelicidiis reſiſtat. Si ſalſis aquis irroretur, lætior proſiliet, vt ſcripſit Theophraſtus: ſed ferro tãgenda non eſt, niſi perniciem illi accerſere voles. Seritur non ſolùm ſemine, vt diximus, ſed etiam ſurculo, & ſeipſa. Nam incuruato rami eius cacumine, cùm terram attigerit, ſtatim radicatur. Tota planta tranſlata, plerunque moritur: & ramuli cum aliqua parte corticis reuulſi verno tempore, pro plantis ſolent conſurgere. *Ruta menſtruatæ mulieris contactum valde refugit.* Annis pluribus frutex iſte innoxius perdurat, niſi mulier quæ in menſtruis eſt, illum contigerit, aut excoluerit: nam paulatim areſcit, ſicuti adnotauit Florentinus, rei ruſticæ apud Græcos conſultiſſimus, & poſt illum Latinæ agriculturæ doctores diligentiſſimi, Columella, Plinius, & Palladius. *Ruta in faba aut bulbo ſeritur, vt graueolentiam deponat.* Sunt qui pertuſæ fabæ, aut perforato bulbo, eius ramulos pangunt, atq; ita adobruũt, alieno vigore, ſucco & odore ſeruandos ac enutriendos. Alij maledictis inter ſerendum proſequũtur, maximè in terra ſoluti lateris: quod cum Plinio prodeſſe affirmat Palladius. Sed meliùs & *Vbinã optima naſcatur ruta.* fertiliùs, iiſdem autoribus, furtiua prouenit: ac ſub fici arboris vmbra libentiùs acquieſcit. Eámque ob rem Theophraſtus optimã rutam ac probatiſſi-

batiſſimam putauit, quæ ficulneo cortici defixa, terra obruitur. Quod Plutarchus in Sympoſiacis agnouit, hũc in modum ſcribens: Ruta quæ ſub ficu proſilit, aut illi adnaſcitur, ſuauior habetur & ſapore melior. A quo non longè receſſit Dioſcorides, eam cibis commendans, quæ propè arborem fici creſcit, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico ſympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiuſdem rurſum cum cicuta mirabilis antipathia: probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ ſucco manus armant, ne pernicioſis vlceribus, vt paulò antè monuimus, ab ea infeſtentur. Muſtela cũm ſerpente dimicatura in murium venatu, vt idem tradit Plinius, rutam, ceu alexipharmacõ quodpiam, priùs edit. Ex quo rutam faſcinationis amuletum eſſe, appoſitiſſimè ſcripſit Ariſtoteles: falſóque putauit Pythagoras, oculis nocere, vel ob id quòd ſcalptores & pictores, oculorum cauſa, in cibo illa fœliciter vtantur, vt docuit Plinius: non omittens, ſerpentes huius nidore abigi, & procul ab illa ſtabulari. Hæc poſtrema ſint. Feles ab auiariis arceri tradũtur, pullis gallinaceorum ſucco rutæ perfuſis: aut illa, vt multis placet, vndequaque armatis. Quod facili experiẽtia probabis: perinde atque id quod Democritus prodit, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, ſi rutæ virentis ramo, eius decoctum per domum ſparſeris. quod multi etiam ad pulices detorquẽt: vnde tritum illud, Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta. Sed & illud memorabile eſt, quod ſcribit Arnoldus Villanouanus:

Rutæ cum fico ſumma amicitia.

Rutæ cum cicuta odiũ & inimicitia: adhæc cum ſerpẽte.

Rutam oculis nequaquã nocere.

Quomodo feles ab auiariis arceantur.

Quomodo culices & pulices abigantur.

Ruta, vel chelidonia albo aceto pauco: aut vino, vel roſacea aqua excepta & calefacta, vapidum fumum exhalat, qui ſi vaſe vitreo ſuperpoſito guttatim colligatur, vtilis eſt ad oculorum morbos. Sed de his fuſius in noſtro Alexikepo.

Oxalidis ac ſpinaceorum cura, auxilia & ſecreta. Cap. VII.

Oxalis duplex, & vnde dicta.

OXalis, ozella Gallis dicta, ab acido ſucco nomen habet: vnde apud multos acetoſa etiã dici ſolet. Duorum eſt generum, maior nimirum & minor. Semẽ vtrique idem, prætérquam quòd maius maiori, minus verò minori ineſt. Rumex ſatiuus Latinis, & Lapathon (nomine à Græcis mutuato) appellari ſolet. Licet multa ſint lapathorum genera & differentiæ, de quibus hoc loco agere non conſtitui. Tam viuax eſt oxalis vt ſemel ſata nunquam vitietur in terra, maximè iuxta aquas. Huic caulis eſt ſubteres humiliter fruticans, & folia habens in cacumine acuta, ſed minùs quàm oxylapathum. Semen rubrum in mucronem acuminatur, & foliaceo veſtitur inuolucro. Planta hæc iuribus affatim innatare, & in acetariis ſingularem gratiã habere ſolet. Quin & carnibus intingendis iucundum ſucci viridis accremẽtum ſubminiſtrat: nec aliud in obſoniis maiorem ſibi vendicat autoritatem. Omnes ferè quòd gratum acorem palato repræſentet planta ea, acetoſam, vt diximus, nuncuparunt: quo per æſtatem nihil iucundius, & diuitũ ac pauperum menſis frequentius eſſe conſueuit, ad promouendam

Viuax oxalis & eius deſcriptio ac pictura pulcherrima.

Oxalis vſus & commoditates.

Oxalis omnium mẽſis familiaris.

uendam appetentiam. Spinacea veteribus incognita fuiſſe demirandum eſt, cùm & pauperum & diuitum menſas adeò onerent, vt etiam verna ieiunia ſaturent. Non ſum neſcius quoſdam illa Chryſolachanon dixiſſe: alios Seutlomalachon, (quaſi dicas maluaceam betam) alios verò atriplicis Hiſpanienſis nomine donaſſe: quàm verè & rectè, iudicent eruditi. Spinacea Latinis dicta puto, quòd tam glabræ & mollis herbæ ſemen in ſpinas occaleſcat: quę nomenclatura poſtmodum in recentiorem Græciam venit. Planta hæc vernalibus ieiuniis eſt aptiſſima: ideóque per Ichthyophagiam ſeu quadrageſimam frequens eſſe ſolet. Nullum ſolum reſpuit, quocunque loco lætiſſimè proueniens. Seritur nobis Februario menſe & Martio: exítque ſeptem diebus à ſatu: folio primùm triangulo & molli, mox intubaceo, & plerunque qua hæret pediculo, laciniato: inerti ſapore, exigua radice, tenuibus capillamentis fibrata, caule cubitali & nonnũquam altiore, intus cauo, floribus in vertice rotundis & racematim coëuntibus ac ſemine ſpinulis horridulo, necnon minacibus aculeis armato. In huius genere fœmina quidem floret, ſed ſemine ſterileſcit. Olus hoc purgatum & elotum, abiectis radicum capillamentis citra aquam elixari poſtulat: nam magnam vim humoris inter coquendũ effundit: aſpernatúrque ius alienũ, proprio contentum: aliter ſi coquas, natiuum & genitalem illius ſuccum perdis, ac temerè inebrias. Abacto lentore poſt elixationem, quibuſdam ligneo gladio, aut aliter, percutitur & ſubinde verſatur:

Spinacea veteribus incognita.

Spinacea vnde nuncupata.

Spinaceorũ cura, cultus, ſatio, & hiſtoria.

Spinaceorũ praeparatio & conditura.

poſteà in manuales globos & ſphærulas herbaceas (expreſſa penitus ſanie) redigitur, & patinis in oleo optimo vel butyro frigitur, addito omphacio & piperis tuſi mométo, vt magis palatũ titillet. Sed hîc olitorem, non coquum agimus.

Summè notanda deli-catulis.

RADICES ESCVLENTÆ.

Porri cura, auxilia & ſecreta. Cap. VIII.

Porri ſatio & locus.

RADICES hortorum eſculentas deſcripturus, porrum imprimis expediam: quod ſeri debet loco læto, & maximè campeſtri, vt ſcripſit Palladius: adhæc area plana, altè paſtinata, diu ſubacta, & ritè ſtercorata. Huius genera duo ſignauit antiquitas: capitatum, quod in caput, vt cepa, extuberat: & ſectiuum, longum ac rectum: cui frondens coma ſolo tenus amputari ſolet, vnde nomen. Poſtremum qui comparare volet, poſt duos menſes quàm ſatum eſt illud in ſua area ſecare debet. Durabit autem, Columella autore, diutiùs, multóque melius euadet, ſi transferatur: & quoties ſecabitur, aqua iuuetur ac ſtercore. Verùm vſus docuit, ſicuti ille idem ſcribit, vt tranſlatum, eodem more quo capitatum, modicis ſpatiis, hoc eſt, inter quaternos digitos, depangatur, & vbi conualuerit, deſecetur. Rigari autem & ſtercorari, ac ſarriri toties debet, quoties demetitur: éſtque ſarculandus ſæpenumerò locus vbi alitur, adhæc herbis extricandus. Si capitatum facere voles, antequam tranſlatum deponas, diligenter tibi erit obſeruãdum,

Genera duo porrorum.

Sectiuũ porrum quomodo fiat, & excolatur.

Capitatum porrũ quomodo fiat.

vt

vt radiculas omneis amputes,& fibrarum parteis ſummas detondeas:deinde teſtulas, vel conchas, quaſi ſedes ſingulis ſubiectas, ſupponas, & ita obruas, vt fiant latioris incrementi capita: quo ſtatu Sotion Græcus rigari prohibet. Palladius poſt Plinium, vbi porrũ digiti craſſitudinem eſt adeptum,præciſis foliis à media parte, & truncatis radiculis, ne delumbatæ alant & diſtrahant, tum demum transfert, ac fimo liquido oblitum, quaternis vel quinis digitis ſeparat:atque vbi radices egerit, modicè comprehenſum, ſarculo alleuat: vt ſuſpenſum à terra, quod ſpatij vacuum ſubter inuenerit, capitis vaſtitate cogatur implere.Et,vt paucis rem iſtam cõcludam, ſi ſectiuum voles habere,ſpiſſiùs ſeres:ſi capitatũ,rariùs:aſſiduáq; ſarritione exhilarabis, ac liquido ſtercore ſaturabis. Fiet autem incrementũ multò maius, vt poſt Columellam ſcripſit Palladius, imò verò ante vtrunque Græcus Sotion, ſi raris linteolis, aut detritis panniculis, complura grana immiſeris, deinde ſtercore ac terra obrueris, ſtatímque rigaueris. Totus enim ſeminum vnitus aceruus, in magnum ac prodigioſum porrũ euadet.Quod etiam in aliis plantarum ſeminibus experiri poteris. Res eadem continget,ſi porraceo capiti ſemen rapi, abſque ferro immittas, & ita pangas: nam ſic multùm fertur increſcere, de Græcorum & Palladij ſententia.Non deſunt,qui dum transfertur, eius capiti, ligneo ſtylo vel arundine, aut aliter citra ferrum puncto & aperto, cucurbitæ ſemen, loco rapi, intrudant. Alij ſemina,quanta capi poſſunt tribus digitis, fimo oblita & præ-

Modus aliter vt fiat porrum capitatum.

Quomodo fiat magnũ & prodigioſum porrum.

Modi varij vt porrum excreſcat in caput.

Porri cultura ex Sotione Græco.

Porri commanſi odor quomodo vitetur.

Semen porri efficere ne vinum aceſcat.

tenui calamo clauſa, terræ committunt. Quæ res ſuperioribus planè conſentit. Laudat, probátque idem Sotion Græcus, ſtatim atque ſatum fuerit porrum, puluinos arearum eius, & ſulcos pedibus proculcari: triduúmque, ac ſi negligeretur, minimè rigari: quarto verò die, aquæ aſpergine iuuari. nam ita perbellè adoleſcere tradit. Cæterùm, ſi inter ſerendum aut plantandum, arenam terræ miſcueris, pleniſſimum habebis ac vberrimum. Addit ille idem Sotion, quòd qui cuminū prægustauerit, fœdum porri odorem nunquam expirabit, etiam ſi larga manu porrum manducauerit: nam eius eſu, grauis halitus extinguitur. Vnum hîc reſtat, ex Petro Creſcentio cognoſcēdum, nimirum quòd ſemen porri in vinum proiectum, efficit ne vinum aceſcat: imò verò vt acetum in vinum redeat, hoc eſt, acorem omnem exuat. Facilis eſt experiētia, quæ his finem faciet, vbi monuero porrum duodeuigeſimo die à ſatu plerunque prodire, & bimatum duntaxat perferre: ab eo tempore, ſementeſcere ac emori.

Allij cura, auxilia, & ſecreta. Cap. IX.

ALLIVM inter ruris pulmētaria celebratum, terra gaudet maximè alba, foſſa & ſubacta ſine ſtercore. Cuius cohærentium ſpicarum diuortia liratim ſeri debent, arearum puluinis impacta, quominus aquis infeſtentur. Liras autem ſimiles porcis facies, quas in agris ruſtici concinnant, vt vitent vliginem: ſed multò minores eſſe debent. In quarum dorſo nuclei palmari ſpatio diſtan-

diſtantes,non altè depangentur, nec caſtellatim, vt multi faciũt, grumulis imponentur. Qui cùm ternas fibras,ſeu folia tria emiſerint,ſarriri debẽt: nam grandeſcunt, quo ſæpius id factum fuerit, maiúſque incrementum accipiunt. *Quãdo ſarriendum allium.* Plinius ſemine etiam prouenire ſcribit,ſed tardè. *Semine allia tardè prouenire.* Primo enim anno porri craſſitudine caput efficitur: ſequenti diuiditur:tertio conſummatur:pulchriúſque tale exiſtimant quidam. Si vaſtum & capitatum facére voles,antequàm vllum emittat cauliculum, viridem omnem eius comam intorquebis,ac humi proſternes. *Quomodo fiat vaſtum & capitatum allium.* Palladius, ſcapũ,vbi prodire cœperit,in terram depreſſum obruit:atque ita cauet ne in frondem luxuriet:deinde proculcat,vt ſuccus ad ſpicas reuertatur, & vaſtum caput faciat. Quod vnum etiam Plinius prior adnotauit. Sotion in ruſticis Græcorum obſeruationibus, ad-hæc Palladius & aliquot alij tradunt, quòd ſi allia terræ committantur, & ex eadem eruantur, Luna ſub horizonte latẽte, virus odoris exuent, & mandentium halitum nullo modo vitiabunt. *Quomodo allia virus odoris deponant.* Quod paulò aliter Plinius interpretatur: tradens allia in eam rem ſeri debere, cùm Luna ſub terra fuerit:& colligi, dum Soli coniungitur. Pollicetur ille idem Græcus Sotion, allia dulceſcere, ſi in plantando oliuarum nuclei illis commiſceantur & conſerantur:aut fractæ leniter ſpicæ, terræ tradantur:vel in pangendo,olearum fraces adhibeantur. *Quomodo dulceſcant allia.* Prodit & Didymus adnotante Ruellio, vel potius Sotion,vt meus habet Grçcus codex, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum, aboleri,ſi cruda faba illis ſuperedatur. Alij, betæ

Quomodo tædium à manducatis allijs conciliatum citò aboleatur.

radicem in prunis toſtam ſupermanducaſſe, ſatis ſupérque eſſe putant: eo ſiquidem remedio virus mentiri & tegi, Menāder è Græcis apud Plinium pollicetur. Noſtrates apio viridi faſtidium illud deponūt. Antiquorum plerique promittunt, allia diutiſſimè duratura, & vſui meliora futura, ſi vel paleis condātur, aut fumo ſuſpenſa exponantur. Sunt qui illorū capita aqua ſalſa tepida paulíſper intingant, ſiccent, & ita recondant. Sed hoc & illo modo, in ſatu plerunque ſterilia euadunt. Aliis ſatis eſt ſuper prunas ſiccaſſe, ne germinent.

Quomodo allia diutiſſimè ſeruentur.

Allia saporis auſterioris.

Plinius ſaporis auſterioris illa eſſe tradit, quæ plures habuerint nucleos: additque nullam odoris fœditatem coctis ineſſe, perinde etiam atque cepis. Nec omittit pręſumēda eſſe allia albū elleborum effoſſuris, niſi periclitari velint. Eſt allium ſylueſtre, quod ophioſcorodon Græci nuncupant in aruis ſponte naſcens, quo pecudum lac, quæ comam eius depaſtæ fuerint, allia ſubolet: Quid, inquam, lac? imò verò caſei qui ex eo coaluerint, odoris grauitatem illam prę ſe ferunt, rura allium agreſte & ſerpentinum vocant. Quod decoctum, ne renaſci poſſit, aduerſus improbitatem alitum ſemina depaſcentium, tutò proiici libro ſuperiore admonuimus, ſcribentes à Plinio alum appellari. Sed mirabile quippiam occurrit hoc loco non tacendum: nimirum quòd muſtelæ & ſciuri tentato allio dentibus, vix audent in poſterum mordere, cicuréſque hoc modo fiunt. Eſt & illud memorabilius & multò mirabilius quod Volaterranus prodit, ſuo tempore inuentum fuiſſe ruſticum ore aperto in agris per meſ-

Lac allia redolens cū ſuis caſeis.

Mirabilis hiſtoria, & ſummè notanda.

ſes & fœniſecia dormiẽtem: qui cùm ſerpentem per hiantes fauces imprudenter admiſiſſet, ſe ſe ſtatim commanducatis alliis, ceu præſenti amuleto, curauit. Virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu ſtillauit ac trãsfudit. Sed hoc etiam in allio memorabile eſt, quòd ſi cum ſalſugine coquatur, curculiones leguminum efficaciter interimit, modò horreorum parietes & pauimenta his miſcellaneis imbuantur. Hîc etiam mihi ſilentio diſſimulanda non eſt celebris illa magnetis & allij diſcordia, quam Græci antipathiam nuncupãt, ſicuti alibi docuimus, oſtendimúſque tantùm inter has res ſurdas & ſenſu carentes odium ineſſe, vt magnes ferrum negligat, nedum alliciat, ſi allio confricetur: quemadmodum Plutarchus adnotauit, & poſt illum Claudius Ptolemæus. Quæ res, cũ ſæpenumerò & mihi, & amicis meis aliter probata & explorata fuiſſet, eò me duxit, vt facilè crediderim viros illos eximios, & in primis Ptolemæũ, nequaquam de communi opinione id dixiſſe, quin potius de ſuo Ægyptiaco allio rem eam intellexiſſe. Quod Dioſcorides paruum eſſe ſcripſit, adhæc dulci, ſingularíque capite ad purpuram vergente. Non deſunt qui id ophioſcorodo tribuant, quod Antonius Microphonius Biturix, amicus noſter, qui rerum experimenta diligenter perſequitur, ſe probauiſſe nuper ad me ſcripſit. Illud poſtremum eſto, allia arborũ ramis appẽſa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas longè arcere ſolent; vt in Græcorũ georgicis à Democrito adnotatum legi.

Allij cũ magnete celebris diſcordia.

Summè notanda & animaduertenda.

Ceparum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. X.

Cepæ cur vniones vocentur.

CEPAS corpus habere pluribus cartilagineis tunicis compactum, & reuolutum, nemo eſt qui ignoret. Veteres ruſtici, vt teſtatur Columella, vniones nuncuparunt: quia vno & ſingulari conſtant capite, multis, vt allium, bulbis nequaquam coagmentato. Quod nomen apud noſtrates Gallos, velut triuiale hactenus vſurpatur.

Quæ terra ſerẽdis cepis accõmoda.

Terram deſiderant pinguem, vt ſcribit Palladius, vehementer ſubactam, irriguam & ſtercoratam, necnon rubram, vt Sotioni Græco geoponico placet. Quæ prius proſcindi debet, vt hyemis frigoribus & gelicidiis putreſcat, ſicuti tradit Columella: deinde ſtercorari, & mox bidentibus æqualiter perfodi, ac in areas diſponi, omnibus herbis euulſis, & earum radicibus deletis. Quo

Quo tẽpore, & quomodo ſeri debeant cepæ.

facto, Martio menſe, placido & ſereno die, auſtro vel euro flante, ſemina ritè ſpargentur: ſatureia illis intermiſta, vt vult Plinius, quoniam ſic melius proueniunt. Sotion Græcus admonet eum qui cepas plantaturus eſt, caudas & extremitates, fibráſque omneis, & comam omnem auferre de-

Quomodo magnæ & capitatæ euadant cepæ.

bere, vt magnæ & capitatæ euadant. Alij folia tantùm radice tenus vellunt: nam ita ſuccum ad inferiora tranſmittunt. Sed rariùs hoc modo poni debent, Palladio autore: & runcari ac ſarculari, ſi nõ ſæpius, ſaltem quater, vt tradit Plinius. Qui

Quomodo tenuis & acrior fiat cepa, & contrà.

etiam præcipit ter ſolum fodi debere, antequam ſerantur. Si Luna minuente ſeris, tenues & acriores habebis: ſi creſcente, robuſtas & ſaporis humecti, domito accremento. Cæterùm, illud nec ignoran-

ignorandum, nec prætereundum cenſeo, quòd in omni ceparum genere, oblonga acrior eſſe ſolet quàm rotunda: & rufa, quàm candida: ad hæc ſicca, quàm viridis, & cruda quàm cocta: necnon recens, quàm ſale condîta, aut elixa. Lōgè autem maiores habebis, ſi cum tranſlationi locus eſt, deponantur in terra viginti diebus antè ſubacta, & tantiſper reſiccata, dum omnis humor exhauriatur, ex ſententia Sotionis Græci. Qui idem fieri etiam pollicetur, ſi detractis tunicis, nuda ceparum capita terræ committantur. Sunt qui affirment illarū ſemina ab auibus nequaquam attingi, ex quo negant terra obrui debere. Quod Ruellius malè ex Palladio collegiſſe videtur: nā anetho id aſcribit, & non cepis. Quarū ſemina, ſi ritè voles excipere, & opportunè legere, cùm virentes illæ caulem agere cœperint, humilibus cāteriolis, vt docet Columella, ſtylorum rigorem conſeruabis, ſcapóſque leuibus adminiculis in modum iugatarum vitium præfulcies: alioquin thalli ventis agitati proſternentur, deturbatiſq; ſcaporum cacuminibus, totum ſemen excutietur. Quod non antè legendum eſt, quàm nigrum colorem præ ſe ferat; ſicuti poſt Græcos, & Columellā tradidit Palladius. Incorruptę autem diu vigebunt cepæ, vt adnotauit idem Sotion, ſi in calidam aquam, vel, vt Plinio placet, ſalſam & tepidam immergantur, deinde inſolentur donec penitus ſicceſcant, hordeaceiſque paleis recondantur, ac ita reponantur, vt nulla ex parte ſeſe contingant. Noſtrates fumo & foculo expoſitas ſuſpendunt, ac idem aſſequuntur. Quod priſcis,

Quomodo maxima & ampliſsima fiat cepa.

Semina ceparū ab auibus non attingi: & quando legēda ſint.

Quomodo incorruptæ ſeruentur cepæ.

Quomodo ceparum caput in portẽtoſam magnitudinem extuberet.

vt multa alia, acceptum ferre debent. Si cepas ad portentoſam magnitudinem in caput extuberare voles, ſemen illarum ſeminibus cucurbitæ includes, & cum fimo optimo terræ diligẽter ſubactæ committes. In eandem magnitudinem etiã luxuriabunt, ſi effoſſa in circuitu terra, illorum capitula, attollendo, erexeris: ita tamen ne eradicentur, vt in porrò ſcripſimus. Idem etiam obtinebis, ſi caput cepæ perforaueris, & in illud cucurbitulæ ſemen immiſeris, ac terræ vtrũque remiſeris. Sed hoc loco non putaui omittendum, quòd ſi ceparũ ſemina opportunè ſeminaueris, in caput quidẽ creſcẽt, ſed minùs ſeminis reddẽt. Si verò capitula ſeueris, inareſcẽt cepeta, vel vt aliis placet, capita, & in caulẽ rotũdabũtur. His addo, quòd ſolo erutæ & humi iacẽtes cepæ, aut laquearibus appẽſę, diutius in aëre viuũt: imò verò, ſi Ariſtoteli credimus, ſolſtitio, vt pulegiũ, & alia pleraq;, ibidẽ florent: quaſi ancipitis ſint vitę, modò ex terra, modò ex aëre nutrimentũ capeſſentes. Sed facilè extra terrã germinant, & humoris illectu geſtiunt: verùm acto coliculo flacceſcũt.

Cepas diu in aëre viuere, & ibidẽ quandoque florere.

Nuces aduerſari cepis, & cur iuxta coronarias herbas ſerãtur.

Quibus Plinius nuces aduerſari, & cepaceum ſaporem lenire ſcripſit. Audio multos iuxta coronarias herbas, cepas & allia ſerere, ad excitandam conciliandámque odoris ſuauitatem: ídque ex Plinij & veterum conſilio non vſquequaque aſpernando. Verumenimuerò, hoc loco valdè admirandum occurrit, quòd cepa ſola olerum omnium, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non ſentit: habẽtque augendi & minuendi vires illi contrarias. Nam reuireſcit & regerminat decedente

dente

dente ac ſeneſcente Luna: inareſcit verò ac marceſcit eadem adoleſcente. Ex quo Peluſiotæ Ægyptij ſacerdotes cepas religioſè cibis abdicabãt. Cùm ergo fruges, herbæ, arbores & animalia ſyderis huius damna & incrementa ſentiant, ſola cepa viciſſitudines nouit aduerſas. Huius condituram ad hyemẽ ſic parabat Columella. Cepam, vel aſcaloniam (quibus communia ſunt omnia) quæ non fructificauit, nec ſoboles habuit adhærentes, eligebat, & in ſole priùs ſiccatam, deinde in vmbra refrigeratam, ſubſtrato thymo vel cunila, in fidelia componebat: & infuſo iure, quod erat aceti partium trium, & vnius murię, faſciculum cunilæ ſuperponebat, ita vt cepa deprimeretur. Quæ cùm ius ebiberat, ſimili miſtura vas replebat, & loco idoneo, vſui ſeruandum reponebat. Hoc, licet puerile, non omittam, quia à Cardano viro docto adnotatum. Literæ ſucco ceparum deductæ & formatæ planè inuiſibiles ſunt: quæ tum demum ſe prodent, cùm papyrus aut res alia inſcripta, excalfacta fuerit & igni admota.

Cepa olerũ ſola, Luna viciſſitudines nouit aduerſas.

Ceparũ cõditura ad hyemem.

Radicis ſeu raphani cura, auxilia, & ſecreta.
Caput XI.

SATIVVS raphanus, altiliſve radix, notior eſt quàm vt hîc à me explicari debeat: nam plerique omnes, cùm diuites, tum pauperes, vrbani & agreſtes, dum cibi faſtidio vrgentur, edendi appetentiam ea radice excitant: illam in taleolas vel orbiculos digerentes, & aqua ac ſale imbuentes.

Raphanũ lapſam appetentiã erigere, & eius vſus.

Raphani cultus & terra.

Cuius talis debet eſſe cura, Columella autore, vt terra ſtercorata & ſubacta eius ſemen obruatur: atque vbi incrementum aliquod radix admiſerit, ſubinde exaggeranda eſt terra. Nam ſi nudetur, ac Soli & aëri exponatur radix, dura fiet & fungoſa, vt tradit Plinius, qui terram ſolutã & humidam illi præſcribit. Palladius tophum ac glaream reformidare dicit, & cœli ſtatu nebuloſo gaudere: præterea quòd ſeri debet ſpatiis grandibus & altè foſſis poſt nouam pluuiam, niſi fortè humidus ac rigationi aptus fuerit locus. Quod ſatum eſt, ſtatim debet operiri leui ſarculo, nec eſt ingerendum aut iniiciendum lætamen (quanquam aliter Columella) ſed paleę, vt poſteà dicemus. Vulgus Gallicum Rauen, & Reforum aut Raphum nuncupare ſolet. Sæuiente hyeme rarior eſt apud nos huius cultura: nam frigorum eſt impatientiſſimus raphanus, qui violatus gelicidiis aut flacceſcit, aut emoritur. Plinius tamen frigore adeò gaudere ſcribit, vt quandoque viſus ſit in Germania raphanus qui infantium puerorum magnitudinem æquauerit. Ariſtomachus hyeme folia detrahi iubet, eáque ne lacunæ ſtagnent accumulare: nam ita in æſtatem grandeſcet radix. Vt vt fuerit, certum eſt frigoribus creſcere ac dulceſcere, vti rapa, ſiquidem durare poſſit: frigus enim incrementum in radices non folia conuertit: & ſi illas tum ligneſcere apud multos, Theophraſtus prodit. Raphanus iucundior eſſe ſolet, ac palato gratior detractis foliis antè quàm decauleſcat planta, vt Plinius adnotauit. Folium autem quò leuius erit, eò ſuauiorem & mitio-

Quomodo & quando ſeri debeat raphanus.

Raphani Gallica nomina.

Frigoris impatientiſſim' raphanus.

Frigore raphanũ dulceſcere.

mitiorem præbebit radicem: quæ ſalſugine amaritudinem, ſi quæ inſit, prorſus exuet. Ex quo ſalſis ali ſcripſit Plinius, talibúſque aquis irrigari præcepit. Ægyptij nitro conſpergunt, vt ſit ſuauitate commẽdabilior radix: quæ cortice & cartilagine conſtat: adhæc ſapore in multis acuto, ſed tamen grato: cuius pars cùm extra terram emerſit, dura fit, vt diximus, & fungoſa, niſi circumobruatur. Fœminini generis eſſe exiſtimantur raphani qui minus ſunt acres, & folia habent leuiora ac iucundè virentia, vt ſcripſit Palladius. Si dulces habere cupis, ex Florentini conſilio, ſemina mulſo, vel paſſarum vuarum ſucco, aut ſaccharata aqua biduò præmacerare debes, & ſiccata terræ committere. Si maiores fieri peroptas, ſublatis foliis omnibus ſolo caule tenui dimiſſo, terra ſæpè operies, vt idem admonet Palladius. Quod ſimiliter fieri pollicetur Plinius, ſi palo adacto fiat cauernula quæ palea inſternatur ſex digitorum altitudine, deinde ſemen raphani fimo & terra leuiter in illa contegatur: nam ad ſcrobis magnitudinem excreſcet. Verumenimuerò quia ab agreſtibus pulicibus infeſtantur plurimùm raphani, ne illis noceant remedium eſt, autore Theophraſto, eruum interſerere. Ne verò naſcantur, nulla ſuo ſæculo reperta fuiſſe auxilia arbitratur: quæ nos libro primo ex antiquis plurima attulimus. Cæterùm hîc prætereũdum non duxi, quòd raphanis amaritudo ineſt pro corticis craſſitudine, vt tradit Plinius: qui etiam dentibus nocere ſcribit, quòd illos atterant. Sed hoc loco in mentem mihi venit ſecretum multo argento

Raphanum ſalſis aquis gaudere, & illis amaritudinem exuere.

Quomodo fiant dulces raphani.

Quomodo fiãt maiores raphani.

Raphanum ab agreſtibus pulicibus infeſtari, cum apto remedio.

Raphanum dentibus nocere, & corrupta vina emendare.

œnopolis comparandum, quod gratis ac libenter illis impertiam. Si raphani particulæ filo traiectæ, vt eximi poſſint, dolio vini immergantur, fœtorem omnem ac graueolentiam (ſi quę inſit) adhæc acorem in ſe recipient ac contrahent. Sed ne ibi tabeſcant & vitium trahãt, confeſtim eximere oportebit: & ſi opus fuerit, recẽtes immittere. Quod monuiſſe, multis profuturum mihi polliceor: tametſi ad noſtrum vinorum Enchiridion & ſecreta id transferri poterat. Eſt ſanè miraculum ſummè admirabile, quòd raphano pernicialia ſint cum vitibus odia, à Plinio, Galeno, Athenęo, & Palladio diligenter adnotata: eáque adeò infenſa (vt in braſſica oſtendimus) quòd ſi iuxtà ſerantur, ad ſenſum diffugere videantur, occulta neſcio qua naturarum diſcordia: imò verò ſi permutatis ſcrobibus pangantur, nullo modo comprehendant. Ex quo Androcides medicinam cõtra ebrietatem eſſe dixit raphanũ, quem vetus Græcia apertè cum braſſica confudit, ſicuti in hiſtoria braſſicæ oſtẽdimus. Vnde mirum eſſe non debet, ſi inuicem communia habeant multa. Fuit ſanè apud priſcos in tãto honore raphanus, vt Moſchion Græcus de eius laudibus vnum ſcripſerit volumen. In quo illum cæteris cibis in Græcia vſqueadeò prælatum fuiſſe tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plumbo. Quod quatuor verſiculis Eobanus Heſſus doctè, vt omnia, adnotauit, de raphano ad hũc ſcribens modum.

Pulchra & notatu digna.

Raphano eſſe odium perniciale cum vite.

Raphanum in ſummo honore fuiſſe apud priſcos.

Fabula narratur ſacros ab Apolline Delphos,

Omni-

Omnibus hunc aliis præpoſuiſſe cibis.
Ex auro vt raphanum ſacrarent, pondere betam
Argenti, plumbum rapa fuiſſe putant.

Sed ne obſecro omittamus quòd ebora perbellè expolire fertur, & ſalis cumulos in aqueã ſalſuginem tranſmutare & redigere, ſi illis conſepeliatur. Feſtinans ad finem penè omiſeram (quod initiò dictum oportuerat) raphanum tranſplantatione acrimoniam deponere, & ſummam gratiam in cortice habere, modò recẽs fuerit & non inueteratus: idcircò multi exemplo parum imitabili, illum edendo temerè à corpore deradunt. Cęterùm, ne quid diſſimulem quod vel legerim, vel audiuerim, vel obſeruauerim, non tacebo quòd ex raphano acetum ſic fieri poſſe oſtendit Petrus Creſcentius in ſuo de Agricultura opere. Radices raphani, inquit, ſiccato & in puluerem redigito, deinde in vas quod vinum habeat infundito, miſceto, ac dies aliquot quieſcere ſinito, tũ demum eximito, & acetum tibi comparabis raphanatũ, ad renum calculos atterendos & deturbãdos, aliáque multa ſummoperè vtile. Sed hæc extra olitorium inſtitutum noſtrum, quò fit, vt alia perſequar.

Raphanum ebora polire, & ſalem eliquare.

Acetum raphanatum nephreticis calculoſis ſummè vtile.

HERBACEI FRVCTVS ESCVLENTI.

Cucurbitarum cultus, auxilia, & ſecreta. Cap. XII.

De internis fœtibus hortorum, nimirum radicibus, hactenus ſit ſcriptum: nunc demum

agendum de his qui ſupra terram iacēt, vel haud ita procul,& cartilagineo generi aſcribuntur. In quorum cenſu quia cucurbitæ primas ſibi vendicant, idcirco de illis primo loco dicemus: quas nemo non videt aut in longum prorogari,aut in breue craſſamentum, collo prominulo, cogi,vel in orbem intumeſcere. Priores ſuum nomen retinent, poſtremæ citruli aut turcicæ cucurbitæ dici ſolent:erumpúntque omnes plurimùm poſt ſextú,ſeptimúmve diem à ſatu:reptátibus flagellis & capreolis dum adoleſcunt, ceu cirrhis quibuſdam & capillamentis, altè ſcandunt, naturâ ſublimitatis auidâ, ſed abſque adminiculis ſtare nequeunt,leui vmbra cameras,teſtudines ac pergulas opacantes, dependente ex tenui pediculo fructu ponderis plerunque enormis. Amant ſolum pingue,humidum, ſtercoratum & ſolutum, vt ſcribit Palladius. Quibus ſi copia aquæ adfuerit,minorem curam deſiderāt:nam humore plurimùm iuuantur:licet reperiantur,quæ ſine multa rigatione conualeſcant, & hinc iucūdioris guſtus fructum præbeant. Si ſicco fuerint commiſſæ ſolo, fictilia aquæ plena iuxtà ponenda erunt: inditis faſciis, quæ perpetim humorem ſtillenr. Quod auxilium maximè proderit per æſtus & ſquallores. Seminis parum habent longiores & tenuiores, atque ob id cibis gratiores eſſe ſolent, & eſculentæ merci, cucurbitarióve foro aptiores. Quas ſi tibi comparare voles,ex Columellæ, Plınij & Palladij conſilio, hac via procedes. Semina de collo cucurbitæ ſumpta, recto cacumine ſeres,ſtercorabis ac rigabis. Si vaſtioris incrementi

Cucurbitarum differētiæ, & natura.

Cucurbitæ ſublimitatis auidæ.

Quenā terra cucurbitis apta,& quòd humore iuuētur.

Quomodo fiant longæ cucurbitæ: Sed hæc vaſtæ & craſſæ.

menti optas, de medio ventre extractum ſemen, inuerſo cacumine telluri depone. Tales, vbi inaruerint, cadorum vices ſupplebunt ad vina, olea aut grana condēda: quòd aluo capaciore plus cęteris intumeant. Quare peregrè proficiſcentes, illis carne, ſemine, & chartilagineis membranulis priùs exinanitis, vrceorum loco vti ſolent: vinū vel aquam infundentes, quibus ſe ab excruciante ſiti, & itineris moleſtia, opportunè vindicēt, collapſáſque ex fatigatione vires actutum reparent. *Cadi viatorÿ ex cucurbitis.* Si latas & amplas habere tibi cordi fuerit, ſemina quæ in fundo latitant, inuerſis cacuminibus terræ mandabis. Quæ ſi à pulicibus infeſtentur, curabis origani ramulos iuxtà pangendo. Nam vel inſidentes enecabunt, vel nouos creari non patientur, ſicuti Græca Quintilliorum teſtantur Georgica. *Quomodo latæ & amplæ fiāt cucurbitæ: & à pulicibus liberentur.* Ex quibus etiam quæ ſequūtur tibi libenter depromſimus. Naſcetur abſque vllo ſemine cucurbita, vti etiam cucumis, ſi ſpargēdum ſemen, triduum antè, ſeſamino oleo, vel ſabino, vt legit Palladius, maceretur: aut herbę ſucco imbuatur, quæ culex vulgo, & culix Plinio, Græcis verò (quantum coniectare licet) conyza nuncupatur. *Quomodo naſcatur cucurbita abſque vllo ſemine, & itē cucumis.* Idem fiet, ſi vitium more, ſarmentum primum aut virgultum ita defodiatur, vt ſolum eius caput exertum promineat: quod vbi adoleuerit, repetendum erit, & tertiò, ſi opus fuerit, faciendum. Danda tamen erit opera, vt quæ adnaſcentur propagines, ſuper terram extantes reſecētur: ſeruato duntaxat eo ſarmento & virgulto, quod poſtremum fuit. Ita curatæ cucurbitæ, cum cucumeribus, fructus abſque inteſtinis ſemini-

bus creabũt, ſolis cartilaginibus contẽtæ. Quòd ſi huius, & illius, præmaturos ac præcoces fructus habere voles, ex eorundem Quintilliorum doctrina, ineunte vere terram cribro excretam, fictilibus aut cophinis inutilibus impones, miſtóque ſtercore, modicum præbebis humorem: deinde calidis diebus & inſolatis, vel imbrem leuem ſpargẽtibus, ſub dio ſtatues, & Solis occaſu ad tectum referes: ídque tandiu facies dum frigora, tempeſtates & gelicidia diſcutiẽtur. Poſteà cùm primùm opportunitas vocabit, totos cophinos & fictilia labro tenus in terram ſubactam & excultam demittes, ac reliquam diligentiã impendes: & ita cucurbitæ ac cucumeris præcocem fructum habebis. Res eadem faciliùs & minore cùm temporis, tum laboris, impendio fiet, ſi luxuriantes cucurbitarum, vel cucumerum viticulas putaueris: nam ſic fœtus ſuos celeriùs edent.

Quomodo fiat præcox cucurbita, & item cucumis.

Artificioſa inuentio.

Si formas varias & characteres diuerſos in cucurbita vel cucumere repræſentari deſideras, florem vel primum vtriuſque rudimentum, vti erit in ſua vite, in effigiato, vt voles, intus fictili aut cõceptaculo alio claudes ac deligabis. Nam qualem vultum impreſſa figura præſtabit, talem cucurbita vel cucumis præſeferet. Tam enim nouæ formæ vtrunque eſt auidum, vt vaſis cui indideris, æmula facie imaginem repræſentet: quemadmodum in Quintilliorum Georgicis adnotatum reperi. Quod Gargilio Martiali cur aſcribat Palladius, non video. Itaque qua cogentur forma cucurbita & cucumis, eadem creſcent: vt ſcribit Hippocr. noſter in lib. de ſeminis genitalis natu-

Quomodo formæ variæ & characteres cucurbitæ aut cumeri imprimantur.

ra:plerũque ſub draconis intorti imagine,vt tradit Plinius. Si longas & anguſtas tibi fieri contẽdis, nuper editos in lucem cucurbitinos partus cum viticularum capitibus fiſtulæ aut arundini inſere,cui priùs omnes nodos perforaueris,ibi in prodigioſam longitudinem procedere animaduertes. Nam quòd latitudini per teretem fiſtulæ anguſtiam demetur, paria faciendo, longitudine penſabitur:adeò vt libertate penſili conceſſa,Plinio viſa ſit cucurbita nouem pedum longitudinem coæquaſſe. Nec ignorandũ quòd quæ poſteà naſcentur ex iſtarum ſemine, longitudinem eandem abſque vllo mangonio & artificio retinebunt. Similes omnino efficies,ſi in patens vaſculum,aquam quinque vel ſex digitorum interuallo,pendẽtibus cucurbitis ſubieceris.Nam ante poſterum diem ad aquam, veluti adrepentes, deſcendiſſe,& ſeſe in tantum extendiſſe obſeruabis. Deſtitutis verò ſua aqua vaſis, decuruabuntur,ac inflectentur:vſqueadeò humore gaudent, & ſiccitates refugiũt. Secus de oleo ſentiendum: nam illud tam infenſè oderunt,vt ſcribit Plinius, quòd ſi loco aquæ illis ſubiiciatur, aut apponatur, in contrariam partem vergant. Si minùs id poſſunt, ſeſe intorquent, & velut indignatæ, in modum hami recuruant:quod nocte vna deprehenditur. Cæterùm,ſummè cauendum eſt,ſicuti Columella, poſt Florentinum Græcum,admonet,ne ad cucurbitariũ,cucumerariúmve, mulier accedat,vel quam minimè admittatur:nam contactu eius langueſcunt virentium incrementa. Quæ ſi in menſtruis fuerit,viſu quoq; ſuo tenel-

Quomodo fiant longæ & anguſtæ cucurbitæ.

Cucurbita longa pedes nouem.

Modus aliꝰ comparãdi lõgas & anguſtas cucurbitas.

Oleũ cucurbitis ſummè inimicum.

Mulieres ad cucurbitaria accedere non debere, nec item ad cucumeraria.

los fœtus necabit : aut inſuaues, vel tabidos reddet. Seminibus deſtinatæ cucurbitæ, ad hyemem vſque in ſua vite pẽdere debent, vt tradit Pallad. ex qua ſublatæ, vel Sole, vel fumo ſiccabuntur: alioquin ſemina marcore putri confecta vitiabũtur.

Quomodo diu recentes durabũt cucurbitæ & cucumeres.

Diu recentes durabunt & cucurbitę & cucumeres, ſi in albi vini fecem non peruerſam, picatis doliis demergantur & operiantur. In muria itidem incolumes perennant. Sed illis vita, vigórque longo tempore permanebit, vt Quintilliorum Georgica fidem faciunt, ſi in cadis paucum acetũ continentibus, ita ſublimes pendeãt, vt acetum nullo modo contingant.

Oppicanda eſſe vaſa acetum continentia.

Verùm, oppicanda erunt vaſa quæ huic negocio deſtinabũtur, ne foras acetum vaporet, natura alioquin penetrabile, ob partium tenuitatem. Hoc itaque artificio recentes cucurbitas hyems tota opportunè tibi miniſtrabit. Quas ſi voles, etiam ſeruabis, ſi dum tenereſcunt incideris, & feruefactam aquam affuderis, totámque noctem, ſub dio perfrigeraueris, & poſteà in acri muria cõpoſueris, ſic in alios prouentus egregiè cuſtodies.

Pulchra hiſtoria de hyemalibus Athenæi cucurbitis.

Hoc loco mihi in mentem ſanè quàm opportunè venit, quod Athenæus refert: demiratos conuiuas ſuos, quòd Ianuario menſe virides cucurbitæ in eſcam oblatæ fuiſſent, peculiaris ſucci non immemores, & natiuum ſaporem retinẽtes. Quod olitorum ſtudio, qui artem hanc percallebant, referendum omnino putabant. Erant autem, vt ſcribit, à ſalgamariis qui hortenſes condituras profitentur, aſſeruatæ. Quem modum longè ante Athenæum, Nicander & alij plerique docuerunt,

runt,iubentes cucurbitas in aëre priùs ſiccatas,& funiculo transfixas,fumo appendi,vt refertas iis ollas,per hyemem ocioſa ſeruitia ſorberent.Hodie per hybernos menſeis omnes,laquearibus & tabulatis ędium appenſæ,virides & cibis non ingratæ,à noſtratibus vbique cuſtodiuntur,maximè quæ citruli nuncupantur, vulgaribus longè duriores,& proinde corruptionis labem tam facilè & repentè nec agnoſcentes, nec ſentientes. *Quomodo ſeruẽtur hodie apud nos cucurbitæ.*

Purgatorias facies & deiectorias, vt alia pleraq;, ſi illarum ſemen noctem ac diem,cum rhabarbaro, agarico, ſcammonia, colocynthide aut aliis purgantibus medicamentis ſimplicibus, præmaceraueris, deinde,qua dictum eſt formula,ſeminaueris.Et cùm inſipida ſit cucurbita, quo voles ſapore & odore illam facilè imbuere potes, ſi ſemina antequàm terræ committantur, in eo præmaceres:hunc enim, vbi adoleuerit, ad vnguem referet:non dico cruda, ſed etiam cocta:perinde atque cucumis.Fiet idem prorſus abſque vlla arte,ſi dum coquitur,quem volueris ſaporem, colorem,aut odorem iniicias.Nam & cucurbita & cucumis ex eorum ſunt genere,quæ Græci ápoia vocant,hoc eſt,qualitatis omnis expertia. Latini inſipida & fatua nuncupant, quemadmodum in beta adnotauimus.Hîc ferè omiſeram, quòd cucurbitæ vni fructuum omnium qui extra terram ſunt,cortex maturitate in lignum tranſit:preterea,quòd cucurbita in oſſium humanorum cineribus plantata, & oleo rigata, nono die fructum profert, vt autor eſt Hermes. Qui, quia vana multa tradit, idcirco rerum plurimarum fidem *Quomodo fiãt purgatoriæ cucurbitæ & fructus alij.* *Cucurbita & itẽ cucumis quomodo ſaporẽ & odorẽ quemuis ſuſcipiant.*

mihi ſuſpectam relinquit: adde quòd incertum facit experientia certum.

Cucumerum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIII.

ANTEQVAM hîc de cucumeribus qui cartilaginei ſunt generis aliquid ſcribam, pauca præfabor. Proximo capite ſecreta multa cucurbitis & cucumeribus communia, in medium attuli, Aphros & Græcos geoponicos ſequutus. Qui, quantùm equidem ſentio, cucurbitas cum cucumeribus quadam naturæ cognatione confuderunt, vti etiam Plinius. Hinc Euthydemus Athenienſis, libro quem de oleribus condidit, cucurbitam vocauit Indicũ cucumerem. Et Menodorus Eraſiſtrati ſectator duplicem eam fecit. Vnam Indicam, quæ (vt loquitur) cucumis eſt: & alteram, quæ vulgaris eſt cucurbita. Sic Helleſpontij cucurbitas longas, cucumeres vocarunt: rotundas verò, cucurbitas. Addo, quòd ventroſum illud inſtrumentum, quo corporibus affixo, vel ſpiritu, vel leni ſcarificatu ſanguis elici ſolet, Græci medici ſicyan & ſicyn à cucumere, Latini verò diminuta voce à cucurbita, cucurbitulam dixerunt: vulgus ventoſam nominat, aptiùs fortaſſe ventroſam. Ex his liquidò cõſtat, rerum nomina & proprietates plerunque ab autoribus confundi. Quapropter mirari deſines, ſi multa cucurbitis & cucumeribus ex cognatione, priſcos ſequuti, communia fecerimus: quæ hîc non ſumus ſcripturi, formidantes tędium ex iteratione gignere. His poſitis, ad rem venio. Cucumeres,

Antiquos cucurbitas cum cucumeribus cõfudiſſe.

Pulchra & notatu digna.

Quomodo ſeminandi

res, Palladio autore, ſulcis rarè factis ſeminandi ſunt: altitudine ſeſquipedali, latitudine verò pedum trium. Sed inter ſulcos ſpatiũ pedum octo relinquendum eſt, vt liberè poſſint euagari. Sarculo & runcatione non indigent, quòd herbis plurimùm iuuentur. Serpunt ſarmentis, ac vitilibus prælongis, vitis modo, ſeſe in ramos diffundunt: quos ob caulis infirmitatem humi diſpergunt, niſi adminiculum propiùs obiiciatur, cui caduci incumbant. Die ſexto vel ſeptimo poſt ſatum emicant, quibus ſi copia aquæ adfuerit, minorem curam deſiderant: nam humore plurimùm iuuantur, perinde atque cucurbitæ, ſicuti nunc nuper ſcripſimus: hyemem tamen & frigora ſummè perhorrent. Quorum ſemina ſi biduo ante ſationem, lacte ouillo, vt vult Palladius, vel mulſo, vt Plinius, aut aqua mellita, vel ſaccharata præmacerentur, dulces reddent cucumeres, adhæc teneros, candidos, & iucundiſſimos, cum ſapore, tum aſpectu, vt adnotauit Columella, & ante eum Florentinus Græcus: necnon, poſt vtrunque, Plinius ac Palladius: quibus omnibus ſubſcribit experientia. Præcoces & præmaturos, imò verò anno toto qui volet habere, precedens cucurbitarum caput conſulat: & quod ibi fuit omiſſum de fictilibus & cophinis, vaſiſque aliis, præſenti admonitione reſarciat: nimirum, quòd rotulæ illis ſubiici poſſunt, vt minore labore penſiles ipſorum horti, cùm opus fuerit, foras producantur, & rurſus intra tecta reducãtur. Poſſunt etiam ſpecularibus veſtiri, vt ſpirantibus ventis, & vigente frigido cœli ſtatu, Soli abſque iniuria

& tractãdi cucumeres.

Infirma & caduca cucumerũ natura.

Quomodo fiant dulces cucumeres & iucundiſſimi.

Quomodo præcoces, & præmaturi fiant.

Pulcherrimum artificium.

exponi queant. Hac ratione, toto ferè anno Tiberio Cæſari cucumis præbebatur, mira voluptate illi expetitus: quemadmodum poſt Columellam, poſteritatis memorię mandauit Plinius, quem nullo non die ei contigiſſe ſcribit. Sed leuiore negotio ac labore, id etiam cõfici apud Ægyptiæ gentis Dolum Mendeſium, autor eſt Columella. Aprico, inquit, & ſtercoroſo loco, alternis ordinibus ferulas, alternis verò rubos conſita habere oportet: & confecto æquinoctio paululum infra terram ſecare: lignéóque ſtylo laxatis, vel rubi, vel ferulæ, medullis, ſtercus immittere: atque ita ſemina cucumeris inſerere, quæ ſcilicet incremento ſuo, rubis & ferulis coëant. Nam ita non ſua, ſed quaſi materna radice alẽtur: naſcentúrque fructus, qui inter frigora etiam vigeant. Rem eandem tradit Plinius, admonẽs Columellam ſuum hîc commentum prodidiſſe: & ſi autorem producat. Sed Plinium ipſum audire præſtabit: Columellà, inquit, ſuum tradit commẽtum, vt toto anno contingãt cucumeres: fruticem rubi quàm vaſtiſſimum in apricum locum iubet transferre & recidere, duûm digitorũ relicta ſtirpe circa vernum ęquinoctium, ita in medulla rubi, ſemine cucumeris inſito, terra minuta, fimóq; circũaggeratas reſiſtere frigori radices. Vt vt fuerit, Plinio cum Columella hac in re malè conuenire vides. Nam ille circa æquinoctium vernum id fieri iubet: hic verò circa autumnale, vt interpretatus eſt, & ex Columella tranſcripſit Palladius: ſed in his diſtingue ſolum & cœlum. Si longos & teneros habere deſideras, adhęc ſine ſemine, &

Alia via & modus accelerandorũ cucumerũ.

Summè aduertẽda & obſeruãda.

ne,& qua volueris effigie formatos, necnon recentes tota hyeme, ad præcedens caput recurre. Vnum tamen ibi omiſſum hîc non tacebo,nempe quòd priſci ſalgamarij cucurbitas & cucumeres ſale,aceto,fœniculo & ſampſucho cōdire ſolebant.Sunt qui virides ſeruari dicunt,trito ſinapi cum aceto. Plinius in ſcrobe, opaco loco arena ſubſtrato illos componit, fœnóque ſicco & terra operit.Athenæus plenilunio in hortis maximè gliſcere,& manifeſtum incremētum capeſſere tradit:necnon more echinorum marinorum impleri:quod aquei humoris ſummum eſt argumentum.Athenæo ſuffragatur Plinius,addítque quoties cœlum tonat, velut timore perterritos conuerti & tabeſcere. Sed memorabile illud eſt, quòd à mulis cucumeres ſummoperè expetuntur,mira oleris huius voluptate illecti,cuius odo rem vel eminus ſentiunt. Quare munienda ſunt cucumeraria,ne illi erumpentes ea depopulētur, ac proterāt.Memorabilius & illud,quòd in Græcis Quintilliorum georgicis legi,& à multis non infœliciter probatum audiui:quid illud,inquies? Si febricitanti infanti qui adhuc lacte nutritur, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur,& quaſi condormiſcāt, ſtatim ſanabitur: nam febrilis calor omnis in illos tranſibit. Penè omiſeram quòd ſi parum āquoſos habere libuerit cucumeres,vbi ſcrobem foderis in quem illos depoſiturus es, dimidium altitudinis eius,paleis aut ſarmētis implere debes,& terra aggeſta, abſque irrigatione reliquum abſoluere. Megarenſes eteſiis ventis ſpirātibus,cucurbitis, cucumeribus

Quomodo olim cōdiebantur cucumeres.

Cucumeres lunari defluxio ſubiici.

Munienda cucumeraria aduerſus mulos.

Notāda pro febricitantibus infantulis.

Quomodo parādi ſint cucumeres parum aquoſi.

& peponibus puluerem ſarculo concitabant, vt fructus molliores & ſine rigatione dulciores fierent. Si radices agreſtis cucumeris tuſas, aut rhabarbarum, agaricum, cnicum, vel quid ſimile in potabili aqua per triduum maceraueris, & diebus quinque plãtulas cucumerarias huius liquoris hauſtu ſatiaueris, ventris purgationem ab his ſollicitabis. Quæ validior erit, ſi dum radices ſua fundunt germina, circunfoſſis & ablaqueatis tenuibus fibris, ellebori aut alterius purgantis medicamẽti ſimplicis portionem adieceris. Hoc poſtremũ eſto: Matron ſuis carminibus, vt eſt apud Plinium, cucumerem terræ filium nominauit: & Heraclides Tarentinus, hedygeon, quaſi terræ ſuauitatem.

Quomodo fiãt purgatorij cucumeres.

Cucumis terræ filius & ſuauitas.

Peponum, Melonum, ac Melopeponum cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIIII.

PAVCA de peponibus & aliis hîc ſcribã, quòd cucumerum generi, priſcis rei ruſticæ doctoribus Græcis & Latinis contribuantur, & proinde multa illis affinia agnoſcant. Ex quo cucumeres in pepones, & melopepones degeneraſſe viſum eſt. Qui duo poſtremi figura tãtùm & quantitate inter ſe diſſident. Nam cùm magnitudine exceſſere, pepones vocantur: dum verò rotundi, formam & effigiem mali referunt, facta ex pepone & malo nomẽclatura, melopepones ſunt vocati. Vnde Palladius totum hoc genus, melones à malorũ figura, ac ſi dicas pomeos aut cotoneos nuncupauit. Qui pendêre non ſolent, vt ſcripſit Plinius, ſed humi rotundari: maturitatem præ ſe

Pepones cucumerũ generi olim aſcripti.

Forma peponum, melopeponum, & melonũ.

ferentes, cùm pediculus à corpore ſecernitur, & ſuauis odor ab vmbilico nares ferit. Omnes rariùs ſunt ſerendi, ita vt ſemina inter ſe pedibus duobus diſtent, locis ſubactis, & areis diligenter paſtinatis: libertate enim gaudẽt, qua vltrò citróque vagari poſſint: herbis præterea impenſè iuuantur, vt cucumeres: quare ſarculatione ac runcatione parum indigent. Vite prælonga ſerpunt, flagellis hinc inde reptantibus: ſúntq; fructu cartilagineo (de peponibus loquor) orbiculatim ſtriato, prominulis puluinorum toris, ſtrigis, in vertice & vmbilico coëũtibus, ac ibidẽ ſtellatim decuſſatis: adhæc cute ſunt aſpera, & velut lentiginibus occupata, ſed carne intus ſuaui, & ſeminibus in vtero liratim digeſtis: Quæ ſi mulſo, vel lacte per triduum macerentur, & exſiccata, ſolo credãtur, longè maiorem ſuauitatem contrahẽt pepones qui inde naſcentur, ac palato gratiores erunt. Odorati fiẽt, ſi ſemina diebus multis inter roſæ folia deponantur, & mixtim cum illis plantentur: aut roſacea aqua vel alio odorato liquore imbuantur, & vt dictum eſt, terrę committantur. Autor eſt Florentinus in ſuis de agricultura Græcis præceptionibus, & poſt illum Palladius. Hîc non eſt omittendũ, quòd à felibus pepones, vt etiam melones, ſummè expetuntur & auidè; quare à peponariis & melonariis ſunt arcẽdi. Reliqua ex cucurbitarũ & cucumerum ſecretis erũt petenda: cũ quibus multa, vt præmonũimus, cõmunia agnoſcunt fructus iſti. Quare ſi præcoces, ſi amplos, ſi effigiatos, ſi abſque vllo ſemine tibi comparare cupis, præcedẽs cucurbitarum caput,

Quomodo ſerẽdi pepones.

Pulchra peponum deſcriptio & hiſtoria.

Quomodo ſuauiſsimi fiant pepones.

Quomodo odorati fiãt pepones, à quibus arcendi feles.

Autori moleſta repetitio.

ſi videtur, conſule. Penè præterieram quòd melonis aut peponis fruſtulum ollæ iniectum celerem carnium cocturam iuuare fertur: non ſecus quàm vrticæ vel ſinapis ſemen, aut fici ſurculus, vt ſuis dicemus locis.

Cinaræ ſeu hortenſis cardui cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XV.

Quomodo carduus ex agris in hortos trāſiuerit.

Cinaræ pulcherrima deſcriptio.

Vnde cinara nobis alticocalus dicatur.

CINARAM eſſe è carduorum genere, nemo neſcit herbarius. Ex quo altilis & hortenſis carduus etiam dici ſolet. Nam cultus mangonio, domita feritate in hortis manſueuit, ac in his habitare didicit: neſcio qua gulæ audacia, quę terræ portenta in ganeam & luxū vertit, à quadrupedibus plerunque neglecta: vſqueadeò ventris & Veneris deſideriis obſonantur homines. Eſt itaq; cinara, ſeu altilis carduus, plāta nemini hodie nō cognita: quæ compactilibus ſpicis ſquammatim coagmentatis conſtat. In quibus orbiculata, aut pyramidalis facies exterior vireſcit, interior verò niueo cādore niteſcit. Tota ſtructili nucleorum ſerie, pineam nucem videtur exprimere: vnde & ſtrobilus pleriſq; dicitur. Nulli ſunt hodie horti, qui hac plāta longè & latè non pubeſcant ac ſylueſcant: adeò vt opipara nulla ſit menſa abſque echinato hoc cibo, modò anni tempus illū concedat. Vulgus Gallorū alticocalum nuncupat, ab articulo Arabū al, & cocalos, qui Hippocrati, Galeno teſte, nucleus eſt pineæ nucis: cuius imaginem refert cinara, vt paulò antè diximus. Terram ſtercoratam & ſolutā diligit: quamuis in pingui ſolo

ſolo melius poſſit prouenire, vt tradit Palladius. Qui etiam præcipit ſemina cinaræ creſcente Luna in paratis areis, ſpatio ſemipedis diſcreta, non altè imprimi: ſed tribus digitis comprehenſa, donec ad primos articulos terra procedat, demergi ac leuiter obrui, rigaríque frequenter, ſi æſtus interueniat. Nam ita teneriorem fructũ ac pleniorem educabũt, vt Varroni Greco viſum eſt. Cùm verò plantæ adoleuerint, herbis aſſiduè liberari ac expurgari debebunt: multóque cinere, ſi Columellam audire volumus, ſtercorari. Nam id genus ſtercoris, huic oleri aptiſſimum eſſe tradit: à quo cinaram dictam fuiſſe, multis placet. Cauendum autem erit, ne ſemina inuerſa pangantur: ſic enim debiles, incuruas ac pumilas creabunt cinaras, vt Palladius aſſerit. Qui ex Afrorum & Grecorum placitis etiam tradit, nullis ſpinis illas horreſcere, quæ ſeminũ cacumina ante ſationem fracta, vel lapidis attritu retuſa habuerint. Quod etiam multi affirmant contingere, ſi in lactucæ radicem decorticatam & delibratam, tenuéſque in particulas conciſam, ſingula ſemina, ſingulis indita particulis obruantur, & quo dictũ eſt modo, plantentur. Suaues & odoratas habebis, ſi ſemina in odorato liquore aliquo, aut ſucco triduum præmaceraueris, & ſiccata terrę commiſeris: nam ſaporem eum referent, cuius humorem combiberint. Vnde laurum redolebũt, ſi illa cum lauri foliis maceraueris, aut in lauream baccam intruſeris, & ita plantaueris. Simile erit experimentum in reliquis. Dulces prouenient, ſi ſemina in lacte, melle, aut aqua ſaccharata, vel vino a-

Terra cinaræ apta, & quomodo ſeri debeat.

Cinaram cinere gaudere, à quo nomen habere fertur.

Quomodo fiat cinara nullis horreſcens ſpinis.

Quomodo fiant odoratæ cinaræ.

Quomodo fiant cinaræ dulces.

romatite maduerint, & ſiccata tellurem intrauerint. Nonnulli ſub autumni finem, vel hyeme incunte coliculos & folia humo obruunt, vt candorem aſciſcant, & amaritudinem exuāt, ſintque inter hybernos cibos gratiores: noſtrates (niſi fallor) cardas ſolent appellare. Cæterùm, hoc loco tacendum non exiſtimo, quòd ſingulis annis ſtolones à codice ſunt euellendi: ne matres fatigentur, & ſoboles per alia ſpacia diſtribuantur.

Summa & indicibilis cinaræ fœcunditas.

Tanta enim eſt huius plantæ fœcunditas, vt propagines colibus auulſas & humi depactas, comprehendere narrent, ſæpeq; anno eodem & colem & echinum producere. Græcæ agriculturæ magiſtri, mucrone falcis diducta terra, cum aliqua parte radicis illos eruunt, ac ſolo bene ſubacto, & vetere fimo ſaturato committunt: iugitérque, vbi æſtus fuerit, irrigant: donec plantaria ſolida ſibi iecerint fundamenta. Ex horum ſylua

Quomodo ſeruāda & parāda cinaræ ſemina.

quotquot ad ſemina ſeruare voluerimus, pullis omnibus liberabimus, vt loquitur Palladius, ac teſta, aut cortice ſupertegemus. Nam ſemina vel Sole vel imbribus vitiari ſolent, ſuóque effœta ingenio perire. Quæ ſi vel exucta Solibus, vel imbrium aſpergine rancida ſolo credantur, ſuo cardueta decoquent olitori. Qui hîc mihi mo-

Radices cinaræ à muribus valde expeti, & quomodo ab illis arceantur.

nendus eſt, cinaræ radices à muribus ſummè expeti: quarum voluptate ſemel illecti, turmatim, vel è longinquo accurrunt: ſicuti in ſuis agriculturæ ſelectis præceptionibus adnotauit Varro Græcus: ſed non abſque auxilio & remedio. Tradit enim inſultantem illorum aciem, lana radicibus obuoluta arceri, aut ſtercore ſuillo, vel cine-

re

re ficulneo eiſdem appoſito. Sunt etiam talpæ illis mirum in modum infenſæ ac inimicæ: adeò vt crebrò illarum defoſſu & cuniculatione, carduetа ac cinareta ruinã irreparabilem ſenſerint. Prodeſt eam in rem mediis carduetis catos frequentes habere ac educare, aut muſtellas ibidem manſuefacere. Sunt qui in ſolido & ſicco ſolo cinaras pangant, ne terra ab hiſce infeſtis animalibus facilè perforetur. Auxilia qui volet alia, ſeſe conferat ad ea quæ primo libro ſcripſimus. Hîc omiſſum nolim, quòd cinaræ folia qui ederint, quidquid lingua attigerint (etiam horis aliquot poſt) illis amarum cenſebitur. Qua ex re inſignes vires ad multa, non ſecus quàm carduus benedictus, habere fertur cinara, tam in foliis, quàm fructu & ſemine: in quam rem conſule Alexikepũ, hoc eſt, medicũ & auxiliarem Hortum noſtrum. Poſtremũ id eſto. Cinaræ folia lectulis reſperſa, vel eorum lignis attrita, cimices procul abigunt, vel enecãt. Res & factu & paratu facilis, ac grata admodum quamplurimis, qui huiuſcemodi olida & moleſta animalcula ferre non poſſunt.

Talpæ carduetis infenſæ, quomodo expugnentur.

FLORES AC PLANTÆ hortorum odoratæ, & contrà.

Roſarum cura, auxilia, & ſecreta, Cap. XVI.

De odoratis floribus nunc demum agendum: in quorum albo quia roſæ floris ac odoris raro priuilegio nobilitãtur, & aſpectu perquam iucundo ac vario hortorum ornamenta cenſen-

Roſæ hortorum ornamenta.

tur,idcirco de illis primo loco dicendũ mihi propoſui. Roſarum multa habentur genera, in quibus frequentiſſimæ nobis ſunt, albicantes, puniceæ, & quæ ex albo rufeſcunt, vulgò incarnatæ nuncupatæ. Præſtantiſſimæ ſunt, quæ puniceo colore rubent:proxima laus iis quæ in rufum cãdicant. Viliſſimæ omnium iudicantur albicantes. In quarum tamen genere odoratiſſimas excipimus, quæ moſchatæ & Damaſcenæ dici ſolent, diuitum hortis hodie familiares. Seri nolunt cuiuſcunque ſint generis,pinguibus aut argilloſis locis,nec item riguis,contentæ raris: propriéque ruderatum amant agrum, vt ſcribit Plinius, volúntque virgulto pangi, ſcrobibus breuiſſimis, aut ſulco, vt tradit Pallad. Quáquam ſemine etiã prouenire poſſunt, ſed tardiſſimè. Quod vnum nequaquam eſſe putabis medium in roſa floſculum coloris aurei, ſed quòd baccæ nutriunt in breuiſſimi pyri ſimilitudinem tornatæ: quas per æſtatẽ ſeminibus turgentes, quis non videt? quis, niſi fortaſſè alter fuerit Tyreſias, non obſeruat, coralli modo per autumnũ horrentia ſpinis roſaria variè illuſtrare? Fodi debẽt altiùs roſeta quàm fruges,& leuiùs quàm vites:ídq; annis omnibus, non omiſſa interputatione: quæ Martio menſe aggredienda eſt,pro cœli & ſoli conditione: hoc enim modo excultum roſetum, longo perennabit tempore. Quod ſi antiquatum fuerit, eadem etiam anni tempeſtate circunfodietur, aridáque ſuperfluitas omnis præcidetur: & quæ rara erũt, ducta virgarum propagine reparabuntur,ex Palladij conſilio. Plinius vſtione ac reciſione, roſaria

Locus & ager roſis cõmodus.

Quid ſemẽ in roſa.

Quomodo tractari debeãt roſaria

Roſaria optimè prouenire vſtione, reciſione, et trãſlatione.

ria quæque ſummè proficere ſcribit, adhæc trāſlatione, ocyſſiméque prouenire tradit ſurculis quaternûm digitorum longitudine,& ampliore. Sũt qui integras plantas cum ſuis radicibus trāſferant. Alij palmares taleolas cum iiſdem radicibus,ſobolis modo, cubitali interuallo deponũt, & crebris irrigationibus ac ſtercore iuuant: necnon ad maiorem odoris fragrantiam, intertextas roſis coronas iis ſimul adobruunt. Quòd ſi plantarum indigus fueris, & volueris à paucis virgultis copioſa gigni roſaria, ex Plinij & Palladij ſententia,gemmanteis ſurculos quaternûm, vt diximus,digitorum,paulóve longiores, cum ſuis ſarmentulis excidere debebis, & in modum propaginis ſternere,ac ſtercoratu rigationibúſque tueri.Vbi annum attigerint, pedis ſpatio inter ſe diſiunctos trāſferes, & luxuriantem materiam omnem excludes, ac crebris defoſſionibus exhilarabis.Vita roſę non reciſæ,nec aduſtæ,ad quinquénium durat,alioquin iuueneſcit: ad cuius fragrātiam & iucunditatem, cœlum plurimùm conferre creditur. Vnde ſerenis diebus collecta, odoratior eſſe ſolet: adhæc quæ naſcitur in ſiccis,ruderatis & gracilibus locis. Si odoratiſſimam facere voles, ex Græci Didymi conſilio, hinc-inde allia conſeres:nam quæ ex frigiditate langueſcunt,calore exacui ſolent: Si præcocem, duobus palmis in gyrum effodies,& calida aqua manè ac veſperi irrigabis. Sed id non antè aggrediendũ multi arbitrantur,quàm germinare calix incęperit: quem eo artificio nonnulli euocare ſolent.Si menſibus omnibus roſam tibi comparaturus es,autore eo-

Quomodo ex paucis virgultis copioſa fiant roſaria.

Roſæ vita quinquennium.

Quomodo odorata & præcox fiat roſa.

Quomodo menſibus omnibus roſa coparetur.

dem Didymo, menſibus omnibus plantare, ſtercorare, & rigare debes. Verùm id locum habere non poteſt in borealibus noſtris regionibus: ſecus in calidis & temperatis. Præcoces roſas aliter tibi parabis, ſi cophinis aut fictilibus plantaueris, & eadem cura tractaueris, quà præcoces cucurbitas ac cucumeres, vt ſuo diximus loco. Cæterùm, nondũ patefactas ſeruabis, vt ſcribit Pallad. ſi in fiſſam viridem cannã calices immiſeris, eámque leniter papyro, aut cortice circùm ligaueris, & eo tempore excideris quo virides roſas habere volueris. Alij rudi olla conditas, & bene munitas ſub dio obruunt, & ſic cuſtodiunt. Vita & vigor iiſdem permanebit, ſi amurca ita immergantur, vt humor extet. Quidam ex Didymi præſcripto, hordeum, dum adhuc in herba eſt, cum ſuis radicibus euulſum, in fictile non picatum demittunt: ibíque roſas priuſquam dehiſcant, diligenter operiunt: viridéſque quandiu volunt, ac ſi eſſent in roſario parente, cuſtodiunt. Plerique virentem hordei ſegetem pauimento ſternunt, & roſas in ea condunt. Florentinus inter Græcos geoponicos vbique admirabilis, tradit roſam in mali corticem poſſe inoculari, & malorum tempore ſeſe proferre. Quæ res in aliis arboribus ſuũ etiam locum fortaſſe agnoſcet: perinde atque in veterano braſſicæ caule & ilice, ĩn quem ſi roſa inſeratur, viridis euadet, ſed inodora, vt ſcribit Albertus. Quæ res facilem viam præbet experiẽti, cum his quæ de punicea roſa circunferuntur, nimirũ quòd candida fiet, ſi ſulphuris fumo imbuatur, dum in folia dehiſcens cœperit euolui.

Roſa præcox.

Quomodo virides ſeruentur roſæ ac recentes.

Modi varij ſeruandarũ roſarum.

Quomodo fiat roſa ſerotina, aut viridis.

Quomodo ex punicea roſa fiat cãdida.

Sed

Sed de roſis hæc ſatis: quarum frutex rectè & appoſitè Cupidini dicatur: quem tota facie videtur repræſentare, quemadmodum ſcripſit Philoſtratus. Nam roſa ſemper recens ac iuuenis apparet in ſuo roſario, necnon blanda, vt Cupido: aureis præterea comatur capillis, vt ille: ſpinas pro iaculis geſtans, pro facibus fulgorem, & pro alis folia. Addo, quòd ſicuti roſam abſque vulnere pauciſſimi aſſequuntur, ita Cupidine abſque corporis, vel animi, aut fortunarum vulnere & iactura, pauciſſimi potiuntur, nimirũ quos æquus amauit Iupiter. Sed hæc extra hortenſem philoſophiam: ad quam potiùs refero, quòd flores tam roſacei quàm alij, in Sole, aut clibano, ſublato pane adhuc calente, ſiccati, colorem, odorem ac vires magis retinent, quàm in vmbra expoſiti, modò metam moræ non excedant. Idem de foliis & radicibus odoratis exiſtimare licebit.

Roſæ ad Cupidinẽ collatio perpulchra.

Quomodo optimè ſeruẽtur flores

Lilij cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XVII.

LILIVM roſis nobilitate proximum eſſe ſcripſit Plinius, medióque earum prouentu incipere: cui florum excelſitas de omnibus maior ineſt, interdum cubitorum trium: ſed languida ſemper ceruice, & non ſufficiente capitis oneri. Flos eius emaculato candore, & eximio odore, calathi effigiẽ præſefert: foliis ab anguſtia in latitudinem paulatim ſeſe laxantibus, extrinſecus ſtriatis, reſupinis per ambitum labris, & emicantibus ex fundo calathi luteis ſtaminibus, tenui filo crocatis. A quibuſdam ob nobilitatem flos re-

Liliũ flores omnes excelſitate ſuperat.

gius nuncupatur, & Iunonis roſa:nam ex eius lacte natus fertur,vt hoc tetraſticho doctè expreſſit Conrardus Geſnerus.

Dum puer Alcides diuæ vagus vbera ſuxit
Iunonis,dulci preſſa ſopore fuit:
Ambroſiúmque alto lac diſtillauit olympo
In terras, fuſum lilia pulchra dedit.

Fœcunditas mira & penè inexplicabilis eſt in lilio : nam vna radix bulbos ſæpenumero quinquaginta emittit. Quos Palladius circa veris initia ponendos, & cùm opportunum & tempeſtiuum fuerit, exactè ſarriendos præcipit: ídque ſumma diligentia,ne oculos circa radicem naſcẽtes, minoréſque bulbos ſauciemus. Qui à matre ſubducti, atq; in alios ordines digeſti,noua lilieta formare ſolent. Purpurea lilia monſtrificis, vt Plinius loquitur,hominum ingeniis, ſic fiũt. Iulio menſe ſcapi areſcentes colliguntur, & in fumo lilia ſuſpenduntur:dein nudantibus ſe nodulis in fęce nigri vini,vel Græci, mẽſe Martio macerantur vt colorem imbibant: atque ita in ſcrobiculis ſerũtur, heminis fęcis circunfuſis. Quod inuentum non Plinio, ſed Anatolio Græcorum geoponico eximio aſcribendũ cenſeo. Cuius verba è Græco in Latinũ conuerſa hunc habent ſenſum:Si lilia facere velis purpurea,dũ florẽt,cauliculos eorũ decẽ,aut duodecim,cũ ſcapis in faſces vel ſcopas colligato, & in fumo ſuſpẽdito, vt radiculas bulborum ſimilitudine inibi iaciant & remittant. Cúmq; plãtandi tempus appetiuerit, in fęce nigri vini macerato, donec colorẽ purpureum contraxerint,& eo intinctu affatim ſaturati fue-

Quomodo fiant purpurea lilia.

Multa ſibi Plinius aſcribit, quæ ſunt antiquorum.

ti fuerint. Mox ſcrobiculis fęce largiùs affuſa depone,& purpureos liliorum flores habebis.Eoſdem rubros fieri affirmat Florentinus Græcus, ſi inter cortices aut micas cinnabaris infundantur: hac tamen obſeruatione, vt bulbi nullo modo vulnerentur.Qui ſi alium quemuis colorem ebiberint, par erit eũ lilia referre. Mirúmque eſt ita tingi aliquid, vt naſcatur infectum. Priſcis illis Græcorum & Latinorum obſeruationibus ſuffragatur Hieronymus Cardanus, tradens nodos plantæ lilij camino ſuſpẽſos abſque foliis,& inde ſiccatos, ſi fęce rubentis vini obruantur, & in fimo cum eadem fęce ſepeliantur, flores edere purpureos. Eſt ſanè lilio tanta viuacitas, vt ſurculi eius ſuſpenſi,etiam radicem mittant. Cæterùm viridia ac recentia toto anno durabunt lilia, ſi cùm patentia nondum dehiſcunt, & clauſa ſilent,fictilibus nouis non picatis decerpta imponantur,ac operculo diligenter muniantur. Dum verò in vſum depromere voles,ad Solem proferes,cuius calorificum ac vitalem teporem ſimulatque ſenſerint,ſtatim expandẽtur ac dilatabuntur:quod ſecretũ Anatolius poſteritati ſcriptum voluit. Nec omiſit,quòd viciſſim & variis tẽporibus flores pariẽt lilia, ſi bulbos eorum ita ſeueris,vt ex iis aliquot duodecim digitorum altitudine obruantur: alij octo tantùm, alij quatuor duntaxat.Nam ita diuerſis diebus ac temporibus ſuos dabunt flores. Quod etiam de aliis floribus fieri poſſe,ille idem pollicetur.

Quomodo fiant rubra lilia.

Quomodo fiant liliorũ flores purpurei.

Quomodo viridia & recentia ſeruentur lilia anno toto.

Quomodo lilia viciſſim & diuerſis tẽporibus flores producent.

Violarum cura, auxilia, & ſecreta.
Caput XVIII.

VIOLIS honor fuit ſummus apud antiquos poſt roſam & lilium. Quarum genus omne hodie in hortis ac feneſtris frequẽtiſſimum vbique viſitur, in figlinis aut ligneis vaſis, à mulierculis ſtudioſè excultum. Flores cùm varietate coloris, tum ſuauitate odoris, tantam cum oculis & naribus ineunt gratiam, vt in coronamenta, cum cæteris, omnium maximè veniant. Itaque altiles violas hîc paucis perſtringemus: quas qui facturus erit, ex Columellæ conſilio terram ſtercoratam & repaſtinatã, minimùm altè pedem, in puluinos redigat, atque ita plãtas hornotinas factis ſcrobiculis pedalibus, circa ver in illis diſponat. Semen duobus temporibus in areis ſeri poteſt, vere & autumno: ſed poſtremũ nobis ineptum habetur, qui cœlum tenemus frigidum. Colitur viola ęo modo quo cætera olera: runcatur, ſarritur, & dum tempus inuitat rigatur. Quę nigra eſt verſicolor ſpectatur. Quòd ſic in Ruſtico pulchrè expreſſit Politianus:

Violis maximam inesse gratiam in colore & odore.

Violarum cultura & ſatio.

Non omnis fert omnia tellus.

Nigraque non vno viola eſt contenta colore:
Albet enim, rubet, & pallorem ducit amantûm.

Nigra viola multicolor.

Omnes cubitali altitudine proſiliunt, floribus quadrifoliis, vt eſt apud Plinium: nec vnius coloris, ſed multorum: nam alij purpurei ſunt, alij niuei, & alij lutei. Albæ vita trimatu peragitur: ab eo ſenectam ſentiens plerunque degenerat. Gallis genera omnia innoteſcũt, partim violetæ nomine, partim garyophylli odore. In quorũ cenſu non

ſu non modò prædictæ continentur violæ, albæ, inquam, cœruleæ, pallidę, variegatæ & luteæ, ſed etiam purpureæ, quas Martias nuncupamus, ver plerunque nobis aperientes, odoris ſuauiſſimi, & coloris ſanè quàm iucũdi. Si omnes omnium colores vnam violarum plantulam referre cupis, ſingularum ſemina confuſa, in tenuem cãnulam, aut detritum linteolum include, & terræ optimè ſubactæ ac ſtercoratæ, vt fieri ſolet, expone. Experimento id mihi ſæpenumerò probatum fuit ſumma cum voluptate, & pari admiratione. Sed hîc tacendum non eſt, quòd ſpectatiſſimus violarum flos, niſi quotánis ſitum loci mutare condiſcat, in humilem ac degenerem floſculum, minúſque odoratum deficere ſolet. Poterunt toto anno florere violæ, ſi dum ad ſemen feſtinant capuli eis truncentur.

Viola martia.

Quomodo vna violarum planta omnium colores referat.

Ocimi & Amaranti cura, auxilia, & ſecreta. Caput XIX.

HORTORVM plantas alias odoratas & coronarias, tã edules quàm non edules cũ fruticibus pergo deſcribere. In quibus primùm ſeſe offert hortenſe ocimũ (nam aliud eſt pabulare ocimum & ſegetarium) quod vſqueadeò notum eſt, vt perraræ vbique ſint ædium feneſtræ quæ illo longè latéque non redoleant. Huiús tria viſuntur genera: vnum foliis amaranto maioribus: alterum, foliis & ramulis multò minoribus: tertium minutis & anguſtis: quod ab odoris fragrãtia & ſuauitate Italis baſilico gentile nuncupari

Ocimũ duplex.

Ocimi hortenſis genera tria.

vulgò ſolet: & à Serapione garyophyllatum ab inſigni odore. Vnde etiam ozimum rectè dici ac ſcribi poſſe contēdunt multi, vt ſit ab ὄζω, quod eſt redoleo. Recentiores Græci qui de re herbaria ſcripſerunt, Pſellum ſequūti, Baſilicum id eſt regium appellant, quod nomen apud nos paſſim vſurpatur. Sic fortaſſe dictū quòd in ſolis regum hortis aleretur olim: vel quòd regibus ob odoris præſtantiam dignum eſſet. Teporem hæc planta deſiderat: cuius ſemen vbi obrutum erit, paucula vel cylindro, aut aliter, ſedulò inculcari debet. Nam ſi ei terrā ſuſpēſam relinquis, ad corruptionē inuitas, vt ſcripſit Columella. Satorū omniū celerrimè prouenit: putántque maturius erūpere ſi inter initia feruenti aqua fuerit conſperſum. Quidam aceto perfundi iubent, ſi hyeme inclināte ſeratur: nam illius imbre rigatum, citiùs naſci creditur. Plinius ei tantùm aquā meridianam dandam præcipit: cùm cæteris oleribus horæ rigandi ſint matutina atq; veſpera, vt libro primo admonuimus. Vbi ad palmi altitudinem venerit, rectè præciditur: licet ferro cum ruta, mentha & cunila, tangi diligenter vetuerit Sabinus Tyro, *libro* Cepuricon, ſeu hortēſium, quem Mecœnati dicauit. Sub canis exortum ac ſi morbum ſentiret, aut aſtrobolian expalleſcere deprehēditur. De quo rem miram narrat apud Palladium Gargilius Martialis (qui à Seruio in Georgicis Virgilianis librum de re hortenſi ſcripſiſſe traditur) nimirum quòd modò purpureos flores, modò albos, modò roſeos parit. Sed maiore admiratione dignum arbitror quod ſcribit Plutarchus, ſuccinum

Ocimū vnde dicatur garyophyllatū, ozimū & baſilicū.

Quomodo ſerendum et tractādum ocimum.

Ocimum aqua feruenti & aceto gaudere.

Ocimū ferro tangi recuſat.

num ſolos ocimi ſurculos à ſe abigere, cùm leuiſſima quæque, & quiſquilias omnes, attritu excalfactum, repentè moueat, & ad ſe pelliciat. Eſt & prodigio non minore dignum quod Theophraſtus prodidit, ocimũ lętiùs prouenire, ſi cum maledictis ac probris ſeratur. Quod etiam Plinius affirmat, & fortaſſe Perſius hoc ſenariolo teſtatum voluit,

Ocimi ſurculos ſuccinum abigere, reliquos trahere.

Res mira et notanda.

Cùm bene diſcincto cantauerit ocima vernæ.

Refert ille idem Plinius Chryſippum medicum grauiter ocimum increpuiſſe, & ob id hominibus fugiendum præcepiſſe, quòd capræ illud aſpernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidiſſimè veſcantur, ab hoc vno etiam famelicæ diligenter abſtinent. Quod & à Sotione geoponico Græco adnotatum fuiſſe inuenio. Qui etiam vltra hæc aſſerit, inſanos fieri qui ocimo vtuntur: additque eum qui mãducauerit, ſi eo die à ſcorpione feriatur, ſeruari non poſſe. In quem & Chryſippum pugnare videtur Plinius, ſcribẽs capras libenter ocimum eſſe, nec cuiquam mentem motam qui illud manducauerit: quin & terreſtrium ſcorpionum ictibus ex vino & pauco aceto ſumptum ſalubriter mederi. Dioſcorides ex Afrorum placitis aliud videtur proferre: nimirum eos qui ocimum ederint, ſi à ſcorpione feriantur, nullo conflictari dolore. Has controuerſias nonnulli componere ſatagentes, omnia ad tertium ocimi genus referenda cenſent: & ad incompoſitum, profuſúmq; illius vſum & eſum. Vt vt fuerit, experiundo veritas eluceſcet, alio-

Capras ocimum etiam in fame aſpernari.

Sotionis & Chryſippi ſententia à Plinio impugnata.

Ocimũ ſcorpionibus aduerſari.

quin obſcura. Quam tamen arbitror te in dubio malle relinquere, quàm periculum temerè ſubire. Autor eſt ille idem Sotion, commanſum ocimum & in Sole poſitum, ſcorpiones gignere: vel vt legunt Dioſcorides & Plinius, vermiculos aut vermes, qui fortaſſe in ſcorpiones tandem tranſeunt. Quod ſanè mirum eſt, cùm dixerimus illud ſcorpionibus aduerſari. Subdit idem Sotion fœminis ocimũ tanta antipathia pugnare, vt ſi pulltario aut patinæ inſcia muliere integrũ ocimum cum radice ſupponatur, futurum vt cibo nunquam manus admoueat priuſquam ſubductum ſit: ex quo miſodulon vocari credit. Diodorus in Empyricis pediculos creare tradit, ſi quis eo largiùs vtatur, ob excrementitiam humoris ſuperfluitatem quo imbuitur. Quinetiam volũt nonnulli, vt ſcribit Plinius, ad huius manipulũ cum decem cancris marinis vel fluuiatilibus tritum, ſcorpiones à proximo omnes conuenire. Cæterùm, Galenus non cẽſet eos audiendos, qui promittunt ocimi trituram fictili nouo inditam & operculo veſtitam, intra paucos dies ſcorpiones gignere, maximè ſi olla ad Solem quotidie incaleſcat. Sit pro capitis huius colophone quod apud Theophraſtum legi, nimirũ ocimum quandoque degenerare in ſerpillum, aut ſiſymbrium, vt vult Palladius: præſertim ſi loco ſatum fuerit Soli expoſito, aut tranſplantatũ. Quæ res etiam vetuſtate illi ſolet contingere. Hieronymus Cardanus ſcribit, ocimum prima Luna tritum, & in nouam ollam inditum, ſub plenilunio ab altero capite flores emittere: quòd ſi duplicato tempore ſub

Ocimum quomodo ſcorpiones gignat.

Ocimum fœminis aduerſari, & pediculos creare.

Ocimũ ſcorpiones congregare.

Ocimi degeneratio.

Mira ſiquidem vera.

re ſub

re ſub terra defodiatur, ſtrifiones generabit, neſcio an ſcorpiones ſcriptum oportuit.

Pulchra deſcriptio & pictura amaranti.

Amarantus pedali altitudine creſcit, caule ferulaceo & ſubrubēte, foliis ocimo longioribus, ſpica purpurea veriùs quàm flore, prorſus inodora, ſed qua nihil aſpectu gratius ac iucundius dari poſſit. Nam Tyrias purpuras ſuo rutilāti & flammeo nitore vincit: adhæc coccum quoduis, ſiue ſaturatum fuerit, ſiue dilutum. Ex quo Gallis Paſſeuelutum vulgò nuncupari ſolet, quia cum holoſerico coccineo, quod Carmeſinum dicunt, de coloris præſtantia certare videtur. Itali Fiorvelutto appellant. Spica purpurea Plinio veriùs dicitur quàm flos, ſolo colore commendabilis, abſque vllo, vt monuimus, odore. Gaudet decerpi, & quo frequētius legitur, hoc lætiùs renaſcitur: mirúmque illud eſt, cùm defecere cuncti flores, madefactus aqua reuiuiſcit, & hybernas coronas pulcherrimè nectit. Qua ratione in fictilibus ſeri ſolet à virgũculis, nomine Amaranti donatus, quòd non marceſcat: ita Græcam nomenclaturam vſurpante Latio. Puellæ, furni tepore ſiccatum illũ ad coronarios hyemis vſus recōdere non cunctantur. Philoſtratus ex Amaranto ſepulturas coronari ſolitas affirmat: idque Theſſalos inſtituiſſe primos ad tumulum Achillis. Sed hæc de Amarāto ſatis, qui licet ad odoratas hortorũ plantas non attineat, his nihilominus illum aſcribendum duxi, ob floris præſtantiam coronamentis ſanè quàm aptam & vbique receptam.

Amaranti mira venuſtas.

Vnde dictus amarantus, & eius vſus.

Saluiæ, Roriſmarini, Satureiæ, Hyſſopi, & Fœniculi, cura, & auxilia. Cap. XX.

TAM nota eſt hortenſis Saluia, vt nulli prorſus hodie reperiãtur horti in quibus illa paſſim non ſpectetur. Frutex eſt oblongus, ſurculoſus, quadrangulares habens & candidas virgas, folia longiuſcula, ſcabra, hirſuta, albicãtia, & vehementer odorata, ſed vtcunque viroſa: purpureo in ſpica flore, qui aquilini roſtri falcatã ſpeciem præ ſe fert. Ea quæ folio eſt leuiore, contractiore & minùs ſqualente, nobis Franca ſaluia, & ſaluia minor nuncupatur. Quæ verò ſolidiore conſtat & ſcabriore, adhæc latiore ac ſi cultum ſenſerit, vulgaris ſaulgia dicitur, & ſaluia maior.

Saluiæ hiſtoria & pictura.

Seritur in hortis ſemine & ſurculo: cuius fruticem olitores lixiuij cinere muniunt, teſtantes lætiorem ſic prouenire. Apricum amat locum, quanquam frigora non abhorret. Vnde hybernis temporibus & viuere & iucundè virere percipitur, etiam ſi minimè operta fuerit. Qua tempeſtate, olerum premente penuria, iuribus paſſim innatat.

Quomodo ſeratur & colatur ſaluia, frigorũ patientiſſima.

Libanotis, quam officinæ & rura Roremmarinum appellant, & qua coronas vbique nectimus, folium fert tenue in exilibus virgis, crebrũ, oblongum, & gracile, pinnatum, herbaceum infrà, canum verò ſuprà: hoc eſt, intus candicans, & extrà viride ac ſtriatum: flore cœruleo, cui odor ſuauis ineſt, reſinam aut thus vtcunque ſpirans, vnde illi nomen libanotis. Frutex eſt topiarius, & idem, vt diximus, coronarius: quo Narbonenſis

Roriſmarini hiſtoria & pictura.

Roriſmarini vſus.

ſis Prouinciæ tractus adeò ſcatet, vt ibi lignum aliud ferè non vtatur. Apud nos areas hortorum topiario opere eleganter conueſtit: ita vt nullum non animal ſuffragante olitoris mangonio confingat. Democritus in ſuis Georgicis Græcis ſerendũ præcepit viuiradice & ramis auulſis: ſic vt in terram depacti humentur. Planta hæc nullum ſolum reſpuit, quæ tam iucundum ac gratum iaculatur odorem, vt quos animus defecerit, illico recreare poſſit. *Quomodo ſerẽdus roſmarinus.*

Satureia, Gallis ſarrieta & thymbra dicta, in aſperis gracilibúſque locis naſcitur. Frutex eſt pedali altitudine, ſurculoſis vtrinque coliculis ſtipatus: odore, ſaporéque gratiſſimo: & floſculis per interualla ex purpura candicantibus, quibus valdè oblectantur apes. Paulus duo genera fecit, ſylueſtre ad eadẽ quæ thymus pollẽs: & ſatiuum quod viribus ignauius eſt, ſed vſui cibario & gratius & aptius: quapropter in hortis frequens eſſe ſolet ad condienda obſonia: illud medicinis commodius, hoc cibis vtilius. Non ſum neſcius Columellam ſentire thymbram à ſatureia nonnihil diſcrepare, noſtratémque cunilam cum ſatureia confundere, vel pro ea potiùs vſurpare. Quod viderint eruditi: nam noſtrum hîc non eſt iſtas componere lites. *Satureiæ deſcriptio.* *Satureiæ genera duo.* *Satureia & cunila Columellæ eadem.*

Hyſſopus planta eſt fruticoſa, altitudine pedali, folio cunilæ, floribus purpureis thyrſos ſpicæ veſtientibus. Quæ Gallis vel hoc nomine nota eſſe ſolet, quòd in vſum condimentarium veniat, & recentibus fabis dum elixantur, aut friguntur, iucundè remiſceri ſoleat. Locum deſiderat neque *Hyſſopi hiſtoria & vſus.*

Gelu ac niues hyſſopũ ſuſtinere.

pinguem, neque ſtercoratum, ſed apricum. Seritur ſemine & plantulis, quæ vbi prehenderunt, viuaciores eſſe ſolent, quàm vt hyemem ac niues reformident.

Fœniculi pictura elegans.

Fœniculum hodie omnibus hortis valde innoteſcit: ferulacei generis eſt, in eam altitudinem plerũque aſſurgens, vt hominis proceritatem exſuperet. Caule conſtat geniculato, fungoſa intus medulla, & leui exterius cortice. Eſtque planta tota odorata, muſcarium gerens in ſummo rotũdum, amplum, luteum & in orbem radiatim circinatum, in quo ſemen nudum dependet abſque cuticula aut folliculis. Locum amat apricum & modicè ſaxoſum. Radix ei candida, odorata & eſculenta. Plantam hãc ſerpentes nobilitauerũt: nam guſtatu eius ſenectam exuere traduntur, & oculorum aciem ſucco reficere, aperto ac inciſo caudice. Vnde intellectum eſt, vt ſcribit Plinius, oculorum quoque caliginem præcipuè eo releuari. Noſtrates folia fœniculi virentia panibus & placentis quandoque ſubſternunt in clibano, ad odoris & incruſtationis gratiá. Adhæc piſces iis infarciunt, præſertim marinos, ad conciliãdam ſaporis ſuauitatem, & fallendam marinæ auræ graueolentiam, delicatulis palatis plerũque moleſtam. Fœniculum, vt autor eſt Cõrardus Geſnerus, dulce eſt futurum ſi terrâ circa radicem effoſſâ fimum bubulum ei iniiciatur.

Quis locus fœniculo aptus, & cur à ſerpẽtibus ſit nobilitatum.

Fœniculi vſus non ſpernendus.

Lauandulæ,

Lauandulæ, Menthæ, Thymi, & Solſequij, cura & auxilia. Cap. XXI.

LAVANDVLA, quæ & pſeudonardus dicitur, duorum generũ apud nos eſſe ſolet, Vnũ altiùs adoleſcens & maiorem odorem ſpirans: quod quia non minùs placet quàm nardus, idcirco apud nos ſpicæ nomen ſibi arrogauit, ex quo aſpicum vulgò nuncupatur. Alterum tum amplitudine, tum odore eſt minus, quod quia balneis & hominum lauacris expetitur, elotáque omnia, ſi permiſceatur, odoris ſuauitate commendat, lauanda & lauãdula nominari ſolet. Illud mas, hoc fœmina multis eſſe creditur. Frutex eſt vbique naſcens, folio craſſo, carnoſo & anguſto, cui color languidus ad candidum vergens, frequentibus ſpicis in ariſtas ſparſim purpuraſcentibus, & alicubi albicantibus illuſtratus. Gaudet apricis & petroſis locis, tanta ſuauitatis fragrantia præſtãs, vt omnes flores quibus remiſcetur, odoris iucũditate prouocet. Qua dote veſtibus inſeritur, & ſcriniis commendatur. Vterque frutex perpetua coma caneſcit: cuius ſpicata cacumina, & tõſiles vertices manipulatim in ſcopas & muſcaria concinnatos vendere ſolent ruſtici ad varios odorũ vſus, vbi Solem aliquandiu ſuſtinuerint. Hodie bigis & clitellis aſinariis per æſtatem Lutetiæ venales vicatim proclamantur, & paſſim comportantur. Narbonenſis Prouincia vtroque genere eſt fœlix, tam campis, quàm montibus. Falluntur inſigniter qui pro nardo Celtica vſurpant lauandulã: nam longè alia eſt plãta, vt alibi ſcribemus.

Lauandula vnde dicatur, & eius pictura.

Loca lauandulæ accommoda: vbi de eius odore.

Lauandulæ ſpicata muſcaria, & eorum vſus.

Lauandula alia eſt à nardo Celtica.

Mentha pictura & deſcriptio.

Mentha nomẽ in Gallia retinet, & à pleriſque Romana cognominatur, præſertim quæ eſt hortenſis: cauliculos gerit lentè punicanteis & odoratos, flagellis lanugine pubeſcentibus, folio ſiſymbrij, ſed longiore & molli, æſtate herbaceo, hyeme ſubflauo, & vbique odorato: cui purpureus flos circa cauliculorum faſtigia ſpicatur.

Menthæ ſatio & vſus.

Iuxta fontes rectè ponitur, cuius ſi fortè ſemina defecerint, licet de noualibus ſylueſtre menthaſtrum colligere, & inuerſis cacuminibus deponere: nam ita feritatẽ exuet, ac edomabitur. Planta hæc ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertilitate durat, grato menſis odore cùm in iuſculis, tum acetariis & pleriſque condimentis. Hanc ferro non expedit tangere, vt alibi docuimus.

Menthæ locus aptus.

Apricũ locum amat, ſed non valde pinguem, nec ſtercoratum: ſeritúrque planta, vel radicibus, æſtate virens, hyeme verò flaueſcens. Galenus duplicem fecit: vnam hedyoſmũ, ac ſi odoratam mẽtham dicas.

Mẽtha duplex.

Alteram inodoram, quam calamintham, alij menthaſtrum appellant. Hæc fera eſt & ſylueſtris, illa mitis & ſatiua: quæ cultus mangonio humorem ſibi aſciſcit, ex quo Venerem ſtimulare traditur: quod eſt omnium commune quæ ſemicocto humore ac ſpirituoſo & flatuoſo participant.

Cur mẽtha belli tẽpore nec edi, nec ſeri debeat.

Quæ res problematicum hoc Ariſtotelis adagium ſoluet, cur mẽtha belli tempore nec edi, nec ſeri debeat. Hoc enim cibo largè veſcentes in libidinem ruunt, quæ corpus & vires frangit, ac animos eneruat. Rectè itaque Dioſcoridi mentha Veneris auiditates cõcire traditur. Quæ res antiquos mouit, vt flagrante bello militibus.

mentham

menthā interdixerit. Vſu enim Veneris fortiſſimi quique, ceu effœminati ac molles, facilè torpeſcunt. De menthaſtro, ſeu ſylueſtri mētha, quam nonnulli ſylueſtre pulegiū vocant, hîc nihil ſcribam, niſi quòd foliis eius manducatis & impoſitis, Plinius elephātiam ſanari affirmat. Quod magni Pompeij ætate fortuito cuiuſdam experimēto facie illita, compertum fuiſſe ſcribit. Sed id ad noſtrum Alexikepum pertinet. *Menthaſtri vires in elephantiam.*

Thymus & ſi magis conuenire videatur curātibus aluearia quàm hortos, nihilominus de illo hîc ſcripturi ſumus, quòd cōdimentorum & coronarum cauſa, etiam in hortis ſtudioſè colatur. Duo ſunt eius genera. Vnum candidum lignoſa radice in collibus naſcens, quòd præſtantiſſimū eſt. Alterum tam ſpecie, quàm flore nigrū, quod Aëtius cibis damnauit: nam intus receptum facilè computreſcit, & bilioſos humores creat. Qui triuialis eſt, ſurculoſus frutex & dodrantalis eſſe ſpectatur, odore ſuauiſſimo, multis foliis iiſque immortalibus comatus: floſculos gerens ex purpura candicantes, & capitella complicatarū formicarum ſpecie. Vulgus Gallorum Thym nūcupat: plerique maioranam Anglicam. Gracili ſolo & petroſo lætius prouenit: vnde neq; pinguem, neque ſtercoratum, ſed apricū deſiderat locum. Semine & planta proſilit, imò verò & flore ſato naſcitur, vt perhibet Theophraſtus. Apiarij eo largè floreſcente prouentum mellis vberrimum certo ſperant augurio. Nam flores apibus amiciſſimos creat, qui colorem & odorem melli addunt. Hinc Virgil. *Thymi duo genera.* *Hortenſis thymi pictura.* *Locus thymo accomodus: adhæc eius ſatio.* *Thymus apibus gratiſſimus.*

–redolentque thymo fragrantia mella.

Hîc non omittendum, ex eodem Theophraſto, quòd deſtruitur perítque flos thymi, ſi imber inceſſerit.

Hortẽſe ſolſequium nõ eſſe heliotropium. Solſequium, officinis Calẽdula, & vulgo Solſia nũcupatum, falsò à multis heliotropium eſſe exiſtimatur, ſiue maius illud fuerit, ſiue minus. Non quòd Solem nõ ſequatur, vt mox dicemus, ſed quòd pictura ei planè repugnet. Noſtratibus itaque Solſia nominatur, quaſi ſolſequiam dicas. *Solſequij pictura pulchra.* Fruticoſa eſt planta, cauliculo dodrantali, folio longiuſculo, flore ſpecioſo, crocato & odoris non ingrati: ex quo in coronamenta paſſim venire ſolet. Naſcitur potiſſimùm in cultis: adhibetúrque & condimentis & acetariis. Semen haud dubiè ſcorpionem imitatur, maximè quâ continetur in vagina. Vnde ſcorpioïdem quidam eſſe putarũt, ſed ineptè, meo iudicio, cum notæ ſcorpioïdis illi non ſubſcribant. *Cur ſolſequiũ calendula dicatur, & ruſticorum horologium.* Calendula apud herbarios dicitur, quòd ſingulis ferè mẽſium calendis florere, vel (vt aliis placet) fruticare deprehendatur. Ruſticorum horologium quibuſdam nũcupari ſolet, quòd matutinas meridianas, ac veſpertinas horas de circũactu illis indicet. Alij Solis ſpõſam dixerunt, & ſolarem herbã, quòd eius flores Solẽ ab ortu per meridiem in occaſum ſequantur, & notabili conuerſione comitentur: ita vt quacũque cœli parte ſedem teneat ille, in eam conuerſi flores ſpectent: eóque, etiam nubilo aëre, dirigantur: ac ſi ſpiritu eius recrearentur, vigerent & agerentur: tantus ſyderis amor eſt: *Mirus ſolſequij amor erga Solem.* noctu eius deſiderio, quaſi mœrentes, contrahuntur, &

meri–

meridie ſeſe vndique explicant, ac ſi ſpõſum obuiis vlnis amplecti ſatagerent. Sed de his abũdè ſcriptum in noſtris Naturæ Arcanis, & alibi.

Vettonicæ coronariæ, & Sampſuchi ſeu Maioranæ cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XXII.

VETTONICAM coronariã (quæ inter flores ſuperiùs erat deſcribenda) Gallorum vulgus à floris figura, ocellum ſeu oilhettũ: vel ab odore, garyophylleam, nominare ſolet. Hæc tantam cum mulierculis iniuit gratiam, ſui odoris iucũditate, & coloris præſtantia, vt perpaucæ reperiãtur apud nos, quæ in ſuis hortis, aut fictilibus vaſis, feneſtratim illam, cura admodũ diligenti, non foueant. Florem omnium ſpecioſiſſimum profert, caryophyllorum odoratu, ſed lõgè ſuauiſſimo. Quorum alius cocco rutilat, alius ſaturata nitet purpura, alius niueo blanditur colore, alius verò vermiculato & vario applaudit aſpectu. Omnibus teres, longiuſculúſque calix conceditur, orbiculo ſuperiore denticulatus, à quo folia prodeunt lentè fimbriata, in quibuſdã frequentiore coma ſtipata, in aliis rariore, ſed profundioribus inciſuris crenata. Quæ cùm fuerint prorſus explicata, radiatum orbem circinant per extrema ſerratum, geminis vtrinque emicantibus ſtamineis apiculis. Non deſunt qui ſibi perſuadeant, olitores radicibus caryophyllum adegiſſe, vel factis ſtylo foraminibus inſeruiſſe, quò iucundum odorem illum flores alliciant, & caryophyllorum ſuauitatem naribus expirent. Sic ex flore

Vettonica mulierculis gratiſſima.

Pulcherrima vettonicæ deſcriptio.

Quomodo conciliatus odor vettonicæ.

minùs odoro, quàm odoratiſſimus prodiit, humano artificio nouitatis ſemper ſtudioſo. Apud nos ſemine rariùs ſeritur: quin olitores ineunte vere & autumno, ſobolẽ à radice copioſá eruũt, & patulis fictilibus, aut cadis, ligneíſve ſitulis pãgunt in terra, putri fimo ſaturata. Et cum hyemis gelicidia premunt, ſub tecto locis à frigoribus tutis recondunt. Cùm verò ſerenat cœlum, feruidúſque Sol illuceſcit, in apertum reuocant: & ſub dio illic apricari ſinunt. Si inceſſerit pluuia, aliquantiſper madeſcere permittunt, & cœleſtem imbrem haurire. Sed mirum eſt, quòd tam celebris flos, támque iucundus, à veteribus ſilentio inuolutus fuerit: qui pulchritudine, varietate, amplitudine & odore, roſa inferior non videtur: imò verò cum ea de principatu certat, illi nec colore cedens purpureo, candido, vermiculato, nec etiam odore, niſi quòd à longinquo plus olet recens roſa: cui decerptæ longiſſima mora dies eſſe ſolet: vettonicæ in quatriduum, & ampliùs, vita vigórque perſeuerat. Folia inſunt nonnũllis quaterna, quiná ve, aliis roſæ modo numeroſa. Prodigij ſimile eſt quod hîc referam. Si ad calendas Octobris, vettonicæ, violarum & ſimilium plantulas cum radicibus, in vinaceis quibus cortices ſint exempti ſepeliueris, aut in fimo equino identidem reparato, flores pulcherrimos tibi edent ſub brumam atque ita in fragis, melonibus, & aliis experiri poteris. Sed à frigore externo ſeruari debent: plurimùm verò ſic cum fœtibus ſuis emoriũtur. Autor Hieronymus Cardanus. Hinc ſanè admirari

Quomodo & quando ſeratur vettonica.

Vettonica priſcis incognita, quæ ne roſis quidem cedit.

Quomodo vettonica hyeme efflorebit.

rari deſino, quod ſolebam adoleſcens, dum vettonicã in vinariis cellis & ſubterraneis locis, fruticare per hyemem, & fauente loci tepore flores parere obſeruabam. Olitores in hortis multo lętamine paleato illam munire ſolent, ac circũueſtire, vt ab iniuria gelantis, ningentis, aut grandinãtis cœli aſſeratur. Nam apricis plurimùm gaudet, ac Solis illuſtratione ſummè exhilaratur. Eſt admiratione dignum, quòd hæc planta vno anno florem parit candidum, altero purpureum, tertio colorum varietate promiſcuum. Et quod multò mirabilius dici poſſit, vidimus ramũ eundem, niueum, purpureum, ac vermiculatum florem expromere. Quod cultus ſtudio, aut ſoli cõmutantis vbertate, fieri ſolet. Quanquam multos id aſſecutos vidi, defixis in ouillam aut caprinam baccam, vel cannulam fragilem, detritúmve linteolũ, diuerſis vettonicæ ſeminibus arte compoſitis, & terra ac ſtercore diligenter opertis. Nã ſemina illa in vnam coaleſcunt radicem, quæ ramos florum varietate illuſtres emittit. Hoc loco non arbitror prætereundũ quòd vettonicæ flos, vnguibus detractis, acetum iucũdo ſapore commendat, modò in Sole vitreis vaſis maceretur.

Quomodo hyeme ſeruanda vettonica.

Quomodo colẽda vettonica, quæ vno ramo flores diuerſos emittat.

Acetum ex vettonica.

Sampſuchus ſeu amaracus vulgò maiorana dici ſolet, nomine à Latinis mutuato: fortaſſe quòd maiore cura ac diligentia ſeratur, colatúrque, quàm cæteræ plantæ. Vel quòd odoris maiore aliis gratia commendetur, & perpetua vireat coma. Seritur vtroque genere, nimirum ſemine & ramo: éſtque magnoperè viuax planta, & cultura nonnunquam arboreſcens. Diocles medicus

Cur ſampſuchus maiorana dicatur: & vnde.

& Sicula gens amaracum appellauerunt, quod Ægyptus & Syria ſampſuchum. Video ſanè inter vtrumque à Poëtis & Oratoribus, Dioſcoride item & Plinio, nullum, niſi appellationis nomine, diſcrimen poſitum fuiſſe: licet in contraria ſint ſententia Claudius Galenus & Paulus Ægineta, multique recentiorum medicorum, qui longè aliter de amaraco ſentiunt. Sed doctorum teſtimonio conſtat, hos & eorum ſequaceis, amaracum pro parthenio vſurpaſſe: quod & leucãthen & amaracum appellari tradit Plinius. Sed lapſus is multò eſt euidentior, quàm vt refelli deſideret: ſiquidem ſampſuchus iucundo placet odore, illorum verò amaracus ſiue parthenium magnoperè viroſo faſtiditur. Vnde mulieres in vuluæ ſtrangulatu illud ſalubriter odorari ſolent: ex quo matricariæ nomen ei indiderunt. Hîc nõ licet omittere, quòd mures radicibus maioranæ valdè inſidiantur, ceu medicamentũ & auxilium ab his depoſcentes.

Cõtrouerſia de ſampſucho & amaraco.

Priſcos medicos cũ parthenio confudiſſe amaracum.

Bellij ſeu Bellidis, & Phlogij, hoc eſt violæ flammeæ & inodoræ, adhæc Iridis, cura, auxilia, & ſecreta.
Caput XXIII.

ETſi duæ plantulæ ſequentes, & earumdem flores in cenſu odoratorum ritè adnumerari non poſſint, ſcribam nihilominus de illis, vel ob id quòd in coronamenta veniant, & hortorum areas mira elegantia veſtiant. Itaque Bellis ſeu Bellius trium generum eſſe conſpicitur. Primum in hortis ſeritur, de quo hîc potiſſimùm agemus.

Tria eſſe genera bellidis.

Reli-

Reliqua in pratis & campeſtribus naſcuntur: de quibus nihil à me expectabis, qui hortẽſia & non campeſtria tracto. Venio ad rem. Bellius hortenſis herbula eſt foliis longiuſculis ſolo procũbentibus, in cacumine ſubrotundis & ad rotæ modũ radiantibus, craſſiuſculis, per ambitum minutim ſerratis, è quorum medio cauliculi prodeunt villoſi ac flexibiles, flores anno ferè toto geſtantes in cacuminibus verſicolores ac inodoros, qui barbulis multis circinantur. Ex quibus alij punicei ſpectantur, alij emaculato candore placent, à quo Gallis margaritæ nomen adipiſcuntur: alij verò mixtis coloribus applaudunt. Bellides omnes noſtratibus Borboniis Paſquetæ appellãtur, quòd circa Paſcha (vt opinor) oriri incipiant, vel quòd oculos grato colore paſcant.

Pictura bellidu pulchra & elegans hiſtoria.

Bellidũ colores varij.

Autoris minimum ingenium.

Phlogion (quibuſdam Trinitatis herba dictũ) violæ inodoræ genus illud eſſe mihi videtur, quod Gallicũ vulgus Penſeam vocat, folio mercurialis herbæ per ambitum crenato, cauliculo triangulo intus cauo, leniter ſtriato, & ex interuallis geniculatim foliato, prodeuntibus ex alarum ſinu pediculis longis, in quorum capitellis emicant violę figura purpurearũ ſeu martiarum, tribus floſculis ſumma parte latis, atráq; purpura ſaturatis, & duobus infernè luteis ac anguſtis, lineolis quinque rutilo ignis fulgore radiantibus exaratis: à quibus phlogij ſeu flammulæ nomen illis, vt reor inditum fuit. Vere ſtatim poſt purpuream violam ſe prodit plantę huius floſculus, éſtque coronis aptus, odore, vt diximus, nullo, ſed colore vbique commendato: qui plurimùm

Violæ inodoræ deſcriptio.

Pulchra & notatu digna.

Violæ inodoræ flos lõganus.

durat,nam in autumnum prorogatur : imò verò tepidioribus locis vbi cœlum arridet clementiùs etiã hyeme ſpectari ſolet.Venio ad tertiam plantam,flore pulchram & radice odoratam.

Iris pictura & vnde glaiutum dicatur.

IRIS cuiq; notiſſima eſt,foliis cõſtans gladioli,ſed maioribus,pinguioribus & latioribus.Vnde quibuſdã Galliæ partibus glaiutũ,ac ſi diceres gladiolũ,nuncupari ſolet: quòd folium in gladij ſpeciem mucronatum habeat. Caule nititur recto & ſemipedali ex cuius faſtigiis ſingulis inter ſe paribus, flores exeũt labiorum mutuo inflexu recurui,& coloris varij: nimirum candiduli, pallentis,lutei, purpurei & cœrulei. A qua varietate cœleſtem arcum exprimente, nomen cœleſtis lilij apud herbularios ſibi adoptauit:ac ſi rudiméta quædam arcus cœleſtis verſicolore linearum diſcurſu,in ſui calathi cõcauo, ob oculos ſpectãtiũ ponere ſatageret. Rura alicubi flammam vocant:propter eaſdem,vt arbitror,cauſas,quas ſuprà in phlogio, ſeu flammea viola protulimus: quæ mihi ſpecimen videtur eſſe naturę irin effingere condiſcẽtis.Radices fundit geniculatas,ſolidas & ſummè odoratas : quas ſub veris exitum terra erutas, plerique in orbiculatas taleolas diſſecant,& ſiccatas in vmbra,filóq; tranſſutas penſiles recondunt : aut lixiuio macerant ad exhauriendam & abſorbendam ſucci vim,quo tinearũ iniuriis ſunt opportunę,dein ſiccatas includunt: nam teredines nõ ſiccæ modò, verùm & in terra virides celerrimè ſentiunt. Pleriq; ita curatas armariis imponunt, vt odore perquàm iucundo veſtes & lineam ſupellectilem commendent.

Hortenſis iridis colores, & vnde cœleſte lilium dicatur.

Iris flamma quibuſdam dicta.

Pulchra & notanda de radicibus iridis.

Radices iridis armariis & rebus illorum odorem cõciliare.

Abſinthij

Abſinthij, & Abrotoni cura, auxilia, & ſecreta, Cap. XXIIII.

SICVT in hoc mundi theatro rerum omnium parens illa, iucundis triſtia, & dulcibus amara remiſcet, ita ego in hac hortenſium hiſtoria, ſuauibus inſuauia miſcebo, & gratis ingrata: nimirum abſinthij & abrotoni plantas, quę tam odore, quàm ſapore iniucundo, nulli placent. Abſinthij genera tria eſſe conſtat, vnum vulgare, Gallis Aluina vocatum, ac ſi diceres aloïna, ab inſigni amarore aloes, quem præ ſe fert. Noſtrates Borbonij Fortú, à forti & vehementi odore ac ſapore nuncupant. Huic Ponticum Galeno maximè ſimile eſſe traditur, à Ponto nomen habens, vbi pecora illo pingueſcere, & ob id ſine felle inueniri autor eſt Plinius. Veteres huius folia paruulis dabant in fico, vt amaritudinem fallerent: aut illitis melle vaſculi labris, eorum decoctum propinarent: quod Lucretius his verſibus eleganter expreſſit,

Abſinthij genera tria, et vnde aluina ſeu fortú dicantur.

Notanda de abſinthij exhibitione

Ac veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Intingunt mellis dulci flauóque liquore.

Alterum genus Seriphium vocant ſeu marinum, cuius ſemine medici vermibus & lumbricis corporis necem moliuntur: & ob id, ſemen contra lumbricos nuncupant. Gallicum vulgus barbotinam, & mortem vermium: quas appellationes officinæ egregiè norunt. Tertium Santonicum dicitur gentili regionis vocabulo: quod vt reliquis minus eſt, ita amarore multò mitius. Ho-

Semẽ cõtra lũbricos & barbotina.

die in plurimis hortorum areis paſſim ſeri ſolet: imò verò de coma acetariis remiſceri, ſummo vẽtriculi & hepatis commodo ac beneficio.

Abrotoni genera duo. Abrotonum duorum generum eſſe conſpicitur, vnum mas, alterum fœmina: vtrique amaritudo abſinthij ineſt. Fœmina Dioſcoridi quadá arboris ſpecie fruticat, & ob id multis Cypreſſus appellatur, foliis circa ramulos minutim conciſis candicans, & auri fulgore corymbis in faſtigio rutilans, cui odor cum quadam grauitate ſubiucundus adeſſe ſolet, & ſapor amarus. Mas foliis conſtat non vſqueadeò albicãtibus, éſtque illius frutex ſurculoſior. Galli Latinos imitati vtrunq; abronũ, duabus literis extritis nuncupant: adhæc cuſtodem veſtiarium, quòd armariis ſparſum veſtes à tineis vindicet. Alſioſum eſt admodũ tam hoc quàm illud: quare frigus multùm reformidat, Soléque nimio læditur, ſuo ſe cacumine propagans. Theophraſtus radice vel auulſo ramulo, potiùs quàm ſeminio, germinare prodidit. Sed mirari licet cùm calida dote ſit præditum, cur frigus tantopere horreat, & æſtum non ferat. Idem Theophraſtus rationem in infirmitate collocat: nam viribus tam contra frigus, quàm contra æſtum, longè eſt impar.

Abrotonũ veſtes à tineis vindicare.

Abrotonum nec frigus nec æſtum ferre.

Fragariæ, Frambœſij, & Groſſularij vel Groſcellarij, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XXV.

Hiſtoria & deſcriptio fragariæ pulcherrima.

DVM fœtus hortenſes qui ſupra terram extãt percurrebamus, fragaria deſcribenda erat: quia verò tunc nobis, neſcio quo fato, excidit memo-

memoriâ,hoc loco reſtituẽda venit. Herbula eſt fraga gerẽs(vnde nomẽ habet) & foliis tribus cõ ſtans,quę humi ſine caule ſpargũtur,multis à radice lanuginoſis pediculis exeuntibus,quorũ alij flore cãdido coronantur, alij trigemino, vt diximus, comantur folio per ambitũ ſerrato atq; venoſo: qui fructũ gerũt exiguis moris haud abſimilẽ,calloſum,tenerum,rubentẽ(dum maturuit) & ex albo nonnunquã pallentẽ, ac guſtu & odore ſuauiſſimũ, Gallorum vulgo Freſa nuncupatum. Spõtè naſcitur in opacis,quaſi aliarum plãtarum vmbra gaudeat, & in hortis cultura tam grandis euadit, vt mora quæ in rubo naſcuntur ſuo globulo æquare cernatur: hinc morum terreſtre Virgilianus Seruius fortaſſe appellauit.Sũt ex fragis quæ diligentia & cura coloni è rubris in candida degenerarunt.

Fructus fragariæ pictura elegans.

Vnde magnus euadit fragariæ fructus.

Frambœſia quibuſdam Idæus rubus eſſe putatur.Frutex eſt pumilus & humilis, ſpinis prorſus viduus, cui morum rubens appendet (vbi maturuit) Gallis Frambœſia appellatum, quod germano ſapore, palato mirum in modum placet & applaudit. Vnde,cùm vinum generoſum à ſapore laudare volumus, olere frambœſiam aut fragum vernaculo ſermone noſtro dicimus.

Pulchra & notatu digna.

Groſſularius vel Groſellarius, quantum mihi licet coniectare, veteribus ſilentio fuit obuolutus : quanquam non defuerunt qui Rhamnum eſſe dixerint, alij oxyacantham, ſed temerè. Frutex eſt aculeatus,folio apij ferè,acinis candidis & in maturitate dulcibus, qui frequens hodie in hortis eſſe ſolet: cuius bacca non ingrata diſpli-

Groſſularÿ pictura pulchra.

De groſſularij bacca notatu digna.

cet acerbitate, magnâmque init cum palato gratiam: quare diuitum ac pauperum iuribus innatare ſolet, & in dulciarios panes ac farcimina paſſim tranſire: vere præſertim dum vuæ acerbæ locum ſupplet, quo nomine grauidis ſummè expetitur.

Vnde groſſularij & groſſulæ nomen.

Vulgus Gallicum, Groſſularium vel groſellarium, & eius fructum Groſellam ſeu groſſulam nominat, quòd groſſulorum fici quandam præ ſe ferat imaginē. Bacca maturitate in cibum dulceſcit, ac nonnullorum menſis inter poſtremos cibos apponi ſolet.

Groſellæ rubræ pulcherrima deſcriptio.

Eſt in hortis alter frutex nullis planè ſpinis horridus, folio vitis puſillæ & iuuenis, rubentem vuulam ferens ſapore ſubacido, cuius acini racematim congeſti pendent, faſtidium cibi diſcutientes, & more punici mali abeuntem appetentiam reuocantes. Noſtratibus groſſula ſeu groſella rubra, vel tranſmarina vulgò dici ſolet. Sunt qui putent à Mauritanis Riben appellari. Frutex iſte in vſum topiarium venit, ſepítq; eleganter hortorum puluinos & areas.

*

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, De Hortorum cura, cultu, auxiliis,& ſecretis,

LIBER TERTIVS.

IAMQVE *alios vocor ad cultus, aliúmve laborem*
Hortorum: neque enim ſimplex genus, vnáve ſtirpis
Hortenſis ſoboles, ratio ac tantùm vna colendi.

Proximo libro hortenſia olera, edules item radices, & herbaceos fructus, cum odoratis plantis & floribus, pro noſtræ Mineruę captu & modulo vtcunque expediuimus. Supereſt vt ſimili methodo & diligẽtia frugiferas hortorum arbores, vitæ humanæ accommodas, earumdémque fructus hoc libro perſequamur: ſiue molli tunica veſtiantur illi, quos Græci geoponici oporas, Latini poma nuncuparunt: ſiue dura & forinſecus lignoſa, quos itidem illi acrodrya, noſtri verò nuces appellare ſolent. Opus ſanè varium & impeditum, ſed legi tamen & cognoſci digniſſimum: ſi minus ſcribentis ope, ſaltem ſui contemplatione & indicibili voluptate, quæ comitem habet

Epilogus ſuperiorum libri, cum paraſceue ad frugiferarũ arborum hiſtoriam.

Latinis quid poma & nuces.

vtilitatem pari commoditati iunctam. Vt itaque tabulæ(quod dicunt)manum admoueam,omnium primùm de cura,ſtudio,& auxiliis quæ arboribus in genere congruunt, pro mea tenuitate ſcribam: hinc mihi gradum facturus ad ea quæ ſeorſum & particulatim vnicuiq; arbori debentur,& propria ſunt.

Autoris ſcopus & inſtitutũ in hoc libro.

Hortenſium arborum præcepta quædam & auxilia generalia. Cap. I.

QVISQVIS ille fuit qui ſcripſit hyemes ſerenas agricolis optãdas eſſe, næ pro arboribus tam hortenſibus & fructiferis, quàm aliis,vota non fecit,quemadmodũ tradit Plinius: nam communia arborum vota eſſe ſolent, niues diuturnas ſedere. Cauſa, nõ ſolùm quia animam terræ vaneſcentem exhalatione, includunt & comprimunt, retróq; agunt in radices:ſed etiam quòd liquorem ſenſim præbent purum ac leniſſimum, quando aquarum cœleſtium ſpuma eſſe dicuntur niues. Ergo humor ex his non vniuerſim ingurgitãs diluénſque, ſed quomodo ſititur ſtillans, velut ex vbere alit omnia, nequaquã inundans. Sunt itaq; niues & tẽpeſtiua frigora arboribus & frugibus ſummè vtilia, ſicuti(Deo opitulante)oſtẽſuri ſumus in noſtro Opuſculo de ſignis, cauſis, & præſagiis caritatis & ſterilitatis annonæ. Niues itaque tam arborum quàm frugum firmitati plurimùm conferunt, nam ſic optimè germinãt. Quòd ad aquas attinet,opportunæ ſunt quæ germinationem præcedunt: tum demum

Arborũ vota cõmunia.

Quãs commoditates adferãt niues & frigora arboribus.

Quando aquæ vtiles arboribus.

demum cùm educant poma arbores:nec protinus,ſed iam valido fœtu.Quæ fructus ſuos diutius continent, longioréſque deſiderant cibos, his ſerotinæ aquæ vtiles eſſe ſolent. Cæterùm, generis cuiuſque arboribus diuerſo modo deſiderantur,aliis alio tempore maturantibus: quapropter iiſdem imbribus quaſdam lædi videas, alias iuuari,etiam in eodem genere. Sicut in pyris alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia. Sunt qui nocturnos imbreis diurnis præferant, quòd eos Sol ſtatim non diripiat. Sed quomodo radicibus arborum admittenda ſit aqua,& ibidem retinenda, audiendus eſt Virgilius. *Aquas arboribus diuerſo modo deſiderari.*

Aut lapidem bibulum(inquit)aut ſqualenteis infode conchas:
Inter enim labentur aquæ,tenuíſque ſubibit
Halitus,atque animos tollent ſata. *Vt arbores aquam admittant, ex Virgilio.*

Si diutius humidi blandiuntur auſtri,defatiſcentes fiunt arbores,ac magis etiam in flore. Si cùm defloruere protinus ſequantur imbres,in totum poma depereunt, adeò vt amygdalæ & pyri, ſi omnino nubilum fuit cœlum,auſtrinúſve flatus, ſuos amittant fructus,eodem Plinio autore.Qui etiam admonet arborem poſt collectos fructus purgari debere, amputata omni ſuperfluitate,& ablatis truncorum propaginibus, vt leuior ſit, adhæc habitior: & ſi nouella eſt, rectior. Quæ ſi delicatior erit, blandè tractari debet: nam rudi contactu facilè obtorpeſcit. Iam quod ad poſitionem & ſationem attinet,raris interuallis ponendæ ſunt arbores ac plantandæ:vt cùm creue- *Imbres arborib⁹ cùm defloruere inimici.* *Arbores à ſuperfluitatibus purgari debere.*

rint, ſpatium habeant, quo ramos extendant. Nam ſi ſpiſſè poſueris, vt loquitur Columella, nec infrà ſerere quid poteris, nec ipſæ fructuoſæ erunt, niſi interuulſeris.

De arborũ tranſlatione.

Dum tranſferre volueris, antè quàm id aggrediaris, ſedulò tibi notandum erit quibus ventis expoſitę erant, vt ſimili ſitu illas componas & implantes. Quod dum facis, in imũ vſque ſcrobẽ, ſarmentorum faſciculos craſſitudine brachij debes demittere, ita vt ſupra terrã paululum extent. Nam æſtate paruo labore aquã radicibus per illos ſubminiſtrare poteris.

Secreta pro arborum trãſpoſitione & plantatione.

Sed optimũ erit annum antè quàm plãtare voles, ſcrobem fodere, vt terra Sole & pluuiis opportunè maceretur, & quod poſitum eſt citò comprehendat. Quòd ſi eodem anno & ſcrobem facere, & arbores ſerere voles: minimùm antè menſes duos ſcrobem fodies, poſteà ſtramentis incenſis, vt vult Columella, calefacies. Quem ſi latiorem patentiorémque feceris, lætiores, vberioréſque fructus percipies.

Forma ſcrobis ad trãſferedas arbores: & de illarum diſpoſitione.

Scrobem verò clibano ſimilem aperies: cuius imum ſummo patẽtius ſit, vt laxiùs radices vagentur, ac minus frigoris hyeme, minúſque æſtate calidi vaporis per os anguſtum penetret. Generatim autem ſic arbuſculas & arbores diſpones, ne imbecilla à valentiore prematur: quia nec viribus nec magnitudine par eſſe poteſt, imparíque temporis ſpatio adoleſcit. Addam ex M. Varrone quòd arbores ex ordine plantari debent, vt eas ex omnibus partibus Sol & Luna coquant.

Notanda & aduertẽda.

Porrò ſummè cauendum eſt, ne poſt rigidas tempeſtates, & violentas cœli iniurias, arbores ferro vulneres,

vel

vel ampures: præſertim quæ fructiferæ ſunt. Quod pulchrè his verſibus expreſſit Iouianus Pontanus.

Nã memini(inquit)cùm nullæ arteis,non arma,doliq;
Vim cœli aduerſam ferrent,periere comanteis
Syluæ,ac obriguere gelu nemora omnia,cuncti
Horti dum furiit Scythicus aquilonibus aër,
Et caua conſuetos tenuerunt flumina curſus:
Quod quando(auertat deus ipſe)rigentibus euris
Contigerit,neu tu gladio,neu cæde ſecuri
Arenteis hortos: ſed calce,ſed imbre madenti
Affer opem. hoc fac ſæpè hyeme,hoc fac vere tepenti:
Crede mihi non te fallet labor: inde repentè
Pullulat ab radice aut ſummo ſtipite læta
Arbos,diffundens gemmas,& germine frondens.

Secretũ pulcherrimum pro arboribus gelu tactu.

Cauendum prætereà ne vna arbor, alterius ſtillicidium quatiente vento excipiat: præſertim ſi diuerſi fuerint generis. Adhæc ne æſtate radices cõtra Solem nudentur, aut ab eo feriantur: & ne hominis manu cacumina duriter tractentur, aut à pecoribus, capris maximè, prærodantur: nam in poſterum capere incrementum nequeunt, maximè ſi tenellæ fuerint. Sed de tranſlatione hîc paucis agendũ nobis reſtat ex Columella & Plinio. Arbuſculæ omnes, priuſquam transferantur, rubricâ ſunt notandæ: vt cùm ponentur, eaſdem cœli parteis aſpiciant, quas in ſuo ſeminario videbant: alioquin frigore, vel calore laborabunt ab his partibus quas præter conſuetudinem ſub alio tractu expoſitas habuerint. Erit ergo plaga cœli in tranſlatis ſimilis retinenda, vt priùs adnotauimus, ne aquiloniæ partes meridianis oppo-

Rerũ arborearũ præcepta pulcherrima.

Trãſlatæ arbores ſitum propriũ ſeruare debẽt.

ſitæ Solibus findantur:aut algeant meridianæ,aquilonibus obuerſæ:quemadmodum ſcripſit M. Cato,& poſt illum Virgil.Latinæ agriculturæ doctor elegantiſſimus,his verſibus:

Quinetiam cœli regionem in cortice ſignant:
Vt quo quæque modo ſteterit,qua parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obuerterit axi,
Reſtituant.adeò in teneris conſueſcere multum eſt.

Plerique arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri præcipiunt, cenſentque non negligendum ne radices mora inareſcant: néve à ſeptentrionibus, aut ab ea parte cœli vſq; ad exortum brumalem, vento flante effodiantur arbores: aut iis ventis radices exponantur: nam ita emoriuntur, ignaris cauſæ agricolis. Proderit etiam, quàm plurimum terræ in qua vixerint arbores,radicibus cohærere, ac totas ceſpite circunligari. ob id Cato in corbibus transferri iubet. Rigari debebunt quoties cœleſtis imbris negabitur profuſio, & ingens æſtus perſeuerabit:nam ita maioris incrementi fructus dabunt, ac vegetiores, lætioréſque euadent. Amant nonnullæ circunfodi, & ablaqueari: quod ſi non præſtetur, aut ſterileſcunt, aut à ſua natura degenerant. Sunt quæ tam ſiccis quàm humidis locis muſco infeſtentur: quem niſi ferramento deraſeris & abſtraxeris, nec fructum nec lætam frondem emittent:debent itaque diligenter emuſcari, niſi quid aliud peculiare præpedierit. De morbis & laboribus arborum ſcribendum aliquid ſupereſt.

Radicũ in arboribus ſumma ratio habẽda.

Arborum rigatio.

Arborũ ablaqueatio.

Arborum emuſcatio.

Arbo-

Arborum ac ſtirpium hortenſium morbi, labores & impedimenta aliquot. *Cap. II.*

LABORANT, impediuntur & ægrotant arbores, vt ſtirpes aliæ, modis multis. Quædã in ipſa ſeminum proiectione: aliæ in pullulatu & germinatione: multæ in flore: nonnullæ in geſtatione, partu & educatione, vel aliter, vt poſteà dicemus. Idque vel à ſyderatione, carbũculatione, rubigine, pruina, nebula, grandine, imbre, frigore, flatu, coloni imperitia, ſoli vitio, æſtu, vulnere, eroſione, cruditate, obeſitate, tabe, repletione, peſte, vermiculatione, atrophia, ſiccitate, formicatione, & aliis. Sunt itaque arborum ac plãtarum, ſiue domeſticæ illæ fuerint, ſiue agreſtes, iniuriæ diuerſæ, morbi multiplices, ac incommoda varia. Quorum primas tenent ſyderatio, carbunculatio & rubigo: de quibus in fine libri primi nonnulla ſcripſimus, fuſiùs de his philoſophaturi in noſtro opuſculo De cauſis & ſignis ſterilitatis annonæ. Vermiculantur inter ſtirpes aliæ magis, aliæ minùs, quod aues caui & marcidi corticis ſono experiuntur. Sunt quæ vermiculis omnis generis infeſtantur, vt puerorum & adultorum corpora: ex quibus plerunque contingit atrophia, tabes & mors. Laborant nonnullæ plethora ſeu plenitudine: quæ ſæpenumero comitem habet cruditatẽ ob redundãtis humoris copiam. Nonnunquam etiam fame, ob eiuſdem inopiam & paucitatem: adhæc obeſitate, vti nimio adipe animalia, ob immodici alimenti luxuriantem prouentum: & interdum tabe ac marcore,

Variis modis arbores ac ſtirpes laborare.

Iniuriæ arborũ diuerſæ.

Arborũ vermiculatio.

Plenitudo, fames, obeſitas & tabes arborum.

ob eiuſdem parſimoniam, defectum vel prauitatem: aut cùm macie corticis ex ægritudine aſtringente ſe, vitalia arborum plus iuſto comprimuntur. Aliis contingunt vulnera, contuſiones, fracturæ, luxationes, partium debilitates: quæ ſocietate nominum, cum hominum morbis & miſeriis quoque conueniunt. Hinc trunca dicimus arborum & herbarum corpora, & germinum oculos exuſtos, & multa alia ſorte ſimili. Sunt etiam quæ clauum patiuntur, ſeu fungum, à ſuperaſſato, aut addenſato & lapideſcente ſucco: quales ſunt in hominum & animalium corporibus tophi ac nodi. Scabies arborum omnium communis eſt affectus: quæ lentis roribus & nebulis poſt exortas Vergilias gigni ſolet. Particularis quarundam eſt impetigo. Verùm vt in hominibus neruorum extrema cruciatus ſæpè obſident, ita & in arboribus: aut enim in pedes, hoc eſt radices, vis morbi erumpit, aut in articulos, hoc eſt, cacuminum digitos, qui longiſſimè à toto corpore exeunt. Priuati generum morbi ſunt peſtis, ceu lues quædam: quæ ſicuti inter certa & peculiaria duntaxat animalia nonnunquam graſſatur, ita inter certas & priuatas arbores plerúque locum habet. Vnde modò pyri, modò pomi, modò ceraſi, nunc nuces, aliàs pruni, quandoque perſici, aut amygdali de aliis arboribus ſolæ laborare, ſterileſcere, ægrotare, aut vexari & languere obſeruantur. Eſt & articulatio illis perinde atque vitibus, morbus grauis ac pernicioſus, vi tempeſtatũ germinibus ablatis, & in ſupinum, vt ſcribit Theophraſtus, exciſis: vel culturæ ſeu colen-

Arborũ vulnera, debilitates & alia.

Arborũ clauus & fungi.

Arborũ ſcabies & impetigo.

Pulchra.

Arborũ peſtis & lues.

Arborũ articulatio, ceu articularis morbus.

colẽdi imperitia læſis. Quæ omnes iniuriæ in articulis ſentiuntur, ex quo articularis morbi, ſeu articulationis nomen. Ægrotant & plerunq; languent colentium culpa, quando ictu iniurioſo à colono verberantur, aut intempeſtiuè cædũtur, vel ineptè defrondantur: adhæc quando olitor aut arator imprudens radices laxat, corpúſve deſquãmat: vt interim ab hebetiore ferro cõtuſionem, ac parum apti inſtrumenti vſum, ipſiúſque coloni imperitam audaciam hîc reticeam, quibus cauſis æſtum ac frigora difficiliùs tolerant: nam iniuria omnis extrinſecus adueniens, in vlcus facilè penetrat. Peſſimũ eſt inter omnia, cùm defloreſcentem arborem percuſſit grando: aut imber inuaſit, vel validus vẽtus perflauit, aut frigida nebula vel pruina deſcẽdit. Quæ poſtrema omnium pernicioſiſſima eſſe ſolet: quoniam lapſa ſemel & admiſſa, obſtinatè hæret, vt alibi docuimus. Debilitas in multis ſterilitatem adfert, ſed non necem, vt ſi quis cacumen aut germen auferat: ſic enim ſterileſcunt ſtirpes, licet non emoriantur. Aliquando fructus tantùm laborant, ſalua & incolumi arbore: maximè ſi neceſſariis & opportunis temporibus, imbres, tepores, vel ſalutares afflatus defuerint, aut intempeſtiua frigora, ardoréſve negotium fẽcerint: nam ita decidunt fructus, vel emaciantur, aut flacceſcunt, vel deteriores fiunt. Eſt & aranea cõmune arborum vitium & malum, quando tenellum fœtum veluti telæ quædam inuoluunt & abſumunt. Sunt culicum genera aliquibus moleſta, qui naſci videntur ex dulci humore corticibus ſubdito. Eru-

Arborũ iniuria à colono.

Arborũ labores ac impedimenta à cælo & aëre.

Arborũ debilitas.

Arborũ vitiũ aranea.

Arborum mala & iniuriæ à beſtiolis. eas, vermes, pulices agreſtes, formicas, cantharides, limaces & beſtiolas alias hîc prudẽs omitto: Quarum ea eſt natura, vt detonſam, corroſam, caluam & depaſtam arborem aut plantam turpi facie, queádmodũ ſcripſit Theophraſtus, & moribundæ ſimili relinquant. Quæ lues ab humido *Arboribus inimica & mortifera.* & lento tepore gigni maximè ſolet. Pix, oleum, & adeps, nouellis arboribus ac plãtis inimica eſſe cenſentur: éſtq; cortex in orbẽ detractus omnibus mors, excepto ſubere & andrachne: niſi corpus arboris ſimul lædatur, aut profundè incidatur. Similem rationem in multis habet decacuminatio, quæ aut mortem, aut tabem conciliat. *Decacuminatio, eroſio ac depaſtio.* Similem quoque quorũdam animalium eroſio, delinctus ac depaſtio: nam oleã ſi lambat capra, ſterileſcere autor eſt M. Varro, vt ſuo loco dicemus. Sunt quæ hac iniuria moriuntur, aliæ deteriores tantùm fiũt. His addo quòd arborum pleræque fiſſa ſtirpe, aut trunco ſæpenumerò laborant, & quandoque intereunt, exceptis malo, fico & punica. *Radicum amputatio omnibus arboribus mors eſſe ſolet.* Radicibus amputatis, omnibus & arboribus & plantis mors inſtat certiſſima. Cæterùm denſitate & alimenti rapina, vt loquitur Plinius, nonnunquam etiam ægrotant, ac tãdem deficiunt. Sic vinciens & præſtringens hedera necat, nec prodeſt viſcum, cytiſus, & quod Græci halimon vocant. Lędunt quędam & viciſſim læduntur vicinia & ſucci miſtura, vt laurus & raphanus vitem. *Notanda de extremis arborum exitiis.* Hoc de omnibus poſtremum ſit, Nitrum, alumẽ, calida aqua, marina item, & fabę ac earum putamina, nec non alia multa, libris ſuperioribus ſcripta, & tum demum ſcribenda, ar-

boribus

boribus ac herbis vltima plerunque ſolent eſſe exitia. Supereſt vt iam dictis arborum morbis, laboribus ac impedimentis, certa remedia, auxilia & præſidia, ſi non omni, ſaltem bona ex parte proferamus, ab antiquis ſcripta & obſeruata, nobis verò ac amicis noſtris cognita, & in multis probata.

Autoris ſumma diligentia & iuuãdi prona volũtas.

Hortenſium arborum ægrotantium, aut aliter laborantium, remedia quædam, & ſecreta vniuerſalia.
Caput III.

DIDYMVS in Græcis agriculturæ Pandectis tradit, quòd ſi ægra fuerit arbor quæuis, illius radicibus affundi debet amurca aquæ remiſta æqualiter. Plinius ſummum præſidium eſſe dicit, fęcem vini, aut aquam lupini decocti circunfundere, vel lupinum ipſum circa radices ſerere. Si emaciata fuerit & languida, habitior fiet, ſi radices circumfoſſas, & item truncum, vetere vrina humana, eáque virili, vel pecorum lotio imbueris: Illæſam, & à vitiis arborariis immunem habebis arborem quamuis, ſi bubulo, taurinóve felle, radices illius perfuderis, aut fabarum, vel aliorum leguminum paleis circumpoſitis, aceribúſve frumenti reſperſis, eaſdem radices veſtiueris, & regeſta terra adiuueris. Si Caniculæ æſtu fatigatur arbor, & ob id ſyderari periclitatur, trium fontium ſingulos ſextarios poſt Solis occaſum radicibus iube influere, ſed ita ne remedium Luna deprehendat. Vel herbam ſymphoniacam (quæ Apuleio eadem eſt cum Apollinari

Remedium arboris ægrotantis.

Arbor emaciata & lãguida quomodo curetur.

Vt arbor ſiet illæſa.

Contra Caniculæ æſtũ & ſyderationem.

& hyoſcyamo) circa truncum arboris, coronæ modo, intorque. Vel ex ea iuxta imum caudicem cubile facito. Si fuerit ſyderata arbor, & veluti tabe ægrotans, vnguento delibutam quaſi reuiuiſcere obſeruabis, vt ſcripſit Græcus Democritus in ſuis rei ruſticæ Commẽtariis. In quibus etiam admonet, arborem ab alitibus non impeti, quæ alliorum faſciculum ſuſpẽſum habuerit: aut falce putatoria allio perlita, expurgata fuerit. Si florum largo prouentu luxuriando nullũ ferat fructum, querno vel fagineo palo radicum foramini impacto, & terra occultato, velut inita fœcundabitur. Proderunt & fabaceæ paleæ, trunco ad radices circumiectæ. quemadmodum ſcripſit Zoroaſtres in ſuis de Agricultura præceptionibus Græcis, in quibus ſuperſtitioſa neſcio quæ pro eadem re adfert, ridenda potius quàm docenda. Columella arborem terebrare præcipit, & in foramen viridem oleaſtri taleam demitti: nam ita arbor velut inita fœcundo ſemine fertilior euadet. M. Cato amurcam æquis partibus cum aqua remiſcendam cenſet, deinde arbori circumfundendam. Quæ ſi maxima erit, commiſti amphora vna ſatis erit: ſi minor, pro ratione fundẽdum erit. Si arbores etiam feraces fuerint, hac miſcellanea meliores quoq; fient. Africanus inter Grȩcos geoponicos celebris, portulacã & tithymalum probè contuſa & miſta, arborum truncis illinebat, vt fœcundiores adoleſcerent: híſque columbinum fimum nonnunquam addebat. Quæ ſi, veluti ægrotantes, fructum defluum habebãt, nec retinere poterant, Sotion Grȩcorum hortulanus

Remedium ſyderatæ arboris.

Ne aues arborem impetant.

Præſidia arboris infrugiferæ.

Remedia alia arborũ parum frugiferarum.

Auxilia arborum habentiũ fructus defluos

lanus diligens & peritus, Lolium quod zizaniorum nomine venit,cũ radicibus euulſum in coronæ figuram efformabat & arboris trunco circundabat, vel marinos cancros paguros nuncupatos eidem circunligabat,aut plumbea corona amplexabatur. Prætereà, radicem ablaqueabat, eámque perforabat,& cuneum ex corno immittebat, terra circumaggeſta. Quidam nudatas radices aliquot craſſiores ac maiores findũt, & fiſſuræ ſilicis fragmentum immittunt, deinde ligãt & accumulata terra rurſus adobruunt. Palladius rubrica aut amurca inſulſa, aquæ remiſta arborẽ illinit. Vel cancrum fluuialem cum rutæ ramo, aut lupinorum faſciculum eidem ſuſpendit. Hæ ſunt antiquorum obſeruationes, quæ defluos arborum fructus continere poſſunt. Quibus ſi flores etiam decidere percipiantur,aut folia, hũc in modum auxiliaberis ex Quintilliorum Gręcis georgicis.Circunfoſſis radicibus,palearum fabacearum aqua temperatarũ & maceratarum menſuram magnam magnæ arbori,paruam verò par uæ circumpones,& ita defluuio laborantem curabis.Si à vermibus infeſtabitur arbor,de Florẽtini conſilio ſic illam defendes: Lemniam terram quam ſigillatam vocant, & origanum cum aqua tere,eáque miſcellanea radices illine, aut ſcillam in circuitu plãta. Si verò piceos paxillos circa arborem defixeris,tabeſcent vermes ac decident.A quibus etiam ſuillum ſtercus vino dilutum illæſam ſeruabit,ſicuti ſcripſit in ſuis Græcis georgicis Didymus, modò illud circa arborem frequẽter iniiciatur. Quod etiam præſtare poteſt,co-

Remedia eam in rem alia.

Arbor quæ deciduos habet flores, vel folia.

Arbor quæ à vermibus infeſtatur.

Ne vermes producat arbor.

lumbinum ſtercus, nudatis radicibus circũpoſitum. Adhæc taurinum fel, iiſdem frequenter ingeſtum: nam ita neque citò ſeneſcet arbor, neque vermes facilè producet. Palladius fęces veteris vini per triduũ affundit. Auxilia aduerſus arboreas formicas, erucas, muſcas, & beſtiolas alias, larga & liberali manu tibi protulimus libro primo, quem vbi voles, & quoties opus erit, conſulere poteris. Supereſt, vt reliqua ſuo ordine particulatim expediam.

Multa ex primo libro huc proferenda.

Arboris mali, eiúſque pomi, cura, auxilia, & ſecreta.
Caput IIII.

MALVS arbor, lippis, quod dicũt, & tonſoribus, cognita, pingue ac lætum ſolum deſiderat: & cui humorem non tam rigatio, quàm natura ſuppeditet, vt ſcribit Palladius. Quòd ſi arenoſum, vel argilloſum fuerit, rigationibus iuuabitur. Poteſt etiã in macro & arido ſolo prouenire, ſed ex eo poma dabit vermiculoſa & caduca, in frigido itidem & humecto, ſi cœli tepor adfuerit. Stercus ouillum non tantùm exigit, ſed & libenter aſſumit, etiam ſi pulueres cineris miſceantur. Aptiſſima eſt ei putatio, vt arida & malè nata tollantur, cùm illi vita ſit alioquin breuiſſima: ſed vt citò cadit, ita velociter creſcit: quæ quò annoſior fuerit, eò deteriorem, minorémq; ac vermiculoſiorem fructum feret. Siccitatibus veſpere rigari appetit quotidie, vnde quòd potu indigeat hæc arbor, hinc illius fœtus poma dici putat Marcus Terentius Varro in ſuis de Agricultura

Malus quale ſolum deſideret.

Poma vermiculoſa.

Putatio malis aptiſſima.

Rigatio æſtate malis vtilis.

cultura præceptionibus & Commentariis. Tentatur quandoq; ſyderatione & vredine, his præſertim locis quæ à venti flatu ſilent: ſed omnium maximè vermiculationẽ ſentit, hoc eſt vermium eroſionem. A quibus immunis erit, ſi, vt præcedenti capite ſcribebamus, ſcilla circũpoſita fuerit. Quos ſi hæreditarios habuerit, felle bubulo, vel ſuillo ſtercore miſto humanæ vrinæ, & radicibus affuſo extinguentur, ſicuti ante Palladium Anatolius Græcus in ſuis ruſticæ diſciplinæ præceptis diligẽter adnotauit. Nec temerè, mea ſententia, nam hæc arbor mirũ in modum lotio recreatur, cuius rigatu crebrò iuuari certum eſt. Si verò negotiũ exhibere perrexerint, cortex æreo clauo, vel ſcalpro, vt Palladius legit, fodicandus erit atque vellicandus, donec mucrone vermes tacti radantur & deturbentur: ſed vlceratum locum bubulo ſtercore obducere licebit. Porrò, ſi generoſiſſimæ quæque malorum plantulæ, taurino felle radicibus admoto, ita ſcrobibus imponantur, vt cacumen tantùm ſuper terram extet, à vermibus immunes prorſus erũt, cùm fructibus qui inde naſcentur, eodem Anatolio autore. Qui etiam morbos quoſuis ægrotãtis mali curat ſtercore aſinino aqua macerato, & ſex diebus, occiduo Sole, ad radices irrigato, ídque frequenter, & per interualla, donec germen erumpat. Si fructum multum eam parere cupis, & ſobolem numeroſam proferre, ſectum plumbei tubi ſeu canalis os patulum, ſic vt circulum ducat, caudici altitudine pedis à terra circunducito, & cùm mala cœperint adoleſcere, vel arbor ipſa floreſcere,

Syderatione & vredine tentatur malus.

Remedia aduerſus vermiculationem.

Pulchra machina pro abigendis vermibus ab arbore mali.

Remedia ægrotãtis mali.

Vt malus ſobolem proferat numeroſam.

torquem illum & circulum eximito, ídque quotannis facito, vt fœcunditatem arbor recipiat. Cæterùm, quia pomiferis arboribus, vti etiam aliis, frequenter vſu euenire ſolet, vt degrauatæ fœtuum pondere, laborare videantur, adeò vt nonnunquam rumpantur incuruati rami (ſicuti hoc diſticho adnotauit Ouidius,

Ne pomiſera arbor rũpatur pondere grauata.

Aſpice curuatos pomorum pondere ramos,
Vt ſua, quod peperit, vix ferat arbor onus.)

furcis ſuppoſitis oneri impares fulciendæ erunt. Quod in nucis hiſtoria non prætermiſit idem Ouidius:

Pomáque læſiſſent matrem (inquit) niſi ſubdita ramo
Longa laboranti furca tuliſſet opem.

Vt malum aut pomum aliud imaginem quãuis referat.

Africanus Græcus in ſuis georgicis ſcriptum reliquit modum, quo vel humanam, vel animalis, aut rei alterius, imaginem induet malum in ſua adhuc arbore pendens, vel pomum aliud quodduis. Gypſo (inquit) aut figulari luto quamcunque voles inſculptam imaginem tege: & in duas parteis apto inſtruměto, ea induſtria ſeca, vt iterum illæ ritè coniungi poſſint ac committi. Deinde in figlina excoque: cúmque malum ad dimidium peculiaris incrementi peruenerit, hiſce formulis include, validíſq; vinculis firmiter obſtringe, ne fictiles typi diuellantur auctu obuoluti mali. Quod vbi capacitatem illorum expleuerit, tales animalium figuras repræſentabit, quorum & habitum & imaginem ibidem mentiri viſum tibi fuit. Quæ res in effigiandis malis non ſolùm locum habebit, ſed etiam in pyris, cotoneis, perſicis, citriis, punicis, aurantiis, limoniis & reliquis

pomorum

pomorum generibus. Quod hîc ſemel dictū velim, ne dum per varias pomorum claſſes ſpatiabor, illud identidem moleſtè repetere cogar. Verū enimuerò oportet vaſi & fictilibus typis perſpirationem aliquam relinquere, hoc eſt foraminula imprimere, quibus aërē admittant & emittant, alioquin putrefactioni facilis parabitur via, licet multi aliter ſentiant. Si dulcia mala fieri deſideras, ſtercus caprinum vrina humana diſſolutum cum veteris vini fęce radicibus infunde. Si imputria habere voles, felle viridis lacertæ inungatur caudex: erit & hoc aduerſus formicas remedium præſtantiſſimum. Si caduca fuerint mala, fiſſæ radici lapis impactus illa retinebit. Quæ ſi ramos ſpiſſiùs onerabunt, vt diſrumpi periclitentur, interlegenda erunt, quæ vitioſa videbuntu: vt generoſa copioſiore alimento gaudentia, maiori incremento luxurient, vitioſis alimoniā ampliùs non ſurripientibus: aut furcis adiuuanda erit arbor, vt anteà diximus. Quæ ſi imbres metuet, Solis exortum ſpectare debebit, Plinio autore, vt eos Sol ſtatim diripiat ac reſiccet.

Autori moleſta vbique repetitio.

Vt dulcia fiant mala, adhæc imputria.

Vt mala nō ſint caduca, & onere nō rumpatur arbor.

Si tibi ſit curæ grandeis educere fœtus,
Et patulas implere manus: age, decute ramis
Creſcentem ſobolem, è multis vt pauca ſuperſint
Poma ſed & maiora loco, & magis auſpice nota.
Vberiore etenim ſucco lætabitur hæres
Fraterni lactus, vacua dominator in aula.

Vt grandes fœtus producat arbor mali.

Quod vnum deinceps ad reliqua pomorum & nucum genera, prudenter etiam accommodare tibi licebit, vt à crebris repetitionibus, quas ſemper habui moleſtas, opportunè me liberes. Si ru-

bra poma naſci deſideras, arbor vrinæ humanæ rigatu ſatietur, quemadmodum ſcripſit Berytius in ſuis de rebus agri præceptis. Non deſunt qui roſas puniceo colore rubenteis ſub arbore mali vndique ſerant, & ita rubra mala fieri promittāt. Alij palos in terram defigunt, híſque pomiferos ramos citra vulnus incuruatos alligant: & iuxta illos vaſa vel ſcrobiculos factos aqua implent: ſatagentes vt meridie ſolaris radius in aquam illabens calidum vaporem euocet, qui refractu in fructus reſiliēs, ex calore rubrum colorem eis cōciliet. Qui re vera abſque vllo mangonio & artificio his partibus maximè ſolet ineſſe, quæ Phœbum recta intuentur & meliore diei parte illum excipiunt. Nonnullis ſanguineus color peculiaris ineſt, tracta origine ex mori inſitu. De malorum nomenclatura, omnibus ferè nationibus varia, varióque inſitionum adulterio, hîc nihil à me expectabis. Omnia ſeminis nigrore maturitatem fatentur: ſúntque legenda circa autumnale æquinoctium: pro cœli, ſoli, & arboris cuiuſque natura: nec ante x v. Lunam, vt ſcribit Plinius: ídque cauta manu, ne contuſione, aut vulnere aliquo lædātur: ſeparatis cadiuis, putreſcentibus ac vermiculoſis, à præſtantibus & generoſis. Seruabuntur optimè tabulatis extra fumum & graueolentiam in loco frigido & ſeptentrionalibus feneſtris aperto: quæ ſereno die patenteis lucem accipere debent, excluſis auſtris: nam aquilonibus multò nocentiores fructibus eſſe ſolent: à quibus poma quæque rugis deturpari certū eſt. Seruātur prætereà in frigido & arido loco ſupra paleas,

Vt rubra fiant mala.

Pulchra & notatu digna.

Quando matura dici debeāt mala: & quo tempore decerpenda.

Quomodo ſeruāda & reponenda mala.

Loca apta ſeruandis malis.

paleas, vt ſcribit M. Varro. Ideo qui oporothecas faciunt, ad aquilonem vt feneſtras habeant & aëre perflentur ſummè curare debent. Plinius foliis ficulneis ſingula, præterquam cadiua & vitiata conuolui iubet: ciſtíſque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Apuleius Græcus in ſuis geoponicôn præceptis, adhæc Columella, Plinius, Palladius, & alij rei agrariæ doctores, eam in rem multa poſteritatis memoriæ diligenter mandauerunt. Ex quorum Commentariis ſequentia tibi libentiſſimè ſelegimus. In olla fictili cera interius inducta, & bene operta, multi innocenter poma cuſtodiunt. Sũt qui creta aut figulina terra ſingula incruſtent, ſiccent, ac ita reponant. Seruantur etiam integra, vegeta & longo tempore incolumia, ſubſtratis nucum foliis non caducis: quibus & odori & colori perquàm bellè conſulitur. Quod melius cedet ſi foliis ipſis conuoluãtur, & foliatis nucum frondibus tegantur. Multi arculas ſingulis pomis aſſignant. Alij in tabulis ſuppoſita palea diſponunt, & ſtramentis ſuperiori parte operiunt: ac ita componunt vt limites peruij ſpiritum æqualem accipiant. Palladius in locis obſcuris, vbi ventus non ſit, ſtramentis priùs in crate ſubiectis, cumulatim ſecreta diſponit, & cumulos frequenti diuiſione ſeparat. Cuſtodiuntur etiam vitigineis foliis ſingillatim obuoluta, & luto vel argilla candida illita, ac Soli quoad cruſtam duret, commiſſa: talia enim permanent, qualia concluduntur. Aliter caniſtris vel vimineis ciſtis componuntur, & mundo tomento veſtiuntur. Sunt qui ſolos pediculos figlina

Modi varij cuſtodiẽdorum & reponendorũ malorum.

Modus facilis & popularis.

Ingenioſus modus & paratu facilis.

Pulchrũ inuentum. terra muniant. Plerique in puteo vel ciſterna fictilia vaſa mergunt: quibus diligenter picatis & clauſis, mala committuntur. Nonnulli pediculis feruenti pice demerſis, ſupra tabulatum ex ordine diſponunt. Hyberna ſeminibus, præſertim hordei, vt vuæ conduntur. Seruãtur etiam optimè hoc modo: Accipe vas fictile non picatum & in fundo perforatum, quod ad fauces vſque incolumibus & generoſis pomis manu collectis exple, & pyxacantha, vel myachãta, vt Græci habẽt codices, aut re quauis alia, vaſis ſpiracula diligenter obtura, & in qua volueris arbore ſuſpende, ac per totam hyemem ibi eſſe permitte: talia inuenientur, qualia fuerunt cõdita. Quod experientia certa fatetur ſe didiciſſe Apuleius Græcus: tradens ea etiam durare muſti doliis immerſa, clauſa & à fęce ſeruata. Quo etiam modo vinum ipſum, viníque ſuauitatem miraculo quodam conſeruant. Sed id ad mala cydonia propriè attinere, vt pleraque alia hîc ſcripta, ſuo dicemus loco. Condũtur & ollis fictilibus in vini dolium demerſis, ita vt ei innatent, & dolium oblinatur. Non putreſcent ſi herba virentis ſatyrij illita fuerint cacumina. Palladius Neapolitanus rotunda mala quæ orbiculata dicuntur, ſine cura toto anno ſeruari poſſe ait. Plerique ſcobem populi, vel abietis inter poma diffundunt: quæ ſic ponenda eſſe conſtat, vt floſculi ſurſum, & pediculi deorſum ſpectent: nec ante vſum neceſſarium attingantur. Sed illud in totum præcipiendum duxi, nullum eſſe pomi genus, quod non poſſit melle ſeruari. Itaque cùm ſit hæc res interdum ægrotãtibus

Vt mala talia inueniãtur, qualia fuerũt condita & repoſita.

Mala à vino ſeruata, & vinum ſeruantia.

Vt mala nõ putreſcant, & incolumia diu cuſtodiantur.

Pomigenus omne optimè ſeruari melle.

tibus ſalutaris, cenſeo vel pauca poma in melle cuſtodiri,ſed ſeparata generatim: nam ſi commiſceas,alterum genus ab altero corrumpetur. Sũt alia cuſtodiendi ſecreta, quæ in cydoniis ſeu cotoneis malis exprimentur,adhæc in pyris,& omnium maximè in punicis,citriis & aliis. Quod tãtiſper dum expectas, ex Plutarcho admonere ſuperuacaneum eſſe non putaui, mala geſtantibus dorſuariis iumentis tam grauia eſſe(etiam ſi pauca portent)vt oneri, viribus alioquin non impari,ſuccumbant,ac ſudando deficiant: ſolo odore, vt Latinus putat Apuleius, adeò illa offendente, vt animo linquantur. Quod ad cydonia ſummè odorata an potiùs referendum ſit, faciat experiẽtia fidem. Remedium præſentiſſimum eſt oblatus panis: quem ſi vorarint, vt ſcribit Plinius,ſeſe protinus recolligunt. Vitabitur id periculi ſi aliquot prius edenda, vel conſpicienda odorandáque illis exhibeantur. Ex acerbis & ſylueſtribus malis præſtantiſſimum omphacium prælo vel truſatilibus molis exprimi poteſt: adhæc acetum in hunc modum. Per triduum mala in cumulo ſeruantur, deinde mittuntur in cadum, cui fontana aut pluuialis aqua miſcetur: ac opertum vas per triginta dies ſinitur, & ſubinde quantum fuerit aceti ſublatũ ad vſus, tãtùm redditur aquæ ad reparationem. Vinũ quoque factitare ſic ſolent multi ex generoſis & domeſticis malis,quod citream vulgò nuncupant.Eadem prælo,vel truſatilibus molis,tortiuum ius exprimitur: deinde rurſus ſecundarium, fracibus & retrimentis in aqua maceratis, ita vt pomea lora dici poſſit: non

Iumẽta dorſuaria portãdis malis ſudare & ſuccũbere.

Quomodo ex malis fiat omphacium & acetum.

Quomodo fiat vinum ex generoſis malis.

Notãda diligenter & obſeruãda.

parui momenti ad reſtinguendam ſitim ruſticorum per meſſes & fœniſecia. Quod mirum eſſe non debet:nam pomis, pyríſque ineſt vini proprietas, quemadmodum ſcripſit Plinius, ſimilitérque ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atque pulmentarij vicem implent. Priuſquam hinc abeam, alienũ à noſtro inſtituto non erit memorare, quòd multi ſequenti experimento deprehendunt,an aquis vinum fuerit infuſcatum,vt Plautino vtar vocabulo. Malum in vas iniiciũt,aut pyrum ſylueſtre, & ſi quidem ſupernatauerit,vinum eſſe purum ſignificat:ſi verò mergatur,aquam habere. Sed hoc ad noſtra vinorum ſecreta transferendum erat.

An vino inſit aqua experimentũ pulchrũ.

Arboris Pyri, eiúſque pomi, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. V.

Quibus locis gaudeat pyrus.

PYRVS frigidis, humidis ac vberibus locis ſummè gaudet, quemadmodum ſcribit Diophanes,rei agrariæ apud Grçcos doctor inſignis. Gaudet etiam planis, in quibus lætior educatur. Palladius tale ſolũ ei deſtinat, quale vinetis conuenit: nimirum lætum & non impeditum. Prouenit hæc arbor ſemine,plãta,& inſitione.Quod tamen intereſt, ſicuti poſt Plinium idem adnotat Palladius. Nam ſi quis pyrorum ſemen ſpargat, naſci quidem neceſſe eſt, natura originem ſuam refouente: cuius æternitati nulla tarditas poteſt adferre faſtidium. Sed homini, cui,Hippocrate teſte,vita breuis eſſe ſolet, hoc expectare lõgum eſt: cùm & ſerò ita veniant fructus, & à generis ſui

Quibus modis proueniat pyrus.

ſui nobilitate decedant. Quæ ſua planta ſeritur arbor, dulcedinem ac teneritatem retinet, diu tamen ſeruata non durat. Quæ inſitione comparatur, moram ætatis ſuſtinet. Crebris foſſionibus, & humore frequenti pyrum gaudere, autor eſt Palladius: nam ita vegetior euadit, ac meliùs proficit: vſqueadeò, vt tempore quo florere conſueuit nihil de prolato flore depereat, ſi eam tunc foſſor adiuuerit. Primos fructus, Plinio autore, facilè perdit, ſi cùm defloruerit, vel in florem defatiſcit, protinus ſequantur imbres, aut nubilum fiat, auſtrinúmve cœlum. Iuuabis plurimùm ſi interiecto anno qualelibet lætamen ei adiungas. Sed bubulum ſpiſſa & grauia poma, vt loquitur Palladius, creare ſolet. Sũt qui cinerem miſceant, hinc exiſtimantes pyris argutiores ſapores contrahi. Non duxi omittẽdum, quòd pyro vita breuior eſſe ſolet, quàm pyraſtro: quæ pyrus fieri recuſat, & ſi ex vitiata pyro bene naſcatur, vt tradit Theophraſtus. Si ſterilis fuerit pyrus & languida, fœcundabitur eo artificio quod ſuperius expreſſimus. Plerique vbi adoleuerit arbuſcula, altè ſolent ablaqueare, ex Columellæ præcepto, & iuxta radicem trũcum findere, ac fiſſuræ cuneum tædæ pineæ, aut ex fago vel quercu, vt vult Palladius, adigere, atque ita obruere. Si lapidoſos fructus emittit, iubet Quintilliorum agricultura arborem ad imas vſque radices detegi, & quicquid lapidoſum inuenietur, ſecerni ac excludi: altera terra cribro excreta, alterius loco ſuffuſa, & addito ſtercore repoſita. Quod ſummè proderit, ſi rigare nõ ceſſaueris. Si dulciora & copioſiora pyra

Pyrus ſata quid diſtet ab inſita.

Sũmè notãda pro florẽte & deflorẽte pyro.

De ſtercore pyris apto.

Remedium ſterilis pyri.

Ne lapidoſos fructus pariat pyrus.

Vt pyrus copioſum & dulcē ferat fructum.

arborem tibi exhibere voles,trunco proximè radicem terebrato,cuneum ex fago, vel quercu , vt longè antè Palladium ſcripſit Græcus Diophanes,defiges, aut vini fęcem nudatis radicibus inſtillabis.Si dum floret ægrotabit,curabis fęce vini veteris affuſa radicibus ablaqueatis , per triduum , regeſta tum demum terra . Si à vermibus infeſtentur arbor & fructus , radicibus felle bubulo , vel taurino,frequenter imbutis & perunctis, moriētur omnes , ac in poſterum gigni prohibebuntur.Sunt alia arboris huius auxilia & ſecreta, ex præcedentibus capitibus , & ſequētibus eruenda,ne ſim repetendo moleſtus . Moro inſita,rubicūda pyra feret,vt Tarentinus tradit.Modum effigiandi pyri in quas volueris formas , requires ex præcedenti capite & ſequentibus. Sed de parente arbore ſatis : ſupereſt vt eius ſobolem aggrediamur : quæ hodie apud nos vſqueadeò creuit , & tot inſitionum adulteratis coniugiis tam fœcunda ac multiplex euaſit , vt ſingillatim perſequi , ſanè quàm difficile putem . Quò fit , vt ad pyrorum condituram , repoſitionem & cuſtodiam me conferre cogar. Legenda ſunt pyra eo modo quo mala, eáque methodo , nimirum die ſereno , & blanda manu ne vulnerentur, caducis & vitiatis,à ſanis & integris ſecluſis,decreſcente Luna,& vegeto Solis calore. Quod vbi factum erit , in picato vaſe diligenter includētur:cuius os deorſum reclinabitur, atque breui ſcrobe eo loco obruetur circa quem perennis aqua decurret . Hoc Palladij eſt conſilium & præceptū . Democritus optimè ſeruari affirmat, ſi

Remedium ægrotantis pyri in flore aut à vermibus infeſtatæ.

Pyra quomodo fiant rubicunda & effigiata

Quando & quomodo legenda ac cuſtodienda pyra.

ſi illitis pice ſurculis vel pediculis ſuſpendantur. Alij ſapa,vel paſſo, aut dulci vino merſa,vaſis plenis cuſtodiunt. Sunt qui inter ſcobes obruant. Plerique ſiccatis frondibus iuglandis inuoluta reponũt. Nonnulli in vinaceis diſcreta, ne ſe contingant, ſepeliunt. Ruſtici inter paleas aut frumenta ſeruant. Alij ſtatim lecta cum tenacibus ſuis, vt loquitur Palladius, picatis vrceis condũt, & oribus vaſculorum gypſo vel pice clauſis, ſub diuo obruta, ſabulóve tegunt. Seruantur omniũ optimè, vt reliqui fructus, melle: modò non ſe contingant. Fit vinum è pyris, perinde atque ex malis, quod noſtrates pyraceum nuncupant. Cuius modum require ex præcedenti capite, & alia pleraque huic pyrorum hiſtoriæ valde affinia & conſentanea.

Varij modi reponendorum pyrorũ

Notãda pro cuſtodiendis pyris.

Vinum pyraceum.

Arboris Cotoneæ *ſeu* Cydoniæ, *ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta.* *Caput* VI.

ARBOREM hanc à M. Catone Cotoneam appellatam fuiſſe tradunt, ac ſi diceres Catoneam, cùm à Græcis longè antè Cydonia vocaretur, à Cydone Cretæ oppido, vnde primùm aduecta fuit. Amat locum frigidũ & humectum, vt tradit Palladius. Quæ ſi in tepido ſtatuatur, rigatione opus habet. Sunt qui ſcribãt illam ſtatum mediocris ſitus inter naturam frigoris & caloris libenter ferre, & in locis tam planis, quàm decliuibus facilè educari, quanquam inclinata & deuexa magis deſiderat. Dum ponitur, ſi minor eſt, ſtercore iuuari debet: ſi maior, cinere vel cre-

Cotonea arbor vnde dicta.

Locus arbori cotoneæ aptus.

tæ puluere, ſemel toto anno radicibus immiſſo. Rigāda eſt, Paxamo autore, quoties cœleſtis negatur infuſio. Nam ſic poma ſua citò matura & maiora dabit. Licebit etiam idoneis temporibus illam circūfodere, aliàs ſterileſcet, aut ingenium mutabit. Sic verò in ſuo cotoneto diſponetur, ne altera, quatiente vento, ſtillicidium alterius tangat, & combibat. Pomi illius figura ſimpliciter exprimi nequit, quoniam cotoneorum alia inciſuris criſpantur, colore ad aurum vergente: ex quo Græcis chryſomela, & Virgilio aurea mala, vt multis placet, dicta ſunt. Alia cādidiora videntur, odoris præſtantiſſimi. Alia ſtruthea nuncupantur, ſerotino prouentu maiora, & neſcio quid odoratius reliquis vibrātia. Habentur præterea ſylueſtria, parua & in ſepibus plurimū naſcentia. Quotquot ſunt, tenui lanugine omnia pubeſcunt, & fragranti odore caput feriunt. Democritus in ſuis Georgicis græcis promittit cotonea cuiuſque animantis effigiem repræſentatura, ſi in formatis fictilibus, aut inſculptis vaſculis adoleſcant, ea methodo quam in malorū hiſtoria præſcripſimus. Si ægra fuerit arbor cotoneorum, amurca æqualiter aquæ remiſta, radicibus affundatur. Aut calx viua cum creta & aqua temperetur, arboríſque trūco illinatur. Si ſterilis fuerit, infœcunda, vermiculoſa, lapidoſa, aut aliter laborans, recurre ad ea quæ ſuperiùs tam generali, quàm particulari præcepto ſcripſimus. Nā pudet toties eandem, quod dicūt, incudem tundere. Ad conditurã itaq; & repoſitionem, cuſtodiámque cotoneorum venio. Quam ex priſcis

Stercus & rigatio cotoneæ, adhæc foſsio.

Cotoneorū figuræ variæ.

Quomodo effigiata fiant cotonea

Remedium pro ægra aut ſterili arbore cotonei, vel aliter laborāte.

Autori moleſta repetitio.

ſcis Græcorum geoponicis,& Latinis rei ruſticæ doctoribus, M.Varrone, Columella,Plinio,Palladio & aliis excerptam ſic habe,& auſculta. Imprimis cotonea quàm maturiſſima & integerrima,ſine macula, ſereno cœlo,ac decreſcente Luna colligere debes : & in lagena noua,quæ ſit patentiſſimi oris, deterſa qua caneſcunt lanugine, laxè ac leniter componere,ne collidi poſſint.Deinde cùm ad fauces vſque fuerint compoſita, vimineis ſurculis aut circulis ſic erunt arctanda, vt modicè premantur,ne cùm humore fuerint imbuta, ſuſtollantur. Tum quàm optimo & liquidiſſimo melle vas vſque ad ſummum ita replebitur,vt pomum quoduis ibi ſubmerſum videatur. Sed ſummoperè tibi cauendum erit,ne immaturum illud & crudum reponas, alioquin ita indureſcet,vt vſui eſſe non poſſit. Audio nonnullos cotonea oſſeo aut ligneo cultro (quod ferrum metuant)aperire priuſquàm melli ſeruáda committãt,adhæc ſemina eximere, à quibus pomum vitiari putant.Res ridenda potiùs quàm audienda. Ná ea mellis eſt natura, vt vitia coërceat,nec ſerpere patiatur. Qua ex cauſa etiam exanimum corpus hominis per annos plures innoxium ſeruat. Hæc ratio non ſolùm cotonea cuſtodit, ſed etiam liquorem mellei & cotonei ſaporis exhibet, qui ſine noxa poteſt interdum dari febricitantibus,& melomeli nuncupatur. Democritus lecta cotonea doliis muſti ad fęcém vſque mergebat, atq; ita claudebat, vinum hinc odoratius reddi promittens. Alij in nouam ollam dolio vini innatátem illa recondunt, & dolium oblinũt.

Quomodo legenda & ſeruáda cotonea.

Pulchra & notatu digna.

Admonitio non aſpernanda.

Mel putredini reſiſtere, & vitia quæque coercere.

Varij modi cuſtodiédorũ cotoneorum.

Sunt qui foliis fici obuoluta cuſtodiāt. Plerique ſtupis, tomentóve mundo veſtita, in ciſtis concinnant & diſponunt. Multi in ſcobe, vel milio, hordeo, aut auena, longo tempore incorrupta ſeruant. Sed in ea domo nec ſunt condenda, nec reponenda vbi reliqui fructus fugaces, vel alij quique tenelli cuſtodiri ſolent. Nam illos ſuo acerrimo odore vitiant ac labefactant, omniúmq; maximè vuas in vicino ſitu iacentes. M. Cato in loco frigido & arido ſupra paleas rectè ſeruari putat, quemadmodū de malis diximus, quorum cuſtodia cū cotoneis annuit & conſpirat in multis. Non deſunt qui fici, aut nucis foliis inuoluta ſeruent. Alij creta figulina illinunt, ſiccatáque in Sole, ſuſpendunt, & dum vſus poſtulauerit, cretam diluunt. Plerique arculis ligneis ſeparatim includunt, & in tabulato, ſicciſſimo ac frigidiſſimo loco, vbi neque fumus, neque teter ſit odor collocāt, ita vt floſculi ſurſum, pediculi verò deorſum ſpectent, nec alterum ab altero corrumpatur: deinde ſcobe populnea, vel abiegna interpoſita, luto paleato opercula munita ſuperponunt, ne introire poſſit ſpiritus. Hæc ex antiquorum penu deprompta fuſiùs perſequi voluimus, quòd aliorum pomorum cuſtodiis maxima ex parte accommodari poſſint. Sed penè hîc præterieram cydonitem, ſeu cydoniatum, quod fieri ſolet decoctis cotoneis ex ſaccharo ſimpliciter, vel additis caryophyllis & cinnamomo, deinde expreſſis & aſſeruatis. Fit etiā vinum ex his tuſis, & torculari, vel molis truſatilibus expreſſum, cui nonnihil mellis addi debet, alioquin celeriter acore vitiatur.

Summè notanda & obſeruāda.

Alij modi ſeruandorū cotoneorū

Quomodo fiat cydoniatum.

Vinum cydoniatum.

Arboris Pruni ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. *Cap.* VII.

PRVNVS læto & humido ſolo gaudet, optiméque adoleſcit tepido cœlo: cùm tamen & frigidum poſſit ſuſtinere, quemadmodum ſcripſit Palladius. Si in locis glareoſis & lapidoſis iuuetur lætamine, caduca pruna & vermiculoſa nõ gignet. Seri poteſt oſſiculo in putri & ſubacto ſolo, modò duobus palmis altè obruatur. Ponitur etiam planta ſumpta ex caudice, radicibus fimo oblitis. Iuuatur frequenti humore, & aſſidua foſſione. Sed quæ Damaſcena vocatur, ſicca terra & aëre calido lætatur, vt ſcribit Pamphilus Græcus in ſuis georgicis. Si lãguida fuerit & minùs ferax, amurca æqualiter cum aqua temperata radicibus infundi debet. Vel bubulum lotium ſolum, aut humanũ, ídque vetus, miſtum æquis partibus cum aqua. Vel cineres è furno, maximè ſarmentorũ, vt ex Græcorũ geoponicis teſtatum voluit Palladius. Eadem arbor ſi à vermibus aut formicis infeſtatur, rubrica & pice liquida illini debet. Quod modeſtiùs tentandum erit, ne idem efficiat remedium, quod venenum. Alia auxilia ex ſuperioribus tibi petenda, hîc mihi ſunt tacẽda, vt reliquis ex ordine ſuum concedam locum. Ab arbore itaque, ad fructum deſcendo, quem abſque oſſiculis tibi comparabis, ſi tenellam arborem ad binos pedes reciſam vſque ad radicem findas, abraſáque & excauata ſcalpro vtriuſque partis medulla, confeſtim ſeiunctas parteis vinculo conſtringas, ſuperiorémque partem ac diui-

Quo ſolo gaudeat prunus, et quomodo poma vermiculoſa non gignat.

Quomodo ſerenda pruna.

Remedium languidæ pruni, & minus feracis.

Remedium contra vermes & formicas prunũ infeſtãtes.

Vt naſcantur pruna ſine oſſiculis.

ſuras laterum fimo, vel argilla, ceráve obducas, ac charta madida munias: elapſo anno obfirmata cicatrice omnia coaluiſſe perſpicies. Hanc deinde arborē ſurculis qui fructū non tulerūt inſeres, & ſine oſſiculis poma proferet, ſiue illa fuerint pruna, ſiue ceraſia, perſica, meſpila, palmulæ, lapidoſáve corna. Prunorū differentiæ apud nos eſſe ſolēt innumeræ, & ferè inexplicabiles. Nā ex his alia reperiuntur herbaceo colore perfuſa: alia rubro, ſemirubro, eburneo, luteo, purpureo, nigro, cœruleo, ac variegato. Quædā prætereà vidētur magna, quędā parua, & quędā mediocria. Dulcia nōnulla, alia acida, vinoſa, dura, mollia, rotūda, ouata, & oblonga. Quæ omnia poſt Catonē cœpiſſe ſcribit Plinius. Habētur & nucibus inſita, quę faciē, & ſuccū adoptionis repræſentant, ab vtroq; parente nuciprunа appellata. Prima omniū laus Damaſcenis tradi ſolet, à Damaſco Syriæ monte, vt ſcribit Galenus, oriundis & cognominatis. Seruantur optimè, vt tradit Pamphilus Græcus, cadis vino dulci, vel nouo expletis, modò in his fluitarint, & vaſa diligenter operta fuerint. Secūdas parteis ſibi vendicant, quæ pruni dactyla vocantur, à digiti longitudine, vt puto dicta: ouata pomi ſpecie, & carne ſuaui, necnō inſitionis mãgonio nuſquā non naſcētia. Quæ ex omni genere ſeruari debent, ea integra & ſine vitio aut verniculo, die ſerena legenda ſunt, & in picata fidelia reponenda defruto aut paſſo plena, vt pomū omne demergatur: cui operculum diligenter gypſatum ſuperaddetur. Siccantur etiam in Sole per crates, ſicciore loco diſpoſita, vt ſcribit Palladius.

Prunorum differentiæ variæ.

Nuciprunа inſitione cōparata.

Quomodo optimè ſeruētur pruna, & quibus laus tribuatur.

Quæ ſeruari debēt pruna, quomodo legenda & reponēda.

dius. Sunt qui in aqua marina, vel feruente muria, recenter lecta demergant, & inde ſublata, aut in furno tepido, aut in Sole reſiccant.

Arboris Ceraſi, ac eius pomi, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. VIII.

CERASVS frigidis & humidis locis delectatur, vt tradit Florentinus in ſuis Græcorum georgicôn placitis. Cui aſtipulatur Palladius, ſcribens eam frigidum cœli ſtatum amare, & ſolum poſitionis humectæ. Plinius, ſeptentrione, & frigidis aquoſiſque montibus gaudere teſtatur, adhæc ſcrobes altas amare, & ſpatia largiora, necnõ aſſiduas foſſiones. Vúltque ramos illius putres, marceſcentes ac ſiccos amputari: adhæc quos denſiùs arctatos protulerit, nimirum vt rareſcat. In qua ſententia etiam Palladius totus eſſe videtur, adfirmans præter hæc ceraſum tanta eſſe ad comprehendendum facilitate, vt virgulta (nedum ſparſa oſſicula) in vitibus pro adminiculis poſita, in arborem proſiliiſſe viderit: non omittens trunco ac nouellis ramis illius lanuginem quandoque innaſci, quæ ſi obſtinatè adhæſerit, totum corpus arboris putrefacit, quare debet ſedulò deradi priuſquam inſeratur trunco, alioquin officiet. Porrò fimum vſque adeò horret oditque, vt admoto eo degenerare palam conſpiciatur. Valde autem proficit ac iuuatur, ſi ſui ipſius putamina falce conciſa circum radices ſepeliantur, ibíque marceſcant: quemadmodum adnotat And. Matthiolus commentariis ſuis do-

Quibus locis, quóve cœli ſtatu gaudeat ceraſus.

Quomodo tractãda arbor ceraſi.

Ceraſo ſumma facilitas ad comprehendendũ.

Ceraſum fimo nõ gaudere, & quomodo ſtercorãda.

ctiſſimis in Dioſcoridem. Sanè nulla eſt arborum quæ ſuam ſobolem & propagationem magis adaugeat. Nam eius humore & ſaliua, ſeu fœcundo quodam ſpermate, grauida facta terra, in campis, montibus & ſyluis adeò numeroſas plātas concipit, procreat & parit, vt nihil numeroſius, frequentius atque admirabilius occurrat. Specioſiſſimos ſatiuarum omnium fructus profert diuerſorum generum, quò fit vt diuerſa quoque ſortiantur nomina: quæ hîc explicare non admodū laboro, contentus docere, quòd Francis Ceraſij nomen fructus ille proprium ſibi fecit, qui mediocri arbore naſcitur (interdum pumila, quaſi frutice, chamæceraſum rectè dixeris) pediculo breui, rotundulo pomo, pulcherrimè & iucundiſſimè inter virentia folia (carbunculi modo) rubente, dum maturuit: cui caro multa, mollis & ſuccoſa ineſt, oſſiculum in meditullio claudens. Solet vſus eius maximè placere grato acore, vnde moroſa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantium malaciis, antequam matureſcat, ſummè expetitur. Quòd ad gradus maturationis attinet, primùm virent ceraſia, mox albeſcunt, inde pellucido rubore illuſtrantur. Sunt quæ ab vno latere rubent, altero albent. Quædam etiam nigricant. Alia maculis quibuſdam interſperſis diſtinguuntur. Vnde rectè Ouidius:

Quæque ſibi vario diſtinguit poma colore,
Audiat hæc ceraſus, ſtipes inanis erit.

Nulla arborum ſuā ſobolē tā propagat, quā Ceraſus.

Quid Ceraſus Francis propriè appelletur, & eius pictura

Ceraſi fructus moroſis palatū gratiſſimus.

Gradus maturationis ceraſiorum.

Florentinus ruſticæ diſciplinæ apud Græcos doctor inſignis, tradit arborem ceraſij fructum bonum

num & dulcem nunquam exhibituram, niſi fuerit alteri arbori inſita. Quæ ſi humore nimio cõcepto putreſcere obſeruabitur, ex Palladij conſilio, foramen in trunco excauari debet, quo ille poſſit educi. Si formicas patitur, ſuccum portulacæ licebit affundere, cum aceti parte media miſtum, aut fęcibus vini truncum florentis arboris illinere. Præcoces fructus dabit, ſi ante florum exortum, calx viua radicibus circumponatur, aut aqua calida ſæpiùs infundatur, ſed posteà paruo temporis tractu inareſcit. Optimum eſt huius arboris poma interuelli, vt quæ relinquentur turgeſcant. Si quis, vt Florentinus tradit, Ceraſo nigram vitem inſerat, verno tempore vuas proferet. Si exoſſata habere cupis ceraſia, hoc eſt oſſiculis carentia, ex Gargilij Martialis ſententia, vt Palladius adnotauit, teneram adhuc arborem ad binos pedes recides, & vſque ad radicem findes, abraſáque ferro partis vtriuſque medulla, illicò ſeiunctas partes vinculo perſtringes, & ſummitatem ac diuiſuras laterũ fimo oblines: poſt annum ducta cicatrice dum diuortia coaleſcent: eidem arbori ſurculos qui adhuc fructum non tulerũt inſeres, & hinc ſine oſſibus poma recipies. Sed melius erit audire loquentem ea de re Democritum, rei agrariæ apud Græcos conſultiſſimum. Si tenellum (inquit) ceraſi caudicem radice tenus ſcindas, nõ vulnerata parte ima, medullámque ferramento ad eam rem apto eruas: deinde lacrymam cyrenaïcam infundas aqua dilutam, donec ſapæ conſiſtẽtiam referat, & humente charta dictum caudicem, non neglecto admi-

Remedium putreſcentis ceraſi.

Quomodo fiant præcocia ceraſa.

Quomodo fiant ceraſia oſsiculis carentia.

Vt Ceraſia prodeant enucleata, ex Democrito.

niculo, liges ac fulcias, ne lacryma effluere poſſit, ac rurſum octauo die eadem lacryma perfundas, vt germina excitet: hoc faciens enucleatum fructum habebis, non dicam ceraſi, ſed alterius arboris pomum oſſiculatum ferentis. Secreta alia & auxilia ſunt de ſuperioribus eruenda. Hîc non omittam quòd ceraſus lauro conuenienter inſeritur, ſicuti in noſtro Inſitionum opuſculo docebimus. Nam hinc quandam odoris gratiam ſibi conciliat fructus, qui inter redolentia ac viridiſſima lauri folia ſpecioſiſſimus ſpectatur, & à vermibus minus infeſtatur. Quod ad condituram & cuſtodiam attinet, ratio à Florentino Græco ſic eſt tradita. Ceraſia ante Solis exortũ arbore ſua decerpta mittuntur in vas cuius fundo ſubſtrata ſit ſatureia, iterúmque alternis ſternitur ſatureia, deinde ceraſia, vſquedum vas oppletum fuerit: cui nonnihil aceti dulcis, vel, vt placet Ruellio, acidi mellis aliquantum dulceſcentis, ſuperfunditur, vaſe diligenter operculato. Seruãtur etiam interpoſitis arũdinum foliis alternatim, vt nunc dictum eſt, in cado digeſtis. Multi æſtuãte & candenti Sole, vſque ad rugas ſiccant: vel blando & temperato ignis aut clibani calore, eóque modo optimè ſeruant, ad ſanorum & ægrotantium vſum.

Ceraſum lauro conuenienter inſeri.

Ceraſiorum conditura & cuſtodia.

Modi alij cuſtodiẽdorum ceraſiorum.

Arboris Mori, ac eius pomi, cura, auxilia, & ſecreta.
Caput IX.

MORVS amat loca calida & ſabuloſa, Palladio autore, foſſionibúſque & ſtercore plurimùm

rimùm delectatur, non in profundum, ſed ad radicum vſque ſuperficiem, vt Berytius Græcus geoponicus tradit. Aſſiduo humore non admodum gaudet, cui putria, arida & ſuperflua, poſt triennium ſunt putanda. Semine prouenit ſi lecta granula deponantur, ſed rigari continuò deſiderant. Seritur meliùs taleis & cacuminibus ſeſquipedalibus, vtraque parte læuigatis, & fimo oblitis. Plantę eius trãſlatæ ſcrobes altiores deſiderant, & interualla maiora, ne altera vmbris alterius prematur. Vitibus ſummè eſt amica, vrbanarum omnium nouiſſima, & ſerotino germinatu floreſcens, nec niſi exacto frigore: ob id dicta arborum ſapientiſſima, vt Plinius ſcribit: licet nomen fatuæ & ſtolidæ à Græcis adepta fuiſſe videatur. Folia eius vrina madefacta pilum coriis detrahũt, illíſque aluntur vermiculi qui mirabili naturæ artificio & ſpectaculo ſanequàm iucundo, ſericum vellus nobis conficiunt. Sed hîc Mori Plinianum miraculum nobis tacendũ non eſt. Morus, inquit, laurus & hedera mutuo attritu ignẽ facilè concipiunt: quod exploratorũ vſus in caſtris, paſtorúmque induſtria reperit. Quoniã ad excutiendum ignem non ſemper lapidis occaſio eſt, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur ſcintilla, ſed nihil hedera præſtantius quæ teratur lauro, laurúmque terat. hactenus Plinius. Nonnulli ſcripſerunt arborem Mori feraciorem & proceriorem fieri, ſi forato prorſus trunco, cunei inſerantur terebinthi hinc, inde lentiſci. Eadem, vt Berytius tradit, ſi populo albæ inſeratur, vel inoculetur, candida

Quomodo tractanda & curãda arbor Mori.

Quomodo ritè proueniat morus.

Morus vitibus ſummè amica.

Pulchra & notatu valde digna.

Mori lignũ attritu ignẽ concipere.

Quomodo fiat feracior morus, & candidos ferat fructus.

mora proferet. Quæ Italia tam copioſa habet, quàm nos nigra, pomo cartilagineo conſtantia. Quod vnum exortu candidum eſt, dum pubeſcit, rubrum, vbi maturuit adeò nigrum, vt manus ſanguineo tingat colore, qui moris acerbis optimè eluitur. De repoſitione & diuturnitate, Berytius hæc poſteritatis memoriæ mandauit. Mora in vitreo vaſe diligenter condita plurimo tempore durant, proprio ipſorum iuſculo & vino demerſa, ac diligenter operta, modò non fuerint nimium matura, vieta, & flaccida, ſeu languida.

Quomodo reponenda & ſeruanda mora.

Arboris Perſicæ ac eius pomi cura, auxilia, & ſecreta. Cap. X.

PERSICIS ſcatent Gallica rura, & maximè vineta. Proueniunt locis qualibuſcunque: ſed frondibus, pomis, & durabilitate præcellunt, ſi calidum cœlum, arenoſumque ſolum, necnon aridum ſortiantur, quemadmodum ſcripſit Palladius, & ante illum Plinius. Frigidis locis & maximè ventoſis, niſi obiectu aliquo defendantur, citò interit hæc arbor: quæ plurimùm lætatur ſuorum foliorum ſtercoratione, & opportuna ablaqueatione. Oſſa in paſtinatis areis ſunt ponenda, binis à ſe pedibus ſeparata, vt cùm ibi plãtæ creuerint, commodè transferri poſſint. Nec debent altiùs duobus aut tribus digitis obrui, cacumine deorſum verſo. Dum tenera erunt germina, ſæpè herbis circunfoſſa liberari cupiunt, transferríque poſt bimatum ſcrobe breui. Sed à ſe non longè ſtatuen-

Quibus locis proueniat Perſica malus.

Frigida loca & ventoſa perſicis exoſa.

Quomodo ponenda perſicorum oſſa.

Quãdo & quomodo transferenda perſica arbor.

ſtatuendæ erunt arbuſculæ, vt à calore Solis ſe inuicem excuſent ac defendãt. Quæ ſi irrigentur poma ferent maiora: nam aſſiduo potu hæc arbor inebriari deſiderat, maximè per æſtatem: nec alia eſt quæ coloniam frequenter mutare libentiùs ſuſtineat. Habitu multò lętior euadet, vt Florentinus in ſuis teſtatus eſt Georgicis, ſi ſimulátque poma perſica ederimus, illorum oſſa ponamus & conſeramus, carnis parte aliqua in eis relicta. Verùm, cùm arbor hæc celerem ſentiat ſenectam, pruno aut amygdalo amaræ inſerendam eſſe præcipiunt Græci. Quæ ſi languida videbitur, veteris vini fęces aquæ miſtas oportebit infundere: & frequenti aggeſtione cumulare, veſpertinóque humore iuuare, ac obiectis vmbraculis defendere, ſi ardore Solis ſiccata contabeſcat. In quam rem etiam proderit ſerpentis ſpolium appendere. Si vermibus infeſtatur, cinere amurcæ miſto extinguentur: vel bouis vrina cum aceti tertia parte confuſa. Si à pruinis periclitatur, ſtercus illi ingeratur: vel vini fęces cum aqua permiſtæ: vel, quod magis prodeſt, aqua in qua faba fuerit incocta. Contra vitia omnia proficit ſpartum alligatũ, vel ſuſpenſa ramis ſpartea. Poma perſica ſine oſſibus tibi comparabis, vt in ſuis Georgicis tradit Africanus, ſi in perforatum infernè truncum, exciſa medulla, ſalicis vel corni palum adegeris. Vt perſica admirandæ magnitudinis tibi compares, amygdalas item ac nuces & ſimilia, accipies tres vel quatuor nucleos ex illis, quos ita coaptabis vt corpus vnum conſtituere videantur. Hos iunctos, & ſi opus fuerit, colliga-

Vt lętior euadat malũ Perſica.

Remediũ lãguidę & tabeſcentis perſicę.

Ne à vermibus infeſtetur, aut à pruinis periclitetur.

Vt perſica ſine oſſibus producãtur

Modus ingenioſus vt fiãt perſica eximię magnitudinis.

tos, in vas aliquod terra ſtercorata plenum immittes plantabis ac ſepelies: ſed ita vt vas illud foramen habeat in operculo per quod nucleorũ germen exire cogatur. Sic fiet vt nuclei illi in vnã coaleſcant arborẽ, quæ ſuo tẽpore fructus eximiæ magnitudinis ac pulchritudinis edet ac proferet. Sũt qui nucleos nõ in vas, ſed fiſtulam aut tubulũ terra ſaturum mittant. Si id multò leuius & facilius tibi comparare voles, diligenter interlegenda erunt perſica illa quæ parua & languida apparebunt, nimiáque vbertate matrem onerabunt: vt arboris ſuccus ad reliquorum nutrimẽta conuertatur. Sic enim ſaliuæ copia in pauciores fœtus ſe conferens, illos altili ſaginabit incremento, ac maiores reddet. Si rugoſa naſcantur perſica aut putrida, iubet Palladius circa imum truncum corticem recidi: & cùm inde modicus effluxerit humor, argilla vel paleato luto plagam contegi. Si caduca & deflua fuerint perſica, nudatis radicibus, cunei lentiſci vel terebinthi adigantur: aut arbori terebratæ in medio, palus ſalicis imprimatur. Si inſcripta & figurata naſci cupis, ex Democriti conſilio id aſſequêris, ſi exciſa aut deraſa carne pomi, os triduo in aqua madeſcat: & aperto ſenſim ligno, nucleus excluſus æneo ſtylo cortice tenus, quibus placebit literis aut figuris non profundè exaretur: deinde in ſuũ alueolum remittatur, & commiſſis carinulis, fimo, charta, aut foliis inuoluatur, & feratur, rigetúrque ſi opus erit: quidquid enim in eo nucleo ſcripſeris, aut figuraueris, enatum inde pomum illud repræſentabit. Quòd ſi voles rubrum habere,

Via alia & modus facilior.

Ne ſint rugoſa perſica aut putria

Ne caduca & deflua ſint perſica.

Quomodo inſcripta et figurata naſcantur perſica.

Vt rubra naſcantur perſica.

bere, idipſum, eodem affirmãte Democrito, obtinebis, roſis purpureis ſub arbore conſitis. Vel ſi in oſſium internos ſinus, poſt ſeptem dies, quando patefieri incipiunt (nam totidem diebus obruta oſſa ſponte fatiſcũt) cinnabarim vel minium infundas: & ſtrictim obligata oſſa illa, vt cohæreant ſimul cum ſuis nucleis, adhibita omni cura ſepelias: ſic rubra intus & in cute ſua dabunt arbores perſica. Si alium quemuis infuderis colorem, ſaporem aut odorem, in ſimilem nata progenies degenerabit. Hîc penè præteribam perſicorum genera: quæ tria vulgo obſeruari ſolent. Vnum populare, cuique notum: quod ſub æſtatis finem conſueuit matureſcere, citiùs, tardiùs, pro cœli & ſoli natura. Alterum ex re duracinum dicitur, quòd caro oſſi tam pertinaciter hæreat, vt auelli nequeat: Preſſum vulgus nũcupat, quia interiori ligno caro, ceu agglutinata apprimitur. In quo etiam genere inueniũtur, quæ ſanguinea pulpa, & ſucco manus inficiant: adhæc, quæ cotoneorum more, intus & extra valde flaueſcant. Tertium genus præcox & anteperſicum appellatur, olim Armeniacum, initio æſtatis matureſcens, & cætera perſica longè præueniens: ex quo nomen habet: dicíque ſolet à noſtratibus Abricocum. Alia ſunt genera olitorio mangonio, & inſitionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto. Popularibus primi generis, Plinij ſeculo nihil fuit fugacius, nam longiſſima decerptis erat bidui mora, & ob id cogebant ſe venundari, vt ſcribit. Duracina, Palladio autore, muria & oxymelite condita, vel aceto mulſo, optimè ſeruan-

Notanda quia pulchra.

Perſicorum genera tria.

Perſica ſanguinea & flaua.

Præcocia, anteperſica & armeniaca.

Popularib⁹ perſicis nihil fugacius

Quomodo cuſtodienda perſica.

tur. Eadem detractis oſſibus, prunorum more, in Sole vel clibano ſiccantur. Sæpè etiam oſſibus exemptis, melle condiuntur, ſapore grato ac iucundo. Seruantur prætereà ſi vmbilicus eorum, gutta picis calentis oppleatur, & ita ſapæ innatare cogatur, vaſe diligenter clauſo. Quæ omnia etiam præcocibus, & aliis carne duriore & minùs aquea conſtantibus, qualia ſunt Pariſienſibus Corbelliana, facilè accommodari poterunt: iis prætereà quæ loco ſicco & lapidoſo naſcuntur.

Aduertēda quia pulchra.

Corbelliana perſica.

Arborum Meſpili *&* Sorbi*, pomíque earundem, cura, auxilia, & ſecreta.* Cap. XI.

MESPILVS Gallis nunc Meſlierus, nunc Neſlierus vulgò dici ſolet. Cuius duo obſeruantur genera. Vnum, quod rarioribus ſpinis horret, in dumetis, nemoribus, & viuis ſepibus, quaſi ſylueſtre naſcens. Huic pomum paruum ineſſe ſolet, & per initia tam acerbum, vt vix edendo eſſe poſſit, niſi hyemis frigoribus molleſcat. Alterum grandiore pomo ſeſe profert, ita vt magnitudine mala ſæpenumero peræquet, abſque vllis ſpinis: quòd crebro inſitu & cultu in hortis habitaſſe, & feritatem depoſuiſſe dubium non eſt. Locis calidis gaudet, ſed tamen irriguis, vt tradit Palladius. Frigidis etiam prouenit, ſabulone pingui, aut glareoſa terra cui arena permiſta ſit, vel argilla cum ſaxis. Putari amat, necnon circunfodi, & parco humore inter ſiccitates refocillari. Noſtrates ligno huius ad vena-

Meſpilorum genera duo.

Vnde magnitudo in meſpilis.

Quibus locis gaudeat meſpilus.

venabula & aurigarum flagella vti plurimùm ſolent. Vermibus in ſenecta crebrò infeſtatur meſpili arbor, qui prægrandes, & quàm cęteris arboribus diuerſi cernuntur: purgandi æreo ſtylo, vt Palladius admonet, atque amurca, vel humana vrina vetere, aut viua calce perfundendi, ſed parciùs, propter arboris noxam. In quam rem plurimùm etiam proderit decocti lupini aqua. Si labuntur poma, fruſtum de eius radice præciſum, in media trũci parte figatur. Si moleſtæ ſunt formicæ, rubrica cum aceto & cinere temperata necabuntur. Arbori huic pomum rotundum eſſe ſolet, ac viride dum pubeſcit, fuluũ verò ac molle dum maturuit, fundo in latitudinem reſimo & barbatulo, coronæ modo, quod Politianus in Ruſtico ſic expreſſit, *Regúmque altas imitata coronas, Meſpila.* Ineſt illorum pomo aſtringens ingenium. Galenus communi vocabulo tricoccum, quaſi trioſſum, aut trigranum ab aliquibus appellatum dicit: quoniam tria intus grana, ſiue lignea oſſicula, ſeminis loco plurimùm continet. Quod ad cuſtodiam attinet, in parẽte arbore diu durare poſſunt meſpila, vel in vrceolis picatis, vt habet Palladius, aut in ordinem ſuſpenſa. Vel, vt quidam volunt, poſca, aut ſapa condita. Die ſerena legi debent circa meridiem, & paleis obrui diſcreta, ne viciſſim contactus ea vitiet. Si cum pediculis ſemimatura legãtur, & ſalſa aqua per dies quinque macerentur, poſteà ſapæ infundãtur vt enatent, perbellè ſeruabũtur. Quod facere ſi nequeas, etiam melle, ſi minus matura collegeris, rectè cuſtodies. Per gelicidia acerbitate domita,

Quomodo à vermibus expurgãda ſit meſpilus.

Ne labãtur poma meſpili, & moleſtæ ſint formicæ.

Pulchra deſcriptio fructus meſpili

Quomodo cuſtodienda meſpila.

Notatu digna quia pulchra.

in paſſo vel mulſo à pleriſque decoquuntur, addito cinnamomi momento. Sed cùm hîc hortulanum agam non Apicium, iſthæc cocis curanda relinquo.

Quænam loca Sorbis apta.

SORBVS, Gallis Cormierus, vel Sorbierus dici ſolet. Amat loca humida, montana,& frigidis proxima,vt ſcribit Palladius.Quod ex Theophraſto tranſlatum eſſe videtur, qui ſorbum viuacem eſſe prodit ſolo alſioſo & humecto: vnde paulatim ſterileſcere tradunt,ſi ad feruentia loca deuenerit. Naſcitur ſemine, radice & auulſione.

Notãda pro educatione Sorborum.

Quæ ſi trãsferẽda eſt,robuſtior eſſe debet. Scrobem altiorem deſiderat, & ſpatia longiora: vt (quod illi maximè prodeſt) à vẽtis frequentibus agitata grandeſcat,quemadmodum tradit Palladius.

Quomodo à vermibus liberetur ſorbus.

Vermibus rufis & piloſis ſummè eſt obnoxia per ſenectam,qui medullæ interna ſectantes, arborem ad interitum tabémque perducunt. A quibus libera euadet,ſi aliquot ex iis ſine arboris iniuria detracti, vicino concrementur incendio, nam ita vel fugere,vel perire credũtur.

Vt ferax & fœcũda fiat ſorbus.

Si minus ferax fuerit arbor, tedæ cuneus radicibus inſerẽdus eſt. Vel circa partem vltimam foſſa facta,cumulo ingeſti cineris adæquanda. Ante trimatum non cenſetur eſſe fœcũda:cuius fructus cùm largè proueniunt, vuæ modo farcti, congeſtíque viſuntur,ex vno petiolo faui ſpeciem præbentes.

Pomorũ ſorbi differẽtiæ quatuor

Hos vermiculus etiamnũ crudos,acerbiſſimóſq; exeſt, vt ſcribit Plinius: qui pomorũ ſorbi differentias quatuor ſtatuit, vni rotunditatem mali aſcribens: alteri turbinationem pyri:tertio oualem formam: quartum torminale nuncupat, remedio

medio tantùm probabile. Seruantur hoc modo: Lecta duriora ac poſita, vbi miteſcere cœperint, fictilibus vrceolis vſque ad plenum clauduntur, gypſo deſuper tectis: poſteà ſcrobe bipedanea loco ſicco & aprico merguntur, ore peruerſo, vt loquitur Palladius, & terra ſpiſſiùs calcata. M. Cato in ſapa diu poſſe ſeruari tradit. Cui ſubſcribit M. Varro, addens in arido vbicunque poſita, facilè per ſe durare. Quæ etiam diſſecta, nonnulli in Sole, vt pyra ſiccant, ſeruántq; vaſculis in hyemem. Cùm vti volunt, aqua feruente macerant, ac ita reuireſcere cogunt, ſapore ſanequàm iucundo. Alij integra cum ramis dolio picato ſuſpendunt, illitis pice omnium ſurculis, excluſáque aura quacunque operculo ac gypſo, dolia ab aqua & humiditate procul eſſe ſatagũt. Quidã, vt tradit Columella, in defruto illa commodè ſeruant, addito ſpiſſamento aridi fœniculi, quo deprimantur, ita vt ius ſupernatet: deinde picato operculo vas claudunt, & gypſo illinunt, ne quis poſſit intrare aut abire ſpiritus. Fit ex maturis ſorbis, ſicut ex malis & pyris vinum apud multos: adhæc, omphacium & acetum ex immaturis.

Quomodo ſeruanda ſorba.

Alij modi cuſtodiẽdorum ſorborum.

Pulchra & notatu digna pro ſorborũ repoſitione.

Vinum, omphaciũ, & acetum ex ſorbis.

Arboris Nucis, ſeu Iuglandis, eiúſque fructus, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XII.

NVx, ſiue Iuglans, arbor eſt pueris ac ſenibus notiſſima, quę locis ſiccis & frigidis gaudet, necnon lapidoſis, quemadmodum poſt Plinium ſcripſit Palladius. Columella agrum calidum, durum & ſiccum deſiderare tradit. Poteſt tamen &

Quibus locis gaudeat nux.

Quomodo ſerēda nux, & ante ſationem præparanda.

locis temperatis iuuante humore educari. Serenda eſt nucibus ſuis eo modo quo amygdalus, ſed priùs ſiccari debét in Sole, vt exhauriatur humoris noxium virus. Idem Columella præcipit eas macerandas eſſe in aqua mulſa, nec nimis dulci ante depoſitionem: nam ita iucundioris ſaporis fructum cùm adoleuerit arbor præbebit: ac interim melius & celerius naſcetur. quod de Auellana multi intelligēdum cenſent. Palladius admonet nuces eas tranſuerſas ponendas eſſe, vt latus ac commiſſura terræ infixa ſepeliatur, & cacumē ad Aquilonis partem vergat. Columella ternas in trigonum ſtatuit, ſed ita vt pars acutior ſit infrà (quia inde radices mittit) & nux à nuce minimè palmo abſit, ancépſq; ad Fauonium ſpectet. Vt vt fuerit, lapis vel teſta ſubter apponi debet, vt radicem nō ſimpliciter, ſed repercuſſu diſpergat. Hęc de iuglādibus obſcurè tradita, ad amygdalas cum Plinio libenter detorquerem: & ſi iuglandes nuces commiſſuris iacentibus porrectas optimè ſeri præcipit. Quarum arbor quò ſæpius transferetur, eò lætior euadet. Quod fieri expedit, dum bima eſt in locis frigidis: in calidis verò, dum trima. Cuius radiculæ reſecari non debent, vt fieri ſolet in aliis arboribus, quin potius bubulo fimo tingi, vel quod melius erit, cinere in ſcrobibus reſpergi, ne ſtercoris calore aduratur arbuſcula. Nulla eſt arborum (poſt ceraſum) quæ vel facilius, vel melius proueniat. Cuius rei teſtē proferemus Ouidium, apud quem nux querula hunc in modum loquitur:

Notāda pro nucum poſitione & plātatione.

Quomodo & quando transferenda nux.

Nucem de omnibus arboribus citò ac facilè prouenire.

Sponte

Sponte mea facilis contempto naſcor in agro:
Párſque loci qua ſto, publica penè via eſt.

Scrobibus altis admodum delectatur, vúltque interualla magna, quia ſtillicidiis foliorum ſuorum, proximis vel ſui generis arboribus nocet. Ita enim frondis proiectu diffunditur, vt per ipſam non defluát imbres, ſæuáque ſtilla eſt, quemadmodum ſcribit Plinius. Apud quem etiam lego vmbram arboris huius, ſatis quibuſque non nutricem eſſe, ſed nouercam, vnde quæcunque attigit haud dubiè venenat. Arbor hæc inferiore ſui parte fertilior eſſe ſolet, neque cariem, neque vetuſtatem ſentiens. Idque de multis ſingulare habet, quòd ſe frangi ſonitu prænunciat, ita vt præſentire homines poſſint. Quod in Antandro contigiſſe tradit Plinius, omneíſq; è balneis terrefactos aufugiſſe. Sed mirabilis eſſe ſolet illius cum quercu antipathia: tam enim pertinaci odio diſſident, vt iuxta nucem iuglandẽ depacta quercus moriatur, imò verò altera in alterius ſcrobe poſita elangueſcit: & ſi nucem in quercum ſenio mutari nonnulli tradiderint. Damageron in ſuis Georgicis græcis ſcribit, nucem meliorem fieri, meliúſque adoleſcere, ſi vrina pueri impuberis, vel nondum Venerem experti, diebus quinque præmaceretur, antequàm terræ committatur, & ita plantetur. Quod etiam in amygdalis commẽdatur, vt ſequenti capite ſcribemus. Si caudici, vel radicibus cinerem iugiter affuderis, corticis teneritudinem & nuclei fragiliorem carnem, fructuúmque denſitatem procurabis. Eadem lætior euadet, ac citò adoleſcet, ſi cupeum clauum,

Nucis arboris ſtillicidia nocere, adhac vmbrã.

Mira de nuce arbore, & notanda.

Nucis & querc' ſumma antipathia.

Quomodo nux optimè adoleſcat.

Quomodo cortex nucis fiat fragilis.

aut ligneum palum ad medullam vſque transfixeris. Nodoſam duritiem exuet, ac nuces facilè friabiles dabit, ſi truncum terebro per medullam traieceris, atque foramini parem vlmi cuneum adegeris. Si fructum amittit, & defluum habet, verbaſci radicem, vel coccineum pannum detritum, & ſterquilinio acceptum, amuleti vice ſuſpende, aut illiga. Hæc Damageron. Ad Palladium redeo. Si ſenectæ vitio, inquit, excauetur iuglandis arbor, longus canalis à ſummo trunco ad imum excudi debet: ſic enim Solis & venti beneficio difflantur ac dureſcunt quę in marcorem tranſibant. Arcebitur autem hiantis cauernæ vitium, frequenti arboris ablaqueatione. Si præ durum & lignoſum fructum gignat, cortex in orbem vulnerandus erit, vt noxij humoris vitium deducatur. Alij radicum ſumma præcidunt. Plerique terebratæ radici buxeum cuneum imponunt, aut cupreum, ferreúmve clauum. Africanus pollicetur in ſuis georgicis, iuglandes ſine putaminibus nuces edituras, quas Tarentinas nuncupant, ſi fractis vtrinque carinis, integer nucleus illæſa prorſus carne, lana aut vitigineis foliis recentibus obuoluatur, quò minùs à formicis enucleatus arrodatur, dein terræ mandetur. Africano ſubſcribunt Florentinus Græcus, & Palladius Latinus, promittitq; ille, amygdalis idem euenturũ, ſi trunco & radicibus aſſiduè cinis circumfundatur: imò verò & reliquis fructuum generibus, quæ teſtam forinſecus habent, ſi iuxta præcedentem modum eorum arbores plantentur. Quod nuciferæ arbori quæ ætatem tulit, ſi voles

Quomodo nodoſam duritiem exuat nux, & fructum nõ perdat.

Ne vitio ſenectæ excauetur nux & interhiet.

Ne lignoſum fructũ nux progignat.

Quomodo gignantur nuces abſq; putaminib⁹

Notanda quia valdè pulchra.

les accommodare,lixiuio per annum continuum ter in menſe rigabis. Cæterùm quia arbor hæc ſata quæuis, vt diximus, ſua vmbra & præſentia lædit, atque hortis ob id inutilis eſſe cenſetur, (hanc niſi in extremo margine fundus alat)idcircò cuperēt plerique rationem inire, qua vel areſceret, vel annoſa & grandis facilè extirparetur.

Quomodo nucifera arbori quæ ætatem tulit, ſuccurratur

His Democritus hunc in modum ſatisfacit. Ieiunus (inquit) lentis grana aliquot mande ſeorſum: quæ dum adhuc in ore verſas, pubeſcentis flore iuglandis ramum quem volueris demorde, arbor paulatim diſtabeſcet. Id ſi non placet, flagrans igni clauus(vel lentis granū, vt legit Ruellius) radicibus imprimatur. Aut in traiectam terebro arborem,puerile lotium, vel cuneus myrteus immittatur:præſertim dum floret.Aut radici ablaqueatæ dictamnus,faba, vel pannus menſtruo muliebri imbutus,admoueatur:nam ita arbor tabida ariditate conficietur. Sunt qui in terebratam medullam viuum argentum iniiciant.

Quomodo facilè extirpanda ſit & perdenda nux annoſa

De extirpatione quarumcūque arborum, quando huc incidimus,hæc apud Plinium reperi.Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in ſucco cicutæ vno die macerato, & radicibus ablaqueatis reſperſo.Sunt qui ſub diebus Caniculæ illas ad medullam perforēt, & petroleum cum ſulphure iniiciant.

De extirpatione quarumcunque arborum.

Ferè hîc præterieram quod à multis traditum & obſeruatum audio,nimirum nucem arborem crebra vapulatione emendari & fœcundari: vel fidem faciente hoc populari diſticho,

Nux vapulando, vt mulier & aſinus,emēdatur.

Nux, aſinus, mulier, ſimili ſunt lege ligata,
Hæc tria nil rectè faciunt ſi verbera ceſſent.

Prognoſticō fertilitatis vel ſterilitatis à nuce.

His vtcunque poſitis non prætermittam pulcherrimum fertilitatis, vel ſterilitatis præſagium & prognoſticon, quod ex nucis arbore Virgilius poſteritatem latere noluit, licet multi amygdalæ aſcribant:

Contemplator item (inquit) cùm ſe nux plurima ſyluis
Induet in florem, & ramos curuabit olenteis:
Si ſuperant fructus, pariter frumenta ſequentur,
Magnáque cum magno veniet tritura calore.
At ſi luxuria foliorum exuberat vmbra,
Ne quicquam pingueis paleæ teret area culmos.

Hîc diſſimulandum non arbitror, quòd Iuglandis cortex lanis tingendis, & rufandis capillis, Plinio autore, adhibetur. Quinetiam digitos & manus ſuo attritu infuſcare ſolet. Quod nux querula ſic apud Ouidium teſtatur,

Noſtra notat fuſco digitos iniuria ſucco,
Cortice contactas inficiente manus.

Fructus nucis pulcherrima deſcriptio & pictura.

Sed omiſſa arbore, ad eius fructum, ſi placet, veniamus, quem duplici munimento & inuolucro tegi, nullus eſt qui non videat, puluinato primùm calice, herbaceóque cortice: mox ligneo putamine, compactili carinarum loculo, & tenui tunica intus armato, quot modis fœtus in parente ſolet eſſe, vt ſcribit Plinius. Quæ cauſa nuptiis religioſas fecit nuces: olim à Regibus è Perſide translatas, & ob id regias ac perſicas nominatas, vt autor eſt ille idem Plinius. Hîc

Cur nuptiis religioſæ ſint nuces.

non

nõ tacebo,quòd à capitis grauedine,quam foliorum odore in cerebrum penetrante,nux inducit: necnon à grauitate vmbræ, karyon Græcis dici ſolet:quibus kara,Attico idiomate, caput ſignificatur. Sic à Latinis ob eaſdem cauſas, à nocendo nux(vt opinor)nomen habuit. Cæterùm iuglandẽ nuncupari volunt, ac ſi diceres Iouis glãdem,interliſis literis.Quo nomine primo mundi æuo ita appellatam fuiſſe plures tradunt. Quippe cùm homines diu glandibus victitaſſent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, deguſtato nucleorum eius ſapore, dulcedine illorum mirum in modum illecti,nuces,Iouis glandes ob præſtantiam & excellentiam appellauerunt. Ad penſum redeo. Nucibus cortex ſponte exutus maturitatis indicium præbet,ac tempeſtiuitatem fatetur.ex quo tunc excuti debent. Seruantur optimè vel paleis obrutæ, vel arena, vel foliis ſuis aridis, vel arca ex ligno ſuo facta, ſi in ea claudantur, vel ſi cepis remiſceantur. Quibus hanc contubernalis hoſpitij viciſſitudinem rependũt, vt eis acredinẽ tollant, & proinde ſuauiores reddãt,quemadmodum Palladius adnotauit. Apud quem Gargilius Martialis (cuius meminit Seruius in Georg. Virgil. vt anteà monuimus)aſſerit ſe expertum nuces poſt annum virides inueniri, ſi liberæ putaminibus ſuis melle demergantur: addítque,ipſum mel ita medicabile fieri, vt ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hæc ſequenti narrationi medicæ erant contexenda. Iſtud pro coronide erit. Si in aquæ ſitulam virenteis iuglandium cortices tuſos immiſe-

Notãda de nominibus nucis & eorũdem etymo.

Vnde nuces Iuglandes vocatæ.

Quãdo nuces maturæ indicandæ.

Quomodo optimè ſeruentur nuces.

Quomodo nuces poſt annũ virides inueniãtur.

Terreſtres lũbrici à cortiubus iu-

glandis excitantur. ris, & aqua illa terrã perfuderis, videbis lumbricorum ingentem copiam emergere. Quod piſcatoribus ſcriptum ſit.

Arboris Amygdali, ciúſque nucis, cura, auxilia, & ſecreta. Caput XIII.

Locus aptus amygdalis. AMYGDALVS agrum durum, ſiccum & calculoſum amat, adhæc cœlum calidiſſimum. Quæ quia maturè florere conſueuit, pręcocíque partu, pro cœli & ſoli natura germinare, idcirco Palladius ita ſtatuendam præcepit, vt meridiem, *Quomodo plantanda amygdalus.* ſi fieri poteſt, ſemper ſpectet. Plantatur, Florẽtino autore, à nuce, viuiradice, & auulſione, vel ſtolone. Nuces quæ ſeri debent, pridie liquido fimo macerantur. Sũt qui hydromelite, aut aqua mulſa madefaciant, & noctem vnam ibi eſſe ſinant, *Notãda & aduertenda* vt mellis mordacitas germen non extinguat, & iucundioris ſaporis arbor fructum præbeat, cùm adoleuerit: meliúſque & celeriùs frondeat. quod de amaris amygdalis multi intelligendũ cenſent. Vt vt fuerit, amygdali nux in terram recta figi debet, ea parte quæ acuminata eſt, ita vt lignoſior *Noua amygdala pangenda, & quomodo illis ſuccurrendum.* pars ſurſum vergat. Sed quæ pangentur amygdala, noua ſunt eligenda, ac vegeta & recentia. Quibus ſi ſiccitas interceſſerit, terna ſuccurremus rigatione in menſe, herbíſque naſcentibus & nocentibus, circunfodiendo, emergentem arbuſculam ſæpenumero liberabimus. Terra ſeminarij Palladio adnotante, lætamen admiſtum habere debet, ſpatiis inter arbores x x pedum diſtantibus. Adoleſcentes arbuſculæ & nouellæ diligenter à

ter à pecore ſunt ſeruandæ, quia ſi ab illis rodun-tur, amareſcunt. Dum floret arbor, circũfodi non debet, quia inde flos excutitur: cuius ea eſt natu-ra, vt in ſenio fœcundior ſit, quàm iuuenta. Hoc loco minimè prætereundum duxi, quòd amyg-dalus ſola minùs ferax cenſetur: aſſociata, fructũ dat celeriùs. Equinum fimum, eiúſque vaporem ſummè odit: maximè circa germinationẽ & flo-res: Hinc nimirum plures amygdalinas arbores ſterileſcere & ſicceſcere obſeruatum eſt. Theo-phraſtus tradit, & poſt eũ Plinius, ex amaris dul-ces fieri amygdalas, ſi ſtipite circũfoſſo, & ab ima parte perforato, defluens vndique pituita deter-geatur. Quod Africanus in ſuis Georgicis græ-cis etiam monuiſſe videtur, hunc in modum ſcri-bens. Ex amaris dulces fient amygdalæ, ſi circun-foſſo ſtipite quatuor digitis à radice cauernula imprimatur, per quam lacryma quotannis ef-fluat, donec dulceſcat fructus. Idem fiet ſi circa radices ablaqueatas, vrina & ſuillum ſtercus lar-gius infundantur, deinde terra exaggeretur, & ſę-pius id repetatur: aut truncus medius terebretur, & cuneus ligni, melle oblitus imprimatur, vt ha-bet Pallad. Quin teneram & dulcem, ex dura & amara efficies, eodem Africano autore, ſi radici-bus ante florẽ circunfoſſis, aqua calida frequẽ-ter ingeratur. Quod Gargilio Martiali, ſuo more, parum prudenter aſcribit Pallad. Fructum facil-limè amittit, nedum florem, ſi auſtrinum fiat cœ-lum atque nubilum. Cæterùm, ex ſterili fructife-ram reddes, vt ſcripſit Democritus in ſuis de re agraria commentariolis, ſi radices hyeme nuda-

Amygdali-næ arbuſcu-læ à pecore defendẽdæ.

Quomodo ex amaris dulces fiant amygdalæ.

Quomodo fiant teneræ & dulces amygdalæ ex duris & amaris.

Quomodo ex ſterili

fiat fructifera amygdalus.

ueris: vel in perforatam arborem, vt vult Columella, lapidem adegeris. Quòd ſi perſeuerauerit folia ferre, fructum verò nullũ dare, partem trunci iuxta terram forato, vel potius radicem, vt legit Palladius, & pinguis tedæ cuneũ in foramen transfigito, humanáque vrina affuſa obruito: aut ſilicẽ ſic inſere, vt libro tegente claudatur. Theophraſtus copioſiorem fructum dare promittit, ſi ferreus palus arbori adigatur, impreſſóque foramini querneus inſeratur paxillus: quo modo in arborem animaduertitur, ac ſi iniuria laſciuiret.

Vt fructum copioſum ferat amygdalus.

Remedium aduerſus pruinam.

Vbi à pruina metus erit, Gargilius Martialis hoc remedio ſubueniri ait. Antequã floreat amygdalus radices nudentur, & albi lapides minutiſſimi arenis remiſti congerantur: atque vbi iam tempus videbitur vt debeat germinare, effoſſi ſubmoueantur. Porrò, inſcripta naſcentur amygdala, vt Democritus in ſuis adnotauit Geoponicis, & Palladius cõfirmauit, ſi aperta teſta ſanus tollatur nucleus ac integer, & in eo quod libuerit ſcribatur: inuolutúſque papyro, & luto intectus, necnõ ſuillo ſtercore diligenter circũlitus obruatur. Itaque de arbore & eius ſecretis hactenus.

Quomodo inſcripta naſcãtur amygdala.

Pulcherrima pictura amygdalarum.

Cuius nuculas, quas & amygdala & amygdalas nuncupauimus, gemino operimento tegi nullus eſt qui nõ videat: puluinati primùm calicis, mox lignei putaminis multos ſcarificatus ſuſtinẽtis, & in rimulas varias dehiſcentis, cui ſolidus ſubeſt nucleus. Maturitatem fatentur omnes, vt tradit Florentinus, cũ ſpoliatæ fuerint corticibus. Quæ ſi muria lauentur, candidæ fient, ac longo tempore incolumes perſeuerabunt: ſed ante repoſitionem

Quando maturæ amygdalæ, & quomodo cõſeruãdæ.

tionem debent in Sole ſiccari. Si collectæ difficulter corium exuant, paleis obrutæ illud facilè relaxabunt ac deponent. Si illas ad magnitudinem mirandam prodire deſideras, Perſicorum caput conſule. Quod ad longæuam attinet cuſtodiam, abſque vlla hominis cura, vllóve externo auxilio, diu ſeruari poſſunt, modò locum nactæ fuerint idoneum & opportunum, qui auſtris minimè pateat, & ſitũ ac marcorem nõ admittat.

Arboris Punicæ, ac eius pomi, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XIIII.

NVNC demum agendum mihi reſtat de arboribus quarum fœtus admiramur, palpamus, & guſtamus, ſed parentes ignoramus, non videmus, & deſideramus. De Punicis, inquam, Aurantiis, Citriis, Limonibus, Ficu & Olea. Quæ tametſi in ſeptentrionalibus hortis noſtris & agris non naſcantur, nec foueantur, de his nihilominus hîc ſcribere non detrectabo, vt labor noſter, opera & ſtudium, omnibus ex æquo proſit. Sanè huiuſmodi arbores climati noſtro cum ſuis fructibus vſqueadeo ſunt implacabiles & infenſæ, vt nullis blãditiis, nullis officiis, nullis obſequiis apud nos habitare velint, etiam ſi mitioribus locis hoſpitia illis deſignemus & offeramus: tantus eſt patriæ & natalium amor. Sed miſſa longiore præfandi mora, ad rem venio. Arbor Punica noſtratibus Granata vulgò dici ſolet, à granorum ſeu acinorum multitudine. Cuius pomum vnà cum arbore nobilitauit Carthago:

Mirus autoris cãdor & modeſtia.

Quo cælo & ſolo gaudeat Punica. indéque nomen ſibi adoptauit. Calido aëre gaudet, & in locis minimè aquoſis plãtatur, teſtimonio Florentini Græci, cui Palladius poſt Plinium ſuffragatur: addítque ſolum macilentum ac cretoſum amare, ſed in pingui quoq; prouenire. *Quomodo ſerenda Punica.* Seritur plantis de matrum radice auulſis. Sed meliùs procedet, ſi ponẽdus ramulus de gẽmata aſſumatur matre, & ſcilla radicibus immittatur: *Ne findatur Punicæ mala.* nam ita lætior ac fœcundior fiet. Si tres lapilli in radice conſtituantur, prouidebunt ne poma findantur, quemadmodum ſcripſit Palladius. Rigatum & purgationem deſiderat: ſoláque hæc arbor, cum vite & ficu, caudice fiſſo non emoritur, *Flos Punicæ qualis.* breui alioquin viuens ſpatio. Flos illi puniceus eſſe ſolet, oblongus & calathi effigiem repræſentans, aſpectu ſanequàm iucũdo: balauſtium vulgus nũcupat. Quanquam non ſum neſcius Dioſcoridem ſatiuæ punicæ florem cytinum appellare, ſylueſtris verò balauſtium: cui Plinius non ſubſcribit. Perdit facilè ante maturitatem fructũ, *Ne florẽ & fructũ amittat Punica.* roribúſque nimiis & pruinis florem: qua de cauſa ramos eius inflectunt coloni, ne ſubrecti humorem infeſtum excipiant & contineant. Prolem ſurſum verſus procreat, quæ corio & membrana tegitur, farctis intus numeroſis acinorum granis, vnde Granati nomen. Qua voce vtuntur *Punicũ malũ vnde Granatũ appelletur.* antiquorum plerique cum Columella. Scio non deeſſe qui pomum hoc ita nuncupatum velint à Granata regione Hiſpaniæ, quòd inibi numeroſa proueniant punica. Quæ triplici ſpecie à Dio- *Punicorum ſpecies.* ſcoride diſtinguuntur: in dulcia, acida, & vinoſa ſeu miſta. In quibus & fructus, & acinorum magnitu-

gnitudine, adhæc liquoris copia præcellūt vinolenta. Plinius ſpecies quinq; fecit, dulcia ſcilicet, acria, miſta, acida, & vinoſa. Acida fieri credūtur, ſi aſſiduè rigentur, nam ſiccitas in his & ſuauitatem præſtat & copiam: cuius tamen nimietati, vt Palladiano vtar verbo, aliquid debet humoris opponi. Si ex acidis dulcia facere voles, ſtercore ſuillo & humano, vrináque vetere radices irrigabis, Columella autore. Quin & nos, ait, etiam exiguum admodum Laſer Cyrenaicum vino diluimus, & ita cacumina arboris ſumma obleuimus: ea res emendauit acorem malorum, & apyrenum, dulcémque fructum fecit. Paxamus Græcæ agriculturæ profeſſor peritiſſimus, eam in rem arboris radices circunfodi iubet, ſuillúmque ſtercus ſublini, deinde terra ſuperingeſta, humano lotio rigari. Sed de hoc, inquit, in alio noſtro Georgico opere perfectiùs à nobis dictum reperies. Georgicum opus illud deſiderari intelligo, vt alia antiquorum pleraque, magna rei literariæ iactura. Rurſum ex acidis dulces facies, ſi ablaqueatis radicibus tedæ clauum infigas. Sunt qui algam marinam radicibus obruant, & ei aſininum ſtercus cum porcino remiſceant. Ne punica in ſua rumpantur arbore, remedio ſunt lapides tres ad radicem collocati, dum ſeritur arbor: quæ ſi iam ſata eſt, ſcilla ſecundum radices plantanda venit. Aliter cùm matura fuerint punica, antequam rumpantur, petioli quibus dependent ſunt intorquendi. Quæ res etiam præſtat vt anno toto viridia ſeruari poſſint in arbore, quemadmodum ex Columella Plinius

Quomodo punica fiāt acida.

Quomodo ex acidis dulcia euadant.

Modus Paxami pulcherrimus.

Alius modus.

Ne findātur punica in arbore.

Quomodo punica ſeruabūtur viridia in arbore.

& Palladius adnotarunt: vel potiùs ex Florentini & Africani Græcis Georgicis, & ij & ille tranſcripſerunt. Sed præter iam dicta, idem Africanus in excauatos ſcrobes, dum pangitur arbor punica, cochleas iniicit, ſi quidem reperiri poſſint: vel ſcillæ bulbos vnà mittit, cœca quadam naturarum diſcordia. Tradunt in miram magnitudinem punica mala protuberare, ſi olla fictilis circa arborem obruatur, vel ita aptetur, vt ramus cum flore in illa claudatur, ad palum, ne reſiliat, illigatus, ipſáque olla contra aquarum incurſus operta muniatur: nam ſuo tempore poma eiuſdem magnitudinis qua fuerit, opportunè reddet: imò verò ad illius rei figuram efformata, quam ollæ aut vaſculo impreſſeris, quemadmodum tradit Gargilius Martialis apud Palladium. Qui etiam promittit Punicorum multitudinem, ſi tithymali & portulacæ ſuccus æqualiter miſtus, trũco arboris, antequam germinet, illinatur. Quod Democriti georgicis acceptũ ferre debebat Palladius, non Gargilio Martiali. Si florem non continet arbor punica, veterem vrinam cum aquæ menſura pari temperabis, & per annum radicibus ter infundes, vni punicæ amphora ingeſta ſufficiet. Sunt qui algam radicibus iungant, vel florentis arboris trũcum, plumbeo circulo concludant: aut anguis corio circundent, vel bis in menſe irrigent. Si vermibus laborãt tam poma quàm arbor, radices felle bubulo ſunt tingẽdæ, & cõtinuò morientur. Si clauo æneo, vt alibi ſcripſimus, illos purgaueris, nõ facilè renaſcentur. Quibus etiam appoſitè obuiabis

Quomodo in mirã magnitudinem creſcant punica.

Quomodo comparetur punicorum multitudo.

Quomodo florem cõtinebit arbor punica.

Quomodo à vermib⁹ defendãtur punica arbor & eius poma.

uiabis aſini vrina ſuillo ſtercori admiſta & radicibus affuſa, vt tradit Palladius. Cæterùm, in ſua arbore viridia longo tempore permanebunt punica, vt ſcripſit Florẽtinus, ſi petiolos, vel potius ramulos, dum in vigore ſunt poma, ſemel atque iterum contorſeris, & cucurbitas aridas ac rapa ſingulis circundederis, ne humectentur, aut ab auibus arrodantur. Si infœcunda fuerit punica arbor, fructuoſam reddes cinere & lixiuio circa truncum frequenter infuſo. Si ægrotabit & languida erit, curabitur, recreabitúrque vbi caudicẽ iuxta radices, algis è mari proiectis contexeris, & aſſiduè rigaueris. Candidi fient punicorum acini, ſi argillæ & cretæ miſcueris quartam gypſi partem: & toto triennio hoc genus terræ radicibus inſperſeris, de Gargilij Martialis conſilio. Didymus in ſuis Georgicis teſtatum reliquit, punica rubicunda fieri, ſi cinis cum lixiuio circa arboris truncum crebrò immittatur, aut glandium cinere radices ſaturentur. Sine acinis naſci promittit Africanus ſi dempta medulla, vt in vite, ſurculus adobruatur, & dum cõprehenderit, quod emergit amputetur. Sed hoc loco prętereundum non arbitror, quòd ramis punicæ geſtatis, venenatæ beſtiæ procul arcẽtur: quapropter in ſtragulis & locis ſerpentibus obnoxiis illos ſecuritatis ergo deponendos cenſent priſci rei agrariæ doctores, & interpretes, ſicuti libro primo admonuimus. Punica arbor myrti coniugio apprimè lætatur, vt tradit Democritus, & ob id myrto inſita fertilior euadit. Vtriuſque radices & ſi aliquanto diſtent interuallo, nihilominus mutuo complexu

Vt punica diu ſeruentur viridia in arbore.

Remedium infœcundæ, lãguidæ & ægrotantis punicæ.

Vt candidi fiant punicorum acini.

Vt fiant rubicunda punica, & abſque acinis.

Punicæ ramos venenata arcere

Punicæ cum myrto ſumma amicitia.

exhilarantur. Quid amplius? Africanus in ſuis de agricultura Commentariis docet, quomodo punico decerpto ex ſua arbore, dicere poſſis quot grana intus contineat. Pomũ vnum, inquit, prius aperi, & quot acinos habeat dinumera, ac tibi in ſingulis tot eſſe perſuade, etiã ſi magnitudo variet, modò ex eadem arbore legantur. Nam ſola differentia erit non circa numerum, ſed magnitudinem aut paruitatem acinorum. His vtcunque pro arbore & eius pomis expeditis, ad conditu-ram, repoſitionem, & tutam cuſtodiam commodùm venio. Berytius in ſuis de agricultura præceptionibus græcis tradit, punica ad hybernos vſus reſeruanda, leni manu decerpi oportere, ne tactu aſperiore vitientur, aut vulnus ſentiãt (quę duo putrilaginis originem adferre ſolent) deinde pediculis in coctam & liquidam picem demerſis, refrigerata, ex ordine ſuſpendi debere. Sunt qui tota in picem mergant, & vbi refrixerint, ſuſpendant. Alij arentibus flocculis ſingillatim inuoluta, funiculis obſtringũt, ne tumeſcẽtia dehiſcant in rimas: poſteà gypſo vndequaque illinũt & veſtiunt, eóque modo munita ac loricata, in parente arbore hærere patiuntur: ſed maioribus ramis alligari debent, vt immota maneãt, & ventorum vim ſuſtineant. Palladius, & ante illũ Columella, ex Græcorum placitis, atque adeò vnius Berytij, tradit diu ſeruari poſſe punica, ſi integra vt diximus, collecta, & lino ſpartóve colligata, in aqua marina, vel feruente muria, tandiu demergantur, vt liquorem combibant, & madeſcant: ſiue, vt legit Columella, tantiſper demittantur

Pulchrũ inuentum de diuinatione acinorum Granati.

Quomodo punicá ad hybernos vſus ſeruari debeant.

Vt longo tẽpore ſeruentur punica.

dum

dum decolorẽtur, deinde Sole triduum reſiccentur, ſed ita vt nocte ſub dio non maneant: poſteà loco frigido ſuſpenduntur: cùm volueris vti, aqua dulci macerabis. Sunt qui in ſcobe querna prius aceto ſuffuſa ordinatim obruant. Alij argilla, vel figulari creta induũt, & ſiccata, loco frigido ſuſpendunt, atque cùm vſus exegerit, in aquam demittunt, & cretam reſoluunt. Plerique attactu illa inuicem ſeparant, & paleis diligenter operiunt. Columella pediculos pomorum ſicuti ſunt in arbore contorquet, ne pluuiis rumpãtur, & hiantia diſpereant: deinde ad maiores ramos alligat, vt immota maneant: mox ſparteis reſtibus arborem cludit, ne à coruis aut cornicibus, aliíſve auibus, eius ſoboles laceretur. Sed ad Berytium de punicorum cuſtodia ſcribentẽ redeo. Is ſingulis fictilibus ollulis punica ſingula ex arbore pendentia collocat, & diligenter operta ita munít ac ſtabilit, vt neque ad ramos aut truncos offendant, vel mutuo colliſu ſeſe atterãt & confringant. Cui Columella ad vnguem ſubſcripſiſſe mihi videtur his verbis: Nonnulli vaſcula fictilia dependentibus malis aptant, & illita luto paleato arboribus hærere patiuntur. Alij fœno vel culmo ſingula inuoluunt, & inſuper luto paleato craſſè linunt, atque ita maioribus ramis alligant, ne, vt dictum eſt, vento commoueantur. Sed hęc omnia ſereno cœlo adminiſtrari debent abſque rore: quæ tamen aut facienda non ſunt, quòd lædantur arbuſculæ, aut certè non continuis annis vſurpanda, præſertim cùm liceat detracta mala ex arbore, modis multis innoxia cu-

Varij & pulchri modi cuſtodiẽdorum punicorum.

Ne rumpãtur, aut interhient punica.

Pulchra & notatu digna pro ſeruandis punicis.

ſtodire,ſicuti antea oſtendimus, & nunc demùm etiam oſtenſuri ſumus. Palladius docet optimè ſeruari, ſi ſeriola obruatur ſub dio quæ habeat arenas ad medium vſque, & cum ſuis ramulis lecta mala imprimãtur ſingula cannis ſingulis, vel ſambuci virgulis, & ita in dictis arenis ſeparata figantur, vt quatuor digitis emineant ab arena. Hoc idem paulò aliter & apertiùs Columella ſic eſt proſecutus: Sub tecto, inquit, foſſulæ fiũt tripedaneæ loco ſicciſſimo, eóque dum aliquãtum terræ minutæ repoſitum eſt, infiguntur ſambuci ramuli: deinde ſereno cœlo granata leguntur cũ ſuis pediculis, & ſambuco inſeruntur. Quoniam ſambucus tam apertam & laxam medullam habet, vt facilè malorum pediculos recipiat. Sed cauere oportebit, ne minùs quatuor digitis à terra abſint, & ne ſe contingant poma. Tunc factæ ſcrobi operculũ imponetur, & paleato luto circumlinetur, ac ea humo quæ fuerat egeſta operietur. Sunt qui in calidam aquã intincta, & ſtatim exempta diutiſſimè incolumia ſeruant. Alij in ſiccam arenam diſtincta & ſecreta deponunt, aut in frumentario aceruo ad vmbram, donec rugoſa fiant, diligenter condunt. Plerique, vt Palladius adnotat, in ſeriola cui ad mediũ aqua mittatur, punica ſic ſuſpendunt, ne humorem tangant, quæ poſteà diligenter clauditur, ne ventus irrumpat. Alij in dolio hordei pleno ita collocãt ne ſe inuicem contingant, illúdque deſuper operiunt. Nõ deſunt qui illa cum ramulis arbori detrahant, & creta figulari perlita, vbi diligẽter maturuerunt, in Sole deſiccãt; deinde ſi quà rimam creta

Modi alij cuſtodiendorum punicorum.

Artificium pulchrum & ingenioſum.

Inuẽtiones miræ pro ſeruandis punicis.

Viæ aliæ cuſtodiendorũ punicorum.

creta fecit, luto linunt, & rurſum aſſiccata frigido loco ſuſpendunt,quemadmodum ſcribit Columella. Qui hanc rationem poſtremam cuſtodiendorum granatorum à Grecis geoponicis tacitè mutuatam, ſic nobis proponit. In vrceo fictili nouo (inquit) ſcobem populneam, vel ilignеam ſubſternere oportet, ac ita diſponere vt ſcobs inter ſe calcari poſſit. Deinde facto primo tabulato, rurſus ſcobem ſubſternere, & ſimiliter mala diſponere, donec vrceus impleatur. Qui cùm fuerit oppletus,licebit operculum imponere,& craſſo luto diligẽter oblinire. Omne autem pomum quod in vetuſtatem reponitur, cum pediculis ſuis legẽdum eſt:&, ſi abſque arboris noxa fieri poſſit,etiam cum ramulis,nam ea res plurimùm ad perennitatem confert. Hactenus de punicorum repoſitione & cuſtodia, in qua demonſtranda & recenſenda, ſi tibi prolixior ſum viſus, factum id puta, quòd hæc ratio multa habeat communia cum reliquis pomorum generibus.Cęterùm,hîc non omittam quòd ex punicis ſeu granatis vinum medicatum fieri ſolet tali arte ac methodo. Acini maturi diligenter ex ſuis membranis ſecluſi, prælo committuntur ac exprimuntur: mox vinum ſaccis ad id accommodatis percolatur, & in vaſculis reponitur quouſque fęx reſidat, deinde clarum cuſtoditur affuſo deſuper oleo ne corrumpatur, vel aceſcat. Sunt qui abſque oleo illud in cadis aſſeruent, ſed per æſtatem facilè aceſcit. Modi alij ſunt requirendi à conſultiſſimis agriculturæ & medicinæ profeſſoribus, nam,vt dixit Poëta, *Non omnia poſſumus*

Notatu digna quia pulchra.

Quomodo legendum pomũ quod vetuſtatem ferre debeat

Quomodo fiat vinum medicatum ex punicis.

Oleum ab acore vina tuetur.

omnes. Illud interim non diſſimulabo quod apud Hieronymum Cardanum legi: nimirū corticem punici mali ferrum in chalybem mutare: ſed modum ſubticuit.

Arborum citriæ, Aurantiæ, & Limoniæ, earumdémque pomi, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XV.

Arbor citri cur Medica & Perſica dicatur.

CITRIA arbor, quia apud Medos & in Perſide nata ac educata fuit, idcircò & Medica & Perſica Theophraſto, & Aſſyria Plinio vocari ſolet. Hanc gentes plurimæ ob remedij præſtantiam, fruſtra olim ſudarunt ad ſe transferre fictilibus in vaſis, dato per cauernulas radicibus ſpiramento. Plinij æuo in Italia non vigebat: primúſque Neapolitanus Palladius cultu & diligētia è Medis in Latium tranſtuliſſe ac propagauiſſe dicitur. Quem ſolers imitata poſteritas, meridionali Galliæ & Hiſpaniæ ceu per manus tandē cōmunicauit. Amat terrā rarioris naturæ, quemadmodum idem ſcribit Palladius: adhæc cœlum calidum & humorem continuum.

Palladius arborem citri primus in Latium tranſtulit.

Quo ſolo & cœlo gaudeat malus citria.

Pulchra arboris citri deſcriptio.

Ipſa ingens arbos (inquit Virgilius) faciémque ſimillima lauro:
Et ſi non alium latè iactaret odorem,
Laurus erat: folia haud vllis labentia ventis:
Flos apprima tenax.

Et Iouianus Pontanus,

Ipſa quidem lauro foliíſque, & cortice, & ipſo
Stipite tum ſimilis, tum frondeſcente iuuenta:
At cono inferior, ramíſque valentibus impar:
Nam florum longè candore, & odoribus antêit.

Hæc arborū omnium ſola ab auſtro opem ſentit,

tit,& ab aquilone læditur, autore Florentino in ſuis de agricultura Græcis Rudimentis. Si quis in regione frigida illã nutrire & cicurare volet, loco ad meridianam partem conuerſo debet diſponere,& hybernis menſibus ſtramine, aut tegetibus operire,& maximè cucurbitarum ſarmẽtis: nam ſympathia quadam illam à frigore illęſam ſeruare dicuntur, vt idem ſcripſit Florẽtinus. Hinc factum videas, vt multi non ineptè prope citriam cucurbitas vbique ſerãt, nam ab his iuuari creditur. Vbi æſtas refulſerit, nuda arbor aëri tuto eſt reddenda ac exponẽda. Gaudet aſſidua foſſione, ex qua maiora proueniunt poma. Stirps ea ſuapte natura tenerior, ſi paucã glaciem experiatur, ſyderata contabeſcit. Quare diuites in concameratis fornicibus ad Solem ſpectantibus, illã prope parietęs collocãt, ęopioſóque humore rigãt. Dum æſtas aduentarit, apertis fornicibus, vt dictum eſt, Sole illuſtrari ſinunt, & eius tepore vitalíque ſpiraculo foueri ac recreari. Appetente rurſum hyeme ſub fornices reducunt. Seritur ſemine, talea, ramulo, & claua, vt in ſuis Georgicis græcis tradit Anatolius. Si ſemine vel granis ſerere ſatagis, hunc in modum de Palladij conſilio incedere tibi licebit. Imprimis terrã ad duos pedes fodies, cinerémq; miſcebis ac in breues areas digeres, vt vtrinq; per canales aqua diſcurrat. In dictis areis palmarem ſcrobiculũ manibus aperies,& tria grana verſo deorſum cacumine, iũcta cõſtitues, ac obruta quotidiano imbre reſperges, vt rigatione animata melius adoleſcant. Acreis medullas in dulceis mutabunt, ſi per triduũ mul-

Cucurbitas citriam ſeruare ac iuuare.

Arbor Citria frigoris impatiens.

Quomodo ſemine ſerẽda ſit arbor citri.

Quomodo acres medullas mutẽt in dulces citria

ſa maceraueris,citiúſq; procedent,ſi aquę tepẽtis beneficio vtaris,vel ouillo lacte,quod prętat.Seruntur etiam fictilibus,dato radicibus ſpiramẽto per cauernas. Natis germinibus proxima herba ſemper runcanda eſt,& planta trima trãſferenda. Quæ plurimũ iuuari creditur circũſitę cucurbitę flagellis:nã naturali & occulta quadã vi,illam,vt diximus,à frigorũ iniuria vindicãt. Ex quo combuſtæ cucurbitarũ vites,citri radicibus vtiliſſimũ præbent cinerẽ.Si arborem increſcẽs fructus degrauat,poma multa detrahere cõueniet,ita enim alenda,vegetiore proficient incremento.Calidis locis partum nunquã alternat,ſed perpetua fertilitate pomificat,aliis pubeſcentibus,aliis adultis, aliis maturitate caducis. Vnde ſic gradatim illius ſuccedunt poma,vt maturis ſe ſubſtituãt acerba, acerborúmq; ætatẽ florentia conſequãtur: orbẽ quendam continuæ fœcunditatis ſibi miniſtrãte natura,quæ hanc fœturam non interpellat,ſicuti præclarè adnotauit Plinius. Soli flores qui velut eiectã in medio colum gerunt, fœcũdi credũtur: qui verò ea carẽt,ſterileſcũt, infertiléſq; labũtur. Porrò,hîc mihi diſſimulãdum non eſt,quòd hæc arbor aliis annecti recuſat. Cuius pomũ citrium vulgò nuncupatũ,effigie rugis caperata,oblõga, & interdũ rotunda,aureo colore ſuppallido illuſtratur, comite gratiſſimo odore, & acidulo ſapore.Non mãdebatur Theophraſti ætate, ſed ne Plutarchi quidem auorũ memoria, vt Athenæus ſcriptũ reliquit. Parthorũ proceres huius grana dũtaxat incoquere ſolebãt eſculẽtis, cõmendãdi halitus gratia. Quod pleriq; ad folia detorquent

Remedium arboris quæ à ſuo degrauatur fructu.

Mira arboris citri pomificatio & fœcunditas.

Pulchra deſcriptio & pictura citri pomi.

Summè notanda & aduertenda quia pulchra.

non

non minùs odorata quàm pomum ipſum. idcirco veſtibus vtrunque peraptè interſeri ſolet, vt eas ſuaui odore perfundat, & ab offenſis vindicet: vnde Homerus & Neuius veſtes citroſas cognominarũt. Si pubeſcens pomum, fictili vel vitro claudatur, per incrementa non ſolùm formá vaſis contrahet, ſed tanta magnitudine, quanta fuerit vas, extuberabit. Quod ſi effigiatum fuerit, formæ & imaginis ſpeciem incluſum pomũ præſe feret: ſed vaſi oportet perſpirationem relinquere, vt anteà monuimus, hoc eſt, foraminula addere, quibus aërem admittat, ex Florentini cõſilio. Eſt alia via & ratio effigiandi pomi à nobis ſuperius tradita, quãdo malorum hiſtoriam percurrebamus. Cæterùm, ſi rubra citri poma voles efficere, ſurculum moro inſerito, & rubrum pomum dabit. Medium pomi dulce fiet, vt tradit Palladius, ſi truncus obliquo foramine ab imo terebretur, vt altera parte non exeat: ſic humor effluere permittetur donec poma formẽtur: mox foramen luto replendum erit. Idem fieri affirmãt ſi ſemina priuſquàm ponantur, ouillo lacte, aut mellita vel ſaccharata aqua maduerint, aut in recenti ficu dies aliquot ſepulta fuerint, aut in aqua decoctionis ficuum quadrageſimalium emaduerint. Sed pulchrum erit his de rebus audire Iouianum Pontanum, de Citriorum & Limoniorũ mutando ſapore hunc in modum ſcribentem:

Quò non ars penetrat? palmes cædatur, & ipſe
Craſsior: in palmúmque cauetur, & vndique labris
In gyrum ductis, nec pollice craſsius, illuc
Infer mella liquata, & grandi contege ſaxo,

Quomodo citrium pomum naſcatur effigiatum.

Quomodo rubra fiãt citria, & medium illorũ dulce.

Aliud vt citria fiant dulcia.

Ingenioſa, pulchra & notatu digna.

Quod Solem auertat: poſtquam arida ſuxerit arbos
Incluſum humorem, & ſitiens noua pocula gliſcit.
Mella cauo immerſans flauentibus imbue riuis.
Vel vacuam ſolers thymbræo nectare cellam
Diſtende, ac latices humano è corpore fuſos
Mollibus irrora radicibus: interea ne
Neglige frondoſum toto de ſtipite germen
Vellere: non dêerit fœlix fortuna labori.

Iouiani Pōtani laus.

Hactenus Iouianus Pontanus, poëta, orator, & philoſophus ad vnguem factus. Qui citriorum hiſtoriam in ſuis Heſperidum hortis omnibus partibus docto ac eleganti carmine abſolutam reddidit. Hunc ſi videbitur, leges & conſules. Venio ad citriorum condituram & repoſitionem ab antiquis acceptam. Itaq; ſi aptè voles citria colligere & optimè ſeruare, nocte cum ſuis foliatis ramulis, latēte Luna carpere debes, & ſecreta diſponere: autor G. Martialis. Sotion inter Græcos geop. celebris, promittit citria nullo modo putreſcere, quæ aceruis hordei aut milij obruta fuerint. Alij ſingula ſingulis fictilibus claudunt, & opaco loco ordinata cuſtodiunt. Plerique in minutis ſtraminibus ſeruant: vel paleis, aut ſcobe lignea. Idem Sotion iubet pomum citrij ſubacto gypſo ſtudioſè lini, vt toto anni curriculo inoffenſa integritate, & omni vitio illæſum cuſtodiatur. Sed ne, queſo, obliuiſcaris, quòd calido pani ſi ſuperponātur citria putrilaginem celeriùs cōcipient, & in corruptionem promptiùs agentur.

Quomodo optimè colligēda & ſeruādacitria.

Modi alij valde notandi.

Hæc de citriis: de Aurantiis nunc paucis dicēdum: quorum arbor citriæ plātam magnitudine æquat, & foliis ab ea parum, aut nihil refragatur.

AVRAN-

AVRANTIA poma cùm auri colore pelluceãt, ab auro nomen meritò accepiſſe mihi videntur, ex quo aurea mala dici poſſunt. Quæ ex viridi in luteum langueſcunt, citreola & citrula nominãt. Quæ verò ouata ſpecie turbinantur, ſi luteo nitent colore, citrangula, & priuatim citrea appellant. Si herbaceo colore virent, limonia dicunt. Si prægrandia ſunt melonum modo & orbiculata, ouatáque facie turgent, ponceria & citromala vocitant. Quæ omnia ſpecierum vernacula nomina, à citrio deflexa videntur. Cum quo cõmunia ferè omnia habere creduntur, tam auxilia, quàm ſecreta. Quæ res me mouet vt de illis in prę̨ſentiarũ nihil ampliùs ſcribam. Trãſeo itaque ad Limonia, quorũ cura, cultus & auxilia cum citriis conueniunt. Súntque in triplici differentia.

Vnde dicta Aurantia poma.

Citreola, citrãgula, limonia, ponceria, & citromala.

—altera fœtu
Exiguo, ſuccos guſtu meditantur acerbos:
Altera ſunt fructu maiore, & rorida ſucco
Vberiore, ſed oblongo tamen vtraque ductu:
Tertia prægrandi turgent ouata volemo,
Ac citrij referunt ſinuoſa ab imagine formam,
Sed guſtu ingrato, quémque ora offenſa recuſent.
Eſt idem cunctis cultúſque, & cura, & iniquum
Cœlum indignantur, frigúſque, æſtúmque recuſant.

LIMONIA.

Tres limoniorum differentiæ.

Qui plura volet, conſulat librum ſecundũ Horti Heſperidum Iouiani Pontani: illic reperiet quo ſibi abundè ſatisfactum dicat. Hîc finem eram facturus, niſi mihi in mentem opportunè veniſſet, quòd ſucco limoniorum bis aut ter colato, ſi integras margaritas lauabis & immerges, Solíque expones, in quinque aut ſex diebus ita colliqua-

Notanda de ſucco limoniorũ margaritas colliquante.

bis, vt mellis conſiſtentiam referant. Ex ea materia poteris formare quicquid tibi viſum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus: cui ingenteis debentur gratiæ, ſi vera ſunt quæ tradit. Hîc non omittam quod apud Leuinum Lemnium medicum doctiſs. ſcriptũ & adnotatum legi: nimirum limoniis tam acidum ſuccum ineſſe, & vſqueadeo exedentis naturæ, vt ſi ei per horas aliquot aureum numiſma inſeras, acciſo imminutóque pondere illud eximi deprehendes: nam penetrabile frigus adurit. Quanquã alia ſubeſt cauſa, quæ, vt aliis deſcribendis ſuus detur locus, hîc nobis non temerè relinquetur.

Succũ limoniorũ auro ſuum põdus eximere.

Arboris Fici, ac eius pomi, cura, auxilia, & ſecreta. Cap. XVI.

FICVM Columella tradit aprica loca, calculoſa, glareoſa, & interdum ſaxoſa maximè amare. Quo in ſitu celeriter conualeſcit, modò ſcrobes amplos & idoneos feceris, & altos, vt vult Palladius. Qui genus terræ durum, gracile ac ſiccum, ei etiam quadrare ſcribit, pro vtili pomorum ſapore. Quæ in montanis & frigidis locis naſcitur, quia minus lactis habet, ad ſiccitatem durare nõ poteſt: quare vſus illi in viridi eſt. Quæ in planis & calidis locis viget, pinguior eſt, & ob id, in ſiccitate durabilis. Sanè, cùm delicatula ſit planta, facillimè perit à glacie, ac citò à ventis diſrumpitur. Quare ab his ſummè eſt tutanda, quemadmodum in ſuis Georgicis admonet Didymus. Qui multitudinem aquæ, & crebram rigationem

Quibus locis gaudeat ficus, & quæ terra ei quadret.

Vtra præſtãtior ficus, in mõtanis naſcens, an planis.

Ficum non ferre glaciẽ, ventos, nec aquas.

gationem, pomorum arboris huius naturalem pulchritudinem corrumpere, iiſq; putrilaginem conciliare tradit. Nec omittit arborem hanc ſemine prouenire poſſe, ſi quis maceratas ficos reſti obducat, & cum eadem obrutas frequenti imbre irroret: ſic enim complures emergent arbuſculæ, quas oportebit transferre in ſcrobes. Si quis viuiradicem pãgat, ſcillæ bulbos interiiciat, aut muria madefactam collocet. Præſtabiliùs tamen fuerit, ſiue plãtulam, ſiue ramulos ſeras, bubulo fimo madefacere. Sunt qui calcem viuam cum plãta adobruant, vt idem prodit Didymus, arbitrantes ſic ſatam ſuo domino nequaquã decoquere. Alij rubricam ablaqueatis radicibus adiiciunt, alij verò cinerem. Iuxta ſcillã ſata Plinio lætior euadit: imò verò ocyus augetur, minúſq; vermibus infeſtatur: quæ ſeneſcens fertilior eſſe ſolet, quàm adoleſcens: excitato puluere non ſolùm vireſcit, ſed etiã increſcit ac proficit: ad quẽ vſum ficos ſolent ſuffodere coloni, cùm puluere opus fuerit. Non deſunt qui radices amputandas contendãt, & cinere obſtruendas, caudice paſſim vulnerato: copioſiorem fructum inde ſperantes. Recidenda ſunt in ea arbore, quæ aut putria aut malè nata reperientur: alioquin locis humectis pomum dabit ſaporis obtuſi: circunciſis contra hoc radicibus, aliquãtus cinis debet apponi. Hæc ex fructiferis vna eſt quæ nunquã floret, ac breui tempore in ficeto viuit. Cui caprificus permiſcetur, ne ante maturitatem fructus amittat ac vermes creet, quibus alioquin ſummè eſt obnoxia: adhæc, vt non ſit neceſſe per ſingulas arbores fi-

Quomodo ſemine proueniat ficus.

Ficus ſeneſcẽs fertilior quàm adoleſcens.

Ficus ſola ex fructiferis nũquam floret, vermibus ſummè obnoxia.

culneas, caprifici poma in remedium ſuſpendere. Si hoc deſit, abrotoni virga, vt docet Palladius, ſuſpenditur: aut callum quod in vlmeis foliis inuenitur. Si id rurſum non fuerit in manu, arietis cornua circa radices obruentur. Vel trũcus ipſius arboris, qua parte turget, ſcarificabitur, vt poſſit humor effluere. Si vermibus laborauerit, ramum terebinthi, vel lentiſci taleam cum plantis fici, cacumine inuerſo ponemus. Perdentur verò calce viua radicibus inſperſa, vel in cauas trunci parteis miſſa. Sunt qui æreis vncinis illos tollant. Alij amurcam, alij veterem vrinam ablaqueatis radicibus miſcent: adhæc bitumen & oleum. Si voles vt ficus ſua poma ſerò proferat, hoc eſt, ſi maturam ficum cupis ſerotinã facere, ſecretum id docentem Columellam auſculta. Cùm groſſuli, inquit, minuti erunt, id eſt, cùm fabæ magnitudo illis fuerit (vt interpretatur Palladius) ex arbore decutito: hoc faciens coges vt alterum fructum edat iterum, cuius maturitatem in hyemem ſerã differet. Summè prodeſt ſimul atque folia agere cœperit, rubricam amurca diluere, & cum ſtercore humano ad radices profundere: nã res ea vberiorem fructum, & pomi farctum ſpecioſius ac plenius efficit. Prodeſt inſuper cum frondere incœperit, acutiſſimo ferramento ſumma cacumina nonnunquam amputare: ſic enim firmior fit arbos ac feracior. Democritus in ſuis Georgicis aſſerit, ficum pomorum iacturam non facere, ſi caudex mororum ſucco fuerit illitus. Adhæc fructum non abiicere ægrotantis modo, ſi radices ſale ac marina alga, aut fuco marino, vt legit Ruellius

Ne ficus fructus amittat.

Remedium aduerſus vermes.

Vt ficus ſerotina ferat poma.

Vt fructum vberiorem ferat ficus.

Quomodo ficus fructũ nõ abiiciet.

Ruellius obducantur. Vel ſi quadrantibus Lunæ caudices rubrica oblinantur: aut caprifici groſſuli, vel intorta ex his ſerta arbori ſuſpendantur. Addit ille idem Democritus, quòd ſi Pleïadum emerſu quis in excauatum ſcrobem pares aquæ & amurcæ portiones miſtas, circa truncum infundat, arbor ſui fœtus tenax, pomum nequaquam abiiciet. Ad quam rem Palladius cancrum fluuialem cum rutæ ramo eidem arbori ſuſpendit, aut faſcem lupinorum: præcipítque terebratæ arbori nonnunquam cuneum defigendum, vel ſecuri corium illius ſæpè proſcindendum. Si ſylueſtrem māſuefacere volueris, amputatos ramos vino & oleo per ſeptem dies irriga, & optato potieris, quemadmodum ſcripſit Africanus. Si ſcabie laborauerit, curabis ex Leontij præſcripto, ſcilla iuxta radices plantata: aut rubrica aqua diluta, & circa truncum affuſa. Si arbori moleſtæ fuerint formicæ, rubricam butyro & pice liquida miſtam circa truncum induci iubet Palladius. Sunt qui pro amuleto coracinum piſcem arbori ſuſpendant: de quo & auxiliis aliis, libro primo abundè ſcripſimus, ad quem ſi videbitur recurres. Democritus promittit ficus præcoces, ſi columbinum fimũ, piper item ac oleum radicibus indideris. Idem etiam continget de Palladij conſilio, ſi ſucco longioris cepæ cum oleo & pipere miſto, poma inunxeris, quãdo groſſi rubere incipiunt. Cæterùm vt fructum varium ficus exhibeat, ita vt pomum altera parte nigreſcat, altera verò candicet, ſic coitum eum aggredieris. Duorum ficorum diuerſorum ſemi-

Vt ficus ſui fœtus ſit tenax.

Vt ſylueſtris ficus māſuefiat & ſcabie liberetur.

Ne moleſtæ ſint formicæ

Quomodo fiant præcoces ficus.

Vt fructum variũ exhibeat ficus.

na ſiue grana linteolo deligata, ſere: & cùm res poſtulauerit arbuſculam transfer adultam. Si ficus inſcriptas vel figuratas tibi comparare vo- les, ficulneum oculum ea quam cupies figura inſcribito, & poma hac ſpecie inſignita habebis, ſi non mentiuntur Democriti græca Georgica. In quibus etiam tradit, quòd ſi quis fici eſu alui deiectionem moliri cupiat, veratrum nigrum cum lactuca marina ſeu tithymalo tritum, radicibus arboris eius quæ deponetur, debet inſerere: hinc quæ naſcentur poma ventrem mouebunt. Res eadem fiet, ſi purgantia alia ſimplicia, vt loquuntur, addideris. Cuius rei experimentũ etiã in aliarum arborũ pomis, vt anteà diximus, tibi facile erit. Illud ex Columella hîc nequaquam prætereundum duxi, quòd decocta caprificus & cum cibo alitibus atque gallinaceis exhibita, ficorum faſtidium illis creat, quorum alioquin ſunt appetentiſſimi. Addo quòd ſucco ficuum ſatiuarum lac à pleriſque cogi ſolet, ſyluestrium verò nequaquam. Quod vnum, ſi ad ignem tepefiat, ficíque ramulo moueatur, idem, teſtante Africano, præſtabitur. Imò verò & ſucco ex vulnerato fici cortice ſtillãte. Si ficus celeriter matureſcere voles, vbi ad iuſtam magnitudinem creuerint acu perforabis, oleóq; illines, deinde oliuæ foliis circunteges, ac ligabis. Autor Petrus de Abano. Sed nec iſtud hoc loco mihi eſt diſſimulandũ, quòd tam paſſæ, quàm recentes ficus, panis ac obſonij vicẽ olim habuerunt, eóque cibo priſci athletæ vires aluerunt priuſquam Pythagoras exercitator eos ad carnes tranſtuliſſet.

Vt ficus naſcantur inſcripta.

Vt ficus ſint deiectorie alui.

Vt alites ficus non attingant.

Quomodo lac cogatur abſque coagulo.

Vt ficus celeriter matureſcant.

Pulchra & notatu digna.

Sale

Sale inueteratis etiam caſei loco veſci excogitatum eſt, Plinio autore. Hîc duo prodigioſa naturæ miracula mihi in mẽtem veniunt. Vnum tauros quamlibet indomitos & feroces, fico alligatos cicurari, & immobiles conquieſcere. Quod & caprifico illorum collis circumdatæ, Plinius aſcripſiſſe mihi videtur. Alterum, victimas, cæſorúmque animalium carnes perquàm celeriter tenereſcere & fragiles effici quæ in fico pependerint. Poſtremi rationem in Sympoſiacis Plutarchus petiuit. Cùm inter obſonia Ariſtionis, inquit, coquus immolatum Herculi gallinaceum gallum recentem, tenerum ac penè friabilem obtuliſſet: tam citam teneritudinem fico referebat Ariſtion, contendens iugulatas aues etiam prædura s teneritatem contrahere, quæ penſiles fico adhæſerunt. Cauſam adfert, quòd auram, halitúmque vehementem ac digerentem expiret ficus, quo carnes deſiccantur & concoquuntur. Idem etiam continget, vt id obiter admoneam, ſi tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. Hæc de parente arbore ſatis: venio ad ſobolem, & eius cuſtodiam. Ficus ſeruari poſſunt virides, vt ſcribit Africanus, & cõfirmat Palladius, ſi in melle ita diſponantur, vt neque ſe inuicem, neque vas contingant, quod operculo diligẽter tegi debet. Idem continget ſi ſingulæ intra viridem cucurbitam claudantur, loculis vnicuique cauatis, & ſuſpenſa in vmbroſo loco cucurbita, vbi nec ignis, nec fumus inſpiret. Verùm cum petiolis legi debent, nam ſic diutius integrę durant. Alij calicem vitreum, aut aliud quoduis perſpi-

Tauros feroces à fico cicurari.

Carnes ad ficum ſuſpẽſas tenereſcere.

Cur iugulatæ aues tenereſcant in fico penſiles.

Quomodo ſeruentur ficus virides

cuum poculum ſuper ficos leuiter inuertunt,& obducto cera ſpiramento ita relinquunt, ac immarceſſibiles ſeruant. Scribit ille idem Africanus muſteas, ac ſi in parente eſſent, hunc in modum cuſtodiri. Cùm vinaria dolia operculátur, in nouum fictile non rotũdum, ſed potiùs ex arbitrio quadratum, fundóque fultum, recentes ficus minus maturas, cum ſuis pediculis lectas, immitte: & ita ſecerne, vt ſpatium intercedat, vbi diligenter fictile illud clauſeris, in dolio vini pleno, ad vnguem operto, natare permitte: niſi acorẽ contraxerit, tali habitu ficus máſiſſe comperies, quali conſtabant dum iniectæ fuerunt. Quòd ad aridas attinet, quas Iſchadas vocant, Paxamus in Græcorum agricultura exercitatiſſimus, ſcribit à putrilagine vindicari poſſe hunc in modum. Paſſæ ficus, inquit, ſine vlla carioſæ labis nota integræ manebũt, ſi tres liquida pice imbutæ ita collocentur, vt vna fictilis fundum obtineat, altera referto ficubus ad medium vaſe, ibidem reſideat, & tertia eodem ad fauces vſque cõpleto, ſuperficiem teneat. Durabunt inſuper, vt ille idem tradit, ſi in tegete, qualo, ſporta, vel cratibus inditæ, calfacto furno, poſt panem exemptum, propendeant, & in noua, ac bene picata fidelia condantur. Sunt qui cũ pediculo lectas, ferueſacta muria cum oleo, in Sole rigent: & in vas, luto, vt decet, oblitum, immittant. Alij, cratibus exponunt, toto Sole ſiccandas, & nocte ſub tecta reportãt. Modos alios cùm ex Columella, tum Palladio requires. Sed in hac ficuum hiſtoria tacendum non eſt memorabile Catonis ingenium. Is dum

Quomodo dulces ſeruẽtur ficus ac ſi eſſent in arbore.

Quomodo aridæ ficus à putrilagine vindicẽtur.

Varij modi cuſtodiẽdarum ficuum

Modus popularis.

perniciali

perniciali odio Carthaginis flagraret, & nepotũ ſecuritatis anxius eſſet,clamarétque omni Senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum. Quẽ vt ſcribit Plinius Patribus oſtendens: Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cùm inter omnes recentem eſſe conſtaret. Atqui tertium,inquit,ante diem ſcitote decerptum Carthagine, tam propè à muris habemus hoſtem: ſtatímq; ſumptum eſt Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta eſt, & ſequente anno raptus Cato. Qui vnius fici argumento, res mira, tantam vrbem, & de terrarũ orbe vnam per c x x. annos Romanæ gloriæ æmulam, funditus euertendam ſuaſit, & tandem impetrauit. De ficu hæc ſatis ſint. Sed ô me obliuioſum! priuſquàm hinc abeam, illud ſilẽtio nequaquam inuoluam, quod Plutarchus tacitum noluit. Quid illud, inquies? equos & aſinos linqui animo, qui ficos dorſuarij comportarint: ſed maiore miraculo dignũ eſt remedium, quo & ipſis, & hominibus quoq; ſuccurritur. Exanimata ferè iumenta, extinctóſque penè deliquio virium homines, obiectus panis reuocat: namque ſi pauxillum huius vorauerint, protinus cibo ſeſe recolligentes roborantur, & priſtinum iter proſequuntur. Nec ſecus in hominibus eueniſſe, idem prodidit Plutarchus. Brutum, inquit, per altas niueīs in Apolloniam proficiſcentem cùm animus defeciſſet, panis ab hoſte muros vrbis defendente proiectus, extẽpore recreauit. Potitus tandem rerum Brutus, de hoſte bene meritus eſt. Sed hæc

Pulchra hiſtoria & notatu digniſſima.

Mira de equis & aſinis dorſo ficos portantibus.

Magna panis efficacia ad animum ſtatim reficiendum.

nihil ad ficum, cuius præſidia,cultum, & ſecreta duntaxat hîc perſequimur.

Oleæ ſatiuæ,ac eius baccarum,cura, auxilia, & ſecreta. Caput XVII.

Plurimũ diligentiæ circa oleã adhibendum.

Oleam ſeptentrionalibus hortis & agris deſiderari.

Quibus locis & quo cælo gaudeat olea.

FLORENTINVS Græcę agriculturæ profeſſor conſultiſſimus, de plantatione & cura Olearũ in ſuis Georgicis diſſerés, ſcribit oportere eũ qui rei ruſticæ ſtudio tenetur,plurimũ prouidentiæ ac diligẽtiæ circa oleã adhibere. Vel ob id quòd magnos habeat redditus & certos, hominémq; citò ac facilè ditare poſſit: ſicuti de hiſtoria Pliniani Democriti,vel Ariſtotelici Thaletis cõſtat,quã tibi & fuſè & plenè exponemus in noſtro ſterilitatis & vbertatis Opuſculo. Sed ô dolor! nobis non tã licet eſſe beatis,vt oleã arborem verè diuinã, ſeptẽtrionalibus hortis & agris noſtris aliarum more videamus,colamus,& ex ea fructus vberes ac dites percipiamus: inſcrutabili Dei opt.max. conſilio, qui omnibus omnia non dat,ſed quod bonum atque vtile nouit. Neque tamen ob id laborem detrectabo,vt quæ de illa, & eius baccis, necnon oleo ſcitu digna legi, vel audiui,candidè & ingenuè,vt omnia,in medium proferam. Venio itaque à verbis (quod dicunt) ad rem. Olea, quam Gallicum vulgus oliuerum nuncupat, ſiccis collibus & argilloſis maximè gaudet, feruidúmque & ſqualidum cœli ſtatum libenter amplectitur. In humidis campis & pinguibus frondes quidem lætas,ſed plerunque ſteriles profert,rubricoſum ſolũ prorſus repudiãs,

quòd ſuo æſtu ſtirpes eius exurat. Sed longè magis ſalebroſum ac ſcaturiginoſum odit, in quo ſemper vligo conſiſtit: ibi enim ſtrigoſas & minimè altiles baccas, facilé que marceſcentes, procreat. I taq; arduis locis & accliuibus ſummè oblectari ſolet: quòd propitium illic nacta ventũ, ſuę nihil expiret ſaliuæ. In his enim excellens Solis æſtus, ventorum afflatu miteſcit, quare ibi oliueta generoſam ſuis oliuantibus oleam, ac præſtantiſſimum præbent oleum. In planis & cãmpeſtribus, quia non difflãtur, ſed aduruntur, craſſius & fæculentius oleum exſtillant. Nec temerè, mea ſententia, nam cùm ſtirpes omnes, tum maximè oleę, aduerſo flatu roboratæ, ſummè vigẽt. Vel eo argumẽto & indicio, quòd lætiores & virentiores his partibus ſemper offendes, quę ventis patent, triſtiores verò & languidiores, quæ à flatu ſilent. Recreantur itaque ſpiritus nouitáte, modò id ſpatij intercedat, quo liberè peruagetur aura. Autores ſunt horum omnium poſt Pœnos & Græcos rerum agri ſcriptores, agriculturæ noſtræ, Latinæ inquam, parentes & doctores eximij, M. Cato, Varro, Columella, Plinius, Palladius, & recentiores alij plerique. Apud quos etiã lego oleam fici ſocietate imprimis gaudere, vnde iuxta illam ſeri præcipiunt, non ampliore interuallo, quàm vt contingi largè poſſit, ramo oleæ maximè ſequaci atque obedituro. Huius ſtolones qui ſeminió deſtinabuntur, caudicibus adnati legi non debẽt, ſed decerpti ramis ſurculi longitudine cubitali, dandáque eſt opera, vt ſtylus parte ima bubulo fimo cũ cinere illinatur, & ſe-

Quodnã ſolũ repudiet olea.

Vbi generoſe naſcãtur olea.

Oleas recreari aura & ſpiritus nouitate.

Oleas fici ſocietate gaudere.

Quomodo ſerẽda olea.

ctione cortex nõ violetur nec collidatur, ſcróbſque ſinu concamerato excauetur, vt imbrium ſit capax. Nõ deſunt qui ſectas ab imis radicibus ſoboles deponant, poſteà cùm prehendiſſe vident, vt mutationi locus eſſe poſſit, transferunt.

Pulchra & notatu digna pro trãsferenda olea.

Sed maximum fuerit beneficium vt incremento proficiant, ante quàm transferantur, & rubrica partes cœli notẽtur, vt tradit Columella, quibus obuerſæ ſtant, vt ſimili ratione ponãtur, ac tranſplantentur, eoſdémque ventos excipiant, ac ſimiles parteis intueantur. Scrobes ante ſationem fodiendi ſunt, vt Sole, ventis, & imbribus, terra fragilior reddatur, ac ſtirpes vltrò citróque radices liberè agant, quæ iugi rigatu gaudẽt: nam ita celeriorem edũt germinatum, faciliúſq; tranſponuntur.

Præparatio ſoli oleas recepturi, vbi de ſtercoratione.

Cæterùm, locus quem oleis deſtinaueris, diligenter runcãdus eſt, omníque alterius generis frutice extirpandus, adhæc maceriis aut ſepibus viuis cingendus, vt Didymus Græcus in ſuis admonet georgicis, ne pecori facilis pateat aditus. Fimi aggere impenſè lætãtur oleæ, vt ſcripſit Sotion, ſed locis vliginoſis parcius debet iniici, aliis largius, quòd fimo ſaturatæ lætius frondent ac fœcundantur.

Quomodo purgãda & curãda olea

Cæterùm, opportunè reſecare licebit quæ marcida & ſicca erunt, vt liberalius diſſlentur reliqua: adhæc ramulos detrahere qui inuicem incumbũt, inflexóſque & recuruos amputare, præſertim cùm in nimiam longitudinem exeunt, & in deformem proceritatem luxuriant.

Quanta debeat eſſe olearum longitudo.

Nam inter omnes rei ruſticæ prudẽtes conuenit incommodam ac ineptã eſſe longitudinẽ olearũ, quæ denos cubitos excedit. Addo quod incremẽtum

tum noxis omnibus patere ſolet: frangũtur enim rami ventorũ impetu, & flores aut fructus ſuccuſſi, intẽpeſtiuè procidunt. Ideò multi ramos terrã verſus retrahũt, vt arborem in ſolũ procumbere cogãt. Sed ante omnia meminiſſe oportet, quòd cõpluribus interpoſitis annis oliuetum putandũ eſt: cõueniátq; veteris prouerbij meminiſſe, Eum qui arat oliuetum rogare fructus: qui ſtercorat, exorare: qui cedit, cogere. Itaque octauo anno id feciſſe ſatis erit, ne fructuarij rami ſubinde ampu tentur. Verùm ſtolones adnatíq; caudicibus nepotes adhuc molles & teneri, quotannis eximẽdi erũt, ne his onuſtus caudex fatigetur. Porrò, ſummè curãdũ admoneo, ne cùm ęſtibus hiabit terra, Sol per rimulas ad radices olearum penetret. Quas, vbi oliuario ſuos reddiderint fructus, collucandas ſuadet Africanus Græcus. Nã ſubmotis petulantibus ramis, minus decoquent domino, maiorémq; frugẽ ac liberaliorẽ nouelli rami impertiẽt, vt nũc nuper dictũ fuit: eſt enim nepotũ procreatione & ſtirpe fœlix olea, ducẽtos viuẽs annos, vt tradit Theophraſtus. Cui Plinius hunc in modũ ſubſcribit: Firmiſſimæ ad viuendũ ſunt oleæ, vt quas durare annis c c. inter autores cõueniat. Hinc Argis olea, inquit, nunc etiã durare dicitur, ad quã Argus Io alligauerat in vaccã mutatam: adhæc, illa quoq; Athenis, quam in certamine Mineruã edidit. Sed hęc quia poëticã olent vanitatẽ miſſa facimus, qui oleę ſynceram narrationẽ proſequimur, monemúſq; vnã omniũ eſſe, quæ in opere ſolet regerminare. Nam oleaginea eius materies tã rudis, quàm elaborata, ſi humorẽ

Quando putandum oliuetum.

Radices olearum à Sole defendendæ, & petulantes rami ſubmouẽdi.

Oleam annos ducẽtos viuere.

Oleam in opere regerminare, & tineis ac teredinibus non ſubijci.

nacta fuerit,aut locũ adepta humectũ, germẽ citare cõſueuit.Cuius rei teſtẽ producã Pliniũ,qui & cardinẽ valuæ oleaceũ,& poculũ limo immerſum regerminaſſe tradit, ſubdítq; à tinea nuſquã rodi,nec à teredine terebrari.Ex quo factũ puto, vt priſci ex olearũ radicibus minorũ deorũ ſimulachra inſculpi voluerint.Cæterũ,ne quid in hac hiſtoria ſciens omittã, quod vel legerim,vel obſeruauerim,vel audiuerim,nõ tacebo,quòd ſturni oleis maximè ſolẽt eſſe infeſti.Quia turmatim volantes, illarum baccas cumulatim deiiciunt, perdũt ac diripiunt.Quare ab oliuetis longè ſunt arcendi,ne oliuis negotium faciant,quarum ſunt appetentiſſimi ob nucleũ,qui in illis ſuauiſſimus eſt.Quod prouida natura præuidens, muro fortiſſimo illum circumuallauit, adhæc carne & cute præmuniuit,nec id in aliis fructibus etiam neglexit,quorum nucleus veluti anima quædã eſt, propagationis mater & formatrix. Sed hæc alterius ſunt inſtituti. Oliuã in profanis vſibus polluere olim nefas erat:imò ne propiciandis quidẽ numinibus ex ea altaria accendebantur. Illa eſt quæ equitum turmas coronauit, & minoribus triumphis ouantes illuſtrauit.Cuius rami portati indiciũ pacis fuerunt,ex quo olea à poëtis pacifera rectè nuncupatur:

Sturni oleis ſummè infeſti, & quam ob rem.

Naturæ ſumma ſagacitas circa nucleos fructuum.

Oliuæ apud priſcos mira dignitas & maieſtas

Oliua pacis nuntia.

Paciferæq; manu ramũ prætẽdit oliuæ (inquit Maro)

Quid illud, quòd Columba ex arca Noë emiſſa, oliuæ ramũ rediens potius attulit, quàm arboris alterius?Num vt ſignificaret Deum optimũ maximum,tam prodigioſæ illuuionis autorem, pacatum fuiſſe ac reconciliatum? Verùm hæc quia theo-

theologica,theologis relinquo,& ruſticam meæ oliuę narrationẽ repeto:quã vtiliter acprobè defloruiſſe dicũt, dũ caduci eius flores perforati reperiũtur.Illa ex arboribus vna eſt quæ folia poſt æſtiuũ Solſtitiũ ſtatim conuertũt (cuius rei fidẽ faciet experientia, rerũ dubiarũ & incertarũ magiſtra certiſſima) vnde inuerſa,illud pręteriiſſe indicant. Sed hîc tria non minus admiranda quàm celebrãda,mihi peropportunè in mentẽ veniunt. Vnum, quòd olea quercũ valde odit, ſicuti poſt Theophraſtũ diligenter adnotauit Plinius. Nã ſi quercetũ in confinio habuerit, non ſolùm illud nõ feret,ſed etiã refugiet,ſéq; introrſum abiiciet in fundum. Quinetiam aiũt exciſam quercũ ſuas radices propinquo oliueto noxias relinquere. Adhæc oleam eo loco poſitam vnde quercus effoſſa fuit, mori aut tabeſcere, ſi vera tradit Columella: vſque adeò mirabilis eſt harum arborum antipathia,& naturalis diſcordia: cuius cauſam natura nos potius mirari, quàm ſcire voluit. Alterum,non ſolùm contemplatione, ſed admiratione ſumma dignum,quòd à mundis pueris & virginibus olea plantari, coli, ac vindemiari diligit:aut ab his qui iureiurando affirment,alienum torum vel cubile non violaſſe,licet vxores duxerint: nam ita lætior, fertilior,ac fructuoſior euadere creditur, ſicuti ſcripſit Florentinus Græcus in ſuis Georgicis. Cui ſuffragatur Palladius,cauſam addens, quòd hæc arbor præſidem habeat caſtitatem,ob Mineruam eius tutricem & patronam. Tertium in olea mirabile eſt, quòd opem quandoque ſenſerunt, & à capitis dolore abſque

Oleæ folia æſtiuo Solſtitio conuerti.

Oleæ & quercus ſummæ inimicitiæ.

Oleã à mũdis pueris & virginibus coli deſiderare.

Folia oleæ quomodo capitis dolores ſanant.

vllis medicamentis leuati ſunt, qui folio eius hoc nomen (Athena) ſcripſerunt, ipſúmque folium capiti circunligarũt: quemadmodum tradit Zoroaſtres in ſuis de agricultura Commentariolis. Quod vnum quia vanam ſuperſtitionem redolet, tibi æſtimandum relinquo: & oleæ meæ curam ac ſecreta repeto: cui malè eſſe creditur, cùm defloreſcentem imber comitatur, aut dum circa Vergilias pluit, quoniam illius coitus tunc eſſe ſolet: & hoc illud eſt quatriduũ, vt admonet Plinius, oleis ac vitibus decretorium: hic articulus auſtrinus ſpurci nubili. Non omittam quòd vredini poſt ficum olea de omnibus arboribus ſummè eſt obnoxia: cui etiam impetigo peculiaris morbus eſſe ſolet, vti ſcabies fico, & vitibus fluor. Vermiculis prætereà ab erucis non admodum differentibus valdè infeſtatur: qui per flatus auſtrinos, vt ipes in vitibus, maximè gigni ſolent. Morbos alios quibus priuatim patet, prudens omitto, ne dicendis ſuum præripiam locum. Oleæ flores ab apibus non deguſtari, nec attingi autor eſt Plinius: adhæc cicadas vmbram oleæ de omnibus arboribus ſummè diligere: tradítque M. Varro oleam ſterileſcere, quam capra primo germinatu depauerit, aut lingua perluſtrarit. Ex quo factum arbitror, vt Mineruæ olearum antiſtiti, caprini generis nihil immolarint priſci, vt tradit idem Varro: licet aliter ſentiat Plinius. Diligenter itaque munienda ſunt oliueta, ne ab his & reliquo pecore lædantur, ſicuti antea adnotatum eſt. Oleæ fertilitas ſumma indicatur, vt Florentinus Græcus teſtatum reliquit, ſi non in obliquo & à late-

Quæ tēpeſtas oleis infeſta & inimica.

Olea peculiaris morbus impetigo & vermes.

Diligenter munienda eſſe olиueta contra capras.

lateribus,ſed in ſummo ramo fructũ geſtet.Quæ ſi veluti ocioſa, aut aliunde præpedita ceſſauerit, fœcundam reddes, vt ſcripſit Africanus, ſi in excauatum & terebratum truncum, duos feracioris & fructuoſæ oleæ ramulos ita adegeris,vt traiectim penetrẽt: eóſque manibus prehenſos tam fortiter ac validè traxeris,dum ſtrictim adhęreãt, quo facto extantes foramini ſtilos ſic reſecabis, vt impacti cuneoli faciem præ ſe ferant: deinde luto paleato oras terebrati loci, ac hiãtem ſinum diligenter lines. Hoc veluti initu grauida arbor, vberiorem partũ enitetur. Sed meminiſſe oportet, quòd etiam valentibus & generoſis oleis, amurca, ex Columellæ conſilio, infundenda eſt. Nam per hyemem ſi vermes atque alia ſuberunt animalcula,hoc medicamento necabũtur.Quod ex græca Quintilliorum agricultura,vt pleraque alia, ſibi aſcripſiſſe mihi videtur Columella: in quibus notatum reperio generoſiores ac lætiores euadere oleas, fructúmque plurimum adferre, ſi circum ablaqueatas illarum radices, inſulſa amurca aquæ remiſta affundatur, vtriuſque ſextarius vnus. Paleas quoque fabaceas ſufficiet indidiſſe, plus minus pro arboris modulo. Vrinæ etiam humanæ quantum fuerit viſum inſtillari poterit, aut argilla bubulo ſtercori permiſta, algáve aut marinus fucus. Sed confeſtim terra circum eſt exaggeranda dodrantali altitudine: ſinu prius in orbem fornicato, vt imbres pluuij retineãtur.Qui cum ſe inſinuarint,breuiſſimis ac frequentiſſimis foſſionibus ſunt ſolicitandi. Quod auxilium per torrida Caniculæ incendia adhibẽ-

Quomodo ceſſans olea fœcunda fiat.

Methodus ad vnguem expreſſa.

Amurca oleis valdè medicamentoſa & vtilis.

Notãda pro olearum irrigatione.

dum cenſent. Sed præſtabilius eſſe putant multi, rigatione vti, præſertim ſi validi ſqualores inceſſerint. Cæterū, quia tam in ſiccis quàm humidis locis oliuariæ arbores muſco plerunque onerantur,& adeò infeſtantur, vt nec fructum, nec lætam frondem producant, ferramento leniter deradetur, vt emergentes oleæ vberiùs alantur, & fœlicius procedant. Soli vitio fructum negare, vel(vt quidam volunt)necare, ſi perrexerint, docente Columella, ſic mederi ſolemus. Altis gyris arbores ablaqueamus: deinde pro magnitudine cuiuſque,calcis quantum licet circundamus, ita vt minima arbor modicum, maxima verò plurimum excipiat. Hoc remedio ſi nihil fuerit effectum,ad inſitionis præſidium confugimus. Sterilem oleam Quintillij agriculturæ peritiſſ. hac ratione fœcundam fieri poſſe tradūt. Caudici ab radice ſpatiolo cubitali,ea maximè parte qua auſtrum ſpectat, terebra foramen vtrinque imprimito digiti maioris amplitudine:quo facto duos frugiferæ oleæ ramulos ab auſtrali parte ſublatos, craſſitie qua foraminis hiatum poſſit explere, ſtrictè in illud coniicito: diſtractíſque vehementer cacuminibus, eminentes ac extantes vndiq; particulas ſcindito, & paleato luto foramina obducito. Hoc veluti coitu ſterilem arborem fœcundabis.Quod pręceptum cum Africani cōſilio paulo antè propoſito, planè conſentire mihi videtur. Porrò,quæ nimia foliorum & ramorum petulantia ſylueſcunt, & abſque vlla fruge luxuriāt, Græcis hylomanes nuncupatæ,hoc eſt, inſanæ (quòd folia quidem ferāt multa, fructum verò

Oleas ab infeſtante muſco liberandas.

Remedium ad oleā quæ ſoli vitio nullū profert fructū.

Quomodo ſterilis olea fœcūda fiat.

Remedium pro oleis folia,& non fructum ferentibus.

verò paucum, vel nullum) coërceri poterunt ex Quintilliorum obſeruatione, & præcepto, ſi in radicis foramen quod terebra excauauit, viridem oleaſtri taleam, aut pini, vel quercus paxillum, lapidémve immiſeris. Quintilliis ea in re ſuum addit calculum Columella. Solent, inquit, quantumuis lętæ arbores fructum quandoque non adferre, eas terebrari Gallica terebra conuenit, atque ita in foramen, oleaſtri viridem taleam demitti: ſic arbor fœcundo ſemine fertilior euadet. Poteſt eadem ſine ablaqueatione adiuuari amurca inſulſa, cum ſuilla, vel noſtra veteri vrina. Cuius vtriuſque modus ſeruatur: nam maximæ arbori, ni tantundem aquæ miſceatur, vrna abũdè erit. hactenus Columella de ſterili olea fœcũdãda. Quæ ſi fructum multum præſeferet, quem ad maturitatem non perducat: volo dicere, ſi florem multum induat, & perperã illum exuat, nec ſinat in baccas efformari & adoleſcere, facilè medeberis ſi ablaqueata arbore, algæ ſeu marini fuci corbes duos ad radices obduxeris, ſi maior fuerit olea: ſi minor, vnũ. Quòd ſi algæ, vel fuci copia negetur, ſolius amurcæ vſu contentus eris, aqua potabili permiſtæ: ita vt ſingulis trũcis iuxta radices congios quatuor affundas, plùs, minùs, pro arborei corporis ratione. Nonnunquam in olea ramus vnus cæteris aliquantò lætior eſſe ſolet: quem niſi recideris, tota arbor contriſtabitur. Solent & radices velut morbo languentes plerunque areſcere, arborémque ipſam facie veluti moribunda, videndam exhibere: quod ſoboli vermium interno ſinu deliteſcentium acceptum

Remedium eam in rem aliud, & paratu facilius.

Quomodo olea probè floreſcens, ſed nihil gignens emẽdetur.

Quomodo curetur olea veluti moribũda elãgueſcens.

ferre licet. Quos multis modis diſperdẽdos, cùm hoc libro paſſim, tum primo fuſiſſimè oſtendimus. Si efformatæ olearum baccæ defluant, ſummum adhibebitur præſidium, vt in ſuis Georgicis teſtatur Democritus, ſi faba quę vermiculum, aut pediculum cõtinet, obſtructo cera foramine, in gleba radicibus hærente condatur, & ita obruatur. Hîc ſilenrio nequaquam inuoluendum arbitror, quod de vite & olea Africanus Græcus Florentini teſtimonio fretus, in ſuorum Georgicôn libris, memoriæ poſteritatis mandauit: Si olea, inquit, viti inſeratur, non vuas modò, ſed & oliuas quoque proferet: cui perticæ ſubiiciundæ ſunt, vt brachiorum onus fulciant. Fit autem hoc artificio. Prope terram vitem terebramus, & fœcundæ oleæ ramulum foramini imponimus: vt à vite dulcedinem, & ab humo vernaculum nutrimẽtum ſugat & alliciat. Vbi adoleuerit, & fructum ferre nondũ aſſueuerit, ſi viticulæ eius ſarmenta fructuaria trãsferantur, miſturam progenitorum ſeruabunt, fructúmque producent, qui à promiſcua parentum conditione nomen adoptabit dicetúrque Græcè elæoſtaphylos, Latinè verò vuolea, aut olevua. De arbore, eiúſque cura, auxiliis & ſecretis hactenus. Cuius fructus, quem baccam vbique cum priſcis nuncupauimus, oliua vulgo dici ſolet, carne conſtans & nucleo. Quam (immaturã præſertim) pleriq; vireſcentibus prunis albis aqua ſalſa cõditis, diſſimulare ac mentiri ſolent. Quæ impoſtura me, & alios multos, in celebri conuiuio hyemali, quandoque cepit ac deluſit. Oliuarum baccæ muria exceptæ, Græcis halma-

Remedium ne olearum baccæ defluant.

Quomodo viti inſeratur olea, & qualis inde fructus emergat.

Quomodo olearũ baccæ cõditæ ſimulari poſſint.

halmades nuncupantur: quæ verò oleo ſuo puræ,& ſine accerſita commendatione innatant, ac velut vrinabundæ fluitant, colymbades nuncupantur. Quod ad oleum attinet ex his conficiendum, hîc à me pauca admodũ expectabis: ne dicar inſtituti mei fines trãſiliiſſe. Itaque monuiſſe ſatis erit, tempus legendę & vindemiãdæ oleę accommodum eſſe, quãdo maior pars dimidij fructus nigreſcere apparuerit: quemadmodũ in ſuis Georgicis adnotauit Paxamus. Quæ res, ſi minùs cœlum aſpirauerit, non ſemper erit expectanda. Vnde olearũ vindemia quandoque pręuenienda eſt, ne à gelicidiis & frigoribus intercipiatur. Cæterùm, ſereno die, & minimè pluuio, ab oliuantibus aggredi debet: nec licet vel minutis imbrium guttulis labentibus ramos oliuarios mouere, aut decutere, donec humiditas omnis exhauſta ſit. Nõ deſunt qui manibus ſenſim ac leniter ramos quatiant, vt ex iis fructus excutiant. Sed diligenter cauendũ erit ne virga oliuaria baccæ deiiciantur, aut contingantur: nam hinc arbor minùs fœcũda in poſterũ euadet: ſi vera ſunt quæ ſcripſit Paxamus, inter Græcos geoponicos non poſtremus. Qui etiam admonet tantum oliuæ legendũ eſſe, quantũ nocte veniente poſſis exprimere: adhæc molam primo oleo leniter ſuſpendi debere, ne oſſibus defractis ſordeſcat. De omnibus nobilius eſſe ſolet, quod ſponte defluxit: virgineũ vocant multi. Nouo ac recenti ſal & nitrum miſceri debent, vt illius ſpiſſitudinem abſoluant, & à labe vindicent, ſi quidem durare debebit: exactis diebus x x x. (vbi amurca ſubſederit) in vitrea va-

Oleæ halmades & colymbades.

Quodnam tempus oleæ colligendæ aptum.

Serenitas vindemiandæ oleæ opportuna.

Summè notandum & aduertẽdũ.

Quid virgineũ oleum.

ſa träſferendũ eſt,aut alia opportuna,vt mox dicemus.De ſecũdo ſimilis erit diſciplina:niſi quòd mola fortiore quaſſari debebunt oleę. His vtcũque expeditis, ad ipſius olei cuſtodiam & auxilia calamum conuerto:quando nobis in vſu cùm cibario, tum medico frequens eſſe ſolet. Apuleius Græcę agriculturæ profeſſor eximius,tradit oleũ vitreis vaſis tutiſſimè conſeruari, quòd frigore ſummè oblectetur.Si tamen vitrea defuerint repoſitoria, terreis doliolis optimè cuſtodietur: aut aliis cribrato gypſo intus perlitis, omniũ verò pręſtãtiſſimè plumbeatis aut vitreatis:vel perfectè excoctis terreis, qualia ſunt Bellouacorum fictilia, quorum vſus apud nos frequens eſſe ſolet. Verumenĩmuerò præſens locus admonet vt de olearia cella paucis agam:quæ ad eam cœli regionem conſtituenda eſt,quę à calidis ventis maximè auerſa fuerit.Quare,vt ſeptentrionem ſpectet ſummè expedit:nam ſiccum & frigidum locum diligit oleum, calores & humores tanquam inimicos perniciali odio habẽs.Fumo valde infeſtatur: quapropter olearij doctores in totũ præcipiunt,vt neque fumus, neque fuligo,quandiu oleum conficitur, in torcular aut cellã oleariam irrumpat,admittatúrve: imò ne lucerna quidem. Oleũ quod gelatur,plerunque fraceſcit: pręſidiũ eſt ſalem vel nitrum opponere.Rancidum Tarẽtinus ſic poſſe curari aſſerit, & poſt illum Palladius. Albam ceram mundo & optimo oleo reſolutã,& adhuc coctura cum eo liquentem,in oleũ profundere oportet, deinde calentes ſales defrictos addere: ita oleum ſapore, & odore mutato, optimè

Oleũ ſecundarium.

Quib⁹ vaſis optimè ſeruetur oleum.

De loco & ſitu olearia cellæ.

Fumũ oleo eſſe infeſtũ.

Rãcidi olei curatio ac ſaporis & odoris reſtitutio.

optimè purgabitur. Si verò miſturam eam anticipaueris iniicere, nũquam ranceſcet. Medetur & rancori aniſum oleo demerſum. Si fæculentum fuerit & impurum, purificabitur Sole, vel igne, vel aqua feruenti, ſi in illam vaſe minimè fragili imponatur. Si ſordet, ſic purũ facies ex eiuſdem Tarentini conſilio. Salem ad ignem frige, & dum adhuc calet in oleum demitte, ac diligenter receptaculum operi. Idem præſtabit pinea nux, modò candens oleo reſtinguatur. Emundabit & citri radix in oleum demerſa, adhæc fęx olei torrefacta, & immiſſa, nam ita lympidius euadet. Si fuerit fœtidum, & odoris horrẽdi, præcipit idem autor virides oleas ſine oſſibus tundi, & in vaſa olearia ſub ſolis calore demitti. Si baccę oliuariæ defuerint, teneris oleæ cauliculis tuſis idem efficies. Nonnulli vtraque linteolo clauſa, remiſto ſale tuſo, in vas olearium demergunt, & exacto triduo adimunt, oleũ agitãtes ac commouentes, quod vbi conquieuerit, in aliud conceptaculum tranſuaſant. Sunt qui vetuſtos lateres ignitos in illud extinguant. Plerique hordeaceos panes minutim friatos, & raro linteolo obuolutos immittunt, quod vbi ſecũdò & tertiò repetiuerint, nouos permutando & iniiciendo, ſalis miculas & granula indunt, & in alia vaſa tranſlatum paucos dies ſubſidere patiuntur. Alij ſertulam campanã, ſeu meliloton oleo delibutũ, per diem noctẽmq; infundunt. Si aliquod animal in oleum fortè inciderit, & putri nidore illud vitiauerit, iubet Democritus in ſuis Georgicis, coriandri manualem faſciculum in oleario vaſe ſuſpẽdi, atque ita pau-

Fæculenti olei expurgatio.

Sordidi olei purificatio.

Remedium fœtidi olei, & odoris mali.

Varij modi curationis fœtidi olei.

Vitiati olei & putris remedium.

cis diebus permanere. Si hinc de nidore nihil deceſſerit, mutandum erit coriandrū, donec vitium ſuperetur. Sed maximè proderit, ſerenis diebus in vaſa munda decapulare, quæ optima erunt, ſi priùs acetum continuerint. Quidam ſemen fœni græci, aut coriandri ſiccum, tritúmque oleo remiſcent, vel incenſos oleagineos carbones in illo frequenter extinguūt. Non deſunt qui vuas paſſas, vinaceis exemptis, tritas & in offas aut paſtillos redactas, oleo merſent, & elapſis decem diebus detractas exprimant, agitatúmque oleum in aliud vas transfundant. Alij vtrumque, hoc eſt vuas & vinacea, ſimul tundunt, ac in oleum mittunt. Si turbidum fuerit, Tarentinus ſuadet illud in fidelia oris ampli feruеſcere, & vbi ebullierit, tenuiſſimum ſalem frictum ac torrefactum inſpergere, atque vbi ſubſtiterit, aliò transfundere. Pellucidum facies ſi corticem & ramulos oleagineos cum ſale detritos, & linteolo concluſos in vaſe oleario ſuſpẽdas. Odoratum ſic compones: Oleo recenti primo, ſincero, & ab omni amurcæ ſpurcitia immuni (quod antea virgineum nuncupari diximus) inulam herbam ſiccam, lauri folia, cyperum, radicẽ iridis, & alia quæ voles odorata in pollinem tenuiſſimum trita & excreta in oleum vitreo vaſe receptum iniice, & diu multúmque agita: deinde ſalem torrefactum & in farinam detritū immitte, ac rurſum agita, diebúſque x v, plus minus, vas ipſum cum oleo Soli expone, aut in duplici vaſe calidam aquam excipiẽte merge: ſed ita ne quid expiret, vel diffugiat: tãtiſpérque ibi eſſe permitte, donec horas treis lento

Sylua remediorum pro curandis oleis vitiatis.

Olei turbidi curatio.

Vt oleū fiat pellucidum.

Quomodo comparetur oleum odoratum.

to igni ebullierit, exemptum patere ſpatio quodam conquieſcere, vſquedum concorporari, & in vnum coïre perceperis. Dein percolato, & in tuum vſum loco ac vaſculo idoneo optimè ſeruato, & diligenter proſpicito, ne qua illabatur aura.

HACTENVS ſcribendo & meditando fatigatus, hiſce Hortorum & hortenſiũ rebus colophonem ſum impoſiturus, & ab iis qui legent, & fructum cum voluptate aliquem inde ſibi comparabunt, ſollicitè poſtulaturus, vt ſuis apud Deum precibus conatus noſtros adiutare dignétur: vt quæ præ manibus habemus alia quàmplurima, & quotidie pro noſtræ Mineruæ modulo, diſcendi cupidis meditamur, lucem optatam aliquando videre poſſint.

FINIS TRIVM LIBRORVM DE *cultu, cura, auxiliis, & ſecretis Hortorum*, *Autore* ANTONIO MIZALDO, *Medico & Mathematico Lutetiæ.*

1574.

DE HORTENSIVM ARBORVM INSITIONE Opuſculum,

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, STVDIO & diligentia ex variis Auctoribus Græcis & Latinis accuratè congeſtum.

PRAEFATIVNCVLA.

PRopoſitis publicæ vtilitati Auxiliis, cura, & ſecretis Hortorum, precium operæ nunc demùm factu-rũ me cogitaui, ſi libellum De arborum Inſitione comitem illis darem, vt noſtra Hortenſiũ hiſtoria ſuis vndique partibus abſoluta foras prodeat. Vt itaque à verbis ad rem tranſeam, Arbores quæ hominum cura & arte prouenire ſolent, vel ſemine emergunt, vel radicum plantulis, vel propagine, vel auulſione, vel ſurculo, vel inſitione. Relictis primis & mediis, ceu notiſſimis, poſtremum longè ac latè, ſi diuina fauerint, ex priſcis & recẽtioribus rerum agri profeſſoribus Græcis & Latinis

explicare ſatagam, vt fœcundiſſimam illam pulcherrimorum fœtuum arboreorum matrem Inſitionem, meritis honoribus exornem, & omnibus ſuis numeris, pro mea tenuitate, illuſtrem.

De inſitionę quæ fit ſub cortice, & in trunco, ex Græcis Florentini Georgicis. Caput I.

FLORENTINVS inter Græcos rerũ agri doctores priſcos clarus, tria inſerendi genera eſſe tradit. Vnum ſub cortice, alterum in trunco, & tertium quod emplaſtro fit, ſeu inoculatione. Omiſſo vltimo, ſic primum & ſecundum perſequitur. Arbores quæ dēſiore libro & cortice veſtiuntur, & ex terra copioſum humorem ſugunt, quales eſſe noſcuntur ficus, olea, ceraſus, & ſimiles, ſub cortice inſeri deſiderant. Sed ante cuneus tenuis valido ligno conſtructus (quo facilius imprimatur) inter corticem & lignum paulatim adigi debet, tam diligenti & accurato manus libramento, ne corticis faſcia diſrumpatur, quo leniter ſubducto, ſurculus mergitur, & blãdè imponitur. Hanc inſerendi rationem emphylliſmon & infoliationem appellant. Quæ autem cortice tenui cinguntur arbores, ſuntq; pauciori humore cõtētæ, & foris exuccæ (quòd humor relicto cortice in medullam interiorē ſe recipiat (qualis eſſe ſolet citrea malus, & arbores aliæ complures, fiſſo ligni medio, ſurculi infiguntur, quē modum propriè Inſitionem vocant, & Encentriſmon. In vtroque genere confeſtim inſerendũ ſurculum præcipiunt, & compēdiariam inſitionem faciendam

dam, ne diuturniore mora natiuus humor exhauriatur,& ſurculus reſiccetur. Porrò,qui inſeruntur ſurculi, nitidi eſſe debent, & ex fertili arbore ſelecti,ab ea parte quæ Aquilonem ſpectat: adhæc acutis falcibus deciſi, de nouo nati,leues, frequentibus gemmis prægnãtes,bifurci, vel trifurci, ab imo crure ſimplices, craſſitudine digiti minoris,& bimi, nam anniculorũ ſaliua ſurſum recurrens auocatur,ex quo infructuoſi fiunt. Falcis mucrone ab vna parte inſtar ſcriptorij calami ſalua medulla ſcinduntur,ſic vt lignum ligno, & cortex cortici poſſit committi & adhærere. Surculi deraſum acumen,cum fiſſura & hiatu in quẽ debet imponi,æquali conſtabit magnitudine:ita vt exacutio & fiſſura ſtylum excipiens, binos digitos non excedant,quibus iuſtè coëuntibus nihil adimendum volunt. Argilla duntaxat vulnus muniendum erit,propterea quòd flaua terra cauliculos exurat,& ob id inepta ſit. Surculos finiẽte Luna, vel ſilente, decem aut paulò plures dies ante inſitionem accipiendos iubent, & operto vaſe ita muniendos,ne qua expiret aura,quos oportebit, dum eliguntur, adhuc occluſos nõ dehiſcere, inſitóſq; ad gérminationem properare, quare decẽ antè diebus,aut pluſculis,vt diximus, qui inſitioni deſtinabuntur, vellendi erunt. Sed edocenda eſt ratio cur ſtatim eruti non ſint inſerendi,quippe ſi ferués adhuc, turgénſque ſurculus in capacem & deſtinatam rimam immittatur, neceſſum eſt quippiã eius emarceſcere, antequã in vnũ coaleſcat corpus, fungoſámq; laxitatem inter lignũ excipiens, & hoſpitem ſurculũ inter-

cedere: aut, ſi mauis, laxationem fieri inter immiſſum & ſuſcipiens lignum, in cuius rimas hiantes ſubiens aër, prorſus in vnitatem coïre non patitur. Quòd ſi dies aliquot vaſe prius includantur, faceſſet omnis iniuriæ ſuſpicio, neque vinculorũ laxans mollities infeſtabit, neque inſpirãs aër officiet, ſed breui tempore comprehendent. Surculi aquilonio flatu ruẽte non ſunt inſerendi, quin potius Auſtro ſpirante: quoniam vt imber inſitionibus in trunco prodeſt, ita his quæ ſub cortice fiunt nocet. In trunco ad æquinoctiũ vſque Autumni optimè fieri poteſt. In cortice vſque ad Brumam, & poſt Fauonij flatus (qui ſeptima Februarij die ſpirare incipiunt) vſque ad ſolſtitium. Sunt qui inſitionem optimam in trunco prædicent poſt Canis ortum, rurſúmque æſtate poſt extinctos Caniculæ feruores. Si ſurculi à longinquis tractibus deferantur, infixi luto, vaſe diligẽter oblito, ne ventum ſentiant optimè aſportantur. Hactenus Florentinus in ſuis Georgicis. Sed in his omnibus diſtingue loca & tempora.

De inſitione quæ fit per inoculationem, ſeu emplaſtrationem, ex Græcis Didymi Georgicis. *Caput* II.

DIDYMVS inoculationem, quæ enophthalmiſmus dici ſolet, ante ſolſtitium æſtiuum opportunè fieri tradit, quáuis circiter vernum æquinoctiũ, cùm germinatione turgẽt arbores, & gẽmis grauidę geſtiunt, die trãquillo, & ſilentẽ cœlo à ſe cõmodè auſpicatam fuiſſe memorat.

Verùm,

Verùm,quæ inoculatur arbor,nodis & agnaſcẽti ſobole,comáque debet purgari, relictis vberioribus, nitidioribúſque ſurculis qui huic inſitioni deſtinantur. Fœcundæ arboris ex anniculo germine immaculatum & ſelectum oculũ, ſeu gemmam, aſciſcere conuenit:& circunraſo acie ſcalpri diligenter cortice,eum caudici in alterius veſtigium imprimere.Purum autem corticẽ,erugatum,nec vlla ſui parte cicatricoſum ſecare exactè decet, ac lignũ integrum & inuiolatum ſeruari: hoc enim perquam neceſſarium habetur.Fœliciter cedit,ſi recepta hoc hoſpitio gemma, in alterius ſedem incidat: nam ita dubio procul cõprehendit. Citra quoque gemmam vel oculum in pullulatione, altera caudicis parte inſitionẽ moliri nihil vetat. Cæterùm cortices craſſitudine pares eſſe debent: & vbi coaluerunt,amputandũ quod ſupra compagem prominet, ne eo loci feratur alimentum, & à coalitu ſuccus auocetur. Dum ſurculi tria monſtrabũt folia, vincula ſunt reſoluenda. Ego verò,inquit Didymus,ſæpenumero non ipſum oculum ex anniculo germine acceptum, per ſeipſum inſeui, ſed relicto oculo in germine illæſo, à tergo gemmæ corticem delibraui: & lignum inſtar ſcriptorij calami ſcalpẽs, cum ligno quod remanſit,in veſtigium vel lacunam impreſſi, generoſioréſque arbores mihi cõparaui. Porrò,ſi ſiniſtræ ramorum partes inoculationem ſuſceperint, ſuos partus cum fœnore liberaliter refundent. Hactenus Didymus in ſuis Georgicæ diſciplinæ Inſtitutionibus græcis, ex quibus hæc accepta & tranſlata ſunt. Sed in his

ſemper tibi habenda erit ratio tui cœli, ſoli, & cõſuetudinis. Quod pro reliquis ſcriptum puta.

Particularia de Inſitione ex Diophane Græco rerum agri interprete. Cap. III.

FICVS moro & platano rectè inſeritur: Morus caſtaneæ, fago, malo, pyro ſylueſtri, terebintho, vlmo & albæ populo: quo coniugio cãdida naſcuntur mora. Pyrus inſeritur punicę malo, cotoneæ, moro, amygdalo & terebintho. Si pyri ſurculi moro figantur, rubra creabunt pyra. Malus inſeritur omni pyraſtri generi: eádem cotonei fœcundata coitu, poma dabit, quæ Græci melimela nominant: ſimiliter & pruno ſociatur: ſed inito platani conſortio, rubra mala proueniunt. Nux in arbutum ſolam inſeri voluit, cæterarum ferè ſocietatem horrens. Punica ſalici inſeruntur, Laurus malo, Perſica damaſceno & amygdalo. Damaſcena ſylueſtri pyro cuiuſcũque generis: adhæc cotoneæ, & malo. Caſtanea variis arborũ adulteriis gaudet, vt fagi & roboris. Ceraſus nec perſici nec terebinthi reſpuit hoſpitiũ: nec contrà, ceraſi terebinthus & perſicus. Cotonea oxyacanthę conſortiũ non aſpernatur. Myrtus ſalici inſeritur, Præcocium damaſceno & amygdalo. Citria malus cùm tenui libro veſtiatur, vix ſubtercutem recipit aduenam ſurculo: quin potiùs in nutritio parentis ſinu alitur: poſt coalitũ emarceſcit. Loquor autem de fructu, inquit Diophanes, qui vbi arbor comprehẽderit, citromalum appellatur. Si tamen quis citrium moro inſeue-

inſeuerit,rubra feret poma. Cotonea & caprificus,arboris cuiuſque conſortium ineunt,nec vlli ſurculo denegant hoſpitium. Citriam malum in punicæ trunco fixam ali, Didymus in Georgicis ſcriptum reliquit. Florentinus inſitam ceraſo vitem vuas vere promittit ferre: eádémq; oleæ impactam fructum promere, qui de vtriuſque parentis adoptione,elæoſtaphylus dicitur. Odorata pyra,myrapia nuncupata,quamoptimè in malis comprehendunt.quod vnum,inquit Diophanes,experientia magiſtra didici. Hactenus Græci rerum agri interpretes de inſitione. Venio ad Latinos qui de ea poſt illos ſcripſerunt, vt ſua vnũquemque tulit ætas & ordo.

De arborum generatione & inſitione ex lib. 2. Georgicôn Virgilij. Cap. IIII.

PRincipiò arboribus varia eſt natura creandis.
Namque aliæ nullis hominum cogentibus,ipſæ
Sponte ſua veniunt,campóſque,& flumina latè
Curua tenent:vt molle ſiler,lentæque geniſtæ,
Populus,& glauca canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine,vt altæ
Caſtaneæ,nemorúmque Ioui quæ maxima frondet
Eſculus,atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice altis denſiſſima ſylua·
Vt ceraſis,vlmíſque: etiam Parnaſia laurus
Parua ſub ingenti matris ſe ſubiicit vmbra.
Hos natura modos primùm dedit:his genus omne
Syluarum,fruticúmque viret,nemorúmque ſacrorum.
Sunt alij quos ipſe via ſibi repperit vſus:

Hic plantas tenero abſcindens de corpore matrum
Depoſuit ſulcis hic ſtirpes obruit aruo,
Quadrifidáſque ſudes, & acuto robore vallos.
Syluarúmque aliæ preſſos propaginis arcus
Expectant; & viua ſua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ, ſummúmque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin & caudicibus ſectis (mirabile dictu)
Truditur è ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpè alterius ramos impunè videmus
Vertere in alterius, mutatámque inſita mala
Ferre pyrum; & prunus lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite, ô proprios generatim diſcite cultus
Agricolæ, fructúſque feros mollite colendo.

Deinde ſubdit,

Sponte ſua quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infœcunda quidem, ſed læta & fortia ſurgunt:
Quippe ſolo natura ſubeſt tamen hæc quoque ſi quis
Inſerat aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſyluestrem animum, cultúque frequenti
In quaſcunque uoces artes, haud tarda ſequentur.
Necnon & ſterilis quæ ſtirpibus exit ab imis
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros.
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Creſcéntíque adimunt fœtus, vrúntque ferentem.
Iam quæ ſeminibus iactis ſe ſuſtulit arbos
Tarda venit, ſeris factura nepotibus vmbram:
Pomáque degenerant ſuccos oblita priores:
Et turpes auibus prædam fert vua racemos:
Scilicet omnibus eſt labor impendendus, & omneis
Cogendæ in ſulcum, ac multa mercede domandæ,
Sed truncis oleæ melius, propagine vites

Reſpon-

Reſpondent: ſolido Paphiæ de robore myrtus:
Plantis & duræ coryli naſcuntur, & ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos vmbroſa coronæ,
Chaoniíque patris glandes: etiam ardua palma
Naſcitur, & caſus abies viſura marinos.
Inſeritur verò ex fœtu nucis arbutus horrida.
Et ſteriles platani malos geſſere valenteis:
Caſtaneæ fagos ornúſque incanuit albo
Flore pyri: glandémque ſues fregere ſub vlmis.
Nec modus inſerere, atque oculos imponere ſimplex:
Nam quæ ſe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenues rumpunt tunicas: anguſtus in ipſo
Fit nodo ſinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, vdóque docent inoleſcere libro.
Aut rurſum enodes trunci reſecantur, & altè
Finditur in ſolidum cuneis via: deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cœlum ramis fœlicibus arbos:
Miratúrque nouas frondeis, & non ſua poma.

Hactenus diuinus poëta Virgilius de arborum diuiſione, in eas quæ natura gignuntur, & quæ artificio. Prioré modum perſpicuè explicat: poſteriorem, obſcurè. Nos ex Plinio vtrũque paulò pòſt facilem ac familiarem tibi reddemus. Poſtremò inſitionem exemplis aliquot perſequitur & illuſtrat, cum duabus eius ſororibus quæ infoliatio ſeu emphylliſmus, & emplaſtratio vel inoculatio ſeu enophthalmiſmus tam Latinis quàm Græcis agricolis dici ſolent, & cortice nituntur. Sed hîc Virgilij interpretem non agimus. Pergo itaque ad reliquos qui de inſitione pleniùs ac clariùs poſt Virgilium ſcripſerunt.

De *inſitione ex Iunio Columella.* Cap. V.

OMNIS ſurculus omni arbori inſeri poteſt, ſi non eſt ei, cui inſeritur, cortice diſſimilis. Si verò etiam ſimilem fructum, & eodem tempore adfert, ſine ſcrupulo egregiè inſeritur. Tria genera porrò inſitionum antiqui tradiderunt. Vnum, quo reſecta & fiſſa arbor, reſectos ſurculos accipit. Alterũ, quo reſecta inter librum & materiã, ſemina admittit, quæ vtraque genera verni temporis ſunt. Tertium, quo ipſas gemmas cum exiguo cortice, in partem ſui delibratã recipit: agricolæ emplaſtrationem vocãt: vel, vt quidam, inoculationem: hoc genus inſitionis æſtiuo tempore optimè vſurpatur: quarum inſitionum rationem cùm tradiderimus, à nobis quoq; repertam aliã docebimus. Omnes arbores ſimul atque gemmas agere cœperint, Luna creſcente inſerito: oliuam autem circa ęquinoctium vernum, vſque in idus Aprilis. Ex qua arbore inſerere voles, & ſurculos ad inſitioné ſumpturus es, videto vt ſit tenera & ferax, nodíſque crebris: & cùm primùm germina tumebunt, de ramulis anniculis, qui Solis ortum ſpectabunt, & integri erunt, eos legito, craſſitudine digiti minimi: ſurculi ſint bifurci vel trifurci. Arborem quam inſerere voles, ſerra diligenter exſecato, ea parte qua maximè nitida & ſine cicatrice eſt: dabíſque operam ne librum lædas. Cùm deinde truncum recideris, acuto ferramento plagam leuato: mox cuneum tenuem ferreum vel oſſeum, inter corticem & materiam nec minùs digitos tres, ſed conſideratè demittito, ne

lędas

lędas aut rumpas corticem.Poſteà ſurculos quos inſerere voles, falce acuta ex vna parte deradito tantum, quantum ſpatij cuneus demiſſus dabit: atque ita ne medullas, néve alterius partis corticem lædas.Vbi ſurculos paratos habueris,cuneũ vellito, ſtatímque ſurculos in ea foramina, quæ cuneo adacto inter corticem & materiam feceris, demittito. Ea autem fine qua adraſeris, ſurculos ſic inſerito, vt ſemipede nec amplius de arbore extent: deinde muſcum ſupra imponito,& ita ligato ne pluuia dilabatur. Quoſdam tamẽ magis delectat in trunco arboris locum ſeminibus ſerra facere,inſectáſque parteis tenui ſcalpello leuare, atque ita ſurculos aptare. In vna arbore duos aut tres ramulos figito, dum ne minus quaternũ digitorũ inter eos ſit ſpatiũ. Pro arboris magnitudine,& corticis bonitate hæc facito.Cùm omnes ſurculos quos arbor patietur demiſeris, libro vlmi, vel vimine arborẽ aſtringito: poſteà paleato luto bene ſubacto oblinito totã plagam & ſpatiũ quod eſt inter ſurculos,vſq; eò vt duobus digitis inſita extẽt. Supra locũ muſcum imponito, & ita alligato ne pluuia dilabatur. Si puſillam arborem inſerere voles,imam abſcindito,ita vt ſeſquipede è terra extet: & cùm deinde præcideris, plagã diligenter leuato, & mediũ truncum acuto ſcalpello permodicè findito: ita vt fiſſura digitorum triũ ſit in ea:poſteà cuneum, quò diducatur, inſerito: & ſurculos ex vtraque parte deraſos demittito:ſic vt librũ ſeminis, libro arboris æqualẽ facias. Cùm ſurculos diligenter aptaueris,cuneũ eximito,& arborẽ,vt ſuprà dixi, alligato: deinde

terram circa arborẽ adaggerato, vſque ad ipſum inſitum:ea res à vẽto & calore maximè tuebitur. Hoc tertiũ genus inſitionis cùm ſit ſubtiliſſimũ, nõ omni generi arborum idoneũ eſt: ſed ferè recipiunt talem inſitionẽ quę humidũ,ſuccoſumq; & validum librũ habẽt,ſicut ficus. Nam & lactis plurimum mittit, & corticem robuſtum habet: optimè itaq; ea inſeritur tali ratione. Ex qua arbore inſerere voles, in ea nouellos & nitidos ramos eligito,in iiſdémq; obſeruato gemmam quę bene apparebit, certámq; ſpẽ germinis habebit: eam duobus digitis quadratis circũſignato,vt gẽma media ſit: & ita acuto ſcalpello circuncidito, delibratóque diligenter ne gẽmam lædas. Poſteà item alterius arboris quã emplaſtraturus es, nitidiſſimum ramum eligito,& eiuſdem ſpatij corticem circuncidito,& materiam delibrato: deinde in eam partẽ quam nudaueris, præparatum emplaſtrum,ſeu gemmam,aptato: ita vt alteri delibratæ parti conueniat. Vbi ita hæc feceris, circà, gemmam bene alligato, cauetóque ne lædas ipſum germen: mox commiſſuras & vincula luto oblinito, ſpatio relicto, vt gemma libera vinculo nõ vrgeatur & liberè germinet. Arboris autem inſitæ ſobolẽ & ramos ſuperiores pręcidito: nequid ſit quò poſſit ſuccus euocari, aut ne cui magis quàm inſito ſeruiat: poſt x x I. diẽ ſoluito emplaſtrũ: & hoc genere etiam optimè inſeritur olea. Quartum illud genus inſitionis iam docuimus cùm de vitibus diſputauimus: itaque ſuperuacuũ eſt hoc loco repetere traditã rationẽ terebrationis.Sed cùm antiqui negauerint poſſe omne ge-

ne ge-

ne genus ſurculorum in omnem arborẽ inſeri,& illam quaſi finitionem qua nos paulò ante vſi ſumus, veluti quandam quaſi legem ſanxerint, eos tantùm ſurculos poſſe coaleſcere qui ſint cortice ac libro & fructu cõſimiles iis arboribus quibus inſeruntur, exiſtimauimus errorem huius opinionis diſcutiendum,tradendámque poſteris rationem qua poſſit omne genus ſurculi omni generi arboris inſeri.Quod ne longiore exordio legentem fatigemus, vnum quaſi exemplũ ſubiiciemus,quo poſſit omne genus ſurculi,omnibus arboribus inſeri. Scrobẽ quoquouerſus pedum quatuor ab arbore oliuæ tam lõgè fodito, vt extremi rami oleæ poſſint eam contingere,in ſcrobem deinde fici arbuſculam deponito, diligentiámque adhibeto vt robuſta & nitida fiat. Poſt triennium aut quinquẽnium, cùm iam ſatis amplum incremẽtum ceperit, ramum oliuæ,qui videbitur nitidiſſimus, deflecte, & ad crus arboris ficulneæ religa:atq; ita amputatis cæteris ramulis,ea tantùm cacumina quę inſerere voles,relinquito: tum arborem fici detruncato,plagámque leuato,& mediam cuneo findito: cacumina deinde oliuæ ſicuti matri cohærent,ex vtraque parte abradito,& ita fiſſuræ fici aptato, cuneúmque eximito, & diligenter ramulos colligato, ne qua vi reuellantur.Sic interpoſito triennio coaleſcet ficus cũ olea, & tũ demũ quarto anno cùm bene coierint,velut propagines, ramulos oliuæ à matre reſecabis.Hoc modo omne genus in omnem arborem inſeritur. Hactenus Columella rerum agri interpres æquè facundus ac diligens.

De inſitione, ex Plinio. *Cap.* VI.

SEMINE inſerere natura docuit raptim auium fame deuorato, ſolidóque, & alui tepore madido, cum fœcũdo ſtercoris medicamine in mollibus arborũ lecticis abiecto, & ventis ſæpè trãſlato in aliquas corticum rimas. Vnde vidimus enatam ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo, & baccas ſimul diſcolores. Tradũt & monedulam ſemina in cauernarum theſauros condentem, eius rei præbuiſſe cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculum cortice exciſo, ſeménq; includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quærit ſinum in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmámque ex alia arbore includit, & hactenus natura ipſa docuit. Inſitionem autem caſus magiſter alius, & penè numeroſior, ad hũc modum expoſuit. Agricola ſedulus caſam ſepis munimẽto cingens, quò minùs putreſcerent ſudes, limen ex hedera ſubdidit, at illæ viuaci morſu apprehenſæ, ſuam ex alieno fecere vitam, apparuítque truncũ eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies, læuigatur falce truncus. Ratio poſteà duplex. Prima inter corticẽ & lignum inſerendi, timebant enim priſci truncum findere, mox inforare auſi medio, ipſíque medullæ calamum imprimebant, vnum inſerẽtes, neque enim plures capiebat medulla. Subtilior poſteà ratio vel ſenos adiecit, mortalitati eorum & numero ſuccurrere perſuaſa, trunco per media leniter fiſ-

ſo,

ſo, cuneóque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primùm omnium quænam arbor patiatur coitum talem, & cuius arboris calamus. Variè quoque, & non iiſdem in partibus ſuccus omnibus ſubeſt. Vitibus, ficíſq; media ſicciora, & è ſumma parte conceptus, ideò illinc ſurculi petuntur. Olei circa medias ſuccus, inde & ſurculi, cacumina ſitiunt. Facillimè coaleſcunt quibus eadem corticis natura, quæq; pariter florẽtia eiuſdem horæ germinationem, ſuccorúmque ſocietatem habent. Reliqua obſeruatio ne fiſſura in nodo fiat (repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia) vt in parte nitidiſſima, ne longior multò tribus digitis, ne obliqua, ne transſlucens. Virgilius ex cacumine inſeri vetat, certúmque eſt ab humeris arborum orientẽ ęſtiuum ſpectantibus ſurculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, niſi vetuſtę arbori inſerantur, ij enim robuſtiores eſſe debent. Præterea vt prægnantes, hoc eſt gemmatione turgentes, & qui parere illo ſperauerint anno. Bimi vtrique nec tenuiores digito medio. Inſeruntur autẽ & inuerſi, cùm id agitur vt minor altitudo in latitudinem ſe fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil vſquam vlceroſum eſſe, cicatricoſum aut retorridum: ſpei fauet medulla calami cõmiſſuræ, ſi in matre ligni, corticíſque iungatur, id enim ſatiùs quàm foris cortici æquari. Calami exacutio medullam ne nudet tenui tamẽ fiſtula detegat, vt faſtigiatio læui deſcẽdat cuneo tribus non ampliore digitis, quod facillimè con-

tingit,tinctum aqua radẽtibus. Calamus ad corticem vſque ſuum deprimatur. Ne luxetur dum deprimitur,néve cortex replicetur in rugas.Ideò lacrymantes calamos inſeri non oportet, non, herculè, magis quàm aridos, quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu nõ humeſcit,neque cõcorporatur. Id etiam religionis ſeruant,vt Luna creſcente calamus vtraq; deprimatur manu: alioquin in hoc opere duæ ſimul manus minus nituntur, neceſſario temperamento: validiùs enim demiſſi,tardiùs ferunt,fortiùs durant,contraria ex diuerſo.Ne hiſcat nimiũ rima,laxéque capiat,aut ne parum, & exprimat, aut compreſſum necet. Hoc maximè præcauendum,vt prævalidè accipiẽtis trunco in media fiſſura relinquatur. Quidam veſtigio fiſſuræ falce in truncis facto,ſalice præligant marginẽ ipſum, poſteà cuneos figunt continente vinculo libertatem dehiſcendi. Quædam in plantario inſita, eodem die transferuntur. Si craſſior truncus inſeratur,inter corticẽ & lignum inſeri meliùs eſt, cuneo optimè oſſeo, ne cortice rumpatur laxato. Ceraſi libro dempto finduntur, hæ ſolæ & poſt brumam inſeruntur: dempto libro habent veluti lanuginem,quæ ſi comprehendit inſitum, putrefacit: incolumi cuneo adactum vtiliſſimè adſtringitur. Inſerere aptiſſimum quàm proximum terræ, ſi patiatur nodorum truncíq; ratio. Eminere calami ſex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ,vel cretæ arenam, fimúmque bubulum admiſceri, atque ita vſque ad lentorẽ ſubigi iubet,ídq; interponi & circunlini.

lini. Ex iis quæ commentatus eſt, facilè apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inſerere ſolitos: aut vltra latitudinem duûm digitorum calamos demittere. Inſeri autem præcipit pyra ac mala per ver, & poſt ſolſtitium diebus L. poſt vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantùm, Luna ſitiente, hoc eſt ſicca. Prætereà poſt meridiẽ, ac ſine vento Auſtro. Mirum quòd non contentus inſitum muniſſe, vt dictum eſt, & ceſpite ab imbre frigoribúſq; protexiſſe, ac mollibus bifidorum viminum faſcibus, lingua bubula (herbæ id genus eſt) inſuper obtegi iubet, eámque illigari opertam ſtramẽtis. Nunc abundè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos inſito extante. Verno inſerentes tempus vrget incitantibus ſe gemmis, præterquàm in olea, cuius diutiſſimè oculi parturiunt, minimúmque ſucci habent ſub cortice, qui nimius inſitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquam aliàs ſicca ſint, recraſtinare minimè vtile. Pyrum vel florentem inſerere licet, & in Maium quoque menſem protendere inſitionem. Quòd ſi longiùs afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè cuſtodire ſuccum arbitrantur: ſeruari inter duos imbrices iuxta riuos, vel piſcinas, vtrinque terra obſtructos. Emplaſtri ratio & ipſa ex inoculatione nata videri poteſt, craſſo autem maximè cortici conuenit, ſicut & ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne ſuccum auocent, nitidiſſima in parte quaque præcipua cernatur hilaritas, exempta ſcutula (ita ne deſcendat vltra ferrum) cortici imprimitur ex alia cortex pars cũ ſui ger-

minis mamma, ſic compage denſata vt cicatrici locus non ſit,& ſtatim fiat, vnitas,nō humorem, non afflatum recipiens, nihilominus tamē & luto munire,& vinculo melius. Hoc genus nō pridem repertum volunt qui nouis moribus fauēt. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficúmque ſic inſeri iuſſit, menſura etiam præfinita, ſecundum reliquam diligentiam ſuam, cortices ſcalpro excidi quatuor digitorum longitudine & trium latitudine,atque ita coagmentari,& illa ſua intrita oblini eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miſcuêre fiſſuram in vitibus, exempta cortice teſſella, ſurculo à latere plano adigendo. Tot modis inſitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tullias,omni genere pomorū onuſtam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis,pyris, punicis,malorúmque generibus, ſed huic breuis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis aſſequi naturam poſſumus. Capaciſſima inſitorum omnium dicitur platanus, poſteà robur, verùm vtraque ſapores corrumpunt. Quædam omni genere inſeruntur,vt ficus & punicæ. Vitis non recipit emplaſtra, nec quibus tenuis ac caducus, rimoſúſque cortex, neque inoculationem ſiccæ ac humoris exigui. Fertiliſſima omnium inoculatio,poſteà emplaſtratio,ſed vtraque infirmiſſima. Quæ cortice nituntur tantùm, vel leni aura ocyſſimè deplantantur. Inſerere firmiſſimum & fœcundius quàm ſerere. Hactenus Plinius.

De inſi-

De inſitione, ex Palladio, maximè earum arborum quas libro tertio Horti *noſtri deſcripſimus.*
Caput VII.

INcipiam quicquid veteres ſcripſere coloni,
Sacráque priſcorum verba labore ſequar.
Principiò multas ſpecies induſtria ſolers
Protulit, & doctam iuſsit inire manum.
Nam quæcunque virens alienis frondibus arbos
Comitur, his diſcit credita ferre modis.
Aut noua diſcreto figuntur germina libro,
Aut aliud ſummo robore fiſſa capit.
Aut virides oculos extremi gemma tumoris
Accipit, & lento ſtringitur vda ſinu.

DE MALO.

Inſita proceris pergit concreſcere ramis,
Et ſociam mutat malus amica pyrum.
Séque feros ſyluis hortatur linquere mores:
Et partu gaudet nobiliore frui.
Spiniferas prunos, armatáque robora ſentes
Læuigat, & pulchris veſtit adulta comis.
Exiguam ſorbum dulci diſtendere ſucco
Nouit, & ad cupidas flectere poma manus.
Robora thyrſigero platani concordia Baccho,
Fœtibus inſtituit plena rubore nouis.
Illius inſolitas miratur perſicus vmbras,
Populeæque ferunt candida dona comæ.
Meſpilus huic paret, lapidoſáque viſcera mutans
Tenditur, & niueo plena liquore rubet.
Pro ſudibus fœtis, & pro prægnantibus armis
Caſtaneæ fuluum dant noua mala decus.

De Pyro.

Germine cana Pyrus, niueos haud inuida flores
Commodat, & varium nectit amore nemus.
Nunc rapit hirſutis horrenda ſororibus arma,
Et docet indomitas ponere tela pyros.
Nunc teretem pingui producit acumine malum:
Fraxineáſque nouo flectit honore manus.
Phyllida quinetiam grandi miteſcere fructu
Inſtituens, duræ dat ſua membra cuti.
Et ſteriles pinos, & inertem fœtibus ornum
Dotat, & ignotum cogit amare decus.
Huius & immiſſi vertêre cydonia rami,
Pomáque confuſus blanda creauit odor.
Caſtaneæ ſeptos aſpro velamine fœtus
Exuit, & placido pondere mutat onus.
Meſpiláque exarmat, pugnacibus horrida membris,
Et mala tranquillo cortice vota premit.
Creditur in Libycis ſua germina nectere ramis,
Lætáque puniceo poſſe decore frui.

De Cotonea.

Cùm præſtet cunctis ſe fulua cydonia pomis,
Alterius nullo creditur hoſpitio.
Roboris externi librum aſpernata ſuperbit,
Scit tantùm nullo creſcere poſſe decus.
Sed propriis pandens cognata cubilia ramis
Stat, contenta ſuum nobilitare bonum.

De Pruno.

Pruna ſuis addunt fœlicia germina membris:
Dónáque cognato corpore læta ferunt.

Exarmat fœtus, ſed brachia roboris armat
Caſtaneæ prunus iuſſa tenere larem.

De Ceraso.

Inſeritur lauro Ceraſus, partúque coacto
Tingit adoptiuus virginis ora pudor.
Vmbrantes platanos & iniquam robore prunum
Compellit gemmis pingere membra ſuis.
Populeáſque nouo diſtinguit munere frondes:
Sic blandus ſpargit brachia cana rubor.

De Moro.

Mutua quinetiam moris commercia ficus
Præſtat, & oblatum robore germen alit.
Fraxinus huic auidæ confert ſua membra ſorori:
Et metuit fœtus ſparſa cruore nouos.
Proceras fagos, & poma hirſuta virentis
Caſtaneæ, duris aſpera mala comis
Inficiens, monſtrat piceo nigreſcere partu:
Et ſucco paſcit turgida poma nouo.
Obſequitur moris blando terebinthus odore:
Et geminis veniunt munera miſta bonis.

De Persico.

Ipſa ſuos onerat meliori germine ramos
Perſicus, & pruno ſcit ſociare genus.
Imponítque leues in ſtipite phyllidis vmbras,
Et tali diſcit fortior eſſe gradu.

De Meſpilo.

Æmula dura pyri deſpecti mala ſaporis
Meſpilus admiſſo germine tuta ſubit.
Et geminis ſeſe violentior inſerit armis:
Atque auidas terrent robora ſæua manus.

De Sorbo.

Sorba ſuos partus meritò maioris honeſtant
Seminis, & pulchro curua labore nitent.
Hæc arbos ſpinæ duros mucronibus artus
Exuit, ac libris mitibus arma tegit.
Aureáque annexo miſcere cydonia fœtu
Gaudet, & externi dona coloris amat.

De Nuce.

Arbuteas frondeis vaſtæ nucis occupat vmbra:
Pomáque ſub duplici cortice tuta refert.

De Amygdalo.

Phyllis odoratos primæuis floribus artus
Diſciſſi pruni cortice fixa tegit.
Pomáque permutat velamine perſica muſto:
Duritiémque docet tegminis eſſe loco.
In modicam tornat ſiliqua tendente figuram:
Et frondes pulchro ditat odore feras.
Caſtaneámque trucem depulſis cogit echinis
Mirari fructus læuia poma ſui.

De Ficv.

Perſuadet moris tetrum mutare colorem
Ficus, & inuaſis dat ſua iura pomis.
Se quoque miratur pingui grandeſcere ſucco,
Et ſolitum gaudet vincere poma modum.
Inſignes foliis platanos, fœlicia menſis
Brachia, gaudentes vitis honore comas.
Ingrediens pingui ſe cortice maxima ficus
Seruat, & optatos implet adepta ſinus.

De Pvnica.

Punica non alios vnquam dignata ſapores
Mala, nec externis aſſociata comis:
Ipſa ſuas augent mutato ſemine gemmas,
Et ſibi cognato picta rubore placent.

De Citrio.

Necnon & citrij patiuntur mutua rami
Pignora, quæ grauido cortice morus alit.
Pomáque paſturi blando redolentia ſucco
Armatis mutant ſpicula nota pyris.

De Olea.

Robora Palladij decorant ſylueſtria rami:
Nobilitat partus bacca ſuperba feros.
Fœcundat ſterilis pingueis oleaſter oliuas,
Et quæ non nouit munera, ferre docet.

De inſitione, ex Petro Creſcentio decerpta ad verbum. *Cap.* VIII.

OPORTET ſcire quòd inſitionū multi ſunt modi. Primus quidem eſt quòd fraga eiuſdem arboris omnia vltra medium medullæ ex tranſuerſo incidantur, & tunc alligetur quod inciſum eſt, ſicut vulnera ligari conſueuerunt: & circumponatur cera vel lutum ad pluuiæ & extrinſecorum nocumētorum defenſionem, & ne rumpi aut eorum plagæ aperiri agitatione ventorum poſſint, conuenientibus perticis muniantur: ſtatim enim conſolidato vulnere ſuperior pars emundatum in ſapore profert fructum propter digeſtionem ſucci in nodo factam, & hoc propriè dicitur Inſitio: quæ quidem plantam in alteram non tranſmutat ſpeciem ſeu genus, ſed eam de ſylueſtri domeſticam facit. Secūdus modus eſt quòd vna & eadem arbor abſcindatur in trunco, & fragum ſuperius in eadem arbore acceptum, trunco ſuo inſeratur, tunc enim conualeſcens inſita, profert fructum alterius generis in ſapore, & quantitate & figura quam prius protulerat: & iſte modus fecit diuerſitatē omnem quæ eſt in malis & pyris, & cæteris fructibus. Tanta enim eſt vis nodi & conuerſionis pororum qui prius aſcenderunt, quòd ſuccum ex nodis retentum dirigunt ad aliam formam plantalem, quæ monſtratur in quātitate & ſapore fructus. Tertius modus inuētus eſt in vite & quibuſdam aliis quæ ex medulla creſcunt: videlicet quòd gemma vnius vitis excidatur vſq; ad medullam profun-

dè,

dè,vulnere tranſuerſo & obliquato: & tantundẽ de gemma vitis alterius eruitur, & loco alterius ponitur,& fit colligatio ſicut in aliis, & tũc conualeſcit & fructificat. Fieret fortè in aliis arboribus,ſed in vite expertum eſt. Quartus inſitionis modus eſt, quo fragũ arboris vnius in aliam inſeritur arborẽ, conualeſcítque & fructificat in ea per modum qui ſæpè dictus eſt.Et iſte modus regulariter cùm fuerit magis ſimilium,erit melior & citiùs conualeſcens:& fit propriè in illis arboribus quæ rectos habent poros, & per tunicas ligatas, à radice accipiunt nutrimentum. Sed iſte modus, & ſimiliter ſecundus, in plures ſubdiuiduntur modos. Vnus quidem eſt,quo ſurculus inſerendus inter corticem & lignum nouæ matris imprimitur.Secundus,cùm ſurculus ſciſſo ligno infigitur. Tertius fit more emplaſtri. Quartus dicitur ad buccellũ. Quintus verò ſalicis pertica perforata. De omnibus per ordinem dicendum eſt. Primus quidẽ modus, quo ſurculus inter corticem lignúmque deponitur, fit hoc modo. Truncum ſerra acuta recidimus in loco nitido & ſuccoſo: ipſiumq; cum faſcia corticis deſuper polimus:deinde vimine ſalicis, aut vlmi ligamus: ibíque inter corticem & lignum cuneum ferreum,vel oſſeum,in acutum tendẽtem, ab vna parte latum, & ab alia quaſi rotundum, tribus propè digitis deponimus, conſiderando ne corticis faſcia ſcindatur: & in eum locum ſubducto cuneo ſtatim ſurculum mergimus ab vna parte deciſum, ſalua medulla & cortice partis alterius, pellicula exteriori remota, ita quòd optimè trũ-

co adhæreat ſurculi inciſura: qui ſuper truncum quatuor aut ſex digitis emineat, vel vſq; ad octo. Duos vel tres, vel plures ſurculos pro trunci qualitate conſtituimus, quaternis digitis vel amplius ad minus inter eos ſpatium relinquentes, & lutum deſuper conuenienter ponẽtes, & peciam diſponentes, vel ligãtes. Hic autem modus optimè comprehendit & conualeſcit: ſed fieri non poteſt niſi menſe Martio vel Aprili, cùm iam poteſt lignum à cortice ſeparari. Sed nec fieri poteſt niſi in craſſo trunco vel mediocri: & in his arboribus quæ craſſum habent corticem & pinguem: vt ficus, pyrus, malus, & ſimiles. Conualeſcit autem optimè iuxta terram huiuſmodi facta inciſio, & etiam in quacũque parte ſtipitis & craſſorum ramorum ſatis congruè prouenit: ſed omnis ſurculus duobus adminiculis ad minus, propter ventorum rabiem indiget. Modus autem ſecundus qui ſciſſo fit ſtipite hoc modo aggrediendus eſt; Reſecetur truncus & deſuper poliatur, vt dictum eſt ſuperius: deinde ſcindatur in ea parte quæ magis ſuccoſa videtur, & quæ corticem ibidem planum & adæquationi ſurculi congruum cernatur habere, quod maximè inuenis vbi maius eſt ſpatium inter corticem & medullam propter abundantiam nutrimenti quod ad partem illam acceſſit. Si antequã ſcindas, vinculum propè ſummum truncum ſtipitis ligaueris, cùm minima ſciſſura longitudinis defendet: deinde cuneum duobus digitis vel quid minus, lõgum formabis: & aperta ſciſſura eo, ſublatáque omni lanugine de ipſius ſciſſuræ labiis, ſurculum ab vtra-

que

que parte deciſum immerges:taliter quòd cortex cortici adæquetur in parte exteriore, & lignum ligno interius, vt ſuccus inter cortices & ligna poſſit liberiùs pertrāſire. In ſciſſura etiā ſurculus optimè trunco nouæ matris adhæreat: deinde ſubducto cuneo, ſurculus in trunco ſpontè immiſſus conſtringatur. Super rimulas coniungendas & cortices, aliquid corticis huius arboris vel panni linei cerati ponatur, & cum iunco ſtrictè ligetur. Deinde(vt ait Cato)ſubtili puluere in ſuperiorem ſciſſurā immiſſo,creta plurimùm comprehenſa cum pauca arena & fimo bubulo, vel cum cera, ſuper truncum & ligaturam ad defenſionem caloris, venti & pluuiæ congruè diſponatur,& pecia faſcietur.Ego autem pluſquā millesies probaui & ſemper inueni ſufficere ſolam cretam bene compreſſam ſine fimo & arena, vel cera & puluere.Hæc etiam in ſciſſura proderunt, ſi vapor à radice aſcendens ad nouum alendum ſurculum foras egrediens denegetur.Notandum tamen quòd iſtiuſmodi & actus & operatio diuerſificatur ſecundum diuerſitatem craſſitudinis & tenuitatis ſtipitis inſerendi,& cunei ſurculi incidendi. Nam inſerendus ſtipes, ſurculo craſſior eſt paulò, aut multò. Si multò, duobus poteſt ſcindi modis. Vno, vt ab vna parte ſtipitis vſque ad medullam tātùm cum cōgruo ad hoc ſcalpro ſcindatur, vbi vnus tantùm ſurculus infigatur. Altero,vt ab vna parte ſtipitis ad aliam ſciſſuram pertranſeat: ibíque duo ſurculi, ſcilicet vnus à qualibet parte ponatur,vel vnus tantū ſi placuerit ab vna parte, altera vacua remanente.Si verò

ſtipes eſt paulò craſſior ſurculo, neceſſariò per mediū ſcinditur, & vnum ſolum recipit ſurculū. Vbicunque autem vnus tantummodo ſurculus ponēdus eſt, debet cuneus eius formari vt in ſciſſura ex vtraq; parte facta, tertia cum cortice conueniēri remaneat: in quarta verò quæ intra ſtipitem ſtare debet, nihil corticis & latitudinis videatur, aut modicū eo modo melius quo ſurculus in cortice, quàm in ligni ſtipite exterius & interius adæquetur. Vbi autē duo ſurculi ſunt ponēdi, fit ſciſſura cunei à duabus partibus propè medullā: quæ etiam ad medullā & acumen accedat: ab aliis duabus partibus fit quaſi eiuſdem latitudinis: ita quòd pars paulò latior cum omni cortice permanēs, extra cum cortice matris æquetur: pars verò ſtrictior, remota exteriori corticula verſus medullā ſtipitis interius diſponatur. Si autē ſtipes eſt æqualis ſurculo qui inſeritur, formetur cuneus, vt ab vtraq; parte ſit cortex, & vtrarūq; fiat ęquatio, & cortice & peciola ſuper riuulas poſita, ſubtili vinculo ſciſſo, vel cordula cū modica ſtrictura ligetur: & poſtmodum cum creta, ſeu terra & peciola faſcietur. Et hic modus iuxta terrā & in altum, & in ſummitatibus optimè conualeſcit: ac omnes iſtæ formæ quę fiūt ſciſſo trunco, poſſunt fieri cōuenienter mēſe Februario & Martio, etiā menſe Aprili ſi ſurculus omni terra priuetur: & melius ſi colligantur antè quàm pullulēt, & diu ſub terra in loco frigido vmbroſo ſeruētur, ſummitatibus non ſubuerſis. Et etiam menſe Ianuario cum calefactione ignis facta inſitio comprehendit, cùm eius auxilio agglutinans concurrat

ſuccus:

ſuccus:ſed tunc temporis erit inſitio cæteris melior, & melius conualeſcens cùm iam cortici ſe viridis ſuccus intulerit, & gemmæ incipiunt eſſe ſuſpectæ. Ego etiam malorum inſitiones feci circa principium Auguſti de ſurculis illa æſtate maturatis, & ſatis congruè prouenerunt. Veruntamen talis inſitio facienda eſt ſub terra, vel modicum ſupra eam, vt tumulatione terræ à tanto æſtu inſita defenſetur: vel ſupra eam vas aliquod ſtillans ſuſpendatur, & eo auxilio poterit hoc tẽpore etiam in altum fieri. Fit etiam, vt ait Varro, hæc inſitio commodè in ſolſtitio æſtiuo & Caniculæ ſigno, ac præcipuè in fico. Poteſt etiã prædicta inſitio fieri ſub terra & circa terrã, ſeu modicum ſupra terram, vbi ſine dubio inſiti ramuſculi proueniunt omnibus aliis locis ad incremẽta maiora, quia ibi lignum & cortex maximè beneficio ſoli adhærẽtis humeſcit, quæ inſitio propriè arbuſculis conuenit. Si verò arbor mediocriter magna fuerit, commodiùs erit eandem locis altioribus inſerere, vbi cortex ſit viridis & ſuccoſus, quàm ipſam circa terram inſerere, quia ſic fructus ex ea pluribus annis tardius haberetur: verumtamen quantò magis inferiùs fiet, tantò magis domeſticabitur fructus. Si verò fuerit arbor magna plurimos habens ramos, nihil erit vtilius quàm ramos in locis nitidis reſecare, ibíq; quotcunque volueris ſurculos inſerere. Quòd ſi adeò vetuſta eſt arbor vt ramorum cortices nimiùm ſint rugoſi ac humore conſumpti, arbor eadem incidatur, & relinquatur incisa vſque ad annum ſequentem, & tunc inſerãtur ſurculi qui

in ea nati fuerint lætiores, & in cõmodiore parte locati, circumciſis cæteris & abiectis, qui tot numero eſſe poterunt, quot inſerenti placebit: quia omnem numerum ſurculorum ſufficienter nutriet talis arbor. Modus quidem inſerendi quem Palladius emplaſtrationem vocat, ſic ab eodem fieri affirmatur. Ex nouellis ramis inciſis & feracibus gẽma quæ bene apparebit ſine dubio proceſſura, duobus digitis quadratis circumſignetur vt ipſa ſtatuatur in medio, & ita ſubtiliter cortex leuetur acutiſſimo ſcalpro, ne gemma lædatur. Item ex ea arbore cui geſtimus inſerere, ſimiliter cum gemma tollatur emplaſtrum, nitido tamen atque vbere loco, tunc ibi conuenienter impreſſum circa gemmam vinculis cogitur cohærere ſine læſione germinis, tunc luto ſuperlinis & liberam gemmam relinquis. Cui multùm proderit ſi peciola cum cera ſuper iuncturam & rimulas corticum apponatur, ad extrinſecorum nocumentorum defenſionem, & nutrientis ſucci ac vaporis viuifici retentionem. Ramos deinde ſuperiores huius arboris reſecabis, ne mater proprios volens nutrire ramos, alienum filium ſibi propter vtilitatem radicũ per eundem relinquatur. Deinde verò viginti diebus exactis aut pluribus, reſolutis vinculis reperies externi ſeminis gemmam mirè in arboris alienæ membra tranſfixam. Hic autem modus menſe Iunio fieri poſſe aſſeritur, licet & antè, & poſt modicum comprehendat, dummodò gemma conueniens habeatur. Eſt modus vulgariter ad buccellũ dictus, qui huic proximo eſt plurimùm affinis, fit hoc modo:

do: Buccellus paruus craſſitudine pollicis lõgus, cum gemma in medio, de nouo ſurculo eleuetur eiuſdem craſſitudinis, ſuo cortice in tres vel quatuor partes ſciſſo & denudato ponatur, & tantùm inferius conſideratè comprimatur, quòd ligno ſtipitis mediocriter ſtrictè adhæreat: & cortex appoſiti ſurculi non ſcindatur, & ſiue gemma poſita ſuper locum gemmę ſublatæ ponatur, ſiue nõ, nihilominus ſine aliquo ligaturæ vel alterius rei auxilio conualeſcit. Abſcindẽda tamen eſt omnis circundans ſoboles ſurculorum, ne inſitæ ſurripiat nutrimentum, ei tamen magnum adminiculum præſtabit, ſi cortex pendens taliter reſcindatur, quòd remanẽti appoſitus buccellus ſubtiliter adæquetur: & propter dictam cauſam peciola, deinde creta ſuper iuncturam & totum buccellum ponatur, libera gemma relicta, poſteà ne cera cadat, linea pecia faſcietur. Fiat autem hic modus menſe Martio, dum cortex ſeparatur à ligno, & menſe Aprili & Maio. Surculi antequàm gemment collecti ſeruantur in loco frigido & vmbroſo ne pullulent, ſub terra pro parte ſubmerſi. Item expertum eſt in menſe Iunio circa finem, & Iulio, buccellum paruum cum gemma de nouiſſimo ſurculo eleuatum, & in nouiſſimo ſurculo poſitum eiuſdem craſſitudinis, ſiue gemmæ adæquentur, ſiue non, ſine aliquo auxilio ligaturæ vel alterius rei, optimè conualere. Et tam hic modus, quàm ſuperior qui emplaſtratio dicitur, locum habet in his ſolis arboribus quibus ſuccus pinguis eſt in cortice, vt ficis, oleis, caſtaneis, & ſimilibus. Poteſt etiam ſine abſciſſione

inſerendi ſurculi eleuari buccellus, & domeſticus eiuſdem craſſitudinis ab vna parte ſciſſus ibidem apponi, & cum filo ligari ac præparari, vt dictum eſt ſuprà: & vbi comprehendiſſe videbitur ſupra buccellum abſcinde, relicta enim ſummitas ſuccum ad buccellum fortiùs attrahit quàm abſciſſa, & hoc modo poſſunt plures eiuſdem ſpeciei & diuerſarum in vna virga formari. Modus qui fit in ſalicis pertica fit hoc modo: Pertica vel baculus dictorum lignorum perforetur ſubtili terebra & acuta, ita quòd inter vnum foramen & alterum ſit ſpatium ſemípedis, & ſurculus modicum raſo cortice intromiſſus iungatur in ſcrobe ſurculis eleuatis, ita tamen quòd perticæ ſaltem ſalicis, ſummitas remaneat ſupra terram: hinc verò poſt annum materia totaliter eleuata, & inter ſurculos inciſa, plãtam quamlibet radicibus plurimis decoratam in ordinata ſcrobe depone, cui forſan proderit ſi creta, vel cera, foramina & eorum ſciſſuræ vndique optimè obturentur. Quidam autem mihi aſſeruit ſe expertum fuiſſe hanc inſitionem in palo ſalicis viridi perforato vſque ad medullam ſolummodò, & infixiſſe ſurculos æqualis craſſitudinis remoto cortice, quatenus intrarent in foramen, vt cortex ſurculi æquaretur cortici pali, & cum cera omnem rimulam obturaſſe, & poſuiſſe palum ſub terra, quatuor digitis iacentem in loco aquoſo, ita quòd de palo nihil apparuit, ſed ſolùm ſurculi ſupra terrã, & cõprehendiſſe optimè omnes, & reſecato inter ſurculos trunco plantaſſe & bene cõualuiſſe. Alium modum inſerendi retulit Columella, dicens, Gal-

lica terebra vſque ad medullam arborem perforandã, plaga interiùs leniter inclinata, vbi deducto omni fragmine, vitem, vel ramũ ad modum foraminis delibratum, ſuccidum tamen & humidũ ſtrictim imprimi iubet, vna vel duabus gemmis foris relictis, & tunc argilla & muſco locum diligenter operiri, & ita vites in vlmo inſeri poſſe dicit. Prædicti autem duo modi fieri poſſunt in menſe Martio, vel principio Aprilis: aut cùm viridis & nouus ſuccus calore aëris diſſolutus mouetur in cortice. Item ſcribit Varro aliũ modum inſerendi ſuo tempore inuẽtum in propinquis arboribus, hoc modo: De arbore ex qua vult habere ſurculum in eam quam inſerere vult ramulum traducit: & in eius ramo præciſo ac defixo implicat in locum, quod contingit ex vtraque parte quod intus eſt falce extenuatum, ita quod ex vna parte qua cœlum viſurum eſt, corticem cum cortice æquatum habeat eius ramuli quem inſeret, cacumen vt directum ſit ad cœlum poſtero curet anno: dum comprehẽderit, vnum propagatum ab altera arbore procedit. Ex prædictis igitur patet, quòd licet inſitio in ſimilia ſit melior, tamen in diſſimilia plurimùm cõualeſcit, & infinita mirabilia facit, quæ apparent his qui experiri deſiderant, & in talibus exercitantur.

HACTENVS Petrus Creſcentius, qui inſitionum hiſtoriam confuſam & impeditam nobis reliquit, vt legenti facilè erit iudicare. In qua nihil immutare viſum fuit, ſiue ſententiam ſpectes, ſiue dictionem, quæ multis locis inepta eſt ac ridicula, ſed ornari res iſta negat, contenta do-

cêri. Multa ſanè occurrent, quæ non Dauum, ſed Oedipum deſyderabunt, quod corruptiſſimo exemplari, ex quo hæc verbum è verbo tranſcripſimus, acceptum ferre licebit.

De inſitione, ex libro Iouiani Pontani de hortis Heſperidum. Caput. IX.

IAM *reliqua inſitio eſt, hominúmque induſtria: nunc tu*
Huc aduerte animum, & veterum cape dicta virorum.
Imprimis ramos libro demitte ſub vdo
Artifici dextra, fiſſo nunc iniice ligno,
Atque altè impacto cuneo inſerito: alteriúſve
Corticibus iunge, & cera mox illine adacta,
Vlmeáque obſeptis conſtringito vincula plagis:
Ac pluuiam arceto coniecti ceſpitis herba.
Nunc & creſcentem vicino è margine virgam
Admoue, & inciſo leui ſub vulnere libro
Sic fige, vt lento non deſint cingula nodo.
Aut & eam tranſmitte forato ad viſcera trunco:
Mirantem latebráſque cauas, & operta viarum,
Néve excide illam: ſinito de matre propinqua
Hauriat vt ſuccos ſolitos, ſolita vbera lactet:
Donec eam grandem natu, longéque valentem,
Atque nouercales ſtringentem enixiùs vlnas
Videris & proprio meditantem viuere ſucco:
Tunc abrumpe manu, materna & ſtirpe reuelle:
Creſcet, & immenſum ducet latè aucta cacumen.
Interea læto ſurgit dum ſurculus auctu,
Sæpè riga, ſæpè eductas de ſtipite gemmas

Euelle,

Euelle,& duris inuerte ligonibus arua,
Ac matri blandire ſua dum prole repulſa
Cogitur indignans alienos paſcere fœtus.
Quin & ſurgentem ſobolem defende ſub vmbra
Frondentis rami,dum Sol furit,& furit æſtas
Victa ſiti: idem ipſe in glacie tege,tecta ſupernè
Inſternens craſſa è ſtipula,cannáve paluſtri,
Vrat ne teneras rabies aquilonia thyrſos
Cum primis valida nitatur ſurculus haſta,
A vento tutus,longéque vrgente procella:
Et nunc ſcalpello tenui, nunc molliter vngui
Detondens,prima luxum compeſce iuuenta.
Vtendum parcè ferro, ſed nec tamen ipſa
Luxuries toleranda venit,quæ fœtibus obſtat.
Atque equidem memini (tantùm ſe induſtria prompſit)
Qui diuerſa quidem,parua ſed ſemina in vrna
Condat: & educens collo breuiore ſtolones
Subducátque, arctétque manu,ac ſub vincula cogat
Creſcenteis, hi tandem vno ſe ſtipite miſcent,
Atque vno obducunt ſe cortice,néve flagella
Dilabi ſinito: neu ſumma cacumina ventus
Diuellat,cera linito,aut diducat adulta,
Vnguine dum proprio corpus iunguntur in vnum:
Atque operit lentum ſub eodem codice gluten.
Poſtquam alta ſteterit radice infoſſa,& opimum
Raptarit ſtirpes ſuccum,mirabere poma
Plenáque gratáque: non vno tamen vna ſapore.
Sunt qui diuerſos ramos,ſed cortice raſo
Coniungant,ſtringántque ſimul quo glutine miſto
Increſcant æquè, & fiſſo mox ſtipite iunctos
Infigant pariter,tum vulnus ritè coronent,
Et fallax opus admota tueantur ab arte,

Quò ramo ex vno, atque vno de palmite fructus
Non vni veniant, ſit honos & gloria ruri:
Gaudet enim inſolito natura adiuta fauore.
Porrò non deſunt, qui ſciſſo codice, adacto
Dilatent vulnus cuneo: mox vulnere crudo
Includunt gemmas alienæ ſtirpis alumnas:
Ac tenui obſtringunt vitta: non fit mora, longos
Emittunt ramos, & latè brachia fundunt:
Sic dorſo alterius (mirum) noua pullulat arbor.
Quinetiam alterius nudato cortice, plantam
Vidimus alterius, frondente cacumine, ramos
Erigere: ingentem & tunica ſoboleſcere ſyluam,
Et ſtirpem informem nemora in generoſa nouari.
Ergo caſtanea è molli, è præſtante ſagitta
Laudatæ genitricis, adulto & germine, virgam
Exuito, exuuias gemmiſque, oculiſque niteteis
Seligito, his ſterili ſpoliatum cortice truncum
Degenerem induito, vincloque vrgente ligato:
Quo ſeſe & pluuiæ, & Solis tueatur ab æſtu:
Nec te blanda manus ſinito fruſtretur inertem,
Aut ludat tunica vitioſum arente flagellum.
Iam videas docili è planta pubeſcere prolem
Frugiferam tunc carpe manu, tunc erue ferro
Quod ſuperat matre è ſterili, & blandire nouellis,
Mira fides nitidis palmes ſe tollet alumnis.
Sic quæ olim ſterilis fuit arbor & horrida cultu,
Sponte ſua, nulliſque hominum ante obnoxia curis,
Mutabit genium, vertetque ad munera frugum.

Ex eodem.

Quando & inexpertum nihil ars ſinit, hoc quoque & hortis
Accedat, vel dictu etiam mirabile: de quo

Quamuis

Quamuis longè audax, quanquam ſibi conſcius vſus
Addubitet. Ramum fœcunda è matre reuulſum
Decutiens capito: cæſum mox vndique librum
Æquatis ferro ſpatiis, dextráque volentem
Exuito: inde pari confoſſum vulnere dorſum
Stipitis alterius nudato, & veſte recenti
Induito: vt coëant extremis partibus oræ
Veſtis, & è lento molleſcant vulnera limbo.
Vlmea dein teneris indantur cingula plagis:
Vincula quæ ingentis committunt vulneris ora,
Veſtiat & frondens truncum toga: pellat vt imbres,
Arceat vt Soles, & ſæuæ vredinis iram.
Dij facinus mirandum! hærenti è cortice, cortex
Ipſe nouus victum medius rapit: atque ſupernis
Inſtillat ramis: quæque in ſua pabula traxit
Eſuriens alimenta, ſuo & de fonte refuſa,
Ipſe ſuis infundit alumnis, ipſe & amicum
Irrorat lac, vt ſenſim in ſua nomina vertat:
Ramóſque frondéſque, & eodem ſemina fœtu:
Antè quater nidum in tignis quàm figat hirundo,
Et quater extincti renouet quàm funera nati,
Tantùm ars ipſa valet, tantúmque induſtria pollet:
Et tantùm inſitio fœcundos adiuuat hortos:
Cui fauet impatiens ocij languentis egeſtas.

Hactenus Iouianus Pontanus, qui ſub citriorum & limoniorum inſitione, quaſuis alias docto & erudito carmine per occaſionem complexus eſt. Vir ſanè admirabilis & ſumma laude dignus: qui rem tam impeditam & difficilem, tam eleganti carmine facilem ac familiarẽ reddiderit,

Inſitionis ope & artificio multa ad ſtuporem vſque miranda fieri. Cap. X.

MVLTA ſunt in numeroſo illo rerum mũdi theatro, miraculi loco habita, quæ vel fortuitus edidit caſus, vel ingenioſa hominum effinxit induſtria, comite labore, & experientia duce. Ex quo rectè ſcripſiſſe mihi videtur poëta,

Ipſa nouas artes, varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, vſúſque magiſter.

Cauſa cùm pleroſque lateat, illis tãtùm miraculi & ſtuporis ingerit, vt præter naturã, talia euenire cenſeant. Res ea cùm in aliis multis, tum in arborũ inſitionibus locũ habere maximè ſolet. Quarum ope & ingenioſo artificio, fieri plerũque videmus, vt vna arbor adeò prodigioſo ſpectaculo, diuerſi generis váriíque guſtus, odoris, coloris, & facultatis poma, nuces, vuas, flores, & alia ab vno & eodem trunco emergentia, proferat: vt oculis intuentium nihil admirabilius occurrere poſſit. Quod vt demonſtrẽ, & exemplis, cùm veterum, tum recentiorũ confirmem, producã oculatos teſtes duos: Pliniũ imprimis, virũ omni exceptione maiorẽ. Vidimus, inquit, inſitã arborem iuxta Tiburtes Tullias, omni genere pomorum onuſtam: alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, punicis, malorúmque generibus. ſed huic breuis fuit vita. Producã prætereà Ioannem Baptiſtam à porta Neapolitanum, lib. 2. ſuæ Magiæ naturalis hunc in modum ſcribentem: Vnam nouimus arborem, delitias horti nuncupatam, craſſitudinis & proceritatis non ingratæ:

quæ

quæ præpingui, riguo & ſuperfœtante ſolo conſita erat: vt tum vigore, tum humi vbertate, inſitis alimentum ſuppeditaret. Erat triluſca: in vno ramo vuam vnam, & item alteram vinaceis vacuam, diſcolorem & medicatam gerens: quarum altera ſoporem, altera alui deiectionē moliebatur. Secundus ramus perſicum adferebat, ex perſico & nuci-perſico interuallis pluribus ęquè diſtinctum, abſq; vllo oſſe. Quòd ſi cui inerat, nucleum dulcē vti amygdala dabat: & nunc hominum, nunc animaliū faciem emētiebatur pomū, diuerſaq; lineamenta demōſtrabat. Tertius ceraſia exoſſa, acida, ac dulcia emittebat: adhæc mala aurea. Cortex floribus roſiſque cōſitus erat: fructúſque ipſi debitā magnitudinem ſuperabāt, & aliis dulciores ac odoratiores erant. Verno tempore efflorēſcebat arbor, & vltra debitum tēpus ſuos fœtus producebat, qui diu in arbore morabantur, & continuæ fœcunditatis orbem toto anno miniſtrabant. Nam per quoſdā gradus poma ſibi ſuccedebant, & fœtura interpolabatur. Brachia ponderibus inclinata procumbebāt: denique ſic cœlum fauebat, vt pulchriorem arborem non conſpexerim. Hactenus ille, ex quo hiſtoriam tam raræ & pulchræ arboris huc proferre voluimus, vt intelligeres,

Quantùm ars ipſa valet, quātúmque induſtria pollet:
Et quantùm inſitio fœcundos adiuuat hortos:
Cui fauet impatiens ocij labor, optimus artis
Cuiuſcunque dator.

Hæc ſunt quæ de inſitionibus ex Græcis & Latinis rerum agri doctoribus eximiis in præſen-

tiarum adferre poſſum. Quæ ſi parùm accuratè
curata quis dicet, curioſiùs ſi curabit, curam ſibi
procurabit, & amicitiam noſtram conciliabit.

FINIS OPVSCVLI INSITIOnum ANT. MIZALDI *ſtudio & diligentia concinnati.*

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI,

Dendranatome: ſeu, Exploratio & diſſectio corporis arborei in ſua ſigillatim membra & parteis. Vbi de earũ officiis, nutritione, ſuccis, humoribus, & aliis.

APVD omneîs omnium gentium & linguarum Philoſophos pro conceſſo & confeſſo habetur, Deum Opt. Max. ancillátémque ei Naturam, nihil vnquam fruſtra feciſſe: dediſſéque rebus omnibus parteîs & mẽbra, quæ illis ad vſum eſſent neceſſaria. Hinc ſtirpium generi vniuerſo radices, velut fundamenta quædam, iecit: vt ijs quaſi pedibus (ſic enim loquitur Plinius) ſubſiſterent ac firmarentur. Quibus caudicem, vel, ſi mauis, truncum ſuperpoſuit: ramíſque quaſi brachiis rurſus illum diffudit: & ex his caules ac ſurculos elicuit, veluti manus & digitos: eorúmque alios fructu donauit, alios fronde ſola & foliis veſtiuit: quibuſdam genitalia membra dedit conceptu & fœtu ſuo tempore grauida: pleriſque verò aliis, vmbracula duntaxat & tegmina præſcripſit ad tutandos, protegendóſque partus: & ob id fructi-

Arboribus datas eſſe radices pro pedibus.

Truncus.
Rami.
Surculi.

bus priuauit. Arboreis itaque ſurculis & cauliculis genitalis ſedes aſſignatur. Quòd ſi nônunquam à partu ceſſent, non tamen vt orbi & ſteriles à fertilium choro ſunt explodendi. His omnibus corticem, ceu cutem quandam appoſuit: cui humor ſubeſt, qui ſanguis intelligi debet, omnia alens, vegetans & ſuſtinens, vnde etiam arboris caro coaleſcit, cortici proxima: cui venæ inſunt per caules & ſurculos ad folia vſque perreptantes. Subeſt itaque humor quidam nutritius, ceu ſanguis quiſpiam & ſaliua, non ſolùm arborum cortici, verumetiam partibus reliquis: ſed non idem omnibus: lacteus etenim ficis ineſt, ad coagulandos caſeos non inutilis: ceraſis gummoſus: vlmis ſaliuoſus: malis lentus ac pinguis: vitibus, pyris, aquoſus: & ita de aliis: ſed viuaciores ſunt arbores quibus lentior ſubeſt humor. Inſunt & ſiccis arborum quarundam adipes: qui à colore albo, Alburnum vocantur: mollis ac peſſima pars arboreæ carnis: nam facilè putreſcit, & teredinibus obnoxia eſſe ſolet. Ex quo, velut marcori patens, in lignis ad ædificādum repoſitis excludi & reſecari debet, ne pars ſincera trahatur in vitium & corruptelam. Arboribus nonnullis pulpa tenui conſtat ſtamine, abſq; venis: & huiuſmodi arbores fiſſiles maximè traduntur: quibus non adeſt, frangi, quàm ſcindi aptiores ſunt: vt in olea & vite experimur. Quæ recto neruorū ſtamine ſeu filamento coaluerunt, quòd frangentē præ cæteris violentiam reſpuant, vinculis faſcium dicari ſolent. Hinc nimirum,

Cortex. *Humor.* *Caro.* *Venæ.* *Arborum humores varij.* *Alburnum, velut adeps.* *Pulpa.* *Nerui.*

mirum, geniſtæ, coryli, vlmi, betulæ, & populi rami, aliarúmque arborum quarundam, ad id præcipua dos. Subtument & glandia, nonnullarum arborum carni, perinde atque in corporibus humanis, quodam callo carnis in ſe conuoluto. Nunc de medulla paucis agendum, quæ latet in ſingularum arboris partium meditullio, vt in ſolidis animantium partibus. Sed inter ſe diſcrepát arbores in hac medulla: quibuſdam enim carnoſa ſubeſt, vt fico, ſambuco, & aliis: quæ ob id fungoſi generis exiſtimantur: Aliis, lignoſa ſentitur, vt larici, abieti, pino, & ſimilibus. His vtcumque elucidatis, nunc demum ad nutritionem calamum in hunc conuerto modũ. Si omne quod adoleſcit, augetúrque, alimentum capit, & illud caloris attrahentis & concoquentis beneficio ſibi comparat, neceſſum eſt, arbores caloris principium aliquod habere: quo ſuis radicibus alimentum ex nutritio terræ ſinu, ceu ab altricis vberibus cõfectum, ſugant & hauriant. Nam terra perinde atque vbere vtuntur: vnde ſuccus alendis partibus diſpenſatur, qui ſeminibus ad educandam nouam ſobolem conſpirat. Sic autem procedit educatio. Radices maiores & craſſiores proximo & illibato terræ ſucco primùm aluntur: tum demũ minores, ceu capillares quædam venæ ex maioribus obortæ: dein, reſiduum ad truncum & illius parteîs excurrit ac tranſmittitur, donec ad ſummum & vltimum vſque ſurculum ac folium iugi tranſmeatione & miniſtratione peruentũ ſit. Naturali enim vi ac facultate

Glandia.

Medulla.

Arborũ calor ingenitus.

Modus educationis arborum.

nutrimentum per trunci medullam, ceu per canalem & ſyphunculum, cæcis quibuſdam meatibus, ad ſummum vſque & extremum germen, floſculum, fructum, ramulum & foliolum vndiquaque diſtribuitur. Quò cùm peruenerit, ibi conſiſtit & abſumitur: vnde tam multa in ramorum capitibus germina. Quòd ſi veluti redundás ad crura radicibus vicina reflectatur & remigret alimentum ipſum, multos ibidem ſtolones edit: humore nutritio illuc conuerſo, & à partibus ſuperioribus remiſſo. In his paucis, præcipua conſiſtit arborei corporis anatome, & explicata in ſuas parteîs diſſectio à capite ad calcem: vel, ſi mauis, à cacumine ſummo, ad imas radices, tam maiores quàm minores. Quarum ſtatum & implantationem quoties de aſpectu, vel cogitatione mihi propono, toties beneficẽtiſſimi Dei bonitatem inenarrabilem, & ſapientiam incomparabilem demiror ac ſuſpicio: qui tantam radicibus illis, & his infixis capillamentis ac fibris facultatem elargitur, vt citra vllum auxilium, prodigioſam lignorum molem (cui vehendæ vel cẽtum quandoque inſtructiſſima plauſtra vix ſuffiċiãt) támque numeroſam fructuum multitudinem (quæ vel nauiculam alicubi onerare poſſit) non dicam ſuſtineãt, ſed aſſidua alimenti ſubminiſtratione, etiam in arido plerũque cœlo & ſolo, pluribus ſeculis atque ætatibus alant: ac tam vberem, vt diximus, ligni & fructuum copiam ſuppeditent, vt, non ſolùm ad hominum vſum multiplicem, vel annis quamplurimis ſufficiat: quin-

Germina.

Stolones.

Dei ſapientiam & bonitatem in rebus omnibus elucere.

Pulchra philoſophia.

quinimò multorum quoque animalium & volucrum pabulum etiam proferat. In quam rem, ne per varias arborum claſſeis inſolenter noſtra vagetur oratio, Nucem arborem, vel Quercum de multis pro exemplo adferam. Quæ in tantam altitudinem, & vſqueadeo vaſtam, vmbriferámque amplitudinem, quandoque ſpaciatur, excreſcit, & dilatatur, vt ſub ea, vel Alexander ille Magnus, gentium terror quondam nuncupatus, cum numeroſo exercitu ſuo, facilè caſtrametari poſſit. Quam vaſtitatem & ſummè admirandam molem, fructúmque inexplicabilē copiam, quis alit? quis immenſum illud corpus ſuſtinet? quis radices fulcit ac firmat aduerſus violentiſſimam ventorum rabiem & horrifica fulmina, quæ vel prodigioſas turres funditus euertunt, & ſolo adæquant? vnus ſanè eſt Deus Optimus Maximus, qui mirabilia facit ſolus, quæcūq; ſunt in cœlo, aëre, terra, mari, & profundis abyſſi: cui honor, & gloria in omne æuum.

De Nuce & Quercu notanda.

Deum omnia firmare & ſuſtinere.

* *
*

DE HOMINIS SYMMETRIA,

PROPORTIONE ET COMmenſuratione.

ANTONIVS MIZALDVS LECTORI.

NE hîc paginas aliquot inanes & ſuo fructu viduas ac ſteriles, ceu Prætoris album, videres, pretium operæ facturum me putaui, ſi eas, abſolutis Hortēſibus, alia memorabili doctrina quapiam replerem, & in tuam gratiam illuſtrarem. Ea itaque eſto de Hominis ſymmetria & menſura admirabili: vt noſcat vnuſquiſque ſuum corpus aliud nihil eſſe, quàm harmonicum quoddam inſtrumentum omnibus ſuis numeris abſolutiſſimum.

Faciei dimenſiones tres.

Imprimis itaque cogitandum tibi proponimus, quòd ſolers Natura ita hominem formauit, vt eius faciem ſummo loco ſpectandam proponeret, quò cæteræ totius corporis partes ſuum cōmenſum & dimenſionem inde ſuſciperent. Conſtat autem ea tribus dimenſionibus. Vna, à ſummo frontis qua capilli naſcuntur ad intercilia: Altera, hinc ad imas nareis. Vltima, à naribus ad mentūm. Hæ autem per ſe multiplicatæ, vt volunt, integram, quãta erit, humani corporis ſtaturam reddent in nouem portiones diſtributam.

Staturæ humanæ portiones nouem.

Prima erit facies ipſa: Secundam conſtituet pectus, à clauiculis ad ſternū, ſeu ſummum ſtomachum. Tertia erit ab hoc ad vmbilicum. Quarta, ab vmbilico ad femur ſummum. Quintam & ſextam, coxendices ad poplitem complebunt. Septimã & octauam, à poplite ad talos. Nonam,

ab

ab his ad extremos pedum articulos. Cõſtabit itaque humani corporis longitudo, vt dictum eſt, partibus nouem: quanquam alij octo, alij, quod rarius eſt, ſeptem fecerint. Quod de adulto viro hîc intelligendum cenſemus: non de infantibus: quorum in longitudinem menſura omnis, quatuor conſtare faciebus perhibetur.

Analogia ſingulorum mẽbrorum corporis in longitudinem.

Conſideranda & ipſa inter ſe partiũ ἀναλογία, quam alibi proportionẽ, hîc, ni fallor, cõmenſum propriè dixerimus. Quanta eſt longitudo ab interciliis ad ſummas nares, tanta erit productio menti à iugulo. Quanta à ſummis naribus ad mentum, tanta à iugulo ad imam gulam: hoc eſt, ſemiportione. Quantum eſt ſuperioris labri interuallum ab ore hinc ad nareis imas, tantũdem erit ſummatum narium prominentia à labro: tantũdémque & oculorum ab interciliis concauitas ad interiores angulos. Præterea in manibus quod eſt extrinſecus à ſummo vngue indicis, ad iuncturam hinc imam, continebitur ſemiportione. Ac rurſus hinc ad eam quę brachio colligatur manus, alia. Sic & intrinſecus à ſummo vngue medio. Primus autem indicis articulus maior, fronti correſpondebit. Secundus ad extremum vnguis, naſo. Primus item medij, huic quod eſt à naribus ad mentum. Eiuſdem ſecundus, huic quod eſt ab imo mento ad inferioris labij ſupremum: & rurſus vngularis eiuſdem articulus, huic quod eſt ab ore ad inferiora nariũ. Et indicis eodem, à ſupremo labri ſuperioris. Maior pollicis articulus coæquabitur huic quod eſt à mẽto ad ſummum labij inferioris. Minor huic quod eſt à nare, ad idem. Vnguium autem articulorum omnium, dimidiatam ſibi partem occupabunt vngues ipſi.

Commenſuratio ſingulorum mẽbrorum corporis in latitudinẽ.

Frons in latitudinem à media linea quam diſcriminatricem appellant, hinc inde ad prima tempora ſua bis definietur longitudine. Ab interciliis ad extremos oculorum angulos, atque hinc ad primas aureis, harúmque longitudo tantundem. Id verò ſpatium quod eſt inter vtramque extremitatem oculorum, ex duabus iiſdem dimenſionibus in tres partes diſtinctum, duas oculi, vnam ſibi intermedius naſus vendicabit. Oris latitudo, ſi per ſummum labij metiatur, reſpondebit fronti, naſóve: ſin circino, illi

ſpatio quod eſt pollicis articulo maiore definitum, à labro ſuperiore ad mentum. Pectoris latitudo faciebus continetur duabus: Palmaris autem, plantaríſque latitudo, definiri ſemper inuenietur ſemiportione. Spacium inter vtramque mammillam vna facie continetur: earúmque certus ſitus ab inferiore gula, eodem dimenſus circino deprenendetur.

Menſura ſingularum corporis partium in altitudinem.

In altitudinem verò menſura quæ ſola circunlatione cõprehenditur, ex ſupra dictis hoc modo capietur. Capitis per mediam frontem altitudo, portionũ eſt trium: item & ſummæ coxendicis. Per occipitium à ſumma fronte ad ceruicem, duarum: itémque & infimæ coxendicis. Colli duarum: Pectoris per alas ad tergum, quinque: Ventris per medium, quatuor. Lacertorum, coxarum, crurum, pollicis, cæterorúmque articulorum ſumma circunferentia, nunquam plus longitudine eorundem membrorum continet. Extremum brachij propter iuncturas manuum, portione, propter nodum tibiæ, etiam quarta. Altitudo autem hæc quæ eſt ab imo talorum ad ſummum pedis, reſpondebit longitudini, quæ eſt iſthinc à ſummo pedis ad extremũ vnguem. Colli circulatio ei parti reſpondet portione, quæ eſt à ſummo pede ad vmbilicum. Sed de his ſatis. Quæ ex Pomponio Gaurico, ferè ad verbũ tibi tranſcripſimus: obſcura ſic ſatis: fruere, ſi potes, & fœliciter vale.

FINIS.